

LEKSIKON

PODUNAVSKIH HRVATA – BUNJEVACA I ŠOKACA

17

N – O

HRVATSKO AKADEMSKO DRUŠTVO

Subotica, 2025.

UREDNIŠTVO
Slaven Bačić, Mario Bara, Ladislav Heka,
Eduard Hemar, Stevan Mačković, Petar Vuković

GLAVNI UREDNIK
Slaven Bačić

LEKTURA
Petar Vuković

KOREKTURA
Mirko Kopunović, Márta Mačković-Papp

GRAFIČKA PRIPREMA
Darko Ružinski

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteke Matice srpske, Novi Sad

929(=163.42)(497.113)(031)

930.85(=163.42)(497.113)(031)

LEKSIKON podunavskih Hrvata - Bunjevaca i Šokaca. [Knj.] 17, N-O /
[glavni urednik Slaven Bačić]. - Subotica : Hrvatsko akademsko društvo,
2025 (Subotica : Printex). - IV, 157 str. : ilustr. ; 24 cm

Tekst štampan dvostubačno. - Tiraž 500.

ISBN 978-86-85103-34-6

ISBN 978-86-85103-03-2 (za izdavačku celinu)

a) Bunjevci – Leksikoni b) Šokci – Leksikoni

COBISS.SR-ID 168691465

ISBN 978-86-85103-34-6

SURADNICI NA SEDAMNAESTOME SVESKU

Bačić, dr. sc. Slaven, odvjetnik, Subotica
Bačlija, Grgo, odvjetnik u mirovini, Subotica
Bađi, Marija, učiteljica, OŠ *Bratstvo – jedinstvo*, Lemeš
Balažić, Teza, predsjednica Hrvatske samouprave Kačmara
Balić, dr. sc. Silvestar, znanstveni suradnik, Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj, Pečuh
Bara, izv. prof. dr. sc. Mario, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb
Bašić Palković, Davor, novinar, *Hrvatska riječ*, Subotica
Bažant, Eva, knjižničarka u mirovini, Subotica
Beretić, mons. Stjepan, župnik Katedralne župe sv. Terezije Avilske, Subotica
Bušić, dr. sc. Krešimir, znanstveni suradnik, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
Cindrić, prof. emeritus dr. sc. Petar, Poljoprivredni fakultet u Novom Sadu
Dulić, dr. sc. Jasminka, prof. sociologije, Hrvatsko akademsko društvo, Subotica
Dumendžić, Josip, Bođani
Grlica, Mirko, prof. povijesti, muzejski savjetnik, Gradski muzej Subotica
Gutman, prof. emeritus dr. sc. Ivan, Prirodoslovno-matematički fakultet u Kragujevcu
Heka, izv. prof. dr. sc. Ladislav, Pravni fakultet, Institut za komparativno pravo i
pravnu teoriju, Segedin
Hemar, Eduard, publicist i nakladnik, Pula
Jaramazović Ćurković, Biserka, dipl. etnologinja i prof. engleskog, OŠ Ksavera
Šandora Gjalskoga, Zagreb
Katalinić, doc. dr. sc. Kristina, Filozofski fakultet, Zagreb
Kopunović, Mirko, Subotica
Kukavica, Vesna, prof. komparativne književnosti i fonetike, Hrvatska matica
iseljenika, Zagreb
Lučić, dr. sc. Ivo, karstolog, znanstveni novinar, HINA, Zagreb
Mačković, Stevan, prof. povijesti, ravnatelj Povijesnog arhiva Subotica
Mandić, Živko, prof. hrvatskoga, ruskoga i bugarskoga jezika u mirovini, Budimpešta
Miković, Marinko, Subotica
Miloš, mr. sc. Mato, OCD, Zagreb
Nagel, Zoran, prof. geografije, Gimnazija *Svetozar Marković*, Subotica
Nimčević, Vladimir, prof. povijesti, Subotica
Pranjko, Klara, viša leksikografkinja, Leksikografski zavod *Miroslav Krleža* u Zagrebu
Sente, prim. dr. Marko, otorinolaringolog, Subotica
Skenderović, Dražen, moderator i arhivar Biskupskog ordinarijata Subotičke biskupije,
Subotica
Skenderović, Petar, Subotica
Stantić, dr. sc. Marinko, župnik župe sv. Pavla Apostola, Bač
Šeremešić, Marija, učiteljica u mirovini, Sombor

Šibalin, Joso, predsjednik Hrvatske samouprave Bačko-Kiškunske županije, Santovo
Šokac Marković, Angela, predsjednica Hrvatske samouprave Baje
Ušumović, Neven, prof. filozofije i dipl. komparatist književnosti, Umag
Vukov, Željka, novinarka, *Hrvatska riječ*, Subotica
Vuković, prof. dr. sc. Petar, Filozofski fakultet, Zagreb
Vuković Dulić, Ljubica, prof. povijesti i povijesti umjetnosti, viša kustosica,
    Gradski muzej Subotica
Zelić, Željko, prof. biologije, OŠ *Bratstvo – jedinstvo*, Lemeš

N

NACIJA (*lat. natio*: rod, pleme, narod, rođenje < *natus*: rođen < *lat. nasci*: roditi se), u sociokulturnom značenju društvena zajednica koja: a) dijeli ili smatra da dijeli zajedničko podrijetlo, zauzima određeni teritorij i ima zajedničku povijest; b) posjeduje niz zajedničkih karakteristika, poput jezika, religije, običaja, kulture; c) ima zajedničke simbole i institucije kojima reproducira kolektivno sjećanje i osjećaj kolektivne pripadnosti (himne, zastave, grbove, spomenike, proslave); d) održava osjećaj solidarnosti, nadilazi lokalne ili regionalne identitete i teži nivelaciji u kulturi i društvenoj jednakosti; e) politički je organizirana u rasponu od pokreta za zaštitu kulturnih posebnosti do državne samostalnosti. U tome smislu slična je pojmu naroda, ali na složenijem stupnju razvoja. U suvremenim međunarodnim odnosima, pod utjecajem engleske i donekle francuske terminologije, termin se katkada koristi i kao sinonim za državu (npr. najpovlaštenija nacija u međunarodnoj trgovini, nadnacionalne integracije, nacionalne vlade i sl.).

Primordijalni pristup naciji naglašava zajedničko podrijetlo, kulturu, jezik, religiju i etničku pripadnost koji ujedinjuju članove zajednice u kontinuitetu kroz stoljeća odolijevajući društvenim i političkim promjenama. Taj je pristup imao snažan utjecaj na preporodne nacionalne pokrete, a u suvremenosti na nacionalističke pokrete kao snažno sredstvo u mobilizaciji ljudi i osnaživanju nacionalne svijesti. *Konstruktivistički* pristup naciju često opisuje kao »svakodnevni plebiscit« jer nije rezultat

biološkoga ili kulturnoga determinizma, već ljudski izbor (Ernest Renan), kao »zajednicu osjećaja« (Max Weber) ili kao »zamišljenu zajednicu« (Benedict Anderson). Nacija je »zamišljena« u smislu da, čak i u demografski malim nacijama, nijedan član nikada ne ostvaruje stvarne odnose sa svim drugim članovima te zajednice. Napose je imaginacija vidljiva u odnosu te duhovnom i kulturnom poistovjećivanju s prethodnim generacijama, koje su ključni tvorbeni dio nacije. Njezini članovi obično sebe doživljavaju kao jedinstveni politički entitet i teže samoupravljanju. Kolektivni je identitet koji uključuje zajedničku svijest, interese i političku organizaciju. Kroz povijest se težnja za samoupravljanjem manifestirala kroz pokrete za zaštitu kulturne, jezične i vjerske posebnosti, političkom autonomijom ili neovisnošću i državnom samostalnošću. Nastajale su pod određenim povijesnim okolnostima i u nekim slučajevima bez države kao krajnjega oblika samoodređenja, što je vidljivo u primjerima višenacionalnih država, u kojima su neki narodi formirali nacije, ali ne i nacionalne države. Sociološki i politički gledano, ne poklapaju se uvijek kriteriji za definiranje nacije. Iako nemaju vlastite nacionalne države, npr. Škoti, Katalonci i Kurdi nacije su prema sociološkim kriterijima (distinkivan zajednički etnički, kulturni identitet, povijest, samopercepcija o pripadnosti vlastitoj naciji, visok stupanj samouprave i pokreti za autonomiju i neovisnost), dok su npr. Francuzi, Nijemci, Talijani itd. nacije i sociološki i politički jer su ostvarili vlastitu suverenost i nacionalne države.

Neke nacije ne dijele isti jezik ili etničku pripadnost, već ih ujedinjuje zajednička želja da budu dijelom političke zajednice (Švicarska, SAD). U tom smislu razlikuju se višenacionalne države (Ujedinjeno Kraljevstvo, Bosna i Hercegovina, u povijesti Austro-Ugarska, SSSR, Čehoslovačka, Jugoslavija itd.), koje su onda i politički složena uređenja (federacija, visoki stupanj autonomije, devolucija, u povijesti realna unija i sl.), od (manje ili više) nacionalno homogenih država. Ukoliko pripadnici neke nacije žive izvan svoje matične nacionalne države, onda mogu predstavljati dijasporu u zemlji useljenja, nacionalnu manjinu unutar domicilne države ili pak jedan od konstitutivnih elemenata više-nacionalne države (Bosna i Hercegovina, Valonci /Francuzi/ i Flamanci /Nizozemci/ u Belgiji).

U prvotnom značenju označava zajednicu istoga podrijetla (*lat. natio*: rođenje). U drevnim, rodovskim društvima lojalnost je bila vezana uz obitelji, rodove ili plemena, u pravilu bez postojanja šireg i čvrstog identiteta. Drevna carstva poput egipatskoga, perzijskoga i rimskoga kontrolirala su ogromna područja s raznorodnim stanovništvom, ali nisu stvorila jedinstvene nacije temeljene na zajedničkom identitetu. Društvena organizacija u srednjovjekovnoj Europi bila je zasnovana na feudalnim strukturama s lojalnosti prema vladaru, feudalnim gospodarima ili crkvi, a ne prema nacionalnom identitetu. Kraljevstva su često bila multietnička te su u njima identitet oblikovali religija i lokalni običaji predmodernih društava. U razdoblju razvijenog i kasnog srednjovjekovlja skupine ljudi sa zajedničkim karakteristikama, poput jezika ili kulture, počele su se imenovati nacijama. Sveučilišta u srednjovjekovnoj Europi imala su *nationes*, koje su okupljale studente iz istih zemljopisnih područja, a gostinjeci u Rimu smještali su hodočasnike prema zemljama i jeziku podrijetla. Pripadnost naciji svodila se isključivo na društveni stalež, pa su se razlikovale etničke zajednice i »staleške nacije«. U hrvatskom slučaju staleška nacija (*natio Croatica*) bila

je hrvatsko plemstvo, koje je politički nastupalo u zaštiti zasebnih prava u feudalnoj državi. Postojanje predmodernih nacija vidljivo je u slučajevima gdje su jezik i kultura postali simboli jedinstva umanjujući staleške granice. Važan čimbenik u oblikovanju modernih nacija, napose europskih nacija u istočnoj i srednjoj Europi, bila je etnička jezgra sa zajedničkim jezikom i kulturom. Prosvjetiteljstvo je donijelo ideje o individualnim pravima, demokraciji i društvenom ugovoru (Jean-Jacques Rousseau) te o suverenitetu naroda (John Locke). Te će ideje potaknuti demokratske revolucije i nacionalističke pokrete krajem XVIII. st. u Američkoj i Francuskoj revoluciji kao prekretnicama u oblikovanju modernih nacija tijekom XIX. st., a u dijelovima postkolonijalnoga svijeta i tijekom XX. st.

S obzirom na način nastanka nacija u XX. st. uvriježilo se, osobito na Zapadu, tradicionalno razlikovanje »državnih« i »kulturnih nacija« (Friedrich Meinecke), slično »klasičnih« i »novih nacija« (George Hugh Seton-Watson), odnosno »zapadnoga« i »istočnoga nacionalizma« (Hans Kohn). Tako u prvom slučaju vrijedi građanski princip nacije, koji je širok i uključiv, i podrazumijeva zajednicu svih građana (francuski model političke nacije), a u drugom slučaju etnički, koji se temelji na etnicitetu i podrazumijeva zajedničko podrijetlo i kulturu (njemački model etničke ili kulturne nacije). Postoji i razlikovanje između »državnih« i »nedržavnih nacija«, a upućuje na činjenicu da neke nacije nemaju državu u kojoj predstavljaju većinu ili koja po njima nosi ime ili pak žive u nekoliko država (npr. Kurdi na Bliskom istoku). Različiti tipovi nacija proizlaze iz raznovrsnih povijesnih okolnosti. Tako se u Europi, kao kolijevci nacija i nacionalizma, može, prema Ernstu Gellneru, razlikovati nekoliko (vremenskih) zona. U prvoj su nacije proizišle iz dinastičkih carstava (sa sjedištima u Londonu, Parizu, Madridu i Lisabonu), koje uglavnom nisu imale ozbiljnijih teškoća u sjedinjavanju svojih kulturnih elemenata, u prvom redu jezika, i politike, odnosno države, u

jednu cjelinu. Drugdje su se nacije, npr. u srednjoj i istočnoj Europi, gradile pomoću nacionalnih pokreta u dugom procesu od intelektualnoga preko političkoga pridobivanja do masovne mobilizacije (Miroslav Hroch). U drugoj europskoj zoni, koju čine Italija i Njemačka, dugo je postojala nacionalna kulturna elita, ali bez države, pri čemu je nacionalno srodno stanovništvo bilo rascjepkano u različitim područjima ili pod različitim vlastima, koje je tek masovni nacionalni pokret ujedinio u cjelinu. U trećoj i četvrtoj zoni, koje čine srednja i istočna Europa, situacija je bila (i ostala) daleko složenija, zbog toga što su kulture i narodi u većini tih područja prilično izmiješani, države su bile strane ili su se takvima doživljavale, a u razdoblju boljševizma napetosti na nacionalnoj osnovi bile su potisnute i strogo nadzirane od režima, a ne razrješavane na demokratski način. Zato je nastanak novih nacionalnih država često dovodio do nasilnoga prekranja granica ili teritorija, preseljenja i protjerivanja stanovništva, odnosno »etničkog čišćenja«. Izgradnja i proširenje Europske unije, koja je nastala kao ekonomska zajednica, ujedno je i pokušaj izgradnje modela velike nadnacionalne države na demokratskoj osnovi, među ostalim kako bi se sporovi ili sukobi na nacionalnoj ili etničkoj osnovi rješavali mirnim putem, u dijalogu i u pravnom okviru koji jamči jednak postupak prema svim stranama.

Czernkovics (Czerenkovits), **Stephanus**, dalmata, rk, civis, 20 éves/година, sz: M. Theresiopolis (Szabadka 94, Суботица СРБ), be: 1778. Ph 1 [1778 2, 1778 7]

Kuluncsics (Kuluncsich, Kulunchich), **Georgius 1**, dalmata, rk, civis, 17 éves/година, sz: Theresianopolis (Szabadka 94, Суботица СРБ), be: 1778. Ph 1; 1779. Ph 2 [1778 2, 1778 9; 1779 4]

Lancsarovics, **Joannes**, dalmata, rk, civis, 20 éves/година, sz: Szentmarian. (Szabadka 94, Суботица СРБ), be: 1778. Ph 2 [1778 4]

Milodanovics (Milodanovits), **Antonius**, dalmata, civis, 20 éves/година, sz: M. Theresianopolis (Szabadka 94, Суботица СРБ), be: 1778. Ph 1 [1778 3, 1778 10]

Persics (Perchich, Persich), **Thaddeus**, dalmata illyrus, nobilis, 17 éves/година, sz: Szent Maria mh M. Theresiopolis (Szabadka 94, Суботица СРБ),

Za podunavske Hrvate – Bunjevce i Šokce osim jezičnoga identiteta tijekom XVIII. st. pojavljuju se predmoderni pojmovi *natio Dalmatica* (u Novom Sadu, Segedinu, Subotici, Baji, Somboru...), dok su na sveučilištima u Ugarskoj bilježeni još *dalmata*, *dalmata hungarus*, *dalmata illyrus*, *illyrus*, *croata*. Preporodne aktivnosti potkraj XIX. st. pokreću se pod subetničkim bunjevačkim i šokačkim imenom, a biskup Ivan Antunović u svojoj *Razpravi* (1882) koristio je isključivo pojmove narod i narodnosti. Pojam nacija među njima se koristi od prve polovine XX. st., kada su na vrhuncu kulturne i političke aktivnosti u Bačkoj u okviru širih nastojanja hrvatskoga naroda u obrani hrvatskoga nacionalnoga identiteta unutar Kraljevine SHS/Jugoslavije. U Kraljevini SHS/Jugoslaviji službeno je često korišten naziv pleme za Hrvate, Srbe i Slovence, izvan toga i termin narod, dok se u socijalističkoj Jugoslaviji službeno najčešće rabio termin narod, ali se istodobno o skladnosti odnosa među južnoslavenskim narodima govorilo kao o međunacionalnim odnosima (skladni, narušeni...) ili o nacionalizmima (hrvatskom, srpskom...). U Ugarskoj i u obje jugoslavenske države, isprva unitarnoj, poslije federaliziranoj (Banovina Hrvatska), odnosno i formalno federalnoj, bačkim Hrvatima (napose bunjevačkima) bilo je otežano i priječeno integriranje u hrvatsku naciju, među ostalim i zbog administrativne odvojenosti – izvan granica hrvatskih županija u Ugarskoj, Banovine Hrvatske u Kraljevini Jugoslaviji, federalne Hrvatske. Raspadom jugoslavenske federacije bački Hrvati državnim granicom bivaju odijeljeni od matične države Hrvatske i faktički postaju nacionalnom manjinom. Usporedno s tim potkraj 1980-ih i početkom 1990-ih beogradske vlasti re-

Iz popisa studenata Peštanskog pijarističkog liceja humanističkih studija krajem XVII. st.

afirmiraju međuratnu politiku podvajanja Bunjevaca u odnosu na Hrvate podupirući prorežimske bunjevačke udruge, političke aktivnosti, jezičnu politiku i nakladništvo u oblikovanju posebne bunjevačke nacije.

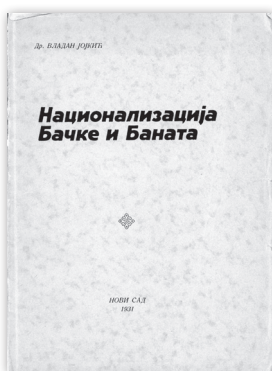
Lit.: I. Antunovich, *Razprava podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih u pogledu narodnom, vjerskom, umnom, građanskom i gospodarskom*, Beč, 1882; V. Stajić, *Grada za kulturnu istoriju Novog Sada*, Novi Sad, 1947; J. A. Armstrong, *Nations before nationalism*, Chapel Hill, 1983; E. Hobsbawm, T. Ranger (ur.), *The Invention of Tradition*, Cambridge, 1983; A. D. Smith, *The Ethnic Origins of Nations*, Oxford, 1986; B. Anderson, *Nacija: zamišljena zajednica : razmatranja o porijeklu i širenju nacionalizma*, Zagreb, 1990; E. Hobsbawm, *Nacije i nacionalizam*, Zagreb, 1993; D. Šnaper, *Zajednica građana : O modernoj ideji nacije*, Sremski Karlovci-Noví Sad, 1996; E. Heršak (ur.), *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*, Zagreb, 1998; A. D. Smith, *Nacionalizam i modernizam: kritički pregled suvremenih teorija nacija i nacionalizma*, Zagreb, 2003; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; S. Bruce, S. Yearley, *The Sage Dictionary of Sociology*, London, 2006; P. Korunić, *Rasprava o izgradnji moderne hrvatske nacije – nacija i nacionalni identitet*, Slavonski Brod, 2006; L. Heka, *Povijesna uloga i značenje Hrvata Dalmatina u životu Segedina/A szegeci dalmaták (bunjevácok) története*, Segedin/Szeged, 2009; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; L. Segi, *Studenti sa današnje teritorije AP Vojvodine na univerzitetima i visokim školama Kraljevine Ugarske 1736–1850./Vajdasági diákok a magyar királyság egyetemén és főiskoláin 1736–1850*, Novi Sad, 2020; D. Soksević/D. Šokčević, *A Magyarországi Horvátok rövid története/Kratka povijest Hrvata u Mađarskoj*, Budapest, 2021; J. Connelly, *Od naroda do nacija : Povijest istočne Europe*, Zagreb, 2022.

M. Bara

NACIONALIZACIJA, 1. u pravnom smislu, postupak kojim se privatna imovina pravne ili fizičke osobe prisilno oduzima, uz naknadu ili bez nje, i prenosi u vlasništvo države. Provode je državna tijela na temelju zakona i drugih propisa. Razlozi za to mogu biti različiti: podržavljenje (podruštvoavljenje) sredstava za proizvodnju u vrijeme ratova i socijalnih revolucija; preraspodjela imovine u sklopu društvenih reforma radi veće socijalne stabilnosti na štetu bogatih; sprječavanje većih gospodarskih poremećaja; spašavanje osobito

važnih poduzeća i gospodarskih grana od propasti ili zaostajanja itd. Može biti potpuna ili djelomična, ovisno o tome odnosi li se na cijelu skupinu stvari (industrijski pogoni, trgovačka društva, banke, poljoprivredno zemljište, prometna sredstva, prirodna bogatstva, gospodarske grane) ili tek na dio njih, a naknada najčešće ne odgovara vrijednosti stvari. Opću ili djelomičnu nacionalizaciju bez naknade provodile su bivše socijalističke zemlje radi stvaranja centralnoga upravljanja planskoga gospodarstva. U nekim zapadnim zemljama nakon Drugoga svjetskoga rata nacionalizirana su neka poduzeća i gospodarski kompleksi važni za funkcioniranje i razvoj nacionalnoga gospodarstva. Povremeno se pojavljuje i danas u zapadnim društvima radi spašavanja za državu važnih tvrtki ili poduzeća (željeznice, zrakoplovni prijevoznici i sl.). Također je provedena u azijskim i afričkim zemljama nakon oslobođenja od kolonijalizma u drugoj polovini XX. st., kada su nacionalizirani strana privredna poduzeća i prirodna bogatstva radi stvaranja uvjeta za izgradnju domaće privrede. Agrarna reforma u socijalističkim zemljama također je u velikoj mjeri rezultirala podržavljenjem poljoprivrednoga zemljišta. Nakon propasti socijalističkoga društvenoga uređenja i prelaska na novi gospodarski sustav na temelju privatnoga vlasništva i slobodnoga kretanja kapitala države na različite načine vrše denacionalizaciju, tj. vraćanje nacionalizirane imovine, ali je taj proces u pravilu tek djelomičan, često spor i nepravilan. Tako se imovina nacionalizirana različitim udruagama ne može vratiti zbog toga što one više ne postoje i nemaju pravnoga sljednika (primjerice nacionalizirane zgrade Pučke kasine i Hrvatskoga prosvjetnoga doma u Subotici), a postupci tzv. restitucije oduzete imovine, među kojima je i povrat poljoprivrednoga zemljišta oduzetoga u jugoslavenskoj agrarnoj reformi 1945., što je teško pogodilo bunjevačke agrarne strukture, dugotrajni su, uz mnoga ograničenja, te se zemljište relativno rijetko vraća u naturi. I u zapadnim se gospodarstvima još od 1970-ih provodio obratan postupak smanjivanja udjela državnoga

vlasništva u gospodarstvu. Nacionalizacija se razlikuje od konfiskacije i izvlaštenja (eksproprijacije). Naime, nacionalizacija je gospodarsko-politička mjera usmjerena na promjenu vlasničke strukture, dok je konfiskacija kaznena sankcija i kao takva je bez naknade. Izvlaštenje znači oduzimanje samo određene stvari (u pravilu nekretnine, najčešće zemljišta) u javnom interesu, uz obveznu pravičnu naknadu; 2. u demografskom smislu, u povijesti je njime označavana promjena nacionalne strukture stanovništva na određenom području. To je pitanje bilo posebno aktualno između dvaju svjetskih rata na područjima Bačke, Banata i Baranje koja su pripala u Kraljevini SHS/Jugoslaviji. Naime, budući da je u njima južnoslavensko stanovništvo činilo tek oko trećinu stanovništva, država je poduzimala različite mjere kako bi stvorila uvjete za doseljavanje južnoslavenskih naroda iz drugih krajeva zemlje, a najsnažnije poluge za to bile su agrarna reforma i kolonizacija. Također je u tome cilju korišteno širenje državnoga aparata, namještenje državnih činovnika, školski sustav itd. No agrarna reforma i kolonizacija za bačke Hrvate nisu donijele nikakve dobiti, upravo suprotno, osim gubitaka na gospodarskoj razini, u političkoj je praksi imala kao krajnji cilj približavanje i

V. Jojkić, *Nacionalizacija Bačke i Banata*, Novi Sad, 1931.

pripajanje Bunjevaca Srbima radi jačanja otpora prema iredentističkim nakanama iz Budimpešte. Zapravo se u praksi pod nacionalizacijom u korist južnoslaven-

skih naroda u Vojvodini podrazumijevalo povećanje broja srpskoga stanovništva i njegova političkoga utjecaja, što ilustrira osnovni cilj osnivanja Pravnoga fakulteta u Subotici – jačanje srpske nacionalne ideje u pograničnom gradu s golemom većinom mađarskoga i hrvatskoga stanovništva. Ekstremne mjere, poput protjerivanja neslavenskoga stanovništva, kakve je Vasa Čubrilović predlagao u svojem predavanju u Srpskom kulturnom klubu u Beogradu 7. III. 1937. u odnosu na albansko stanovništvo (slično je zastupao i Ivo Andrić), u Vojvodini u tom razdoblju nisu bile aktualne, premda je u jednoj studiji iz 1931. predlagano dobrovoljno preseljenje siromašnih »neslavena« u druge krajeve Jugoslavije. Međutim, nakon Drugoga svjetskoga rata, na tragu odluke savezničkih sila u Potsdamu 1945., njemačka je manjina, kao i iz drugih socijalističkih zemalja, protjerana iz Jugoslavije, a u provedbi agrarne reforme i kolonizacije na imanjima Nijemaca u Vojvodini drastično je promijenjena nacionalna struktura stanovništva u Vojvodini.

Lit.: V. Jojkić, *Nacionalizacija Bačke i Banata*, Novi Sad, 1931; *Pravni leksikon*, Beograd, 1964; H. Islami, Demografska stvarnost Kosova, u: D. Janjić i Š. Maličić (ur.), *Sukob ili dijalog : Srpsko-albanski odnosi i integracija Balkana : Zbornik radova*, Subotica, 1994; *Pravni leksikon*, Zagreb, 2007; S. Mačković, Položaj Bunjevaca Subotice, između dva svjetska rata, *Klasje naših ravni*, 1-2/2009, Subotica; Š. Rastoder, Jedan manje poznat elaborat Vasa Čubrilovića o rješavanju manjinskog problema u novoj Jugoslaviji od 3. nov. 1944, *Crnogorski anali*, 5-6, Cetinje 2014; K. Kuntić, *Pravni fakultet u Subotici 1920.–1941.*, Subotica, 2016.

S. Bačić

NACIONALIZAM (*njem.* Nationalismus < *franc.* nationalisme), višeznačan pojam koji u najširem smislu označava privrženost određenoj naciji. Termin je nastao potkraj XVIII. st. u Francuskoj. Kao ideja i politički pokret naglašava stvaranje nacije i jačanje njezina jedinstva kroz naglašavanje njezinih interesa, prava ili političkih ciljeva, razumijevanja zajedničke prošlosti te odnosa prema drugim nacijama ili državama i uopće njezina kolektivnoga identiteta. Nacionalizam u Zapadnoj Europi proizišao

je iz političke težnje za pretvaranjem dinastičkih država u demokratske. U drugim dijelovima Europe i svijeta razvijao se kao politički pokret kojemu je cilj bio stvaranje autonomnih jedinica ili novih država na tlu multietničkih država ili carstava (npr. Austro-Ugarska, Turska, Rusko Carstvo), odnosno kolonija. Nacionalizam politički teži podudarnosti između državnih granica i pripadnosti etničkoj ili nacionalnoj zajednici, a u društvenom smislu masovnomu širenju visoke kulture (pismenosti, školskoga obrazovanja i jedinstvenoga jezičnoga idioma) među donjim slojevima društva kako bi se uspostavili jedinstveni standardi komuniciranja u društvu do tada podijeljenome na lokalne zajednice i kulture.

Vrijednosno označavanje nacionalizma ovisi o povijesnim okolnostima. Ako se promatra zdravim izražavanjem ljubavi u odnosu na vlastitu naciju, onda ima pozitivno značenje, izjednačava se s domoljubljem (patriotizmom), privrženosti zavičajnoj sredini, svojoj naciji, svome »rodu« (rodoljublje). Val nacionalizma u Europi 1848. (»proljeće naroda«) i narodni preporodi u XIX. st. (npr. u Hrvatskoj ilirski pokret, u južnougarskih Hrvata tzv. zakašnjeli narodni preporod) načelno se vezuju za uspon demokracije i liberalizma, kao i u vrijeme raspada socijalističkih društava u Srednjoj i Istočnoj Europi početkom 1990-ih. Međutim, budući da se nacionalizam u jednoj zajednici nužno odražava i na pripadnike drugih nacija, kako one izvan državnih granica tako i one na prostoru unutar pojedine države, može dobiti i negativno značenje, kada se izjednačava s nadmoći ili većom vrijednosti vlastite nacije nad drugim nacijama, šovinizmom, rasizmom, ksenofobijom, etnocentričnom, vojnom agresijom i sl. Nacionalizam se uspješno vezuje za različite ideologije: od liberalnih (zapadnoeuropske zemlje), preko fašističkih i nacističkih (Mussolinijeva Italija ili Hitlerova Njemačka), do socijalističkih (lenjinističko-sovjetski koncepti federacije, nacionalni komunizam u satelitskim zemljama SSSR-a u Srednjoj i Istočnoj Europi).

Različite su klasifikacije nacionalizma: »etnički«, koji se temelji na etnicitetu i podrazumijeva zajedničko podrijetlo (»krvnu vezu«), te »građanski«, koji se temelji na shvaćanju nacije kao zajednice svih građana – tu podjelu definira različito određenje nacije; »državotvorni«, koji pokušava asimilirati kulturno različite zajednice na području neke države (Francuska, nekadašnja Ugarska), »periferni«, u kojem se pojedine kulturne zajednice ili nacije odupiru integraciji u državu (npr. Québec u Kanadi, Katalonija u Španjolskoj, nemadžarski narodi u Ugarskoj, nacionalne manjine u postsocijalističkim državama) ili se od nje odvajaju (npr. Hrvatska i Slovenija u odnosu na Jugoslaviju), »iredentistički«, u kojem se granice postojeće države pokušavaju proširiti na račun susjedne države radi integracije pripadnika vlastite nacije (npr. pred Drugi svjetski rat slučajevi sudetskih Nijemaca ili »revizionističke« težnje Mađarske spram mađarskih manjina u susjednim državama), te »unifikacijski« nacionalizam, koji povezuje razmravljeni, ali kulturno homogeni, prostor u jedinstvenu državu (Italija i Njemačka u XIX. st.). Posebna je vrsta preseljenje vjerskih ili etničkih skupina u »obećanu zemlju« (npr. cionizam). Ranije su se razlikovali »zapadni« nacionalizmi, kao liberalni, individualistički i prosvijećeni, te »istočni«, kojima su se pripisivala suprotna obilježja. Slično se i u bivšoj Jugoslaviji često razlikovao »dobar« i »loš« nacionalizam: hrvatski je podrazumijevan kao loš jer mu se imputirala dezintegracija zemlje, dok je srpski označavan dobrim jer pretpostavljao njezino očuvanje. U novije vrijeme u teoriji se pojavilo razlikovanje »vrućega« i »banalnoga« nacionalizma: prvi je izražen u ratovima, političkoj desnici ili separatističkim pokretima, dok se drugi odnosi na mnoštvo usvojenih sitnih načina na koji se građani svakodnevno podsjećaju na njihovo mjesto u svijetu nacija (nacionalne ceremonije, korištenje nacionalnom valutom, čitanje dnevnoga tiska, nacionalne zastave na javnim zgradama, međudržavna sportska natjecanja, vremenske prognoze u vijestima itd.).

Danas su se nacionalne razlike sačuvala najviše u kulturi, i to u jeziku, umjetničkom stvaralaštvu i kulturnoj baštini, također u značajnoj mjeri u politici (ključ-

Najprepoznatljiviji hrvatski simbol – šahirana crvena i bijela polja (s organiziranog gledanja finala Svjetskog nogometnog prvenstva 2018., dvorište Doma DSHV-a u Subotici)

ni je kohezivni faktor unutar država, kao i manjinskih zajednica unutar njih, ali mnogome definira i međunarodne odnose, osobito spram susjednih država ili u međudržavnim asocijacijama), dok su u drugim područjima manje izražene, prije svega u gospodarstvu, kao i u društvenim običajima i životnim stilovima te velikom dijelu masovne ili popularne kulture i supkulture mladih. Preostale simboličke razlike među nacionalnim kulturama često služe kao osnova politike nacionalizma ili se samom tom politikom produbljuju.

Lit.: S. Šimković [B. Vujkov], O nacionalizmu pridratnih Bunjevaca, *Bunjevačko kolo*, 6-8/1933, Subotica; E. Heršak (ur.), *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*, Zagreb, 1998; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; M. Bilig, *Banalni nacionalizam*, Beograd, 2009; J. Connelly, *Od naroda do nacija : Povijest istočne Europe*, Zagreb, 2022.

S. Bačić

NACIONALNA MANJINA, 1. u užem smislu, dio nacionalne cjeline koji je zbog povijesnih ili političkih razloga ostao izvan granica matične države na kojem živi glavnina pripadnika nacije i koji ima nacionalnu svijest o pripadnosti naciji kao posebnom društvenom kolektivitetu; **2.** u širem smislu, skupina stanovnika države koja se po svojim fizičkim, povijesnim ili kulturnim obilježjima (tradicija, svijest o

podrijetlu, kulturna baština, religija, jezik) razlikuje od većine stanovništva države. Osim nacionalnih manjina, shvaćenih u užem smislu, obuhvaća i narode koji nemaju svoju matičnu državu (npr. Romi, Baski i sl.).

Do kraja Prvoga svjetskoga rata međunarodni sustav zaštite odnosno se samo na vjerske manjine, primjerice, kada je Srbiji međunarodno priznata neovisnost na Berlinskom kongresu 1878., jedan od uvjeta bilo je priznavanje ravnopravnosti vjeroispovijedi. Na unutardržavnoj razini gotovo i nije regulirana zaštita nevjerskih manjina, a jedna od iznimaka bio je ugarski Zakon o ravnopravnosti narodnosti iz 1868., koji je proklamirao jedinstvenu mađarsku naciju, uz jezična prava za nemadžarske »narodnosti« na lokalnoj razini, ali bez njihova priznanja kao političkih nacija (osim Hrvatima u Trojednoj Kraljevini). No unatoč tomu zakonu asimilacija se u Ugarskoj često provodila nesmiljeno. Nakon Prvoga svjetskoga rata i prekranja državnih granica razvija se sustav zaštite »manjina« (bez bližeg označavanja, pri čemu se faktički odnosio na etničke/nacionalne manjine). Nakon Drugoga svjetskoga rata termin se postupno pojavljuje u okviru Vijeća Europe 1949. godine, a zatim je bio korišten i u Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. Taj se naziv zatim pojavljuje i u okviru Konferencije za europsku sigurnost i suradnju (KES, danas OESS) u Završnom aktu održanom u Helsinkiju 1975. te u nekoliko kasnijih dokumenata KESS-a, a 1992. OESS je ustanovio Visokog povjerenika za nacionalne manjine. U Ujedinjenim narodima termin se pojavljuje u Deklaraciji o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičnim manjinama iz 1992. No najintenzivnije se termin rabi od 1990-ih godina, kada se uvrježuje u europskim zemljama. Izvan Europe koriste se termini manjine, manjinske zajednice/skupine (bez bližeg označavanja), rasne manjine/skupine, jezične manjine/skupine, etničke zajednice/skupine, vjerske manjine itd. No i u samoj su Europi i danas u uporabi drugi termini,

poput narodnosti (Madžarska), etničke manjine, u suvremeno vrijeme nacionalna zajednica itd., koji su pak praktički istovjetni s pojmom nacionalne manjine. Međutim, sami pripadnici nacionalnih manjina nerijetko izbjegavaju taj termin i radije se koriste drugima, koji ne impliciraju inferiornosti, kao što je nacionalna zajednica, ili pak izričnim imenovanjem kojoj naciji ili narodu pripadaju.

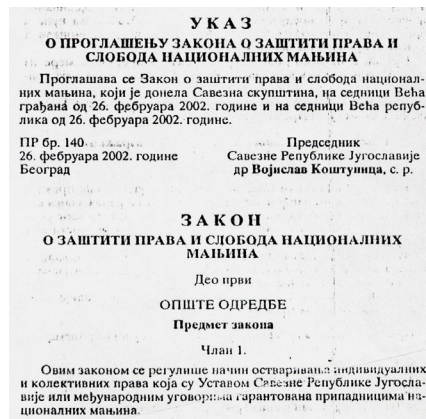
Dok međunarodni dokumenti uglavnom ne definiraju pojam nacionalne manjine, u pravnoj teoriji postoji više definicija, a većina suvremenih država svojim propisima izričito ih definira (primjerice Madžarska, Srbija, Hrvatska) prihvaćajući širi pojam nacionalnih manjina, koji uključuje i etničke skupine – manjinske narode bez matičnih država, i garantira jednaka prava i za nacionalne manjine u užem smislu i za etničke skupine. Osim normativnog definiranja nacionalne manjine, neke države izričito ih i nabrajaju u svojim propisnicima (ustav, ustavni zakon, zakon, deklaracija, povelja itd.) i jedino nabrojenima jamče propisana manjinska prava i zaštitu (primjerice u Madžarskoj 13 nacionalnih manjina, a u Sloveniji tri), pri čemu nabranje može biti primjerično (npr. Hrvatska) ili taksativno (npr. Madžarska). Druge pak države svojim propisima uopće ne nabrajaju manjine kojima priznaju status nacionalne manjine (npr. u Srbiji 24 nacionalne manjine imaju pravo na manjinsku samoupravu, dok je u popisu stanovništva broj priznatih manjina znatno veći, primjerice i Šokci i Šopi), čineći tako taj pojam ne samo pravno krajnje elastičnim već i podložnim političkom voluntarizmu, ali i u tim slučajevima ne potpuno (npr. nepriznavanje prava na manjinsku samoupravu od strane državnih tijela koja provode manjinska prava nekim skupinama koje su se izjasnile kao nacionalne manjine).

Nakon završetka Hladnoga rata u okviru Vijeća Europe razvijeni su multilateralne instrumenti za zaštitu nacionalnih manjina, među kojima je najznačajniji Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina iz 1995. (stupila na snagu 1998., ratificiralo

ju je 38 država). Od važnosti je i Europska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima iz 1992. (stupila na snagu 1998., ratificiralo ju je 25 država), koja, međutim, ne spominje termin nacionalne manjine. Usto su i sklopljeni brojni bilateralni sporazumi o zaštiti nacionalnih manjina. Hrvatska je s Madžarskom sklopila takav sporazum 1995. (ratificiran iste godine), a sa Srbijom (kao sljednicom Srbije i Crne Gore) 2004. (ratificiran 2005.).

Nakon raspada jugoslavenske države 1991. godine Hrvati u Vojvodini faktički su se našli u položaju nacionalne manjine, ali im taj status formalno nije bio priznat. Tek nakon pada režima Slobodana Miloševića i promjene općega političkoga kursa u Republici Srbiji, koji je podrazumijevao i odnos prema manjinskim narodima, donesen je Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina 2002., čime je Hrvatima priznat status nacionalne manjine, koji je i formalno završen izborima za manjinsku samoupravu potkraj iste godine.

U Madžarskoj je od 1990-ih u zakonskoj terminologiji, pod utjecajem prakse u Vijeću Europe, uveden naziv nacionalna manjina (Zakon o pravima nacionalnih i

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, Službeni list SRJ, br. 11/2002.

etničkih manjina iz 1993.), ali on nije ušao u širu uporabu spram tradicionalnoga termina za označavanje nacionalnih manjina *narodnost*, koji je i službeno vraćen dono-

šenjem novoga Zakona o pravima narodnosti iz 2011.

Lit.: M. Lučić, *Položaj i prava manjina u Vojvodini*, Novi Sad, 1993; N. Girasoli, *National minorities. Who are they*, Budapest, 1995; E. Heršak (ur.), *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*, Zagreb, 1998; J. Valentine, *Toward a Definition of National Minority*, *Denver Journal of International Law & Policy*, 3/2004, Denver; B. Krivokapić, *Zaštita manjina u međunarodnom i uporednom pravu*, 1, Beograd, 2004; N. Mazur Kumrić, *Europski sustav zaštite prava manjina*, Zagreb, 2017.

S. Bačić

NACIONALNA ORGANIZACIJA BUNJEVACA I ŠOKACA, promadžarska somborska udruga s kraja Drugoga svjetskoga rata. Nakon što je 7. V. 1944. za velikoga župana Bačko-bodroške županije postavljen dr. József Piukovics, provodeći instrukcije iz Budimpešte o odnosu prema nemadžarskim narodima, u lipnju 1944. pokrenuo je organiziranje Nacionalne organizacije udruženja Bunjevaca i Šokaca. O toj je temi održao predavanje u Aljmašu (*madž.* Bácsalmás) 6. VI., na proputovanju iz Budimpešte u Sombor. Osnivanje organizacije povjerio je somborskomu odvjetniku dr. Ivanu Mironickomu budući da je rad somborskoga *Miroljuba* već prije bio zabranjen. Nova udruga temeljila se na slozi i jedinstvu Bunjevaca i Šokaca u duhu nationalsocijalizma. Formalno osnivanje nove organizacije bilo je najavljeno za 2. VII. 1944. u »bivšem domu 'Miroljuba'«, nakon čega je bio predviđen prijam brojnjega izaslanstva kod župana Piukovicsa u Velikoj dvorani somborske Gradske kuće. Zbog zračne uzbune to se ipak nije dogodilo, pa je veliki župan 5. VII. primio manje izaslanstvo na čelu s dr. Ivanom Mironickim. On je tada predstavio program djelovanja Nacionalne organizacije te je, među ostalim, tražio njezino nesmetano djelova-

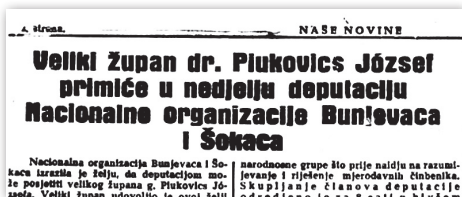
nje, puštanje Bunjevaca i Šokaca iz radnih četa (tzv. munkašâ) kako bi svoju dužnost prema domovini po potrebi mogli vršiti u borbenim postrojbama, te razmjerno sudjelovanje u vlasti. Veliki župan pozitivno je odgovorio na izlaganje dr. Mironickoga te je, među ostalim, rekao da »biti Bunjevac znači biti i valjan Mađar«. Somborske *Naše novine* bilježe i da je Nacionalna organizacija nakon toga otvorila i svoj ured. Ipak, nakon što je veliki župan Piukovics razriješen dužnosti 10. VIII. 1944. godine, *Naše novine* više nisu pisale o toj udruzi. Naime, Nacionalna organizacija nije naišla na znatniji prijam među somborskim Bunjevcima i Šokcima, već je bila tek odraz trenutačnih lokalnih političkih težnja i po jedinaca lojalnih mađarskim vlastima, a usto joj tijekom ratnih događaja nije išao na ruku.

Lit.: *Naše novine*, 19, 21, 23-28, 31, 33/1944, Zombor; A. Kasaš, *Mađari u Vojvodini 1941 – 1946*, Novi Sad, 1996.

V. Nimčević i S. Bačić

NACIONALNA SVIJEST, osjećaj zajedničkoga podrijetla i pripadnosti, dopunjen znanjem o kulturno-političkim vrijednostima vlastite nacije; subjektivni element pojma nacije. Nastaje i razvija se kao ključan dio nacionalnoga identiteta, stvaranja nacija i nacionalnih država. Odvija se u složenom procesu socijalizacije u određenim povijesnim razdobljima, u kojem pojedinci stječu znanja o sadržajima nacije i identificiraju se sa simbolima koji imaju moć stvaranja osjećaja zajedništva.

Iako se prema nekim autorima stvaranje nacionalne svijesti može pratiti već od XIV. st., prema Liahi Greenfeld nacionalni osjećaj nastao je prvo u Engleskoj u XVI. st., kada je Henry VIII. (iz posve osobnih – ženidbenih razloga) odvojio englesku krunu i crkvu od papinskoga autoriteta i Katoličke crkve 1534. te uspostavio samostalnu Anglikansku crkvu, kojoj je na čelu stajao sam kralj, što je konačno učvrstila njegova kći kraljica Elizabeta I. odmah na početku svoje vladavine 1559. Time je uspostavljen opći oblik nacionalne

Naslov članka iz *Naših novina* od 30. VI. 1944.

ideje s dvostrukim predznakom: osjećajem zajedničke pripadnosti i građanskoga ponosa, što vodi unutarnjemu jedinstvu, te zazorom prema drugima (narodima, državama). Slična dvostrukost obilježila je i rađanje ideje francuske nacije nakon Francuske revolucije 1789., gdje se Rousseauovo značenje nacije kao »suverenoga naroda«, koje je bilo ideja vodilja Francuske revolucije i temelj moderne demokracije, isprepleće s nacionalizmom, najprije u odbojnosti prema Engleskoj, a zatim, osobito u doba vladavine Napoleona Bonapartea, i francuskoga poslanja u odnosu na ostatak Europe (1799.–1814.). Na sličan je način bila obilježena izgradnja američke nacije, iznutra ponesena idejom slobode i demokracije, a izvana borbom protiv engleske krune (Rat za neovisnost 1775.–83.), kao i svi ostali slučajevi izgradnje nacije, kako u Europi tako i na drugim kontinentima. U južnoj, srednjoj i istočnoj Europi u XIX. st. društveno nepravednu vlast, čije je središte bilo u prijestolnicama velikih carstava (Beč, Istanbul, Moskva), nacionalni pokreti označuju kao tuđinsku, a slično je i s antikolonijalnim pokretima na drugim kontinentima u XX. st. U svim su slučajevima dakle unutarnja mobilizacija i društveno povezivanje poduprti vanjskim antagonizmom. U izgradnji hrvatske nacije u XIX. st. ta je crta dolazila do izražaja u stajalištima nacionalnih političkih vođa prema Austriji, Mađarskoj, Srbiji itd.

Za razvoj nacionalne svijesti odlučujuća je modernizacija gospodarstva, obrazovanja i politike. Industrijsko gospodarstvo, koje nadilazi lokalne okvire, utjecalo je na pokretljivost stanovništva na većem prostoru. Masovno širenje pismenosti, koje je u protestantskim zemljama počelo prije kako bi vjernici izravno upoznali sadržaj Biblije, te masovno školsko obrazovanje odgovarali su potrebama industrije za obučenom radnom snagom, vojske za školovanim časnničkim kadrom te novim elitama, koje su svoje poruke prenosile drugim slojevima društva, sebe predstavljale kao dio naroda, a svoju (tzv. visoku) kulturu kao dio opće, tj. nacionalne kulture. Za oblikovanje do-

življaja nacionalne pripadnosti ili zajednice u masovnim razmjerima u XX. st. najvažnija je uloga medija, koji, prema Benedictu Andersonu, stvaraju sliku zajedništva među ljudima od kojih se većina nikada neće izravno upoznati.

No, u svakom slučaju, društvima u kojima postoji neopravdana podređenost spram drugih nacija nacionalna svijest ključan je čimbenik potvrđivanja i promidžbe vlastite nacionalne pripadnosti te sprečavanja njihova neopravdanoga prestiža. U višenacionalnim državama pak omogućuje težnju za ravnopravnosti svoje u odnosu na druge nacije.

Razvoj nacionalne svijesti u Hrvata u ugarskom Podunavlju. Očuvanje jake regionalne svijesti i imenâ rubnih dijelova pojedinih naroda nije hrvatska osobitost, već je rezultat spleta brojnih povijesnih okolnosti, katkad i specifičnih za pojedine narode (primjerice Nijemci u Alsaceu u današnjoj Francuskoj, Sikulci u Erdelju itd.). Tako i Hrvati u povijesnom ugarskom Podunavlju dijele povijest Hrvata iz *limesa*, koji su se skrivali pod različitim imenima, počevši od sada već povijesnih kao što su Raci, Iliri i Dalmate, preko naziva Bunjevci, Šokci, Karaševci i Bošnjaci, koji su se održali sve do danas, pa sve do nedavnoga doba kada su se nacionalno izjašnjavali kao Jugoslaveni, a u najnovije vrijeme dio Hrvata osjeća se nacionalno indiferentan (nacionalno neizjašnjavanje) ili se izjašnjava nenacionalno ili nadnacionalno (npr. Vojvođani), kao posljedica nerazvijene nacionalne svijesti. Razlozi koji su otežali razvoj hrvatske nacionalne svijesti Bunjevaca i drugih Hrvata višestruki su: neki su zajednički s drugim analognim slučajevima narodâ u dijaspori, dok su drugi specifični za podunavske Hrvate.

Za razliku od bačkih Šokaca, kod kojih je hrvatska nacionalna svijest u znatnoj mjeri razvijena još u vrijeme Austro-Ugarske zahvaljujući položaju šokačkih naselja uz sam Dunav, slučaj je bačkih Bunjevaca specifičniji. Rad na očuvanju nacionalne svijesti u bačkih Bunjevaca počeo je Ambrozije Šarčević, a ključnu je ulogu u ra-

zvoju hrvatske svijesti imao preporodni pokret koji je potkraj 1860-ih poveo Ivan Antunović. U to se vrijeme hrvatska nacija (osobito od 1840-ih godina) na teritoriju Kraljevine Hrvatske i Slavonije uvelike razvija u političkom i kulturnom životu, čemu je snažan impuls bila Hrvatsko-ugarska nagodba iz 1868. Ona je jamčila goto-

Spomenik Ivanu Antunoviću u Baji

vo potpunu hrvatsku jezičnu autonomiju u školstvu, upravi, sudstvu i vjerskim poslovima, a posljedično i u javnom životu. No hrvatska županijska vlast završavala je na Dravi i Dunavu, čime su podunavski Bunjevci i druge hrvatske subetničke skupine (osim bačkih Šokaca) ostale prikraćene za sudjelovanje u političkom, kulturnom i jezičnom procesu formiranja hrvatske nacije, odnosno hrvatske nacionalne svijesti, jer mađarske vlasti to nisu dopuštale. Od ključne je važnosti u tome bila standardizacija hrvatskoga književnoga jezika (dubrovačko ijekavsko narječje, umjesto najraširenijega ikavskoga, koje su govorili i svi Hrvati u tzv. užoj Ugarskoj), čime je oslabljena jezična spona kao najvidljiviji

simbol nacionalnih identiteta s Hrvatima u ugarskim županijama.

Administrativno-teritorijalna odvojenost bačkih Hrvata od Hrvatske postala je konstantom od toga doba: u Kraljevini SHS/Jugoslaviji područje Bačke najprije je bilo dio Bačke oblasti, a od 1929. dijelom Dunavske banovine, sa sjedištem u Novom Sadu. Bačka nije ušla u sastav Banovine Hrvatske, formirane 1939. Odnosi bačkih Hrvata s Hrvatskom za vrijeme Kraljevine Jugoslavije ostali su na razini snažnih kulturnih i vjerskih veza. Kada je pak o trianonskoj Mađarskoj riječ, u ozračju potištenosti i šoka mađarske nacije zbog teritorijalnih gubitaka kao posljedice rata gotovo i nije bilo kontakata Hrvata s novom susjednom zemljom, nastalom i na dijelu teritorija koji je do tada bio dio Ugarske. Za Drugoga svjetskoga rata područje Bačke bilo je ponovno inkorporirano u Mađarsku. U federalnoj Jugoslaviji Bačka ulazi u sastav novoformirane Autonomne Pokrajine Vojvodine, koja je poslije ušla u sastav Srbije. Raspadom federalne države početkom 1990-ih federalne su granice postale međudržavnima i oko njih se vodio višegodišnji rat. Tako se teritorijalni djelokrug hrvatskih tijela, osobito školskih, zaustavljao na administrativnim i državnim granicama, dok je državni aparat s druge strane tih granica priječio širenje hrvatskoga jezika i utjecaja na svojemu »teritoriju«.

Većinski državotvorni narodi u epohama nacionalnoga zanosa te sukoba i borbe za prevlast sa susjednim narodima koriste najrazličitije aktivne mjere koje potiču forsiranje lokalnih imena i aktivno odnarođivanje. Za vrijeme austro-ugarskoga razdoblja mađarske vlasti nisu dopuštale mogućnost da se u ugarskim županijama razvija hrvatska narodna svijest, ali su tolerirale regionalne nazive za Hrvate: Bunjevci, Šokci, Raci, Bošnjaci itd. Suglasno tome mađarski znanstvenici, kada su pisali o podunavskim Hrvatima, uvijek su se koristili regionalnim nazivima. Nakon stvaranja južnoslavenske države beogradske vlasti nastavile su priječiti razvoj hrvatske nacionalne svijesti u bačkih Bu-

njevacu koristeći se najrazličitijim metodama: smjenjivanje hrvatskih činovnika i postavljanje srbijanskih, izborne prijelazne, premještanje državnih činovnika, fizički sukobi i prijetnje itd. U to su vrijeme razvijena tri tipa srpskoga manipuliranja bunjevačkim imenom: isticanje apsolutne posebnosti (Bunjevci nisu ni Srbi ni Hrvati, već poseban narod), unitarističko (Bunjevci mogu biti i Srbi i Hrvati – bitno je da su dio jedinstvenoga jugoslavenskoga naroda) te srpsko – Bunjevci su Srbi katoličke vjere. Te su mjere, međutim, postigle vrlo slabe rezultate jer se, zahvaljujući djelovanju Katoličke crkve i Hrvatske seljačke stranke, hrvatska nacionalna svijest u bačkih Hrvata gotovo u potpunosti razvila do 1941. Za vrijeme Horthyjeve Mađarske govorilo se samo o Bunjevcima, Šokcima, Racima itd., koji nisu smatrani Hrvatima, već posebnim etničkim skupinama. Nakon rata jugoslavenski su komunisti, vođeni idejom o nacionalnoj ravnopravnosti, međuratnu srpsku praksu onemogućili dopustivši bačkim Bunjevcima slobodno izražavanje hrvatske pripadnosti, naravno, u granicama sustava »dirigiranih« sloboda. Ta je društveno-nacionalna politika opstala desetak godina, a sredinom 1950-ih napuštena je, što je za bačke (i druge vojvođanske) Hrvate značilo gašenje različitih institucija s hrvatskim predznakom, uključujući i nestanak školske nastave na hrvatskom jeziku. No cijelo vrijeme nakon Drugoga svjetskoga rata u intelektualnim velikosrpskim krugovima ideje o manipulaciji hrvatstvom Bunjevaca ostale su pritažene. Dolazak na vlast potkraj 1980-ih struktura u Srbiji koje je predstavljao Slobodan Milošević značio je puno oživljavanje međuratne politike, ali sada s dosta boljim rezultatima za vlasti, koje su uvjetovali i drugi objektivni razlozi (preseljenje desetaka hrvatskih intelektualaca iz Bačke u Hrvatsku nakon sloma Hrvatskoga proljeća 1970-ih, od kraja 1980-ih antihrvatska propaganda i histerija u Srbiji, koja se nastavila u srpsko-hrvatski rat 1991.-95.). Tako je od 1990-ih stvorena situacija da je kod oko polovine bačkih Bunjevaca razvijena hrvatska nacionalna svijest, dok druga polovina ne osjeća pripadnost hrvatskomu

narodu, nego prihvaća druge identifikacijske kategorije, primarno regionalno ime Bunjevac.

U razvoju nacionalne svijesti u podunavskih Hrvata važno mjesto ima Katolička crkva, čija je uloga ovisila o državnom okviru. Hrvatsko stanovništvo u ugarsko Podunavlje doseljavalo se pod dušobrižništvom franjevacu Bosne Srebrene, dijelu naroda oni su ostali dušobrižnici još desetljećima nakon toga (na područjima samostana u Baču, Somboru i Baji), dok su dušobrižničku skrb o »Dalmatama« na području subotičkoga i segedinskoga samostana preuzeli franjevci ugarske provincije Presvetoga Spasitelja sa sjedištem u Gyöngyösu. Postupno oduzimanje pastorala od franjevaca i preuzimanje te skrbi od strane svjetovnoga svećenstva na području Kalačko-bačke nadbiskupije u razdoblju 1734.–1800. imalo je za posljedicu i gubljenje povezanosti s hrvatskom tradicijom i snaženje mađjarizacije u crkvenim krugovima. U vrijeme nakon Austro-ugarske nagodbe iz 1867. službena je Crkva bila bitna poluga asimilacije, prije svega kroz kadrovsu politiku u visokoj crkvenoj hijerarhiji te forsiranje mađarskoga jezika u obredima, pri čemu je najpoznatiji tzv. santovački slučaj, kada je nakon višegodišnjega spora zbog otpora većem utjecaju mađarskoga jezika u bogoslužju došlo do masovnoga prelaska u pravoslavnu vjeru 1200 Šokaca iz Santova. Takvu je ulogu Katolička crkva u Mađarskoj zadržala i nakon raspada Austro-Ugarske sve do suvremenoga doba. No u Kraljevini SHS/Jugoslaviji Katolička crkva postala je jedan od ključnih čimbenika razvoja hrvatske nacionalne svijesti među bačkim Hrvatima: postupno se uvodi književni jezik u bogoslužje, razvija se katolička laička inteligencija, osnivaju se brojne institucije radi razvijanja hrvatske narodne svijesti itd. Kada su nakon Drugoga svjetskoga rata u Jugoslaviji, nakon poslijeratnoga uzleta hrvatstva u Bačkoj, vlasti sredinom 1950-ih ugasile sve hrvatske institucije (škole, novine, udruge, kazalište), Katolička crkva ostala je najznačajniji okvir gdje se razvijala hrvatska

narodna svijest. Nakon uspostavljanja etnocentrične srpske države 1990-ih godina u nekim crkvenim krugovima (Banat, Beogradska nadbiskupija) širi se već prije uveden srpski jezik u latiničnoj varijanti, s opasnošću da se taj proces proširi i na Subotičku i Srijemsku biskupiju, imajući u vidu univerzalistički karakter Katoličke crkve i prevladavanje srpskoga jezika u svakodnevnoj komunikaciji u hrvatskim župama.

Kada je riječ o manjinskim institucijama, u međuratnoj Madžarskoj one su bile pod potpunom državnom kontrolom i praktički nisu imale nikakvu autonomiju, a nakon Drugoga svjetskoga rata pod kontrolom su Komunističke partije, s time da su te stege počele slabjeti od 1970-ih godina. Od 1990-ih u Madžarskoj se formiraju različite hrvatske manjinske institucije (nakladništvo, školstvo, kultura, samouprava). U Jugoslaviji nakon Drugoga svjetskog rata, osim kratkoga poslijeratnog razdoblja, Hrvati kao većinski narod nisu imali svoje institucije izvan Hrvatske, a kada su i stvarno postali manjinom nakon raspada Jugoslavije 1991., taj status pravno im je priznat tek 2002. Tako je nakon desetljeća

što potvrđuju popisi stanovništva u kojima se bilježi veliko smanjenje broja Hrvata u objema zemljama. Uzrok depopulacije nije samo asimilacija i akulturacija, već i iseljavanje u druge europske zemlje, potaknuto članstvom Madžarske i Hrvatske u Europskoj uniji i slobodnim kretanjem radnika na jedinstvenom europskom tržištu.

Pritom ne treba zanemariti ni druge otežavajuće čimbenike, koji nisu tipični samo za Hrvate u Podunavlju, već su zajednički i za ostale narode koji se nalaze u poziciji manjine. Jedan je od njih oportunist: kao što se ondašnja malobrojna elita opredijelila za korištenje relativno neutralnoga imena Bunjevac u borbi za ostvarivanje narodnih prava u Austro-Ugarskoj, tako se i danas dio bačkih Hrvata opredjeljuje za »neutralnije« ime od hrvatskoga u nadi da će time moći bolje zaštititi svoju egzistenciju. Posebno mjesto u rastakanju hrvatskoga identiteta u Podunavlju imaju socijalističke agrarne reforme, industrijalizacija i urbanizacija, pri čemu su posljedice toga bile pogubnije u Madžarskoj nego u Jugoslaviji. Gradski *melting pot* iznimno je jak neformalni mehanizam, u kojem se hrvatski nacionalni osjećaj gubio i u Madžarskoj,

malobrojnih poluprivatnih i dragovoljnih institucija u Srbiji počelo prakticiranje manjinskih prava uz potporu državnoga sustava (školski sustav, nakladništvo, udruge, kultura, samouprava). Međutim, i u Madžarskoj i u Srbiji nakon početnoga uzleta u vrijeme demokratizacije u kasnijim razdobljima evidentan je ograničeni utjecaj profesionalnih manjinskih institucija na očuvanje nacionalne svijesti među pripadnicima hrvatskoga naroda,

NEVEN

BUNJEVAČKO-ŠOKAČKI LIST

ZA POLITIKU, GOSPODARSTVO, ZABAVU I POUKU

God. XXX. U Subotici, 20. prosinca 1913. god.

<p>Jesmo li mi „Egyebek“?</p> <p>Naša zemaljska štatistika zna za Magjare, Nimce, Totove (Slovačke), Vlase, Rutene, Hrvate, Srbe i <i>Egyebek</i>. U ove „egyebek“ su smuljani Cigani, Bunjevci, Šokci, Vendi, Ilirci, Krašovljani, Dalmatinci, Bošnjaci i neznam ja još kaki Hrvati i Srbi... Ne dile se nimci u švabe, sase i nimce bavare; ne dile se Magjari u székelje, kune, čan-gove, samo su Hrvati toliko srični kod nas, da imaju toliko imena, koliko ko zamisli. Ali tome niko nije kriv, već mi sami, što se damo zavesti ma</p>	<p>reki: kad ste magjari, govorite magjarski. Onda su nam počeli ukidat jezik u škuli, u crkvi. Onda je nastupilo pitanje u crkvi bajmačkoj, subotičkoj (sv. Terezija), onda su morali subočani bižati iz Népköra magjarskog. Jest baš zato, jer smo se osamili, jer smo se otcipili od roda svoga, mogao je kazati ministar nastave, da je naš jezik jedan neznatan dialekt, baš zato je mogao reći Varoši biskup, da na to malo Šokaca nemora imat obzira.</p> <p>E, a odkako smo se počeli micati i ne st'đimo se ispovidat svoju narodnost, ne zamirava nam se, što imamo</p>
---	---

Uvodni članak Paje Kujundžića iz *Nevena* od 20. XII. 1913.

Jugoslaviji i Srbiji, čak i u nekada većinski hrvatskoj Subotici. U tom kontekstu svoje mjesto ima i prirodno velik broj tzv. mješovitih brakova. S time je vezan i spomenuti jezično-ekskluzivni školski sustav, koji je u vrijeme socijalističke Jugoslavije, iako nominalno jezično »srpsko-hrvatski«, u praksi bio izrazito srpski. Važnu ulogu imaju i mediji, počevši od nekadašnjih tiskanih (novina), pa sve do suvremenih elektroničkih medija i društvenih mreža, koji su najčešće mađarski i srpski, uz rijetke hrvatske iznimke s ograničenim utjecajem.

Lit.: B. Anderson, *Nacija : Zamišljena zajednica : Razmatranja o porijeklu i širenju nacionalizma*, Zagreb, 1990; T. Telišman, *Etnički identitet hrvatskih intelektualaca u Mađarskoj, Migracijske teme*, 3/1990, Zagreb; E. Heršak (ur.), *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*, Zagreb, 1998; S. Mačković, *Jedno izvješće o Bunjevcima iz 1934, Klasje naših ravni*, 5-6/2004, Subotica; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; M. Šarić, *Bunjevci u ranome novom vijeku : Postanak i razvoj jedne predmoderne etnije*, u: *Živjeti na Krivom Putu*, 1, Zagreb, 2008; S. Bačić, *Nacionalno-integracijski procesi Bunjevaca u Bačkoj i ugarskom Podunavlju, Godišnjak za znanstvena istraživanja zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 2, Subotica, 2010; P. Vuković, *Konstrukcija identiteta u bačkih Bunjevaca*, u: R. Skenderović (ur.), *Identitet bačkih Hrvata : Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa (Zagreb, 27. i 28. studenoga 2008.)*, Zagreb – Subotica, 2010; J. Dulić, *Strukturiranje nacionalne svijesti bunjevačkih Hrvata – komparacija nacionalnih skupina u Subotici, Godišnjak za znanstvena istraživanja zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 4, Subotica, 2012; A. Vukić, M. Bara, *Konstruiranje identiteta na etničkoj periferiji – slučaj bačkih Bunjevaca*, u: M. Bara, A. Vukić (ur.), *Hrvati u vojvodini : identitet(i), procesi i društvene aktivnosti*, Zagreb-Subotica, 2012; R. Skenderović, *Bunjevački i dalmatinski identitet u ugarskom Podunavlju u razdoblju od 17. do 19. stoljeća*; S. Mačković, *Utjecaji državne ideologije i prakse na subotičke Bunjevce (1918. – 1941.)*; M. Bara, *Pseudoznanstveni pristup u istraživanju identiteta bačkih Bunjevaca: primjer zbornika radova Etnolingvistička i istorijska istraživanja o Bunjevcima*, u: *Bunjevci u vremenskom i prostornom kontekstu*, Zagreb, 2014; Z. Šram, *Nacionalna svijest i ideološki sindrom »protektivnog socijalizma« bunjevačkih Hrvata u Vojvodini*, u: Lj. Dobrovšak, I. Žebec-Šilj, *Nacionalne manjine u Hrvatskoj i Hrvatima kao manjina – europski izazovi*, Zagreb, 2015; *Prikazi i osvrti* : S. Leček, Aleksandar Horvat, Baranja 1918-1922, *Scrinia Slavonica*, 16, Slavonski brod, 2016; A. Horvat, *O istoričnosti predmodernih etnonima i svetlu konstruktivistič-*

kih i etnosimboliističkih teorija nacija i etniciteta; S. Leček, *Odgovor na razmišljanja Aleksandra Horvata, Scrinia Slavonica*, 17, Slavonski brod, 2017; A. Horvat, *Identiteti na periferiji : Izgradnja etničkog identiteta Bunjevaca i Šokaca u Vojvodini (1848–1941)*, Novi Sad, 2020; M. Bara, L. Mihaljević, *Socijalna dimenzija sjećanja i zaborava na primjeru etnonima Hrvat u Vojvodini*, u: M. Bara, F. Galović, L. Mihaljević (ur.), *Zbornik radova sa Znanstveno-stručnoga skupa Etnokulturni identitet Hrvata u Vojvodini: povijesni i suvremeni procesi*, Zagreb, 2020; I. Dulić, *Hrvati u Bačkoj i stvaranje samostalne hrvatske države – bunjevački slučaj*, Vinkovci, 2024.

S. Bačić

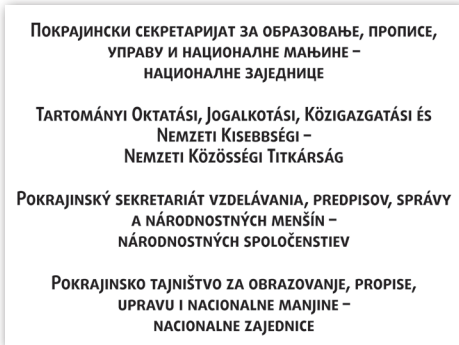
NACIONALNI OSJEĆAJ → Nacionalna svijest

NACIONALNA ZAJEDNICA, 1. u novije vrijeme termin za označavanje nacionalnih manjina. Kao politički korektniji izraz, pojavljuje se XXI. st. u različitim međunarodnim dokumentima, pisanoj i usmenoj komunikaciji, osobito u medijima na manjinskim jezicima, a rjeđe je u službenoj uporabi. Statut AP Vojvodine iz 2009. i službeno je uveo termin nacionalna zajednica umjesto nacionalna manjina, ali su konzervativne srpske političke i kulturne strukture pokrenule postupak za ocjenu ustavnosti (i) te odredbe Statuta. Konzervativna stajališta članova Ustavnoga suda Republike Srbije prevladala su te su (i) u ovom dijelu odredbe Statuta AP Vojvodine proglašene neustavnima 2013. Nakon toga je u Statut AP Vojvodine uvedena dvojna terminologija kada je riječ o manjinskim pravima (nacionalne manjine – nacionalne zajednice), što se onda odražava i u nazivu tijela u čijem su djelokrugu manjinska prava. Generalna je tendencija u Europi da pripadnici manjinskih zajednica u neformalnoj komunikaciji te mediji na manjinskim jezicima radije koriste termin zajednica, koji nema negativne konotacije, prije svega brojanu inferiornost, što implicira i potencijalnu društvenu nejednakost. Tako se i u hrvatskim medijima u Vojvodini pretežito koristi termin hrvatska zajednica; **2.** pripadnici određene nacije na područjima na kojima žive pripadnici više nacija ili nacionalnih manjina. U ovom smislu jednako se odnosi na pripadnike većinskoga i

manjinskoga naroda, koristi se u medijima, informativnim i stručnim publikacijama, usmenoj komunikaciji itd., ali je rjeđe u upotrebi.

S. Bačić

NACIONALNI IDENTITET, skup značajki koje određuju posebnost pojedinca ili skupine u smislu različitosti ili pak pripadnosti u odnosu na pojedince pripadnike

Dio višejezičnoga naziva pokrajinskoga tijela u čijoj su nadležnosti prava manjinskih zajednica u Vojvodini

drugih nacija ili nacionalne skupine. Apstraktan je i višedimenzionalan konstrukt, koji se dotiče cijeloga niza životnih sfera i pojavljuje u mnogim permutacijama i kombinacijama, a od ostalih identiteta (spolni, klasni, teritorijalni, vjerski itd.) izdvaja ga to što uključuje uvijek u nekoj mjeri »osjećanje političke zajednice«, koja podrazumijeva neke zajedničke institucije, kodeks prava i dužnosti i određeni društveni prostor s kojim se njezini pripadnici poistovjećuju. U odnosu na pojedinca nacionalni identitet predstavlja dio ukupnoga identiteta osobe. Međutim, postoje različite pretpostavke o tome što čini nacionalni identitet, kako se može mjeriti i u kakvim je odnosima s drugim konstruktima, kao što su nacionalna svijest (nacionalni osjećaj), nacionalni ponos, nacionalna isključivost, etnocentrizam, nacionalizam, domoljublje (patriotizam). No, u svakom slučaju, proces nacionalne identifikacije složen je fenomen i uključuje složeni sustav stavova kako prema svojoj nacionalnoj grupi tako i prema nacionalnim grupama s kojima je

određena nacija u svojoj egzistenciji suočena. Formiranje nacionalnoga identiteta ima svoje objektivne pretpostavke, kao što su postojanje same nacije, društveno-ekonomski odnosi, položaj pojedinaca i grupa. No nacionalni je identitet prije svega subjektivno psihološko stanje koje nastaje u procesima socijalizacije i grupne identifikacije preko kojih se prima jezik, tradicija i kultura određene nacije te se pojedinac poistovjećuje s grupom – nacijom, njezinim vrijednostima i interesima.

Nacionalni se identitet od drugih oblika društvenoga identiteta razlikuje prije svega po svojem opsegu, jer nadilazi lokalnu pripadnost, pripadnost društvenim slojevima, političkim strankama, katkada i religijskim uvjerenjima, a često i teritorijima te državama, za razliku od prednacionalnoga razdoblja, kada se npr. etnička pripadnost vezivala uz stalešku ili klasnu pripadnost, pa su se identiteti i ideje o podrijetlu puka i plemstva više razdvajali nego dodirivali. Građanstvo je pak, kao nova društvena klasa u usponu, produbljivalo svoje veze u domaćem društvu i izražavalo simboličku srodnost s domaćim pukom. U zemljama Srednje i Istočne Europe vodeću ulogu u nacionalnim pokretima i stvaranju nacionalnih identiteta u prvo su vrijeme, zbog nerazvijenosti građanskoga sloja, imali plemstvo i Crkva, a katkada i vojni časnici.

Teorija socijalnoga identiteta Henrija Tajfela i Johna Turnera (1986.) pretpostavlja da se u pozadini stavova i ponašanja koji favoriziraju vlastitu grupu nalazi želja za uspostavom pozitivnoga socijalnoga identiteta, tj. identiteta koji se odnosi na dio slike o sebi kao pripadniku neke grupe. U formiranju socijalnoga identiteta osobito su važni različiti faktori iz socijalnoga okruženja. Prema toj teoriji identifikiranje pojedinca s određenim kolektivitetom samo je djelomično uvjetovano njegovim objektivnim pripadništvom danoj zajednici ili grupi jer je uvjetovano i normama i vrijednostima određene političke kulture i determinirano strukturom odnosa između velikih društvenih grupa u danom socijalnom, političkom i povijesnom kontekstu.

Istraživanja nacionalnog identiteta razvijaju se od 1970-ih godina. Ustanovljeno je da veza između podrijetla, pozitivnog vrednovanja vlastite grupe i samopoštovanja nije jednostavna, kao što se pretpostavilo, osobito kod pripadnika nacionalnih manjina. Ako se grupa kojoj pojedinac pripada negativno procjenjuje od strane pripadnika većinskoga naroda, veza između identifikacije s grupom i samopoštovanja nije jednosmjerna, pa članovi grupa s niskim statusom u društvu, čiji je identitet ugrožen nepovoljnim međugrupnim komparacijama, obično pokazuju manji favorizam u odnosu na svoju grupu ili favoriziraju grupu koja ima viši status.

U istraživanju provedenom na uzorku Hrvata u Vojvodini 2018. konstruirana je ljestvica za mjerenje hrvatskoga nacionalno-manjinskoga identiteta na temelju stavovskoga konstrukta koji upućuje na potrebu za prosvjetnom autonomijom i na temelju stavovskoga konstrukta koji upozorava na prisutnost zahtjeva za političkom ravnopravnošću u raznim društvenim segmentima. Utvrđeno je da prostor hrvatskih nacionalno-manjinskih prava ne predstavlja jedan unutarnje koherentni i homogeni sustav, nego je podijeljen u dvije skupine: a) obrazovni i b) politički prostor. Oko 44 % Hrvata ima potrebu za prosvjetno-kulturnom autonomijom, a u znatno većoj mjeri Hrvati izražavaju potrebu za političkom ravnopravnošću i povezanošću s Hrvatskom (oko 65 %). Kod Hrvata u Vojvodini stoga se ne može govoriti o postojanju unutarnje koherentne strukture hrvatskoga nacionalnoga kolektiviteta, već da postoji latentni »konflikt« između hrvatske nacionalne i hrvatske političke svijesti.

Lit.: S. Cloninger, *Personality*, New York, 1996; A. Smit, *Nacionalni identitet*, Beograd, 1998; I. Šiber, *Osnove političke psihologije*, Zagreb, 1998; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; J. Dulić, Z. Šram, Nacionalni identitet Hrvata u Vojvodini i izloženost hrvatskom masmedijskom prostoru (I. – IV.), *Hrvatska riječ*, br. 822-825, Subotica, 18. I. – 8. II. 2019.

J. Dulić

NACIONALNI SAVET BUNJEVAČKE NACIONALNE MANJINE (Nacionalni savit bunjevački nacionalne manjine, Bunjevački nacionalni savet, Bunjevački nacionalni savit), u Republici Srbije predstavničko tijelo Bunjevaca koji se ne smatraju Hrvatima. Osnovan je na temelju Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina iz 2002. godine, koji je propisao tzv. otvorenu definiciju nacionalnih manjina, koja podrazumijeva da one nisu taksativno pobrojene. Na elektorskoj skupštini u Subotici 23. II. 2003. godine 50 elektora izabralo je 21 člana tog predstavničkog tijela. Nakon donošenja Zakona o nacionalnim vijećima (savjetima) nacionalnih manjina 2009. broj članova smanjen je na 19., koji su nakon toga birani na izravnim izborima za manjinska vijeća 2010. (raspušten u lipnju 2013. te od Ministarstva postavljeno privremeno tijelo upravljanja), 2014., 2018. i 2022. Dosadašnji predsjednici: Nikola Babić (2003.-10.), Blaško Gabrić (2010.-11.), Branko Pokornić (2011.-13) i Suzana Kujundžić Ostojić (na čelu privremenog tijela 2013.-14., predsjednica od 2014.). Kao i kod drugih manjinskih vijeća (savjeta) u Republici Srbiji, njegova je nadležnost definirana rečenim i drugim zakonima. Sjedište mu je u Subotici, a ima i regionalni ured u Somboru.

Lit.: <https://bunjevci.org.rs/>

S. Bačić

NACIONALNI SAVET HRVATSKE NACIONALNE MANJINE → Hrvatsko nacionalno vijeće

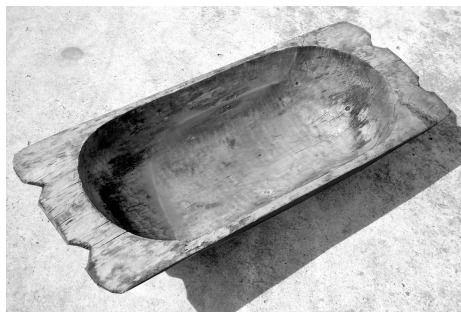
NACIONALNOST, 1. narodnost, pripadnost određenoj naciji ili narodu. Nakon dezintegracije Jugoslavije, za razliku od hrvatskog jezika, u kojem se pojam narodnost zadržao, u srpskom jeziku gotovo je potpuno zamijenjen pojmom nacionalnost, koji prevladava u neformalnim situacijama, ali i službenim evidencijama (npr. popisi stanovništva, formalna izjašnjavanja u različitim situacijama u školama, fakultetima, matičnim uredima, službama za zapošljavanje, sudovima i sl.). U formalnim izjašnjavanjima koristi se i termin nacionalna

pripadnost; **2.** subjektivni osjećaj pripadnosti određenoj naciji ili narodu; **3.** u nekim zapadnoeuropskim jezicima (npr. *engl.* nationality, *franc.* nationalité) označava i državljanstvo uslijed drukčijeg shvaćanja nacije.

Lit.: E. Heršak (ur.), *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*, Zagreb, 1998.

S. Bačić

NAĆVE (*prasl. mn.*: *nǫktjy < *indeur.* *nig^w:- prati), u drvetu izdubljena koritasta posuda u kojoj se mijesi tijesto za kruh ili kolače. Izrađivale su se uglavnom od mekoga drva, obično vrbe, jablana ili *kanadle* (Bunjevci tako nazivaju kanadsku topolu), jer je najlakše za obradu. Drvodjelja je posebnim alatom dubio tijelo korita, koje je valjkastoga oblika, poluokruglo, kako iznutra tako i izvana. Veličina naćvi kretala se 70-100 cm dužine i 40-50 cm širine. Kako je tijelo naćvi valjkasto i poluokruglo i s vanjske strane, izrađivani su posebni držači od drveta – nogari s tri noge, tzv. tronošci, koji u sebi imaju poluokrugli usječeni dio u koji se ulegnu naćve, te su se stavljali na oba kraja naćvi. Kada se tako postave, naćve se učvrste kako bi se u njima nesmetano mijesilo tijesto. Debljina je izdubljenoga drva oko 10 mm. Zakuhanu i zamiješeno tijesto u naćvama je bolje raslo nego u nekoj metalnoj posudi – dok je posuda od metala hladna i kao takva usporava kvasno vrenje te se tijesto sporije diže, odnosno ra-

Naćve

ste, drvo ima svoju prirodnu toplinu, što pogoduje razvoju kvasnih gljivica te tijesto bolje raste.

Lit.: P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 2, Zagreb, 1972; G. Vuković, *Terminologija kuće i pokućstva u Vojvodini*, Novi Sad, 1988; M. Peić, G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad-Subotica, 1990; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb 1991; A. Stantić, *Krux naš svagdanji*, Subotica, 2001; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005; M. Čuljat, *Ričnik ličke ikavice*, Gospić, 2009; A. Stantić, *Od zemunice do salaša, Klasje naših ravni*, 7-8/2013, Subotica; A. Kraljević, *Ričnik zapadnoercegovackoga govora*, Široki Brijeg-Zagreb, 2013.

P. Skenderović

NAĆVIN → Žednik

NADA, rezistentna stolna sorta grožđa. Ima lijepo grožđe s krupnim rastresitim grozdovima i srednje krupnim ovalnim bobicama ljubičaste boje i stenospemnokarpnim tipom besjemenosti. U svojem genomu ima gene otpornosti na plamenjaču i pepelnicu (Rpv3 i Ren3). Zahtijeva dugu rezidbu. Osjetljiva je na sušu.

Nastala je oplemenjivanjem u okviru projekta stvaranja stolnih sorti koje bi imale rudimentirane sjemenke, a istodobno bi

Sorta grožđa Nada

bile otporne na najvažnije gljivične bolesti. Naime, stvaranje sorti otpornih na gljivične bolesti jedan je od najvažnijih preduvjeta za uspješnu proizvodnju grožđa, uz smanjenu uporabu pesticida, koja pridonosi zaštiti ljudskog zdravlja i očuvanju okoliša. Za majku je izabran *Villard blanc*, jedan od najpoznatijih francuskih međuvrskih hibrida, koji je kod mnogih novih sorti bio donor otpornosti na gljivične bolesti. Otac je bio *Kišmiš moldavski*, jedna lijepa besjemenata sorta stvorena u bivšem SSSR-u.

Hibridizacija je provedena 2000. na oglednom dobru u Srijemskim Karlovcima, a nova sorta pod ovim imenom priznata je 2019. Autori su Petar Cindrić, Nada Korac i Dragoslav Ivanišević.

P. Cindrić

NAGRADA IVAN ANTUNOVIĆ, godišnje priznanje koje dodjeljuje Katoličko društvo *Ivan Antunović* iz Subotice. Pod imenom »Antušova nagrada« (po Antunu Vidiću, Subotičaninu koji od 1990-ih živi i radi u Budimpešti) prvi je put dodijeljena 1991. u tadašnjem Katoličkom institutu za kulturu, povijest i duhovnost *Ivan Antunović*. Od 2008. nosi sadašnji naziv. Dodjeljuje se u trima kategorijama: zaslužnom pojedincu iz reda bačkih Hrvata, jednoj hrvatskoj instituciji ili udruzi te jednoj brojnoj hrvatskoj obitelji. Odluku o dodjeli nagrade donosi Vijeće Katoličkoga društva *Ivan Antunović*. Dobitnicima se uručuje u sklopu Književne večeri uoči središnje proslave subotičke Dužijance.

Lit.: <https://www.kdias.org/aktivnosti/>

D. Skenderović

NAGRADA ZA KULTURU NAJSELO, godišnja nagrada Hrvatske matice iseljenika. Dodjeljivana je od 1996. do 2007. ruralnim naseljima hrvatskih manjinskih zajednica višestoljetno nastanjenih izvan matične zemlje na tlu današnjih 12 država srednje i jugoistočne Europe za njihovo kreativno djelovanje u promicanju hrvatske kulture i identiteta u domicilnim društvima te suvremeno svekoliko stvaralaštvo na materinskom jeziku. Nagrada, koja se dodjeljivala 11 godina, u obliku je skulpture, stiliziranoga glagoljskoga slova H, koje simbolizira tisućljetnu hrvatsku pismenost, kao i opstojnost hrvatstva u nagrađenom selu kroz prošlost i sadašnjost. Osnivač nagrade Hrvatska matica iseljenika i njezin Odjel za hrvatske autohtone manjine procjenjivali su nominirana sela sukladno naznačenim elementima iz Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina i Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, koje je donijelo Vijeće Europe. Vrednovana su tako na godišnjoj

razni razna društvena i kulturna te obrazovna postignuća manjinskih hrvatskih zajednica u promatranoj mikrosredini, vidljivi elementi (ne)materijalne kulturne baštine, narodni običaji i vjerske tradicije, kojima su pridruživani i individualni naponi stvaralaca nove zavičajnosti iz raznih grana ljudske djelatnosti, od kulinarstva do graditeljske baštine i stila života. Nagrada je vjerodostojno zabilježila odsječke dinamičnosti hrvatskoga kulturnoga identiteta na prijelazu tisućljeća vezanih za procese urbanizacije srednje i jugoistočne Europe, gdje žive hrvatske autohtone manjine.

Nagradu su dobila dva sela u vojvođanskom dijelu Bačke – Tavankut 2002. i Monoštor (*srp.* Bački Monoštor) 2004.

Skulptura Nagrade *Najselo*

Ostali su dobitnici: Pinkovac (*njem.* Güttenbach) u Gradišću, Austrija (1996.), Martinci (*madž. Felsőszentmárton*) u Baranji, Mađarska (1997.), Karaševo (*rum.* Carașova) u Rumunjskoj (1998.), Petrovo Selo (*madž. Szentpéterfa*) u Gradišću, Mađarska (1999.), Mjenovo (*njem.* Kroatisch Minihof) u Gradišću, Austrija (2000.), Klokočić (*rum.* Clocotici) u Rumunjskoj (2001.), Sumarton (*madž. Tótszentmárton*), Zalska županija, Mađarska (2003.), Novo Selo (*njem.* Neufeld an der Leitha) u Gradišću, Austrija (2005.), Kukinji (*madž. Kökény*), u Baranji, Mađarska (2006.) i

Novi Slankamen u vojvođanskome dijelu Srijema (2007.).

Lit.: I. Rora, Tavankut – ponosni čuvar hrvatske kulturne baštine, *Matica*, 11-12/2002, Zagreb; A. Kopilović, Svečani govor – Laude : Bački Monoštor – Najselo 2004, *Subotička danica (nova) : Kalendar za 2005. godinu*, Subotica, 2004; M. Hećimović, Novi Slankamen – Najselo 2007, *Matica*, 12/2007, Zagreb.

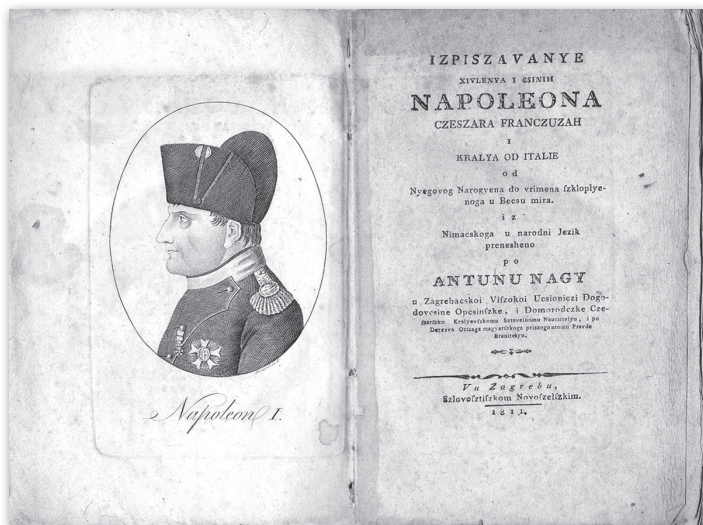
V. Kukavica

NAGY, Antun (Požega, Slavonija, 14. I. 1774. – Kupusina kraj Turske Kanjiže /danas: Novi Kneževac/, Banat, 7. XII. 1847.), odvjetnik, pisac, prevoditelj, državni cenzor knjiga, urednik kalendara. Gimnaziju je pohađao u Požegi, a nakon što je završio pravo u Pešti, počeo je raditi kao odvjetnik. Ubrzo je postao profesor opće i domaće povijesti na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu. Bio je i profesor u zagrebačkoj gimnaziji 1807.-11. Cenzorom i revizorom školskih i ostalih knjiga pri Ugarskom kraljevskom namjesničkom vijeću u Budimu imenovan je 1811. te je u tom gradu živio sljedeće 33 godine. Književni je rad počeo prigodnicama na hrvatskom jeziku i prijevodima s njemačkoga i latinskoga jezika. Objavljivao je prijevode praktičnih knjižica, a pisao je i pobožna djela (pri čemu je njegov molitvenik iz 1818. zapravo prerađeno izdanje molitvenika Antuna Kneževića *Put nebeski*). Pjesme je pisao na mješavini kajkavskoga i štokavskoga ikavskoga narječja. Preveo je s njemačkoga popularno djelo Roberta Plercha o Napoleonovu životu, više poučnih knjižica te dvaju Ovidijevih djela, pri čemu je prijevod *Tristia* sačuvan u rukopisu, dok je prijevod *Metamorfoza* izubljen. Dijelove obaju prijevoda objavljivao

je u svojim kalendarima. Naime, u Budimu je izdavao *Novi i stari kalendar Illyricski* 1813.-23. na štokavskom narječju te *Horvatski kalendar* na kajkavskom narječju za 1813. i 1818. Vjerojatno mu je supruga bila rodom iz Banata, jer se u jednom pismu žalio da u Budimu nije imao prilike govoriti »slavonski« te se nakon umirovljenja preselio u Kupusinu.

Djela: *Pisma od sakupljene i podignute proti Francuzom 1797. kralj. Horvatskoga i Slavonskoga plemenit. Vojske ili Insurekcije*, Zagreb, 1797; *Positiones scientiae politicae, commercialis et rei aerariae* (rukopis), Zagreb, 1803; *Pirovna popivka prisvitl. G. knezu Ivanu Nepom. Drashkovichu od Trakostjan*, Zagreb, 1808; *Cshesztitincza nove godine priszvitlomu gozpodinu knezi Ivanu Nepomuku Draskovich od Tratkosztján ... i priszvitloi goszpoi knegini Franki Draskovich rogyenoi baronici Kulme*, Zagreb, 1809; *Cshesztitincza godovnoga imena ... Ivanu Kersztitelyu Nagy od Szabad-Szent-Kiraly szlavne cseszarszko kralyevszke Ivana Jellacsicha regemete kapitanu*, Zagreb, 1810; *Molitvena knjiga Klyucs raja nebeskoga nazvana*, Budim, 1818; *Opisánje xivóta svéte Genovéve rodjene vojvodkinje od Brabanta udáte pako knjeginje od Triaera iz razlicsitih knjigah iz nova sloxeno*, Budim, 1821.

Prijevodi: *Izpiszavanye xivlenya i csinih Napoleona, csezara Francuzah i kralya od Italie od Nyegovog Narodgyena do vrimenta szkloplyenoga u Bescu mira* u Tilsitu, Zagreb, 1810; *Izpiszavanye xivlenya*

A. Nagy, *Izpiszavanye xivlenya i csinih Napoleona csezara Francuzah i kralya od Italie od Nyegovog Narodgyena do vrimenta szkloplyenoga u Bescu mira*, Zagreb, 1811.

i csinih Napoleona cieszara Francuzah i kralya od Italie od nyegovog narogyena do vrimena szkloplyenoga u Becsu mira, Zagreb, 1811; Rasztol-macseny od sianja pamucsnoga sada, Budim, 1812; Nacsin iz sladkoga soka kukuruzovine, kada je kukuruz potergan, raztopni shekera, Budim, 1812; Prepiszi za likare y ran vrachitele kralyetzva Vugerzkoga koji czepleny kravjih koz zvershava-ti seliju, Budim, 1825.

Lit.: P. J. Šafařík, J. Jireček, *Geschichte der süd-slawischen Literatur*, 2, Prag, 1865; J. Kempf, *Požega: Zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slob. i kr. grada Požege i Požeške županije*, Požega 1910; V. Dukat, *Dvije tri o životu i književnom radu Požežanina Antuna Nagya, Rad JAZU*, 214, Zagreb, 1916; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997.

S. Bačić

NAGY, Iván (Bač, 1. X. 1904. – San Francisco, 28. X. 1972.), političar, odvjetnik i novinski urednik. Sin je Jánosa i Mathee, rođ. Kampel. Gimnaziju je pohađao u Kalači i Pečuhu. Pravo je studirao na Sveučilištu u Zagrebu i u Parizu. Predvodio je jedno vrijeme Jugoslavensko katoličko akademičko društvo *Vojvodina* na Sveučilištu u Zagrebu, u kojem su se okupljali studenti katolici podrijetlom iz Vojvodine (Hrvati, Mađari, Nijemci). Bio je neformalni vođa mađarskih studenata u Zagrebu, a o njegovoj političkoj aktivnosti mađarski konzul u Zagrebu obavještava Ministarstvo vanjskih poslova Mađarske 1926. Na Sveučilištu je surađivao s Brankom Jelićem, predsjednikom akademskoga kluba *Eugen Kvaternik*, sveučilišnim ogrankom Hrvatske stranke prava. Članstvo JKAD *Vojvodina* 1920-ih je podupiralo hrvatska nastojanja te je glasovalo na Sveučilištu u suglasju s hrvatskim akademskim klubovima. Jačanjem utjecaja HSS-a među akademskim klubovima upoznao se s hrvatskim političarima i vodstvom HSS-a, s kojima će surađivati u međuratnom razdoblju. Pod modelom političke borbe HSS-a protiv državnoga centralizma tražio je način za poboljšanje položaja Mađara, uključujući i autonomiju Baranje, Bačke i Banata. Nakon JKAD *Vojvodina* bio je predsjednik Kulturne udruge mađarskih studenata Sveučilišta u Zagrebu, osnovane 1932.

Pravosudni ispit položio je 1934. te je bio odvjetnik u Novome Sadu 1934.-44. Politički se aktivirao unutar tada još zabranjenoga HSS-a 1932.-33. Suprotstavljen je krilu Mađarske stranke koje je bilo za suradnju s Beogradom, a okupljalo je stariju političku generaciju (Imre Várady, Leó Deák, Dénes Strelitzky). Uspio je dobiti podršku nekih katoličkih svećenika Mađara (npr. Elemér Korányi), koji su imali velik utjecaj na mađarske birače. Zbog nedopuštanja obnove rada Mađarske stranke (zabranjene nakon uvođenja Šestosiječanjske diktature) sudjelovao je na izborima 1935. unutar Vojvođanskoga pokreta na listi Udružene oporbe, koju je predvodio Vladko Maček. Kao zagrebačkoga studenta Maček ga je posebno uvažavao te je bio pod njegovim političkim utjecajem, prije svega u pitanju autonomije Vojvodine. Tako je bio kandidat na listama za (Stari) Bečej i Novi Sad. Zbog manipulacija na izborima i nasilja u izbornoj kampanji nije uspio dobiti dovoljan broj glasova za osvajanje mandata. U Novom Sadu u prosincu 1935. pokrenuo je oporbeni tjednik *A Nép*, koji je izlazio do Drugoga svjetskoga rata i podržavao je politički smjer HSS-a i suradnju s Vojvođanskim pokretom (nakon formiranja Banovine Hrvatske list je izlazio i u Zagrebu). U tom razdoblju nastojao je ostvariti utjecaj u subotičkom *Népköru* i preko društva utjecaj na mađarsku zajednicu. Zbog svoje političke aktivnosti bio je pritvaran 1924., 1935. i 1936. Ponovno se kandidirao na izborima 1938. na listi Udružene oporbe jer vlasti nisu dopustile obnavljanje Mađarske stranke ni za te izbore. U većinski mađarskim i nacionalno mješovitim selima održavao je političke skupove s Grgom Vukovićem i Adamom Schlachetrom. Bio je pristaša autonomije Vojvodine i vjerovao je da bi takav položaj ostvario ciljeve mađarske zajednice. Bio je blizak po političkom razmišljanju Grgi Vukoviću, koji je među bačkim HSS-ovcima bio za autonomiju, za razliku od većine članstva predvođene Josipom Đidom Vukovićem, koje je bilo sklono izdvajanju kotareva s hrvatskim stanovništvom i priključenju Banovini Hrvatskoj. Nakon sporazuma o

Banovini Hrvatskoj 26. VIII. 1939. nastao je suradnju s HSS-om, kao i s bačkim HSS-ovcima u slabljenju pozicija Beograda. Njegov je utjecaj prevagnuo u subotičkom *Népköru* tijekom 1939. U to vrijeme jača utjecaj njegov političke struje mlađih političara s osloncem na Zagreb u odnosu na stariju Váradyjevu struju, budući da je u Banovini Hrvatskoj ban Ivan Šubašić odobrio Pravila Mađarske kulturne zajednice u Hrvatskoj te se ondje otvaraju nove osnovne škole na mađarskom nastavnom jeziku, dok su zahtjevi Váradyjeve skupine o formiranju Kulturnoga saveza Mađara u Jugoslaviji i druga pitanja od značaja za mađarsku manjinu još uvijek neriješeni. U to vrijeme postaje prominentan član Vojvođanskoga pokreta, a širi svoje djelovanje i na područje Banovine Hrvatske. Kako bi spriječili njegovu sve izraženiju političku aktivnost, vlasti su ga pozvale na vojnu vježbu u svibnju 1940. Kada je osnovana Kulturna zajednica Mađara u Kraljevini Jugoslaviji potkraj 1940., ušao je u njezin Upravni odbor. Bio je član kulturne asocijacije *Jugoszláviai Magyar Közművelődési Szövetség Ötös Tanács*, formirane u ožujku 1941., koja je trebala prevladati razlike među mađarskim političkim i kulturnim elitama u tadašnjoj državi.

Nakon ulaskom mađarskih postrojba u Bačku 1941. vojno zapovjedništvo privremeno ga je imenovalo javnim bilježnikom u Novom Sadu, no to imenovanje nije potvrdio ministar pravosuđa. Naknadno je kooptiran za člana novosadskoga Odbora desetorice, koji su činili ugledniji Mađžari, koji su pripremali svečani doček mađarske vojske. Izabran je 1941. za predsjednika novoosnovane Odvjetničke komore Novoga Sada. Bio je kandidat za velikoga župana obnovljene Bačko-Bodroške županije, ali zbog toga što je bio suviše vezan za Mačeka i Hrvate, na tu je dužnost postavljen odvjetnik dr. Leó Deák. U prosincu 1941. izabran je za člana Kulturnoga saveza Mađžara južnih krajeva (*Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség*, DMK-SZ), sljednice Kulturne zajednice Mađara u Kraljevini Jugoslaviji. Pridružio se 1942.

upravnom odboru državne institucije za zemljišne kredite (*Országos Földhitelezet*). Zastupnik u mađarskom parlamentu bio je 1942.-44. kao pozvani član iz južnih krajeva. Bio je vlasnik nakladničke kuće koja je objavljivala novine *Új Nép* 1942.-44. u Novom Sadu, nastavak prijeratnog tjednika *A Nép*, ali sada desničarske orijentacije. Bio je član Stranke mađarskoga života (*Magyar Élet Pártja*, MÉP), u čije je predsjedništvo izabran 28. VI. 1944. Neposredno prije preuzimanja vlasti Strelastih križeva izabran je u odbor Nacionalne udruge zakonodavaca, u čijem je radu sudjelovao od 14. X. 1944. do 1945. Kao član Nacionalne udruge zakonodavaca slijedio je vladu Strelastih križeva u povlačenju do Soprona (*madž. Sopron*). Poslijeratne jugoslavenske vlasti proglasile su DKMSZ fašističkom organizacijom, a njega u odsutnosti ratnim zločincem. Isprva je živio u Austriji, a od 1951. godine u SAD-u. Igrao važnu ulogu u organizaciji političkih emigranata Mađžara iz Jugoslavije i Mađarske.

Izvor: matica krštenih župe sv. Pavla u Baču.

Lit.: Dr Vlatko Maček i njegovi saradnici u Vojvodini, Sombor, 1936; M. Kovačić, *Od Radića do Pavelića : Hrvatska u borbi za svoju samostalnost : Uspomene jednoga novinara*, München-Barcelona, 1970; A. Lelbach, J. Titeli, E. Homonnay, Dr. Nagy Iván, *Szittyakurt*, 1/1973, Cleveland; Š. Mesaroš, *Mađari u Vojvodini 1929 – 1941*, Novi Sad, 1989; R. Končar, *Opozicione partije i autonomija Vojvodine 1929–1941*, Novi Sad, 1995; S. Beljanski (ur.), *75 godina Advokatske komore Vojvodine (1921 – 1996)*, Novi Sad, 1996; E. Šajti, *Mađari u Vojvodini 1918 – 1947*, Novi Sad, 2010; G. Rokolya, *Magyar közjegyzők a Délvidéken*, Budapest, 2017; Z. Dévavári, *Klikkharok az emigrációban : Nagy Iván (1904–1972) délvidéki emigráns magyar politikus válogatott iratai (1949–1954)*, Budapest, 2021; Z. Dévavári, *Egy elvetélt kísérlet. A Jugoszláviai Magyar Nemzeti Bizottmány szervezésének kudarca az emigrációban (1952–1955)*, *Tanulmányok*, 2/2022, Újvidék; Z. Dévavári, *A portrait of a controversial minority politician Iván Nagy (1904–1972)*, u: *Borders and Identity in the Modern Times in the Mediterranean and Central Eastern Europe*, Szeged, 2023.

M. Bara

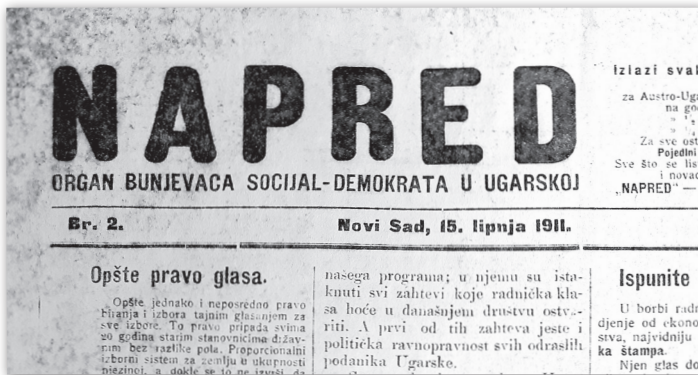
NAPRED, list Socijaldemokratske partije Ugarske namijenjen Bunjevcima. Njegova pojava rezultat je pridruživanja Bunjeva-

ca iz Socijaldemokratske partije Srpskom agitacionom odboru na VI. kongresu Srba socijaldemokrata u Ugarskoj, održanom u Budimpešti 14. i 15. I. 1911. Taj je odbor tada promijenio naziv u Srpsko-bunjevački agitacioni odbor Socijaldemokratske partije Ugarske te je, na inicijativu zemljoradnika Stipana Katrinke iz Subotice, donio odluku da se, uz postojeći srpski list *Sloboda*, koji je izlazio na ćirilici, pokrene i poseban list za Bunjevce, na latinici. *Napred* je izlazio u Novom Sadu svakog 1. i 15. dana u mjesecu zahvaljujući materijalnoj pomoći lista *Sloboda*, a imao je 300 pretplatnika. Prvi broj nosi datum »1. lipnja«, a zadnji je sačuvani broj od »15. prosinca« 1911. Istina, posljednji urednik György Metlás u odgovoru na upit Okružnoga suda u Segedinu u

sko-socijalističkim listom *Naše novine* te je napadao Katoličku crkvu i svećenike, osobito Blaška Rajića. U prvom broju navodi usmjerenost novina prema »siromašnom bunjevačko-šokačkom narodu«. Velika je većina članaka nepotpisana ili je riječ o prijevodima. Objavljivani su na nedosljednoj i usiljenoj ikavici, kombiniranoj sa srpskim jezikom, što upućuje na to da su izvorno pisani od strane srpskih autora i zatim nestručno »ikavizirani«. Iako je *Neven* početkom 1912. najavio: »Napred list bunjevačkih soc-demokrata, koji je do sada izlazio svako 1. i 15. u mjesecu, izlaziti će od sada svake druge subote«, izdavanje je obustavljeno zbog slabog odaziva među južnougarskim Bunjevcima. Pri tomu treba imati u vidu i da je sama Socijaldemokratska partija Ugarske od osnivanja 1890. ostala

izvanparlamentarnom te je njezin utjecaj bio općenito vrlo ograničen. Sačuvani primjerci novina nalaze se u Biblioteci Matice srpske u Novom Sadu.

Lit.: *Neven*, 1/1912, Subotica; A. Radenić, Kongresi Srba socijalista Vojvodine (do prvog svetskog rata), *Spomenik SANU*, CIX, Beograd, 1960; Š.

Zaglavlje lista *Napred*

rujnu 1912. piše da su novine prestale izlaziti 13. siječnja 1912., međutim taj broj nije sačuvan. List je imao podnaslov »organ Bunjevaca socijal-demokrata u Ugarskoj«. Tiskan je u novosadskim tiskarama, isprva u *Braniku* (br. 1-3), dioničkom društvu koje je izdavalo istoimeni list Srpske slobodoumne stranke u Ugarskoj, a preostali brojevi u tiskari dr. Svetozara Miletića (4-13). Odgovorni urednici bili su novosadski socijaldemokrati Stojan Janković (br. 1-9) i »Đuro Metlaš« (György Metlás, od br. 10). Prvotni je format bio 36 cm, a od 5. broja povećan je na 42 cm.

List je povremeno objavljivao vijesti iz Subotice i Sombora, a sa socijalističkih pozicija oštro je polemizirao s kršćan-

Mesaroš, *Radnički pokret u Bačkoj (1890-1918)*, Novi Sad, 1975; S. Palančanin, *Revolucionarna i ratna štampa 1871-1945*, Novi Sad, 1986; *Enciklopedija Novog Sada*, 16, Novi Sad, 2001.

S. Bačić

NAROD (*lat.* *populus, prasl. i stsl. narodъ*), društvena skupina koja dijeli identitet i kulturu kroz zajednički skup ponašanja, vrijednosti i institucija. Višedimenzionalna i dinamična kategorija, čiji su članovi svjesni zajedničkoga identiteta te povezani osjećajem međusobne pripadnosti i privrženosti. Može se odnositi na pripadnost temeljem ekonomskoga, društvenoga, političkoga ili kulturnoga položaja. Najčešće se odnosi na mnoštvo, šire društvene slojeve, cjelokupno stanovništvo nekoga područja ili dr-

žave, ukupnost građana. U antičko vrijeme i u srednjovjekovlju označuje odvojenost širih društvenih masa od društvenih elita, aristokracije. Ideološki, u XIX. i XX. st. pojavljuje se termin »radni narod« u odnosu na buržoaziju. Povijesno prethodi oblikovanju nacije, a pojavljuje se i kao sinonim naciji. Pojam je dobivao nova značenja s razvojem demokratskih društava i s pokušajima terminološkoga i pravnoga određenja položaja manjinskih zajednica u pluralnim društvima. Dodavanjem različitih prefikasa uz pojam narod nastoji se precizirati status određene skupine. Primjerice, pojam manjinski narod koristi se za oznaku odnosa između matičnoga naroda, matične države i naroda, ili etničke skupine koja je zbog povijesnih ili političkih razloga ostala izvan granica područja/države na kojem živi većina pripadnika toga naroda. Takvo korištenje pojma postojalo je u SFRJ ili u suvremenosti u Crnoj Gori za nekadašnje narode koji su bili konstitutivni u SFRJ. Uže određenje pojma manjinski narod odnosi se na narode koji nemaju matičnu državu (npr. Baski, Kurdi, starosjedilački narodi i dr.), koji su obuhvaćeni u granicama drugih naroda koji su ostvarili nacionalne države. Sinonim za te skupine pojavljuje se u pojmu autohtoni narod. Izvedenice iz naroda u značenju statusa nacionalnih ili etničkih manjina pojavljuju se u oblicima narodna manjina, narodnost, narodnosna manjina, narodnosne zajednice ili narodnosne skupine.

Kod Bunjevaca i Šokaca u Ugarskoj u XIX. st. i početkom XX. st. vrlo je široko shvaćen i korišten pojam: kao opća oznaka za stanovništvo nekoga područja, konfesionalnu pripadnost (»katolički narod«), »jedan narod« kao krovni pojam za sve Južne Slavene (Ivan Antunović), uže određenje za Bunjevce – »narod bunjevački« (Ivan Antunović), odnosno Bunjevce i Šokce – »bunjevačko-šokački narod« (Ambrozije Šarčević), »bunjevački i šokački narod«, u naslovu *Kalendara* koji je izlazio 1923.-24. u nakladi Bunjevačkoga i šokačkoga narodnoga odbora u Budimpešti, »naš narod« (Matija Evetović, Petar Pekić), »granak

hrvatskog naroda« (Pajo Kujundžić, Petar Pekić), »Gdje narod najljepše govori hrvatski – bunjevački?« (*Neven*, br. 11/1910) itd. Na hrvatskom etničkom području pod utjecajem Antuna Radića razvija se shvaćanje naroda kao dvojne kulture – u užem smislu narod je predstavljalo seljaštvo, a odnarođeni dio gospodu, tj. više društvene slojeve. Popularizirana unutar hrvatskoga seljačkoga pokreta, ta je ideja naišla na širok odjek 1920-ih i 1930-ih kod bačkih Bunjevaca i Šokaca. Oživljavanje pojma narod u značenju autohtonoga naroda prisutno je u onih Bunjevaca koji se ne smatraju Hrvatima od 1990-ih, kao i u medijima i državnim institucijama u Republici Srbiji.

Lit.: A. Šarčević, Bunjevačko-šokački narod i Subatica, *Bunjevačko-šokački kalendar za prostu godinu 1881*, Subatica, [1880]; I. Antunovich, *Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih*, Beč, 1882; I. Kujundžić, *Izvori za povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata*, Zagreb, 1968; S. Tatalović, *Manjinski narodi i manjine*, Zagreb, 1997; E. Heršak (ur.), *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*, Zagreb, 1998; C. Cservák, *Ethnic minorities in Hungary, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 1/2018, Novi Sad; J. Connely, *Od naroda do nacija : Povijest istočne Europe*, Zagreb, 2022.

M. Bara

NAROD, politički list koji je izlazio u Subotici u godinama nakon Prvoga svjetskoga rata. Pokrenuo ga je novinar Lazar Stipić nakon što je prestao uređivati *Neven*. Cilj lista bilo je zastupanje jugoslavenskih interesa i narodnoga jedinstva (zapravo centralizma), koje je u svojim načelima širila Demokratska stranka (službeno: Jugoslavenska demokratska stranka) te pariranje utjecajima lokalnoga tiska na mađarskom jeziku. Prvi broj pojavio se u utorak »11. studena god. 1919.« i imao je šest listova, uz cijenu od 60 filira. U početku je bio dnevnik koji se pojavljivao »svaki dan prije podne u 11 sati, osim ponedjeljka«, a poslije je izlazio dvaput tjedno. Vrlo brzo gubi formalne attribute nezavisnosti, izražene u početnom podnaslovu »nezavisan politički dnevnik«, te je od 20. I. 1920. postao službenim glasilom Jugoslavenske demokratske stranke. Posrijedi su tako bile

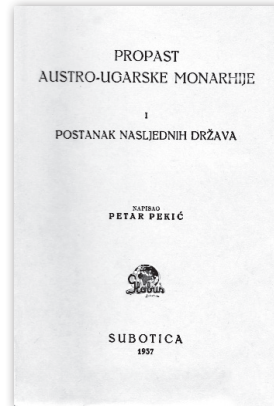

botičko višestranačje 1919–1920, *Pro memoria*, 9, Subotica; N. Zelić, *Glasila – novine u bačkim Hrvatima, Hrvatski iseljenički zbornik 2004*, Zagreb, 2003.

S. Bačić

NARODNA VIJEĆA, političke organizacije osnovane na području Austro-Ugarske Monarhije potkraj Prvoga svjetskoga rata. U Zagrebu su 22. VII. 1918. trajali pripremni radovi oko stvaranja Narodnoga vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba (SHS). Temeljno načelo zastupstva bio je teritorijalni princip, prema broju stanovnika na pojedinom teritoriju, gdje bi na 50 000 stanovnika dolazio jedan zastupnik. Za Hrvate iz uže Ugarske na 285 582 stanovnika bilo je predviđeno šest zastupničkih mjesta: za Međimurje (90 357 stanovnika) dva zastupnika, za »Bunjevce i Šokce (i Dalmatince)« u Baranji i Bačkoj (93 083 stanovnika) dva zastupnika i dva zastupnička mjesta za ostale Hrvate (»Iliri, Krašovani, i.t.d.«) na 110 670 stanovnika. Narodni prvaci Srba i Hrvata iz južne Ugarske okupljeni u Subotici, u očekivanju osnutka Narodnoga vijeća SHS, donijeli su rezoluciju 2. X. 1918. kojom traže da se Narodno vijeće svim svojim autoritetom i snagom kojom raspolaže založi da Banat, Bačka, Baranja, »gdje je brojna politička, ekonomska i kulturna premoć Srba i Hrvata«, uz ostale slavenske narode uključe u sastav buduće južnoslavenske države. Narodno vijeće SHS, osnovano 5. X. 1918. u Zagrebu, potaknulo je organiziranje južnoslavenskih naroda s područja Ugarske i Austrije u Narodna vijeća s krajnjim ciljem osnivanja samostalne i nezavisne južnoslavenske države. Predstavnici bačkih Hrvata Blaško Rajić, Mirko Ivković Ivandekić, Stipan Vojnić Tunić, Matija Evetović i Stipan Buljovčić prisustvovali su sjednici Hrvatskoga sabora 29. X. 1918., na kojoj su bili »kao članovi tamošnjega Narodnoga vijeća«. Na sjednici je donesena odluka o prekidu državno-pravnih odnosa s Ugarskom i Austrijom. I u drugim su se dijelovima Austro-Ugarske odvijali slični procesi: austrijski Nijemci konstituirali su u Beču 21. X. Narodni odbor Njemačke Austrije, u Pragu je Čehoslovačko narodno vijeće (osnovano još 1916.) proglasilo

Čehoslovačku republiku 28. X., Slovačko narodno vijeće donijelo je 30. X. u mjestu Turčianský Svätý Martin (danas: Martin) odluku o raskidu državno-pravnih odnosa s Ugarskom i priključenju Češkoj, Narodno vijeće erdeljskih i ugarskih Rumunja osnovano je 30. X. u Aradu u cilju ujedinjenja s Rumunjskom...

P. Pekić, *Propast Austro-Ugarske Monarhije i postanak nasljednih država*, Subotica, 1937.

U ozračju iščekivanja vojnoga poraza Austro-Ugarske u Prvom svjetskom ratu u mnogim mjestima u Bačkoj, Banatu i Baranji južnoslavensko je stanovništvo osnivalo narodne odbore i narodna vijeća, a također su Mađari, Nijemci i drugi narodi formirali vlastita narodna vijeća. Djelovala su do ulaska srpskih vojnih postrojbi i kratko vrijeme nakon vojnoga zauzeća kao prijelazna tijela buduće državne administracije. Hrvatsko stanovništvo osnovalo je samostalno i u suradnji sa Srbima vijeća u Baji, Somboru i Subotici, a postojale su slične aktivnosti u seoskim naseljima. Na osnivačkim su skupovima i sastancima bile isticane hrvatske i srpske zastave (npr. Andrija Mazić, Lazar Orčić i Gavro Čović na svoje su austrougarske uniforme stavili hrvatske trobojke 5. XI. 1918., potom i srpske; u Subotici je istaknuta hrvatska trobojnica na gradsku kuću 10. XI. 1918.), dok je 17. XI. 1918. u subotičkoj crkvi sv. Roka pjevana hrvatska himna »Lijepa naša domovino«. Glavna uloga narodnih vijeća bila je u pripre-

mi odvajanja Bačke, Banata i Baranje od Ugarske, održavanje reda i mira uz pomoć organizacija reda (npr. Bunjevačko-srpska narodna garda u Subotici) i postupno preuzimanje gradske uprave. Vijeća i odbori s narodnim gardama postali su prijelazne političke strukture, koje su poslije bile integrirane u upravni aparat Kraljevine SHS. Na istom području osnivana su mađarska i njemačka narodna vijeća. Pred sam kraj postojanja Austro-Ugarske Monarhije većina južnougarskih Hrvata priklonila se ideji pripajana budućoj južnoslavenskoj državnoj zajednici, dok su u manjini ostali oni koji su vjerovali obećanjima koja je nova mađarska vlada Mihályja Károlyija uputila nemadžarskim narodima. Manji dio Bunjevaca okupljenih oko Stranke neovisnosti i Građanske radikalne stranke Oszkára Jászija u Subotici predvođenih Simonom (Šimunom) Mukićem pristao je uz program Mihályja Károlyija, pa su 1. XI. 1918. osnovali Mađarsko narodno vijeće i građansku stražu. Za vladina komesara i velikoga župana početkom studenoga 1918. postavljen je pomadžareni Bunjevac Luka Plesković (1872.–1927.), pristaša Narodne stranke rada Istvána Tisze, koji je, primajući dužnost, na sjednici gradskoga senata izjavio da će se boriti za očuvanje integriteta Ugarske i za nacionalnu individualnost Bunjevaca: »Bunjevcima, kao najslabijem narodu želim da budem naročitim branio-cem tako da oni očuvaju svoju nacionalnu samostalnost da se ne bi kakogod izgubili slivanjem bilo u Srbe, bilo u Hrvate.«

Početkom studenoga 1918. županijske vlasti pozvale su sve općine u Baranji, Bačkoj i Banatu da izjave povjerenje novoj vladi grofa Mihályja Károlyija. Mađarska nacionalna vijeća osnivana su u to vrijeme u gradovima i većim naseljima Bačke i Banata kako bi dala podršku Károlyijevoj administraciji (1. XI. u Pančevu, Vršcu, Subotici, Somboru, Novom Sadu; 2. XI. u Feketiću, Malom Idošu, Martonošu, Bečeju, Baji; 3. XI. u Laliću, Karavukovu, Velikom Bečkereku; 4. XI. u Doroslovu, Ruskom Krsturu, Baču, Senti, Vrbasu, Gajdobri, Temerinu, Kucuri, i 5. XI. u Šajkašu, no njega je ubr-

zo raspustilo lokalno srpsko stanovništvo). Vojnička vijeća, radnička vijeća s građanskim i narodnim gardama i stražama pri Mađarskom narodnom vijeću djelovala su do ulaska srpske vojske u Subotici, Somboru, Velikom Bečkereku, Vršcu i Kikindi.

BRAĆO SRBI I BUNJEVCI!

Narodni zbor Srba i Bunjevaca u Somboru dana 5. novembra o. g. donio je jednoglasno ovu odluku:

Narodni zbor Srba i Bunjevaca u Somboru

rišava da u svemu usvaja Vilzonovo načelo o potpunom samoodređivanju naroda. Na osnovu toga načela želi rišiti i sudbinu jedinstvenog naroda Srba i Bunjevaca, zato organizuje

Misno Narodno Viće Srba i Bunjevaca u Somboru

bira Izvršni Odbor, te ga upućuje da se potrudni da u bratskom sporazumu sa svima mirodavnim činocima, a u dosluhu sa ostalim sličnim našim organizacijama utire put širenju našeg narodnog pitanja u gornjem smislu.

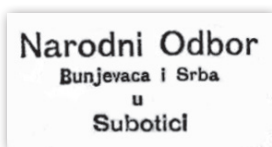
Živila narodna svist, jedinstvo i sloga!

Braćo! Veliki su ovi dani, sudbonosni po cio narod. Ponašajmo se, dakle, dostojno i mirno prema važnosti ovih dana. Budimo prisebni, mirni, trezveni i hladnokrvni. Pokažimo da smo zriili i zaslužni slobode i nezavisnosti.

Proglas o osnivanju Narodnog vijeća Srba i Bunjevaca u Somboru 5. XI. 1918.

Početkom studenoga Hrvati u Baču dijelom su još podržavali Mađarsko narodno vijeće, kao i Rusini u Ruskom Krsturu i drugim naseljima. U noći s 4. XI. na 5. XI. u Somboru je Bunjevačko vijeće dalo podršku Mihályju Károlyiju, zbog čega ga je većina Bunjevaca napustila. U Somboru su socijaldemokrati Bunjevci također sudjelovali u osnivanju Mađarskoga narodnoga vijeća. Na velikom narodnom zboru 10. XI. 1918. u Somboru okupljene je na mađarskom pozdravio zidar i sindikalist Đura Klavec (1879.–1967.), a svoj govor ponovio je na hrvatskom jeziku. Narodno vijeće Srba i Bunjevaca (Srpsko-bunjevački narodni odbor) u Somboru, osnovano 5. XI. 1918., uspjelo je potisnuti Bunjevačko i druga vijeća. Narodni odbor (vijeće) Bunjevaca i Srba (Bunjevačko-srpski narodni odbor) osnovan je 10. XI. u Subotici, a 11. XI. u Baji, dok je u Bođanima 15. XI. osnovan Srpsko-bunjevački narodni odbor.

Hrvati su djelovali sa Srbima u Srpskom narodnom odboru u Novom Sadu (i u Narodnom vijeću u susjednom Petrovaradinu s Hrvatskom narodnom stražom te u Srijemskim Karlovcima) i u drugim mjestima. Srpski narodni odbor u Novom Sadu pozvao je sva »srpska mesta, u kojima živi naš narod, ma koje on vere bio, da hitno organizuje svoje narodne odbore u svim mestima«. Preko Hrvata u Petrovaradinu (zapovjednik tvrđave Franjo Malin, gradski senator Milan Vidman) održavan je kontakt s Narodnim vijećem u Zagrebu. Zbog dolaska velikoga broja vojnika koji su se vraćali s frontova i iz zarobljeništava te zbog nezadovoljstva agrarne sirotinje i pojave pljački vojna vijeća i naoružane garde radile su na održavanju reda i mira u gradovima i bližim im selima. Postojali su njemački, rumunjski, slovački i rusinski narodni odbori i vijeća. U Banatu je proglašena kratkotrajna Banatska republika i multinacionalno Banatsko narodno vijeće.

Pečat Bunjevačko-srpskog narodnog odbora (vijeća) u Subotici

Aktivnosti su se vodile u suglasju s Narodnim vijećem u Zagrebu, dok je dio ugarske Srpske narodne radikalne stranke predvođen Jašom Tomićem vodio aktivnosti u smjeru neposrednoga priključenja Kraljevini Srbiji, a poslije s ostatkom južnih Slavena u zajedničku državu. Prelazak srpske vojske u južnu Ugarsku ojačao je pozicije u narodnim vijećima snaga bliskih Jaši Tomiću. Predstavnici Baranje, Bačke i Banata imali su 11. XI. 1918. savjetovanje u Beogradu o »spojenju sa Srbijom«, nakon čega je Srpski narodni odbor iz Novoga Sada pristupio provođenju u djelo odluka iz Beograda. Svetozar Pribičević pismom je izviješten o tom sastanku i daljnjim koracima: »U nedjelju 17. o.m. ima da se sазove u Novom Sadu povjerljiva konferencija od 15 lica (po prilici 7 iz Bačke, 7 iz

Banata i 1 iz Baranje). Na tu konferenciju Bunjevci i Šokci neće pridoći.« Istodobno članovi Srpske narodne radikalne stranke pokrenuli su svoju akciju priključenja Srijema Kraljevini Srbiji mimo Narodnoga vijeća u Zagrebu i Hrvata u Srijemu, što je produbljivalo međusobni animozitet. U subotičkom *Nevenu* od 22. i 23. XI. 1918. Hrvati traže ujedinjenje južnoslavenskih zemalja ističući Državu SHS. Jaša Tomić, tajnik samozvane Velike narodne skupštine u Novom Sadu, dogovorio je u noći 24. XI. 1918. s predstavnicima srpske političke elite izravno sjedinjenje s Kraljevinom Srbijom prije stvaranja južnoslavenske države. Vijest o tajnom sastanku i odluci ipak se doznala, pa je izaslanstvo Hrvata koje je stiglo u jutarnjim satima 25. XI. 1918. održalo susret s vodećim predstavnicima srpske zajednice. Babijan Malagurski, Mirko Ivković Ivandekić i Blaško Rajić usprotivili su se nacrtu rezolucije Jaše Tomića jer je Bunjevačko-srpski narodni odbor prethodno svojim izaslanicima dao pristanak samo za ujedinjene preko Zagreba. Na skupštini je dio govornika govorio o sjedinjenju s Državom SHS, dio s Kraljevinom Srbijom, iako je svima bila zajednička želja za odvajanjem od Ugarske. Oko prijedloga načina ujedinjenja nije vladalo jednoduše, pa je Ján Grúnik, zastupnik Slovača, dao prijedlog o ujedinjenju s Državom SHS. Neizvjesnu situaciju prekinuo je Blaško Rajić, koji se na kraju usuglasio s tekstom rezolucije koja je prihvaćena aklamacijom. Prihvaćena je i druga rezolucija, kojom je osnovan Veliki narodni savjet za Baranju, Bačku i Banat, a najvišu političku vlast od toga je dana vršila Narodna uprava sa sjedištem u Novom Sadu. U cilju ostvarenja odluka Skupštine izabrana su po dva predstavnika sa zadatkom da budu na usluzi Narodnom vijeću u Zagrebu (Jovan Manojlović i Vasa Stajić) i srpskoj vladi u Beogradu (Jaša Tomić i Blaško Rajić). Način ujedinjenja imao je izravne posljedice na status Baranje, Bačke i Banata u državi i položaj nersrpskih naroda. Proces ujedinjenja završen je 1. XI. 1918. proglašenjem novonastaloga Kraljevstva Srba Hrvata i Slovenaca, čime su Narodna vijeća ispunila svoju misiju.

Dio članova nekadašnjih bunjevačko-srpskih odbora i vijeća s teritorija koji su ostali u Mađarskoj bio je zatvaran, a imovina im je oduzimana.

Lit.: F. Šišić, *Dokumenti o postanku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1914 – 1919*, Zagreb, 1920; *Spomenica oslobođenja Vojvodine 1918*, Novi Sad, 1929; P. Pečić, *Povijest Hrvata u Vojvodini od najstarijih vremena do 1929. godine*, Zagreb, 1930; M. Protić, *Zlatni dani Subotice*, Subotica, 1930; M. Sabljar (ur.), *Nacionalni almanah oslobođenja*, Novi Sad, 1934; Đ. Lazić, *Moja sećanja iz svetskog rata, Glas Matice srpske*, 68, Novi Sad, 1937; P. Pečić, *Propast Austro-Ugarske monarhije i postanak nasljednih država*, Subotica, 1937; *Spomenica oslobođenja i ujedinjenja grada Subotice*, Subotica, 1938; P. Pečić, *Povijest oslobođenja Vojvodine*, Subotica, 1939; L. Knézy, *Baja a forradalom és a szerb megszállás alatt (1918–1921) : Történelmi feljegyzések*, Baja, [1940]; D. Janković, B. Krizman (ur.), *Grada o stvaranju jugoslovenske države (1. I - 20. XII 1918)*, 1-2, Beograd, 1964; K. Milutinović, *Vojvodina između Beograda i Zagreba 1918.*, *Starine*, knj. 53, Zagreb, 1966; D. Kecić, *Revolucionarni radnički pokret u Vojvodini 1917-1921*, Novi Sad, 1972; Š. Mesaroš, *Položaj Mađara u Vojvodini 1918-1929*, Novi Sad, 1981; M. Štambuk-Škalić, Z. Matijević (ur.), *Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu 1918-1919*. (izabrani dokumenti), *Fontes*, 1/2008, Zagreb; M. Bara, *Trianon, podjela svijetova i bačko-baranjski Hrvati, Povečalo*, 4-5, 6-7, Beli Manastir, 2012; A. Hornyák, *The integration of the Délvidék (southern parts of the Kingdom of Hungary) into the administration of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. A Hungarian Perspective, Istorijski zapisi*, 1-2/2020, Podgorica; R. Skenderović, *Važnost i simbolika pjevanja hrvatske himne u crkvi sv. Roka u Subotici 1918. godine, Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 13, Subotica, 2021.

M. Bara

NARODNE NOVINE, međuratne strukovne novine koje su izlazile u Subotici pod utjecajem Narodne radikalne stranke. Prvi je broj izašao 25. XII. 1927. kao »nedeljnik malih posjednika, zanatlija i malih trgovaca sa slikama«, a od 1. III. 1928. istodobno su i »organ Bačvanskog saveza vlasnika vršalica i traktora«. Isprva su izlazile svake nedjelje, a od 1. III. 1928. svakoga 1. i 15. u mjesecu. Nominalni glavni urednik bio je Marko Jurić ml. (1902.–1943., sin Bele, starijega brata političara Marka Jurića), a vlasnik i izdavač Ede Rieger s Palića. Jos

Šokčić navodi da je zapravo stvarni izdavač bio Željko Rieger, gradski bilježnik, a stvarni urednik Lazar Stipičić. Isprva su tiskane u tiskari Etelke Rajčić, od 15. III. 1928. u Tiskari sv. Antuna, a od 15. VI. 1928. u Tiskari Ernőa Fischera. Posljednji broj izašao je kao dvobroj (15.-16.) 20. VII. 1928. Novine su izlazile na srpskom jeziku i latiničnom pismu, a s obzirom na agrarnu strukturu bunjevačkoga stanovništva i nepostojanje jezične barijere, bile su propagandno sredstvo Narodne radikalne stranke nakon rujanskih parlamentarnih izbora 1927. usmjereno i prema bunjevačkim sitnim zemljoposjednicima u velikom agrarnom središtu kakvo je bila Subotica. Osim toga, ciljna su im skupina bili i gradski obrtnici i trgovci. Međutim, novine nisu primljene od čitateljstva te su nakon pola godine prestale izlaziti.

Zaglavlje lista *Narodne novine*

Lit.: I. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija, Rad JAZU*, 355, Zagreb, 1969; T. Kolozsi, *Szabadkai sajtó (1919–1945)*, Ujvidék, 1979; D. Popov, *Srpska štampa u Vojvodini 1918–1941*, Novi Sad, 1983; V. Nimčević, *Gazda Marko – politička karijera jednog prvaka bačkih Hrvata od 1918. do 1939.*, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 13, Subotica, 2021; J. Šokčić, *Sto godina štampe u Subotici 1848 – 1948.* (rukopis u Gradskoj knjižnici Subotica).

S. Bačić

NARODNE NOVINE, tjednik Južnih Slavena u Mađarskoj. Nastavak je *Naših novina*, koje su prestale izlaziti nakon izbijanja protusovjetskoga ustanka 23. X. 1956. List je obnovljen gotovo godinu dana nakon gušenja ustanka (10. XI. 1956.) te je pod novim imenom *Narodne novine* počeo izlaziti 3. X. 1957. Nakladnik je bio Demokratski savez Južnih Slavena, a sjedište lista, kao i nakladnika, bilo je u

Budimpešti. God. 1959. utemeljena je tzv. društvena redakcija novina, koja ima pravo na savjetovanje i davanje prijedloga urednicima. Od početaka izlaženja tih novina

Zaglavlje *Narodnih novina* iz 1968.

vidljivo je da u stvaranju sadržaja, osim zaposlenih suradnika, sudjeluje široka mreža vanjskih suradnika, ponajprije pedagoga, »kulturnih radnika« i aktivista iz raznih naselja diljem države. Od prvih brojeva objavljuju se književna djela, ponajprije pjesme, a posebno od 1960-ih, kada se u novinama afirmira generacija autora (Josip Gujaš Džuretin, Marko Dekić, Stipan Blažetin itd.) čije će pjesme biti objavljene u antologiji *U kolo* (1969.). Od početaka se u novinama piše na hrvatskom i srpskom jeziku (tada službeno »srpskohrvatskom« jeziku), latinicom i ćirilicom također, a do sredine 1980-ih i na slovenskom jeziku. Od tri naroda daleko su najbrojniji bili Hrvati, ali je po sadržaju novina srpska manjina bila nerazmjerno zastupljenija. Od 1. I. 1970. novine izlaze u povećanom formatu, s posebnom rubrikom na slovenskom jeziku (kada je u nazivu novina uz latinični hrvatski i srpski ćirilčni bio i slovenski naziv *Ljudski list*). Dvije stranice bile su podlistak *Danica*, koji je bio namijenjen djeci. Od 1978. pokreće se stalna rubrika *Književnost, kultura, jezik* za objavljivanje književnih ostvarenja, lingvističkih oglada, recenzija itd. Prilog za kulturu, književnost i umjetnost *Neven* izlazio je 1982.-88. Zabilježeno je da je naklada 1978. bila 2800, a 1982. – 3500 primjeraka. Novine su izlazile na osam stranica. Prvi urednik od obnove lista bio je Milan Ognjenović, glavni tajnik DSJS-a, a zatim su glavni urednici bili Milutin Stevanović 1959.-78. i Marko Marković (Semartin, *mađ.* Alsószentmárton, 1949. – Senandrija, *mađ.* Szentendre, 1992.) 1978.-91.

Raspad Jugoslavije utjecao je i na razilaženje u DSJS-u. Srbi su predložili da se u novinama na četiri stranice objavljuju tekstovi na ćirilici, ali se s tom idejom pripadnici ostalih zajednica nisu složili. Hrvati, Srbi i Slovenci uskoro su osnovali samostalne krovne organizacije, koje su namjeravale utemeljiti svoje novine. Tako su u posljednjem broju *Narodnih novina* 18. IV. 1991. na naslovnoj stranici objavljene uvodnici: uredništvo *Srpskih narodnih novina* na ćirilici je objavilo »Obaveštenje i poziv na pretplatu na *Srpske narodne novine*«, a glavni urednik Marko Marković na hrvatskom je objavio tekst »Zbogom, *Narodne novine*, živio *Hrvatski glasnik*«. Prvi brojevi tih dvaju novih listova objavljeni su 2. V. 1991.

Lit.: M. Stevanović, *Trideset godina izlaženja Narodnih novina, Narodni kalendar 1976*, Budapest, b. g.; S. Balić: *Hrvatska knjiga u Mađarskoj od 1918. do 2015.*, doktorski rad, Filozofski fakultet Zagreb, 2021; *Leksikon Hrvata u Mađarskoj* (<http://leksikon.mhti.hu/lexikon/show/44>).

S. Balić

NARODNI GLAS, politički i socijalni tjednik ljevičarske orijentacije koji je izlazio pred Drugi svjetski rat. Prvi broj pojavio se 8. XII. 1939. kao mladi bratski list mađarskoga *Népszava*. Tjednik na mađarskome počeo je izlaziti u Bačkoj Topoli 28. VII. 1935., a nakon osam brojeva tiskan je u Subotici kod braće Fischer. Vlasnik i urednik bio mu je István Góri, a urednik subotički odvjetnik dr. Jakša Damjanov (Jakab Damjanov). Distribuiran je u mnogim vojvođanskim mjestima. U rujnu 1936. list je zabranjen, pa su ukupno izašla 23 broja u 1935. i 27 brojeva u 1936. godini. Nakon sklapanja sporazuma Cvetković–Maček i izbijanja Drugoga svjetskoga rata ponovno je pokrenut 24. IX. 1939., a ubrzo se pojavljuje i paralelni istoimeni ćirilčni *Narodni glas* 8. XII. 1939. Međutim, policijska zabrana, uhićenja i interniranje u logor u Bileću nominalnoga urednika Jakše Damjanova rezultirali su gašenjem obaju listova: posljednji 7. broj *Narodnoga glasa* izlazi 20. I. 1940., a lista *Népszava* 21. I. 1940. Međutim, stvarni urednik *Narodnoga gla-*

sa bio je Đoko Jovanić (Gornja Suvaja kraj Srba, Lika, 1917. – Beograd, 2000.) iz kolonističke obitelji iz današnjega Novoga Žednika. List je tiskan u tiskari braće Fischer.

Oba lista nastala su kao plod pokušaja ilegalnoga KPJ-a da osnaži legalne kanale djelovanja formiranjem inicijativnih odbora stranke – Jedinственe radničke partije, odnosno Narodnoga fronta, poslije Stranke radnoga naroda, koji su bili pod snažnim utjecajem KPJ-a. Cilj im je bio informirati u ljevičarskom duhu mađžarske, a poslije i hrvatske i srpske radne mase. Odisali su zalaganjem za demokraciju i prava radnoga naroda te su upozoravali na opasnost od fašizma u Europi i u Jugoslaviji. Posebno su se bavili pitanjima agrarne sirotinje. U *Narodnom glasu* surađivali su Žarko Zrenjanin, Svetozar Marković Toza, Nikola Kmezić, Pero Morača, Vladimir Kolarov i drugi istaknuti vođovodanski komunisti. Budući da mu je naklada narasla s početnih 1500 na više od 20 000 primjeraka za za- branjeni 8. broj, list je distribuiran, osim u Subotici, i u drugim mjestima u Vojvodini, pa i izvan nje. Sačuvani brojevi nalaze se u knjižnici Matice srpske u Novom Sadu, Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu i Povijesnom arhivu Subotica.

Lit.: T. Kolozsi, *Szabadkai sajtó (1919–1945)*, Újvidék, 1979; D. Popov, *Srpska štampa u Vojvodini 1918–1941*, Novi Sad, 1983; S. Mačković, Ideološko-politička orijentacija listova »Népszava« i »Narodni glas«, *Godišnjak Društva istoričara Vojvodine 1983*, Novi Sad, 1986; *Hrvatski biografski leksikon*, 6, Zagreb, 2005; J. Šokčić, *Sto godina štampe u Subotici 1848 – 1948*. (rukopis u Gradskoj knjižnici Subotica).

S. Mačković

NARODNI KALENDAR, godišnjak za hrvatsku, srpsku i slovensku manjinu u Mađžarskoj koji je izlazio u socijalističkom razdoblju. Iako je u Mađžarskoj odmah nakon Drugoga svjetskoga rata izlazilo nekoliko kalendara, tek je jedan, pod naslovom *Narodni kalendar*, izlazio neprekidno 1946.-90. Prvi broj objavljen je za 1946. godinu u Budimpešti na 136 stranica. Prvi odgovorni urednik bio je Dragutin Nedučić, »generalni sekretar« Antifašističkoga

fronta Slavena (AFS). U njemu su objavljeni originalni tekstovi i napisi preuzeti iz *Slobode*, lista AFS-a, te tekstovi iz sovjetskih i jugoslavenskih novina. Objavljeni su i književni sadržaji, većinom jugoslaven- ska i svjetska socrealistička djela. Jedini domaći autor koji je zastupljen u tom broju bio je Antun Karagić s ulomkom igroka- za *Katice*. Prodavao se narudžbama preko AFS-a u Budimpešti, a poslan je i mjesnim organizacijama AFS-a. Uredništvo *Narodnoga kalendara* postupno se povezuje s uredništvom *Naših novina*, pa će do 1956. na naslovnici biti navedeno da je to »Iz- danje *Naših novina*«, a za godišta 1952.-57. čak je i ime godišnjaka promijenjeno u *Naš kalendar*. Kalendar je formalno uređivao »redakcioni odbor«, a do promjene naziva odgovorni urednici bili su glavni tajnici DSJS-a (u prvom razdoblju Antun Rob i Andrija Hovan /András Hován/). Na taj na- čin odgovornost za uređivanje kalendara formalno se preuzima od redakcijskoga od- bora, a stvarni urednik »nezamjetno izlazi iz centra pažnje« (V. Blažetin).

Kada su 1957. *Naše novine*, godinu dana nakon prestanka izlaženja zbog iz- bijanja oružanog ustanka u cilju demo-

Narodni kalendar za 1977 godinu,
Budimpešta, 1976.

kratizacije zemlje i izlaska Mađžarske iz Varšavskog pakta, ponovno počele izlaziti kao *Narodne novine*, i godišnjak se 1958. vraća prvotnomu nazivu *Narodni kalen- dar*, a već za tu godinu nakladu je preuzeo

Demokratski savez Južnih Slavena (DSJS). Izlazio je u 5-6 tisuća primjeraka (najveća je poznata naklada 7500 primjeraka). U kalendaru izlaze tekstovi s područja manjinske politike, povijesti, kulture, etnografije, zavičajnih tema, portreta, biografija i sl. na hrvatskom i srpskom jeziku (tada službeno »srpskohrvatskom« jeziku), latinicom i ćirilicom, a manjim dijelom i na slovenskom jeziku. Za godišta 1971.-85. u naslovu je, osim hrvatskoga latiničnoga i srpskoga ćiriličnoga naziva *Narodni kalendar*, bio i slovenski naziv *Ljudski koledar*. Za godišta 1981.-85. nosio je podnaslov *Godišnjak za hrvatsku, srpsku i slovensku narodnost u Mađarskoj*, a za godišta 1986.-90. *Godišnjak za hrvatsku i srpsku narodnost u Mađarskoj*, budući da se na slovenskom jeziku od 1986. počeo tiskati *Slovenski koledar* (izlazio je do 2009.).

Formalno su odgovorni urednici bili najviši dužnosnici DSJS-a, najčešće glavni tajnici (Milan Ognjenović, Mišo Mandić), rjeđe tajnik (Đuro Đurok), dok ih je uređivao redakcioni/redakcijski/uređivački odbor. Ako su urednici navođeni za pojedina godišta, onda je to bilo ili samostalno (Milutin Stevanović, 1971.) ili u okviru uredništva (Milutin Stevanović, 1972., Marin Mandić, 1975.-79, Mijo Karagić, 1980.-90.).

Uz *Naše/Narodne novine* ovaj kalendar bio je gotovo jedino stalno periodično izdanje koje je izlazilo sve do demokratskih promjena u Mađarskoj. Dezintegracija Jugoslavije i raspad DSJS-a rezultirao je i prestankom izlaska *Narodnoga kalendara*, čije je zadnje godište objavljeno za 1990., pa su sljedeće godine počeli su izlaziti samostalni *Hrvatski kalendar* i *Srpski narodni kalendar*.

Lit.: Lj. Lastić, *Kalendar i u godinama posle oslobodjenja, Narodni kalendar 1976*, Budapest, b.g.; V. Blazsetin, *Slika Tita u popularnoj kulturi između 1948. i 1953. godine: Komparativna analiza*, diplomski rad, Filozofski fakultet, Zagreb, 2019; S. Balić, *Hrvatska knjiga u Mađarskoj od 1918. do 2015*, doktorski rad, Filozofski fakultet, Zagreb, 2021.

S. Balić

NARODNI KALENDAR, socrealistički godišnjak tiskan u Subotici na hrvatskom jeziku. Pokrenule su ga komunističke vlasti prve godine nakon prestanka izlaženja katoličkoga kalendara *Subotička Danica*. Izašla su samo dva godišta – za 1947. i 1948. Izdavalo ga je Glasilo Narodne fronte Vojvodine *Hrvatska riječ*, u formatu 22,5 cm x 14,5 cm. Prvo godište uredio je Balint Vujkov i ima 176 stranica, dok je drugo godište, s opsežnijim brojem oglasa, tiskano na 192 str.

Narodni kalendar za 1948 godinu, Subotica, 1947.

Na prvoj je stranici, uz naziv godišnjaka, bila petokraka, a u frontispisu naslovne stranice fotografija maršala Josipa Broza Tita. Nakon kalendarskoga dijela (prvo godište sadržava i imena svetaca, dok ga drugo godište nema) pretežit dio sadržaja bio je u funkciji jačanja novoga društvenoga poretka, kolektivizacije na selu, nacionalizacije imovine, socijalističke obnove zemlje, planske privrede, omladinskih radnih akcija i sl. Uređivan je u duhu socijalističkoga prijateljstva sa Sovjetskim Savezom i uz brojne priloge o toj državi. U prvom broju priloge su potpisali neki od tadašnjih najvažnijih subotičkih hrvatskih komunista: zastupnik u skupštini Jugoslavije Ivan Milanković, sudac Marko Horvacki, urednik *Hrvatske riječi* prof. Dragutin Franković te njegov zamjenik Ante Vojnić Purčar. Osim toga, objavljene su i narodne pripovijetke Balinta Vujkova,

revolucionarne pjesme i proza domaćih (Branko Ćopić, Ivan Goran Kovačić, Vladimir Nazor, Joža Horvat, Ivan Dončević, Blaško Hajduk Vojnić) i sovjetskih pisaca. Među malobrojnim potpisnicima priloga u drugom godištu bili su visoki dužnosnici i partizanski borci Božidar Maslarić, Paško Romac, Geza Tikvicki, Milan (Emilijan) Kalafatić i dr., objavljene su revolucionarne pjesme Blaška Haduka Vojnića i Laze Merkovića, jedna partizanska pripovijetka Balinta Vujkova itd.

Bio je to prvi pokušaj komunističkih vlasti da zamijene kalendar *Subotičku Danicu*. Osim što nije bio prihvaćen od tradicionalnih korisnika kalendara, razlog prestanka njegova izlazenja bio je i raskid Tita sa Staljinom 1948. te politički sukob Jugoslavije i Sovjetskog Saveza, budući je bio uređivan u prosovjetskom duhu. Vlasti su poduzele sličan neuspjeli pothvat 1952. izdavanjem jedinoga godišta kalendara *Hrvatska riječ*.

Lit.: S. Bačić, Prilog povijesti narodnih kalendara kod Bunjevaca i Šokaca u Bačkoj, *Subotička Danica (nova) : Kalendar za 2003. godinu*, Subotica, 2002; S. Bačić, Mjesto Balinta Vujkova u kalendarskoj tradiciji bačkih Hrvata, *Dani Balinta Vujkova : dani hrvatske knjige i riječi : Zbornik radova sa znanstvenih skupova 2002.-2005.*, Subotica, 2006.

S. Bačić

NARODNI PREPOROD, naziv kojim se u nekim europskim narodima označuje razdoblje buđenja nacionalne svijesti potkraj XVIII. i početkom XIX. st. Kako ističe Miroslav Hroch, takvo je razdoblje karakteristično u prvom redu za povijest nedominantnih etničkih skupina, koje nemaju vlastitu državu ni vladajuću klasu, a tradicija im je pismenosti nepotpuno razvijena ili prekinuta. Nastaje kada skupina obrazovanih pripadnika takve etničke skupine počne popularizirati uvjerenje da njihov »usnuli« narod treba »probuditi«, odnosno »preporoditi«, kako bi postao ravnopravan drugim narodima te kada u vezi s tim pokrene niz svjesnih i organiziranih aktivnosti usmjerenih na to da njihova etnička skupina stekne sve atribute potpuno

formirane nacije. Riječ je u prvom redu o standardizaciji zajedničkoga nacionalnoga jezika, povijesnoga pamćenja i kulturnoga kanona te o njihovoj diseminaciji među pripadnike dotične etničke skupine, a katkad, obično u kasnijim fazama preporodnoga razdoblja, i o stjecanju političke ravnopravnosti, pa i neovisnosti. Ideja o narodnom preporodu u europskoj se povijesti pojavljuje u sklopu tzv. romantičarskoga romantizma, nadahnutoga idejama Jean-Jacquesa Rousseaua i Johanna Gottfrieda Herdera te potaknutoga Francuskom revolucijom. Ostvarenje ciljeva inicijatora narodnoga preporoda može biti ubrzano u uvjetima kad velik dio pripadnika dotične etničke skupine izravno osjeća političku i(li) ekonomsku deprivilegiranost, kao što je to bilo u europskim višenacionalnim carstvima u XIX. st. (Austro-Ugarska, Turska, Rusija). Tada se razvijaju hrvatski, slovenski, češki, slovački, srpski, bugarski, poljski, bjeloruski, ukrajinski, finski, estonski, letonski, litavski i dr. »preporodni« pokreti. Hrvatski narodni preporod – pod nazivom Ilirski pokret – pokrenuo je tako 1830. krug mladih intelektualaca okupljenih oko Ljudevita Gaja. Tzv. zakasnjeli narodni preporod u Hrvata u južnoj Ugarskoj nastao je zahvaljujući djelovanju kruga oko Ivana Antunovića 1870.

Lit.: M. Hroch, *Social Preconditions of National Revival in Europe: A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups Among the Smaller European Nations*, New York, 2000.

P. Vuković

NARODNO UDRUŽENJE → Kršćansko i narodno udruženje

NARODNOSNI DOM, neformalni naziv za zgradu u kojoj su sjedišta Hrvatske samouprave i Njemačke samouprave u Kačmaru te Bunjevačkoga kulturnoga udruženja *Neven*. Objekt je od 1946. bio bunjevačka, poslije južnoslavenska, tj. hrvatskosrpska škola sve do 1971. Zgrada je obnovljena 1998. i otada u njoj svoje prostore imaju sve spomenute manjinske samouprave i udruga te mjesni klub umirovljenika, a neko vrijeme prostorije je imala i

mjesna Romska samouprava, koja više ne djeluje. God. 2003. kačmarska Hrvatska samouprava, Hrvatska samouprava grada Budimpešte i Državna hrvatska samouprava postavile su dvojezičnu mramornu ploču Antunu Gustavu Matošu u povodu 130 godina od njegova rođenja. God. 2016. Hrvatska samouprava Kačmara postavila je dvojezičnu spomen-ploču u povodu 70. godine osnutka bunjevačke škole.

T. Balazić

Narodnosni dom u Kačmaru

NARODNOSNI DOM BAČKO-KIŠKUNSKE ŽUPANIJE (Narodnosno središte Bačko-kiškunske županije, Županijski narodnosni dom), neformalni naziv za zgradu Narodnosnoga središta Bačko-kiškunske županije (*madž.* Bács-Kiskun Vármegyeyi Önkormányzati Hivatal – Nemzetiségi Központ) u Baji na adresi Szabadság út 23.

Ustanova je utemeljena 1990., nakon demokratskih promjena u Mađarskoj, radi očuvanja, unaprjeđenja i njegovanja identiteta, običaja, kulture, odgoja i obrazovanja pripadnika različitih narodnosti u županiji. U tom je cilju utemeljena i zaklada radi materijalne potpore narodnosnih udruga i ustanova. Prvi tajnik Narodnosnoga središta bio je István Hajdú.

Nakon što su na izborima za manjinske samouprave 2004. formirane narodnosne

Županijski narodnosni dom u Baji

županijske samouprave, u Narodnosnom domu sjedište je Hrvatske samouprave, Njemačke samouprave i Romske samouprave Bačko-kiškunske županije. Zgrada je obnovljena 2020. U njoj se održavaju sjednice navedene regionalne Hrvatske samouprave te razne priredbe društvenog, kulturnog i obrazovnog sadržaja različitih narodnosti.

J. Šibalin

NARODNOST, 1. nacionalna manjina, etnička skupina. U mađarskom jeziku termin narodnost (*madž.* nemzetiség) koristio se za nemađarske narode u Ugarskoj (osim za Hrvate) od prve četvrtine XIX. st, a u širu upotrebu ušao je donošenjem Zakonskoga članka br. XLIV iz 1868. o ravnopravnosti narodnosti. Nakon što je između dva svjetska rata u Mađarskoj pretežno rabljen termin nacionalna manjina, od 1945. ponovno se u službenim dokumentima vlasti i manjinskih organizacija opet pretežno rabi narodnost za označavanje nacionalnih manjina (narodnosno školstvo, narodnosna prava itd.). Iako je od 1990-ih zakonska terminologija promijenjena u nacionalne (i etničke) manjine (Zakon br. LXVII o pravima nacionalnih i etničkih manjina iz 1993.), u praksi su se termin narodnost i njegove izvedenice zadržali (narodnosne škole, narodnosno pitanje i sl.), a vraćeni su u službenu upotrebu Zakonom br. CLXXIX iz 2011. o pravima narodnosti. U skladu s tim, koriste se i u jeziku Hrvata u Mađarskoj. U socijalističkoj Jugoslaviji termin je službeno uveden za označavanje nacionalnih manjina donošenjem saveznog Ustava iz 1963. (za razliku od Srba, Hrvata i drugih konstitutivnih južnoslavenskih naroda, za koje je korišten termin narod), a radi izbjegavanja negativne konotacije pojma manjina. Zadržao se do raspada Jugoslavije, a praktično se odnosio na albansku, mađarsku, slovačku, rusinsku, rumunjsku, talijansku, češku, bugarsku i tursku manjinu; **2.** nacionalnost; pripadnost određenoj naciji ili narodu. U vrijeme hrvatskog narodnog preporoda u hrvatskom jeziku termin narodnost koristio se za označavanje naroda (Hrvata, Mađžara i dr.). U vrijeme

narodnoga preporoda podunavski Hrvati najčešće su koristili pojam narodnosti u značenju naroda (npr. »Narodnosti prid ugarskim saborom«, *Neven*, br. 4/1895). No autori, kulturni i javni djelatnici među podunavskim Hrvatima – Bunjevcima i Šokcima pojam su koristili i u oba smisla, užem etničkom i širem nacionalnom (Ivan Antunović, Blaž Modrošić, Petar Pekić, Ivan Kujundžić). Na jugoslavenskom popisu stanovništva iz 1931. termin narodnost

tva te pri nacionalnom izjašnjavanju u drugim slučajevima (npr. državne matice), ali je na nekim područjima uz pojam narod (hrvatski) uveden i termin nacionalna manjina. U Srbiji su u isto vrijeme Ustavom iz 1990. zadržani pojmovi narod i narodnosti, ali je s vremenom u srpskom jeziku termin narodnost uglavnom napušten u korist pojmova nacionalna pripadnost, nacionalnost (popisi stanovništva od 2002., službene evidencije) i nacionalna manjina (u za-

Bunjevci, Hrvati !

VUKOVIĆ L. LUDJAN
Svetožara Malomir
24000 SUBOTICA

Gradska uprava u Subotici naredila je, da se od 10 do 20 oktobra izvrši popis pučanstva za grad Suboticu. Svaki stanovnik subotički ima da se u tom popisu izjasni, kakve je narodnosti, da li je Srbin, Bunjevac, Mađjar i. t. d.

U mađjarsko vrijeme popisi (statistike) vodili su nas bačke i baranjske Hrvate pod raznim imenima kao: Bunjevci, Šokci, Dalmati, Bošnjaci, Iliri i „egyebeki“, a sve zato, da se pokaže, da u Bačkoj, Baranji nema Hrvata.

Naši oci i narodni velikani kao biskup Antunović, pop Pajo Kujundžić, Dr. Sudarević i ostali javno su pobijali te zvanične statistike i otvoreno ispovjedali, da su imena: Bunjevac, Šokac, Ilir, Bošnjak, Dalmat uža plemenska imena, ali svima tima je **narodnost** jedna i to **hrvatska**, prema tome da su Bunjevci i Šokci, Dalmati,

Letak Josipa Vukovića Đide za popis stanovništva u Subotici 1935.

odnosio se na sve narode: pod utjecajem državne ideologije integralnog jugoslavenskosti Srbi, Hrvati i Slovenci označavani su imenom jugoslavenska narodnost, a oznaka narodnost odnosila se i na ostale narodnosti, a zapravo nacionalne manjine. U popisima stanovništva u socijalističkoj Jugoslaviji 1948.-81. termin je isprva korišten za konstitutivne narode, nacionalne manjine i etničke skupine. Na popisu 1971. uveden je i termin etnička skupina, a 1981. još i »narod«, ali ti su pojmovi u praksi izjednačavani i praktično korišteni kao sinonimi za pripadnost nekome narodu, iako su u konačnim rezultatima popisa posebno izražavani. U rubrikama službenih dokumenata (primjerice, radne i vojne knjižice) korišten je naziv narodnost za svaki narod. Na popisu 1991. umjesto termina narodnost uveden je termin nacionalnost. U vrijeme dezintegracije Jugoslavije termin narod i izvedenica narodnost u Hrvatskoj su uglavnom zadržani – utvrdio ih je Ustav iz 1990., a rabi se i u sljedećim popisima stanovniš-

te tekстовима од 2002.), а рјетко и народ, с тиме да се тај појам најчешће односи на српски народ, како је и у Уставу из 2006. 3. осјећај припадности неком народу или нацији; апстрактно својство народа, односно нације.

Lit.: E. Heršak (ur.), *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*, Zagreb, 1998; S. Blažetin, *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas*, Osijek, 1998; S. Mrđen, Narodnost u popisima, promjenljiva i nestalna kategorija, *Stanovništvo*, 1-4/2002, Beograd; L. Heka, Uvođenje mađarskoga jezika u službenu uporabu u Ugarskoj i uloga hrvatskih nuncija na Požunskom saboru 1843/44. godine, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 2/2014, Rijeka; Z. Đere, Mađarski liberali i narodnosno pitanje 1848-1868. g., *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 1/2014, Novi Sad.

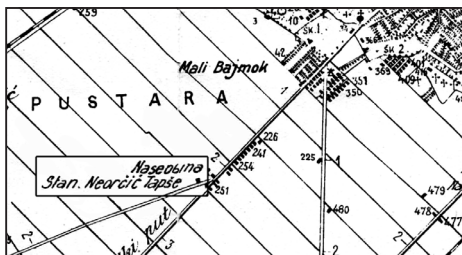
S. Bačić

NASEOBINA STANIŠE NEORČIĆA TAPŠE, prvi formalni naziv za salašarsko naselje Neorčić kod križanja Bajmočkoga i Maloga tavankutskoga puta u neposrednoj blizini Subotice. Nakon smrti Staniše Neorčića 25. IV. 1926. njegov sin gostioničar Pajo Neorčić 4. XI. 1926. obratio se gradskom Senatu zamolbom da se dio grada sa zemljištem od dva lanca »pored bajmačkog drumca«, koji je nakon očeve smrti naslijedio u Zapadnim ugarnicama te ga je dao parcelizirati i prodao radi gradnje kuća, nazove po njegovu ocu »Naseljište Staniše Neorčića Tapšek«, budući da je njegov

otac bio uvijek »vladin čovek«. Zamolba je urodila plodom, pa je odlukom gradskog Senata iz 1927. novo naselje dobilo ime »Naseobina Staniše Neorčića Tapše«. Danas se to ime izgubilo, a umjesto njega u prvo vrijeme nakon Drugoga svjetskoga rata korišten je naziv Neorčić, a kasnije je nastao naziv →Crveno Selo.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, F:451.125; IAS, F:47.1220. I 293/1926

S. Mačković

Naseobina Staniše Neorčića Tapše na zemljovidu iz 1928.

NASLUGE, tradicionalna kartaška igra šokačkih Hrvata u Podunavlju. Ime je dobila po tome što su poraženi bili dužni pobjednicima nahraniti konje, napojiti ih ili pak očistiti štalu. Igra se mađarskim igračim kartama, a igraju je dva para igrača (jedan par protiv drugoga) sjedeći jedan nasuprot drugomu. Najjača je karta »kec«, a onda slijede desetka, »kraljica«, »kralj«, »gornjak«, »dolnjak«, devetka, osmica i sedmica. U igri je bitna vrijednost karata. Svaki igrač na početku igre od onoga koji miješa i dijeli dobiva po 8 karata. Igru započinje prvi s desna do njega. Prije početka igre postoje tzv. zvanja »tri nanovo«. Zvanje, odnosno »oplitan«, čine skupljeni kod jednog od igrača u istoj *farbi* (boji) »kralj«, »gornjak« i »dolnjak«. Na zaigranu boju mora se odgovarati, a ako te boje nema, igrač baca bilo koju kartu druge boje pazeći pritom što je izašlo od karata, a što treba ostaviti za daljnji tijek partije. Svojem partneru nastoji se baciti »slika« (dolnjak, gornjak, kralj, kec). Štihovi nose bodove, koji se nazivaju »óke«. U jednu »óku« ulaze dvije »slike«, dok desetke, devetke, osmice i sedmice ne tvore »óke«. Na kraju svaki par igrača zbraja »óke«, koje

se upisuju. Ako je netko imao »oplitan« (tri nanovo) i najavio ga prije početka igre, tomu se na zbrojene »óke« dodaju još tri »óke« i sve se zbraja. Partija se završava kada jedan od parova prvi skupi 21 bod. Jedna je »óka« jedan bod. U slučaju da je netko najavio »oplitan«, a slagao je i bio je poslije kroz igru otkriven, protivničkom paru upisuje se 21 bod i partija je završena. Ako jedan par dobro služi karta, partija je obično završena u tri miješanja. Ako je nizmjenična sreća u karti, onda partija traje četiri, pa i pet miješanja.

Ova vrsta kartaške igre igrala se nedjeljom nakon objeda na šoru ili zimi na preli-ma. Danas je u Podunavlju rijetko tko igra.

J. Dumendžić

NAŠ KALENDAR ZA BUNJEVCE – ŠOKCE – HRVATE, narodni kalendar tiskan u Somboru za prijestupnu 1944. godinu. Naslov je na koricama *Naš kalendar*. Izašlo je samo jedno godište, na hrvatskom jeziku, ilustrirano, na ukupno 223 stranice formata 13,7 x 19,5 cm. Ideja za izdavanje kalendara nastala je unutar uredništva somborskih *Naših novina* 1943. Izdavač i odgovorni urednik kalendara bio je Grga Vuković (1894.–1956.), urednik *Naših novina*, odvjetnik i političar iz Sombora. Uredništvo kalendara, *Naših novina* i tiskara Josipa Bošnjaka, u kojoj su se tiskali kalendar i novine, nalazili su se u ulici Benőa Csihása (danas ul. Arsenija Čarnojevića). Suglasnost vlasti za izdavanje kalendara uredništvo je dobilo u listopadu 1943. Inicijalni naziv kalendara u pozivu suradnicima bio je *Bunjevačko-šokački kalendar*.

Uredništvo je preko *Naših novina* pozvalo čitatelje i suradnike da šalju priloge iz »čisto našeg narodnog života«. Glavnu pozornost posvetilo je kulturi, narodnim običajima, pjesmama, plesovima, materijalnomu i nematerijalnomu stvaralaštvu. Zbog povratka područja sa znatnim brojem hrvatskoga stanovništva pod Mađarsku 1941. računalo se na širi čitateljski krug. Objavljen je u siječnju 1944. Distribuiran je i izvan područja Bačke posredstvom mreže povjerenika u krajevima s hrvat-

skim stanovništvom. Prilozi su dolazili od suradnika iz Bačke, Baranje i Međimurja koji su bili zastupljeni i u *Našim novinama* – Grga Vuković, Ante Jakšić (1912.–1987.), Ilija Džinić (i pod pseudonimom Rodoljub) (1894.–1981.), Manda Karas (1924.–1998.), Petar Carev (1914.–1982.), Josip Pašić (pod pseudonimom Joza) (1913.–2010.), Anton Musin (1919.–2006.), Ivan Prčić Gospodar (pod pseudonimom Stipan Privančić) (1901.–1988.), Roza (Rozalija) Vidaković (1922.–1981.), Stipan Posavac (1925.– ?), Milka Slovački, Stipo Bunjevac, Pajo Ivanđekić, Stipa Šovakov, Žiga Malbašić, Ivo Novak, Petar Orikin, Adam Doboš. Objavljeni su stihovi Alekse Kokića (1913.–1940.) i Ise Velikanovića (1869.–1940.). Dio istovjetnog sadržaja objavljen je u kalendaru i *Našim novinama*. Drugo godište kalendara nije ni pripremano zbog približavanja jedinica jugoslavenskih partizana i sovjetskih jedinica Somboru u listopadu 1944.

Naš kalendar za Bunjevce – Šokce – Hrvate, Zombor, 1944.

Lit.: Izlazi Bunjevačko-šokački kalendar, *Naše novine*, 30/1943, Zombor; Uredništvo, Izlazi Bunjevačko-šokački kalendar, *Naše novine*, 31/1943; Uredništvo, Ponovno je štampan Bunjevačko-šokački kalendar za 1944. god., pod naslovom »Naš kalendar«, *Naše novine*, 3/1944; I. Kujundžić, *Izvori za povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata*, Zagreb, 1968; I. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija, Rad JAZU*, 355, Zagreb, 1969; M. Beljanski, *Sombor i bunjevački nacionalni preporod (1870–1945.)*, Sombor, 1971; B. Gabrić, *Duhovna lirika u hrvatskoj književnosti u Bačkoj, Zbornik predavanja znanstvenog skupa u Subotici 12-14. VIII. 1986. povodom 300. obljetnice obnov-*

ljene crkvenosti među Hrvatima u Bačkoj, Subotica, 1987; *Srpska bibliografija 1868-1944*, knj. 8, Beograd, 1989; Đ. Lončar, Ilija Džinić, *Subotička Danica (nova) Kalendar za 2002. godinu*, Subotica, 2001; A. Čota Rekettye, *Naše novine*, politički, gospodarski i društveni list 1943.-1944. (Zombor Sombor) – Bibliografija, *Klasje naših ravni*, 1-2/2013, Subotica; V. Nimčević, Ilija Džinić i baština bunjevačko-šokačkih Hrvata – prinos iz narodne književnosti, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 10, Subotica, 2018.

M. Bara

NAŠ KALENDAR, naziv pod kojim je izlazio budimpeštanski *Narodni kalendar* za godišta 1952.-57. Promjena naziva bila je posljedica bliske suradnje uredništva *Narodnoga kalendara* s uredništvom budimpeštanskih *Naših novina*, koje su bile i nakladnik *Kalendar*. I ovaj je kalendar izlazio na latinici i ćirilici, a dominantne teme također su bile socrealističke, uz poneke tradicionalne religiozne forme. Nakon što su *Naše novine* prestale izlaziti zbog oružane pobune radi izlaska Madžarske iz Varšavskog pakta u listopadu 1956., a obnovljene su u listopadu 1957. pod novim naslovom *Narodne novine*, i *Kalendar* je za sljedeću 1958. godinu vratio prvotni naslov *Narodni kalendar*. Nakladnik za 1957. godinu već je bio Demokratski savez Južnih Slavena, koji je još otprije izdavao *Narodne novine*.

Uređivao ga je »redakcioni odbor«, a odgovorni urednik bio je Ivan Matec, tadašnji glavni tajnik Demokratskoga saveza Južnih Slavena (DSJS).

Naš kalendar za 1953. godinu, Budimpešta, 1952.

Lit.: S. Balić, *Hrvatska knjiga u Mađarskoj od 1918. do 2015.*, doktorski rad, Filozofski fakultet, Zagreb, 2021.

S. Balić

NAŠA DJECA, udruga koja se bavi promoviranje obrazovanja na hrvatskom jeziku u Republici Srbiji. Neformalno je počela djelovati 2002. u Subotici, kada se počela izvoditi cjelovita nastava na hrvatskom jeziku u Vojvodini, te je okupljala nekoliko agilnih roditelja i učiteljicu Anu Čavrgov. Formalno je osnovana 2006. Članovi su u prvom redu roditelji djece koja polaze cjelovitu nastavu na hrvatskom jeziku, prosvjetni djelatnici iz nastave na hrvatskom jeziku i svećenici.

Logo udruge *Naša djeca*

Od samoga početka djelovanja organizira roditeljske sastanke i priredbe radi promoviranja obrazovanja na hrvatskom jeziku, tijekom kojih, među ostalim, roditelji svjedoče o pozitivnim iskustvima u svezi s nastavom na hrvatskom jeziku. U okviru svojih aktivnosti Udruga organizira edukacijska putovanja u Hrvatsku, surađuje s odgojno-obrazovnim ustanovama u Hrvatskoj, radi na očuvanju i unapređivanju kulture i tradicije hrvatske manjinske zajednice u Vojvodini itd. Osobito je poznata po Ljetnim školama hrvatskog jezika, kulture i duhovnosti, koje se održavaju na Jadranskom moru (Veli Lošinj, Krk, Zastrog, Prvić Luka, Cres i dr.) u suradnji s udrugom *Stopa* iz Hrvatske, kao i po radionicama i drugim aktivnostima koje podržavaju i motiviraju djecu i roditelje. U novije vrijeme s Hrvatskim nacionalnim vijećem sudjeluje u organizaciji programa profesionalne orijentacije *Gdje počić sutra?* za učenike viših razreda osnovnih

i srednjih škola te svečanoga prijma u Hrvatskom nacionalnom vijeću za prvašice koji su upisali nastavu na hrvatskom jeziku. Sukladno projektnim prihodima pomaže i unaprjeđuje potrebe vrtića i škola u kojima se odvija nastava na hrvatskom. Udruga snima i kratke promotivne spotove i filmove u cilju promoviranja obrazovanja na hrvatskom jeziku i očuvanja nacionalnog i vjerskog identiteta. Promoviranje ciljeva ostvaruje i putem društvenih mreža (*Facebook*, *Instagram*), ima vlastiti kanal na *YouTubeu* te *web*-stranicu.

Prva predsjednica udruge bila je Nevenka Tumbas, a od 2019. predsjednica je Željka Vukov, kada je vodstvo udruge pomlađeno.

Lit.: Ž. Vukov, Predstavljanje udruge : »Naša djeca«, *Hrvatska riječ*, br. 215, Subotica, 6. IV. 2007; D. Prčić, Intervju : Mihajlo Skenderović, predsjednik udruge »Stopa« : Naša ljetna škola je čin i djelo Božje providnosti, *Hrvatska riječ*, br. 547, 27. IX. 2013; Ž. Vukov, Intervju: Ana Čavrgov, učiteljica – 20 godina u nastavi na hrvatskom jeziku : Pokretač svega – ljubav, *Hrvatska riječ*, br. 995, 13. V. 1922; I. Petrekanić Sič, Intervju : Željka Vukov, predsjednica Udruge Naša djeca : »Budite uz našu djecu«, *Hrvatska riječ*, br. 1041, 31. III. 2023; www.udruganasadjeca.org.rs

Ž. Vukov

NAŠA DOMOVINA, novine koje su tiskane u Budimpešti u godinama nakon Prvoga svjetskoga rata. Nije pronađen nijedan sačuvan broj tih novina, zbog čega nije poznat točan broj izdanih primjeraka ili razdoblje izlaženja, odnosno detaljan sadržaj. Njihovo izlaženje za Hrvate u južnim predjelima Mađarske u turbulentnim poslijeratnim godinama potvrđuje Imre Röss u svojoj *Kronologiji* iz 2007., gdje navodi da Ministarstvo za narodnosti podupire objavljivanje tih novina, kao i napis u *Baranjskome glasniku*, koji je izlazio u Pečuhu 1919.-21. za vrijeme srpske okupacije Baranje. Prema izvješću autora napisa *Naša domovina* izdaje se u Budimpešti na hrvatskom jeziku te se uz pomoć tajnih agenata ili zrakoplova plasira na okupirano područje. Navodi se jak promadžarski propagandni sadržaj, koji promiče tolerantnu Mađarsku prema manjinama nakon Prvo-

ga svjetskoga rata pod vodstvom guvernera Nikole Horthyja. O listu se govori i u budimpeštanskom *Kalendaru za bunjevački i šokački narod za 1923. godinu*, u kojem se poziva na pretplatu *Naše domovine*. Poziv je uputio svećenik Đeno Anišić (Bajmok, 1881. – Kiskunfélegyháza, 1955.), urednik toga lista i vojni župnik u Budimpešti.

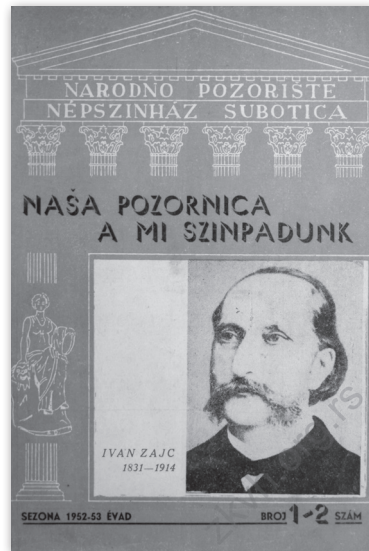
Lit.: I. Ress, *Kronologija Hrvata u Mađarskoj 1921.–1942., Pogledi : Časopis za kulturu i društvena pitanja Hrvata u Mađarskoj*, 1/2007, Budapest; S. Balić, *Hrvatska knjiga u Mađarskoj od 1918. do 2015.*, doktorski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2021; <https://arhivum.asztrik.hu/?q=oldal/anicsics-jeno> (pristupljeno 10. X. 2024).

S. Balić

NAŠA KUĆA →Veliki narodni kalendar
Naša kuća

NAŠA POZORNICA – A MI SZINPADUNK, višejezični subotički kazališni časopis. Pokrenut je nakon spajanja Hrvatskoga narodnoga kazališta i Magyar népszínháza 1. I. 1951. u Narodno pozorište – Népszínház s tri odsjeka: za dvije drame (srpskohrvatsku i mađarsku) te za glazbena i scenska djela, koji je iduće sezone prerastao u operu s baletom. Časopis je izlazio tri kazališne sezone (1951./52., 1952./53. i 1953./54.) u izdanju Sindikalne podružnice Narodnog pozorišta u Subotici. Iako je u osnovi bio informativni list o predstavama u obje drame te u operi i baletu, u kojem su objavljivani programi pojedinih predstava, kratki napisi s fotografijama o redateljima i piscima čija se djela prikazuju, novoangažiranim članovima drame i opere, s mnoštvom fotografija scena iz pojedinih predstava, intervjui, kostimografiji u predstavama, statistički podaci o članovima kazališta, gostovanjima i posjetiteljima, vijesti iz gradskog kulturnog života, drugih kazališta u zemlji i inozemstvu, a usto su prenošene i kritike iz drugih listova, objavljivani su i teorijski napisi o kazališnoj umjetnosti, eseji itd. Tekstovi su bili na hrvatskom i srpskom te na mađarskom jeziku. Pokrenut je na inicijativu tadašnjega v. d. direktora Drame na srpskohrvatskom jeziku (usto i redatelja i glumca) Mirka Huske. U sezoni 1951./52.

izašla su tri broja, koja su uredili Mirko Huska (br. 1 i 3) i Mihajlo Jančikin (br. 2). Vrhunac izlazenja lista bila je sljedeća sezona, koju je uredio agilni novoangažirani glumac Antun Kujevac (Varaždin, 1920. – Pula, 1950.). On je uspio privući novčanu potporu više pokrovitelja te je tiskano 14 brojeva (neki kao dvobroji), a mađarski dio uređivao je Mihály Virág. Povodom praižvedbe prve bunjevačke opere *Dužijanca* Josipa Andrića izašao je poseban prigodan broj lista 29. IV. 1953. Kujevac i Virág uredili su bilten prigodom Subotičkoga festivala vojvođanskih pozorišta 1953., konceptijski sličan samome listu. Na početku nove kazališne sezone, u jesen 1953., izašla su tek dva broja, krajem listopada i krajem studenoga, koje je uredio Ivan Vuković, a u uredništvu su bili Slobodan Sedlar, László Pataki, Rudolf Németh i Endre Lévy. Kada je u jesen 1954. proslavljena obljetnica zgrade subotičkog kazališta, izašao je *Jubilarni broj povodom 100 godišnjice pozorišne zgrade*, koji rađeno po ugledu na već ugašeni kazališni list.

Naša pozornica – A mi szinpadunk, br. 1-2/1952, Subotica

Slično je sljedeće godine uređeno i izdanje povodom desetogodišnjice profesionalnoga subotičkog kazališta *Subotica : Narodno pozorište – Népszínház 1945 – 1955*.

List predstavlja dragocjeno svjedočanstvo s mnoštvom podataka iz najpoletnije- ga razdoblja subotičkoga kazališta, u kojem su značajnu ulogu imali i redatelji i glumci iz Hrvatske. Ivanka Rackov ocjenjuje da je bio dobro uređivan i obećavao je da će se pretvoriti u ozbiljan kazališni list, a razlog iznenadnoga prestanka njegova izlaženja vidi u nemogućnosti da se pronađe urednik lista. Međutim, Milovan Miković drži da prestanak njegova izlaženja treba tražiti i u stajalištu ondašnjih vlasti o promjeni repertoara i umjetnika nakon 1955., koje pokazuje tendenciju potiskivanja umjetnika i angažiranih glumaca iz Hrvatske.

Pod istim imenom, ali s podnaslovom »list subotičkog narodnog pozorišta : a szabadkai népszínház lapja«, časopis je obnovljen u kazališnoj sezoni 1975./76., kada su izašla četiri broja, ali sada samo kao dvojezični – srpski i mađarski.

Lit.: I. Rackov, I Subotica je nekada imala pozorišni list, *Rukovet* 1-2/1972, Subotica; M. Miković, *I demo li večeras u kazalište?*, Subotica, 2020.

S. Bačić

NAŠE NOVINE, glasilo Zemaljske kršćansko-socijalne udruge (stranke) namijenjeno bunjevačkom i šokačkom čitateljstvu u Bačkoj. Prvi je broj izašao 15. IX. 1907. kao društveno-gospodarstveni polumjesečnik, a od početka 1908. izlazi kao društveni, gospodarstveni i politički tjednik. Uređivan u duhu kršćanskoga socijalizma, okupljajući svećenike i članove Zemaljske kršćansko-socijalističke stranke, isprva je izrazito usmjeren protiv djelovanja Socijaldemokratske stranke Ugarske među Bunjevcima. Katolički karakter lista znao ga je usmjeravati i na pisanje protiv *Nevena*, koji je smatran liberalnim, premda je oko *Nevena* bila okupljena struja oko Paje Kujundžića, a usto su na njegovim stranicama redovito zastupljene i vjerske teme. Josip Vuković Đido u dopisima iz Bikića (*madž.* Bácsbokod) 1911. otvoreno je iznio stajalište da su

Naše novine osnovane da »pod kabanicom kršćanstva... ugušu u Bunjevcu sve osićeje za svoj rod« i »da Neven satru«. Iako su u *Našim novinama* od početka surađivali nacionalno svjesni svećenici Bunjevci i laici te su objavljivane vijesti vezane za bunjevačku zajednicu, sukob je kulminirao bučnom ostavkom Blaška Rajića na uredničko mjesto 1913., što je *Neven* propratio njegovim uvodnim člankom »Naše novine u neprijateljskim rukama«. Poznato je da su u listu surađivali i njemački svećenici koji su službovali u Subotici Anton Sorgg (Bikić, 1882. – Vajska, 1926.) i Franz Heitzmann (Odžaci, 1878. – Budakeszi, danas dio Budimpešte, 1916.), ravnatelj Tiskarne zadruge sv. Antuna u Subotici.

S izbijanjem Prvoga svjetskoga rata *Neven* zbog mobilizacije suradnika i urednika prestaje izlaziti, dok *Naše novine* opstaju kao jedini list na hrvatskom u Subotici, budući da je u njima pred rat prevladala politička struja promadžarski orijentiranih Bunjevaca, predvođenih odvjetnikom Josom Mamužićem. Ratne prilike odredile su napuštanje kršćansko-socijalnih tema i dominaciju ratnih vijesti do 1916. Osim njih u listu se i dalje objavljuju gradske vijesti, koje se dotiču i Bunjevaca (povremeni su suradnici Staniša Neorčić, svećenik Josip Jozić, Matija Evetović, koji se javlja s bojišnice iz Galicije i objavljuje pjesme, objavljene su vijesti o mladoj misi fra Radoslava Kujundžića, smrti Laze Mamužića i Paje Kujundžića, o postavljanju župnika i sl.). No dominantnu političku orijentaciju ilustrira članak od 30. IX. 1917. naslovljen »Trabunjanje o 'Bunjevačkim Hrvatima'«, koji je napisao »Jedan 'pomađareni svećenik'« kao odgovor zagrebačkim *Novinama* od 21. ruina: »Zar Vi, okolo 'Novina' u Za-

Zaglavlje lista *Naše novine*

grebu, nerazumite racki, kad vam kažemo, da u Ugarskoj neima Hrvata?... Razne narodnosti, što se nalaze u krilu Ugarske, ta valja da su svi bez razlike dica i sinovi jedne majke, jedne države i svoje domovine? ... Tim narodnostima ali upravo baš ništ nemanjka, a naši Bunjevci i Šokci upravo se protive svakoj panslavičkoj ideji, ma odakle da ona dolazi, jer kao virni sinovi domovine isto takovim Mađarima se smatraju, kao da su se u Debrecinu rodili!« Isti autor u članku »Još jedanput o trabunjanju hrvatskih Bunjevaca« od 21. X. 1917., ponovno reagirajući na članak zagrebačkih *Novina* od 6. listopada, poručuje »da Bunjevci i Šokci neće nikad postati Hrvatima, ma koliko da se vi ondale iz priko Drave tako teško i nesmiljeno napinjete!«

Odgovorni urednici bili su dr. Joso Mamužić (1907.-09., 1913.-14.), Ivan Petreš (1909.-10), Blaško Rajić (1910.-11., 1913.), Matija Čatalinac (1911.-13.), Béla Mészáros (1914.) i Stipan Subotički (1914.-15.). Kao urednik dr. Joso Mamužić naveden je 1914.-18., a kao »glavni suradnik« Stipan Subotički 1915.-16. (vjerojatni pseudonim Franza Heitzmanna, kapelana subotičke župe sv. Terezije, koji se u zaglavlju lista pojavljuje do 23. I. 1916., a preminuo je u sanatoriju u Budakesziju 8. IV 1916.). Tiskane su u formatu 42 cm x 29 cm, Kao polumjesečnik izlazile su na osam stranica, a kao tjednik na četiri. Tiskane su u Subotičkoj tiskarnoj zadruzi, koja se od 1908. zvala Tiskarsko-književna zadružna tiskara sv. Antuna. Sva sačuvana godišta nalaze se Nacionalnoj knjižnici *Széchényi* u Budimpešti i Biblioteci Matice srpske u Novom Sadu (posljednji je br. 39 od 28. XI. 1918.), a nekoliko primjeraka u Gradskoj knjižnici u Subotici.

Česta prijratna polemika *Naših novina* i *Nevena* još je nedovoljno istražena, ali se čini upitnim tradicionalno stajalište da su *Naše novine* bile protunarodni list. U tom smislu Matija Evetović ističe: »Često su se vodile uzaludne prepiske između ova dva lista, što je štetno utjecalo na složne narodne redove«. S druge strane promadžarska politička orijentacija, osobito za vrijeme

Prvoga svjetskoga rata, diktirana je ratnom situacijom, ali i stajalištem uredništva da Bunjevci mogu bolje ostvarivati svoj vjerski i nacionalni identitet u okvirima Ugarske nego u suradnji s pravoslavnim Srbima i u državnoj zajednici s njima. U svakom slučaju list je važan izvor o povijesti bačkih Hrvata tijekom desetak turbulentnih godina svojega izlaženja.

Lit.: *Neven*, 5/1911, 33, 35, 40/1912, 27/1913, Subotica; *Litterae circulares ad venerabilem clerum Archidieocesis Colocensis et Bacsiensis Anno 1916*, Coloczae 1916; *Naše novine*, 41,43/1917, Subotica; I. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija*, *Rad JAZU*, 355, Zagreb, 1969; T. Kolozsi, *Szabadkati Sajtó (1848-1919)*, Szabadka, 1973; A. Lebl, *Građanske partije u Vojvodini 1887-1918*, Novi Sad, 1979; I. Szentgyörgyi, E. Bažant, *Subotička bibliografija 1870-1918*, II, Subotica, 1993; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; V. Nimčević; Mladi pjesnik i ideolog Matija Evetović : Manje poznate činjenice, *Nova riječ*, 1-2/2019, Subotica; V. Nimčević, Iz starog tiska, *Hrvatska riječ*, br. 967, Subotica, 29. X. 2021; J. Šokčić, *Sto godina štampe u Subotici 1848 – 1948*. (rukopis u Gradskoj knjižnici Subotica).

S. Bačić i M. Grlica

NAŠE NOVINE, politički, gospodarski i društveni tjednik. Izlazio je u Somboru od 2. IV. 1943. do 6. X. 1944. Izdavač i odgovorni urednik lista bio je Grga Vuković (1894.–1956.), odvjetnik i političar iz Sombora te zastupnik u budimpeštanskom parlamentu. Tehnički urednik bio je Petar Carev, šahist i društveni djelatnik. U uredništvu je sudjelovao i Ilija Džinić, učitelj, koji je nakon umirovljenja preselio u Sombor te je radio na komunikaciji s čitateljima i suradnicima. List je tiskan u tiskari Josipa Bošnjaka na istoj adresi gdje se nalazilo i uredništvo, u ulici Benőa Csihása (danas ul. Arsenija Čarnojevića) br. 3. Bio je namijenjen »bunjevačkom i šokačkom puku« (1/1943). Izlazio je petkom u nakladi od 5000 primjeraka. Tiskan je na 8 stranica (osim zadnjeg broja 40/1944, koji je imao 4 stranice) veličine 28 x 41 cm i sadržavao je ilustracije.

Uredništvo se odlučilo objavljivati priloge dijalektno ikavski i na hrvatskome standardu ijekavski, ovisno o izvornim

dopisima i priložima koje su suradnici slali, jer je ikavica i ijekavica »podjednako naša« (br. 4/1943). Pretplatnicu su bili iz Bačke, Baranje i Međimurja. Stalne rubrike sadržavale su pregled vanjske situacije, političke vijesti, gospodarstvo, kulturni pregled i sport. Objavljivani su vjerski, povijesni i etnografski prilozima, rubrike zanimljivo-

HVALJEN ISUS

brada Mađarci i Srbi, azije Mađarke i je gdje to stojišta zastupništvo da se samo složit, već i sretno i najviše mo- (om po sretno, azije i čit). Te smo opti- na naših stare naše postojanje, a koji se mali sretno stali ne samo materijalne i du-

Zaglavlje prvoga broja somborskih
Naših novina

sti, romani u nastavcima, prozni i lirski tekstovi, pučke poslovice. Pozivano je na »kulturnu zajednicu mađarstva i Slave- na«, da Bunjevci i Šokci budu složni, da ne politiziraju i da se omogući »da živimo za naš rod, za našu kulturu, za naš jezik i našu zajedničku domovinu«. Udaljavanje od Srba vidljivo je i u prenošenju riječi Aladara pl. Vojnića od Bajše (1897.–1972. Bajsai Vojnits Aladár), voditelja gradskoga kulturnoga odjela Subotice: »između ova dva naroda mora se povući vidna granica: bunjevci nijesu rimokatolički srbi; druga im je krv, druga im je duša i porijeklo« (br. 21/1943). Dio suradnika bio je do 1941. aktivan u HSS-u, pa su objavljivali priloge o Stjepanu Radiću i hrvatskome seljačkome pokretu. Izvještavano je podjednako o aktivnostima somborskih udruga *Bunjevačko kolo* i *HKD Miroљub*. Iako je Grga Vuković zagovarao jedinstvo somborskih Bunjevaca, zbog njegovih promadžarskih stavova članstvo *HKD Miroљub* i neka- dašnji HSS-ovci kritizirali su ga i prozivali. Unatoč podjelama list je prihvaćen kod znatnog broja čitatelja jer je bio jedini list na hrvatskom jeziku u Bačkoj i Baranji. Kao takav, među ostalim, sadržava i podatke o djelovanju hrvatskih društava izvan Sombora (Subotica, Sonta...) te novinske vijesti iz cijele Bačke.

Uredništvo je pozivalo na suradnju mlade, a odazvao se i veći broj autorica, po čemu se izdvaja od dotadašnjih publikacija podunavskih Hrvata. Prilozi su dolazili od suradnika iz Bačke, Baranje i Međimurja. Najvažniji suradnici bili su: Antun Karagić (1913.–1966.) iz Gare, Matija Kolar (1897.–1971.) iz Berega i Sombora, Manda Karas (1924.–1998.) iz Sombora, Petar Carev (1914.–1982.) iz Sombora, Ilija Džinić (1894.–1981.) iz Čonoplje i Sombora (pseudonimi: Ajili, Rodoljub, Ili-nić), Ante Jakšić (1912.–1987.) iz Berega i Osijeka, o. Gerard Tomo Stantić (1876.–1956.) iz Đurđina i Sombora (pseudonim: b.), Ivan Miro-nicki (1898.–1979.) iz Sombora, Žiga Mal-bašić, Ivan Prčić – Gospodar (1901.–1988.) iz Tavankuta (pseudonim Stipan Privan-čić iz Kunbaje), Josip Pašić (1913.–2010.) iz Monoštora (pseudonimi: Joza, paš.), Roza (Rozalija) Vidaković (1922.–1981) iz Čavolja, Anton Musin (1919.–2006.) iz Subotice, Marija Vujković Lamić, Katica Huska i Milka Slovački iz Subotice, Agne-za Nimčević, Ivan Domić, tajnik *Šokačke čitaonice* u Sonti, Ivka Vidaković, Stipan Kavedžić i Kuzman Mišić iz Plavne, Mato Augustinov iz Vajske, Marko Bešlić (1914.–1944.) i Stipan Kulundžić iz Bajmoka, Pajo Ivandekić, Petar Orikin, M. Šimudvarac, Matija Tucakov iz Berega, Mato Vidaković, Ana Abrišin iz Luča (*mađ.* Lőcs), Stipo Bunjevac, Mato Filaković, Mato Požgajin i Stipan Posavac (1925. – ?) iz Baranjskoga Petrovoga Sela (*mađ.* Petárda), Stipan Šo-vakov iz Baranje, Pavlija Zlatarić i S. Balaž iz Gajića (*mađ.* Hercegmárok), Vladimír Teodor Rebok iz Kotoribe (*mađ.* Kotor) u Međimurju, Ladislav Kašparek, Ladislav Škvorc iz Belice u Međimurju, Alojzije Mikec i Ivo Novak iz Međimurja, Ivan Blažević, Adam Doboš, Adam Benga, Jo-szef Habus, Josip Andrić (1894.–1967.) iz Zagreba, M. Jakšić, Anica Musin, i dr. Dio suradnika potpisivao se pseudonimima i skraćenicama (Ajili, Bačo, Bunjevac, Ivko, Jozo, Rodoljub, Mato, Matija, Manda, Jel-ka, Lala, Djura, dida Djura, Ivan »Doda«, Lajča V.-u., ILI-NIĆ, Paš., Čitatelj iz Luča, Srednjoškolač iz Szabadke i dr.) i inicijali-ma (A. M., A. Mi. /Alojzije Mikec/, dr. S.

A., O. P., M. T. /Matija Tucakov/, I. Dž. /Ilija Džinić/, B. M iz Gare, X. Y. Z., M. V., pr. m., - b., c., M., L. i dr.).

List je tijekom izlaženja objavio neke od priloga koji su objavljeni i u *Našem kalendaru za Bunjevce – Šokce – Hrvate* za prijestupnu godinu 1944. s istim suradnicima te pjesme Alekse Kokića (1913.–1940.), Ise Velikanovića (1869.–1940.), Antuna Gustava Matoša (1873.–1914.), Mare Matočec (1885.–1967.), Mije Stuparića (1881.–1956.) i dr. Sadržaj je tijekom 1944. postupno sve više bio usmjeren na ratnu situaciju i političke prilike. Prestanak izlaženja vremenski se podudarao s približavanjem jedinica jugoslavenskih partizana i sovjetskih postrojbi Somboru u listopadu 1944. Grga Vuković pobjegao je iz grada i ostatak života proveo je u emigraciji Münchenu, gdje se aktivno uključio u rad hrvatskih emigrantskih organizacija. Ostali članovi uredništva i neki suradnici osuđeni su na prisilni rad, gubitak nacionalne časti i konfiskaciju imovine (Ivan Mironicki), optuživani su za suradnju s mađarskim vlastima (Petar Carev), zabranjen im je rad u odvjetništvu (Ivan Mironicki i Matija Kolar) itd. Zbog dominantno promadžarskoga, agitacijskoga i poslušničkoga karaktera političkoga dijela sadržaj lista u njemu objavljavani književni, edukativni, zabavni i drugi prilozi dugo su bili zanemareni i nevalorizirani u kulturnoj povijesti podunavskih Hrvata. Tek u novije vrijeme Antonija Čota (1961.–2014.) objavila je u nastavcima u *Klasji naših ravni* 2012.–13. unakrsnu bibliografiju članaka (sređenu po predmetu i autorima) objavljenih u *Našim novinama*. Josipu Pašiću, koji je u rodnom Monoštoru bio gotovo zaboravljen, tiskan je 2019. u Somboru roman *Kraj našeg Dunava*, objavljivan u nastavcima u *Našim novinama*. Cijeli tečaj sačuvan je u Gradskoj knjižnici *Karlo Bjelicki* u Somboru.

Lit.: G. Vuković, Hvaljen Isus, *Naše novine*, 1/1943, Zombor; Vaše novine, Poruka 'Naših novina', *Naše novine*, 10/1943; Prela bunjevačkih društava u Zomboru, *Naše novine*, 8/1944; J. Mirnić, Sistem fašističke okupacije u Bačkoj i Baranji: mađarska okupacija jugslovenskih zemalja, *Zbornik za društvene nauke*, 35, Novi Sad, 1963;

I. Kujundžić, Bunjevačko-šokačka bibliografija, *Rad JAZU*, 355, Zagreb, 1969; M. Beljanski, *Sombor i bunjevački nacionalni preporod (1870–1945.)*, Sombor, 1971; B. Gabrić, Duhovna lirika u hrvatskoj književnosti u Bačkoj, *Zbornik predavanja znanstvenog skupa u Subotici 12–14. VIII. 1986. povodom 300. obljetnice obnovljene crkvenosti među Hrvatima u Bačkoj*, Subotica, 1987; *Srpska bibliografija 1868–1944*, knj. 8, Beograd, 1989; M. Bandić, *Istorija književnosti jugoslavenskih naroda 1941–1945*, Beograd 1993; Đ. Lončar, Ilija Džinić, *Subotička Danica (nova) Kalendar za 2002. godinu*, Subotica, 2001; A. Čota Rekettye, Naše novine, politički, gospodarski i društveni list 1943.–1944. Zombor / Sombor, Bibliografija, *Klasje naših ravni*, 1–2/2012 – 1–2/2013, Subotica; A. Rajevac, Izveštavanje nedeljnika »Naše novine« o jugoslavenskoj gerili tokom 1943. i početkom 1944. godine, *Godišnjak Istorijskog arhiva Grada Novog Sada*, 11, Novi Sad, 2017; A. Rajevac, Naše novine – list bačkih Bunjevaca za vreme Drugog svetskog rata, u: *Kultura i identitet Bunjevaca*, Novi Sad, 2017; V. Nimčević, Ilija Džinić i baština bunjevačko-šokačkih Hrvata – prinosi iz narodne književnosti, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 10, Subotica, 2018.

M. Bara

NAŠE NOVINE, tjednik za Južne Slavene u Mađarskoj koji je izlazio nakon Drugoga svjetskoga rata. Poslijeratna slavenska organizacija u Mađarskoj Antifašistički front Južnih Slavena (AFJS), prvotno osnovana kao Antifašistički front Slavena (AFS), nakon osiguranja financijske potpore i uredništva počela je 20. X. 1946. izdavati list *Naše novine*. Nakon što je AFJS 5. X. 1946. preimenovan u Demokratski savez Južnih Slavena (DSJS) sa sjedištem u Budimpešti, ta je organizacija pod novim imenom nastavila izdavati *Naše novine*.

Izdavanje je subvencionirala mađarska vlada, mnogi su dopisnici i suradnici bili učitelji s terena, postupno se izvještavalo sa svih područja Mađarske gdje žive Hrvati. U početku je uredništvo novina smješteno u zgradi Tekelijanuma (internatu srpske studentske omladine u Budimpešti, V. kvart, Veres Pálné utca 17–19.), zajedno s vodstvom južnoslavenske sekcije AFJS-a (u kojem su tada bili još i Slovaci, no oni će se ubrzo izdvojili u posebnu organizaciju, a list *Sloboda*, koji je počeo izdavati AFS, postat će list slovačke organizacije). Poslije

će stalna adresa novina biti u Budimpešti, Nagymező utca 49. Novine su se u početku bavile u prvom redu pitanjem školstva, tada gorućim manjinskim problemom, a pratile su kulturno-prosvjetni rad i politička zbivanja u duhu tadašnjega partijskoga kursa. Kao službeno glasilo južnoslavenske sekcije AFJS-a, poslije DSJS-a, novine izvještavaju o kongresima i konferencijama u organizaciji Saveza.

U prvim godinama *Naše novine* suočavale su se s mnogim problemima, među kojima su najvažniji bili neredovita pretplata čitatelja te nečitatanost novina u hrvatskim naseljima, osobito nakon Rezolucije Informbiroa 28. VI. 1948. Zaoštravanjem sukoba između Jugoslavije i Mađarske

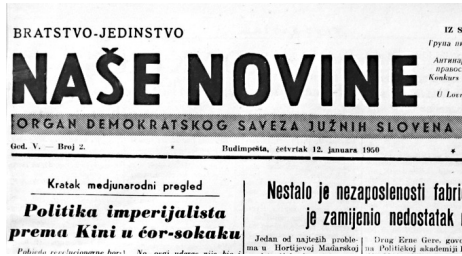
je i numeracija novina. 24. VII 1948. izlazi 26. broj *Naših novina*, a sljedeći broj tek 7. VIII., i to kao 1. br. bez godišta, dok se od 23. IX. uredništvo vraća na staru numeraciju i objavljuje list kao 39. broj 3. godišta.

Kao dodatak *Našim novinama* od 7. XI. 1955. izlazi *Pionirska danica*, podlistak za djecu, koji je objavljivan sve do privremenoga gašenja novina u listopadu 1956. (poslije je u *Narodnim novinama* izlazila kao *Danica*). Broj pretplatnika do 1956. postupno je pao na 500. Od izbivanja oružanog ustanka u cilju demokratizacije zemlje i izlaska Mađarske iz Varšavskog pakta 23. X. 1956. pa do 3. X. 1957. novine ne izlaze. Od 3. X. 1957. tjednik mijenja ime u *Narodne novine*.

Odgovorni urednici bili su glavni tajnici DSJS-a: Antun Rob (1946.-48.), Andrija Hovan (András Hován) (1948.-52.) i Ivan Matec (1952.-57.).

Lit.: S. Balić, *Hrvatska knjiga u Mađarskoj od 1918. do 2015.*, doktorski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2021; *Leksikon Hrvata u Mađarskoj* (<http://leksikon.mhti.hu/lexikon/show/44> – pristupljeno 10. X. 2024.)

S. Balić

Zaglavlje budimpeštanskih
Naših novina iz 1950.

zbog Rezolucije još »svjež« intelektualna elita južnoslavenskih naroda u Mađarskoj bila je proganjana, DSJS je stavljen pod državnu kontrolu, generalni tajnik Antun Rob (Mursko Središće, Međimurje, 1909. – Beograd, 1965.) prebjegao je natrag u Jugoslaviju, a za novoga je postavljen András Hován (Baja, 1908. – Baja, 1991.), tada županijski zastupnik u mađarskom parlamentu, inače vrlo skromnoga znanja hrvatskoga ili srpskoga jezika. Uvodi se stroga cenzura, objavljuju se protujugoslavenski tekstovi, karikature u kojima se »titovski teror« uspoređuje s »vremenima hitlerovske okupacije«, a česti su i članci prevedeni s mađarskoga.

Rezolucija Informbiroa utjecala je i na strukturu uredništva, koje je zajedno s vodstvom DSJS-a izmijenjeno u kolovozu 1948. Kako bi se demonstirao potpuni rascol s prethodnim vodstvom, izmijenjena

NAŠE PRAVICE, varaždinske novine pravaške orijentacije, koje su izlazile pred Prvi svjetski rat. Prvi broj izašao je 4. II. 1904., a zadnji 13. VIII. 1914. Vlasnik i izdavač bio je Pero Magdić (1863.–1922.), pravnik, publicist i političar. Urednici su bili Fran S. Lehpamer (1904.-06., 1908.-11.), Stjepan Kralj (1907.), Hinko Krizman (1912.-14.), a u posljednjih dvadeset brojeva kao urednik je potpisan Vjekoslav Nemeč. List je izlazio dvaput mjesečno (prvoga i trećega četvrtka u mjesecu) do 21. IV. 1904., a od 5. V. 1904. kao tjednik. Tiskan je u tiskari Stjepana pl. Platzera. Isprva je neformalno glasilo Hrvatske stranke prava 1904.-07. U studenom 1907. uredništvo je pod Odborom koaliranih stranaka u Varaždinu. Nakon toga formalno je glasilo Hrvatsko-srpske koalicije 1907.-10, a Hrvatske ujedinjene samostalne stranke 1910.-14. List se razračunavao s mađaronskom vlašću i političkim neistomišljenicima. Osim

dnevnih političkih tema u listu su objavljivi vrijedni podlisci iz hrvatske povijesti.

Posebnu je pozornost list posvećivao širenju nacionalnih ideja u početku među Hrvatima u susjednom Međimurju, a ubrzo i Bačkoj, te upoznavanju hrvatske javnosti s kulturnim i političkim pitanjima u tim zajednicama. Na sadržaj objavljenih tema posvećenih Hrvatima u Ugarskoj utjecali su posjet vlasnika lista Subotici 1904. i kontakti s Pajom Kujundžićem, Vranjom Sudarevićem, Benom Sudarevićem, Stipanom Vojnić Tunićem, Markom Dulićem i drugim bunjevačkim uglednicima. U broju 6. uredništvo je istaknulo »da ćemo svoju pomnju posvetiti ne samo našoj braći hrvatskoj u Međumurju, već i onoj, što se zovu Bunjevcima a po rodu, jeziku i krvi su također Hrvati«. Postojala je korespondencija s uredništvom subotičkog *Nevena* i razmjena listova. Prenošeni su sadržaji *Nevena* o najvažnijim problemima i aktivnostima bačkih Hrvata. List je donosio priloge o povijesti, društvenom i političkom položaju te demografskim prilikama ugarskih Hrvata Bunjevaca i Šokaca, napose o njihovu novinstvu, prosvjetnim i kulturnim nastojanjima. Međimurske i bačke Hrvate uredništvo je upućivalo na međusobnu suradnju i suradnju s drugim slavenskim narodima u otporu podžarizaciji. Međimurcima su predlagali osnivanje vlastite hrvatske štedionice po uzoru na Zemljodilsku štedionicu u Subotici (osnovana 1904., a od 1912. subotička je podružnica osječke Hrvatske zemaljske banke) kako bi materijalno jačali. Kao i u brojnim drugim hrvatskim novinama, prenesena je objava *Nevena* iz 1913. (br. 9) da su Bunjevci i Šokci ogranak hrvatskoga naroda. Pozvali su na potporu *Bunjevačkoj školskoj zadruzi u Subotici* 1914., no izbijanje Prvoga svjetskoga rata zaustavilo je aktivnosti, a listovi *Naše pravice* i *Neven* prestali su izlaziti.

Lit.: P. Magdić, »Naše pravice« – tjednik!, *Naše pravice*, 6/1904, Varaždin; Iz sredine naše braće Bunjevaca, *Naše pravice*, 19/1904; Nješto o bunjevačkim Hrvatima, *Naše pravice*, 21/1905; P. Pekić, Političke i kulturne veze između Bunjevaca i Hrvata u prošlosti, *Obzor : spomen knjiga 1860–1935*, Zagreb, 1935; I. Jež, Dr. Pero Magdić i razvoj

»modernoga pravaštva« u Varaždinu (1895.–1905), *Časopis za suvremenu povijest*, 2/2016, Zagreb.

M. Bara

NAŠE SLOVO, međuratni subotički tjednik. Prvi broj nosi datum 1. IV. 1934., a pokrenuo ga je i uređivao vlasnik i izdavač novinar Lazar Stipić (Subotica, 1890. – Palić, 1944.) nakon prestanka profesionalnoga angažmana u uredništvu *Jugoslavenskoga dnevnika*. (Taj je list 1929. u Subotici počeo izlaziti kao *Dnevnik*, a posljednji mu je broj izdan u Subotici 18. III. 1934., nakon čega je uredništvo i izdavanje prešlo u Novi Sad.) Po trajanju i dometima bio je to jedan od Stipićeveih uspješnijih poslovno-informativnih pothvata. Razumljivo, preduvjet za takvo što bilo je da list od svojih početaka prati liniju aktualne vladajuće politike, tj. vlade Milana Stojadinovića i Jugoslavenske radikalne zajednice (JRZ). Integralno jugoslavenstvo bilo je jedna njegovih od glavnih osnova. Zrcalilo se u duhu kojim je list odisao prateći sve segmente, kako političko-ideološko-nacio-

Zaglavlje novina *Naše slovo* iz 1936.

nalne tako i gospodarsko-društvene. Tako, primjerice, kada piše o velikoj proslavi doseljavanja Bunjevaca (br. 126. od 16. VIII. 1936., *Proslava 250-togodišnjice seobe Bunjevaca*), jasno naglašava u kritičnom tonu njezin »plemenski i verski karakter«, a završava pomalo prijeteći: »Šta bi bilo da sad braća Srbi na čelu sa svojim sveštenstvom takođe prirede sličnu proslavu. Imaju za nju isto toliko prava kao i Bunjevci.« Donosio je pretežito lokalne vijesti i osvrte. Izlazio je na latinici, većina je članaka bila nepotpisana, ali kao suradnici javljaju se, primjerice, i Ljudevit Budanović (br. 2 od 8. IV 1934., *Slike iz bunjevačke prošlosti, Idu Turci*), Barnaba Mandić (br. 126. od

16. VIII. 1936., *Gde i koliko ima Jugoslovena koji se zovu »Bunjevci«*), Marko Protić [sâm je članak nepotpisan, ali je Protić objavio knjižicu pod istim naslovom kao i članak] (br. 126. od 16. VIII. 1936., *Srpski triumviri u bunjevačkom renesansu*), Nikola Matković (br. 126. od 16. VIII. 1936., *Prošlost lake atletike u Subotici*) i dr. Redovit je bio i dio posvećen sportu, s naglaskom na izvještaje o zbivanjima u Subotičkom nogometnom podsavezu, a od 17. III. 1935. čak je postao i glasnikom toga podsaveza. Pred parlamentarne izbore 11. XII. 1938., kada je došlo do razdora u subotičkoj organizaciji JRZ-a, list se jasno stavio na stranu Marka Jurića, koja se u konačnici i pokazala snažnijom, a Jurić je postao parlamentarnim zastupnikom.

List je tiskan najprije u *Minervi* d. d., od 1936. u štampariji Braće Fischer, a posljednji brojevi nisu izašli iz tiskare, već iz Stipićeve aparata za umnožavanja, koji je tada bio rijetkost. Posljednji broj 8 izašao je 2. III. 1941. godine. Nepotpuna godišta čuvaju se u Narodnoj biblioteci Srbije u Beogradu i Gradskoj knjižnici Subotica, a najpotpunija godišta imaju Biblioteka Matice srpske u Novom Sadu i Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.

Lit.: I. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija, Rad JAZU*, 355, Zagreb, 1969; T. Kolozsi, *Szabdkai sajtó (1919–1945)*, Újvidék, 1979; D. Popov, *Srpska štampa u Vojvodini 1918–1941*, Novi Sad, 1983; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; J. Šokčić, *Sto godina štampe u Subotici 1848 – 1948*. (rukopis u Gradskoj knjižnici Subotica).

S. Mačković

NAŠI RADOVI, časopis tiskan tehnikom šapirografiranja koji je izlazio u Budimpešti 1986.-87. Nakladnik je bio Demokratski savez južnih Slavena (DSJS), a urednik dr. Mijo Karagić. Cilj časopisa bilo je objavljivanje različitih studija s područja narodnoga života i znanosti. Prvi broj sastavio je dr. Ivan Mokuter (onomastička istraživanja) 1986. U prvom broju dr. Marin Mandić, »generalni sekretar« DSJS-a, navodi kako je časopis pokrenut s namjerom »da se potpomogne i dalje unaprijedi cjelokupna kul-

turno-prosvjetna djelatnost koja se odvija na našem materinskom jeziku«. Najavljuje širok tematski raspon u narednim brojevima i nada se redovitom izlaženju. U prvom broju u fokusu je problematika šarolikosti i neujednačenosti pri upotrebi zemljopisnih imena. U dva poglavlja obrađuju se imena naselja, etnici i ktetici, nazivi županija te hidronimi u Mađarskoj. Među autorima su prvoga broja Ivan Mokuter, Predrag Stepanović i Živko Mandić. Drugi i posljednji broj sastavio je Dušan Pavlov (povijesne teme) 1987.

Naši radovi, br. 1, Budimpešta, 1986.

Lit.: M. Karagić (ur.), *Naši radovi*, br. 1, Budimpešta, 1986.

S. Balić

NATKURNJAK, trokutasti preklopnik proreza na prednjem gornjem dijelu tradicionalnih bunjevačkih *čakšira* (hlača). Nekad su ljeti Bunjevci odijevali duge i široke *gaće* od bijeloga platna, a ujesen, kada bi zahladnjelo, i zimi nosili su *čakšire* od modre *čoje* (čohe) ili nekoga drugoga debljeg *štofa* (tkanine). Te *čakšire* na prednjoj strani umjesto *šlica* imale su samo prorez, koji se nije zakopčavao i prilikom pokreta ili sagibanja rastvarao bi se. Kako bi se to prikriilo, od iste tkanine od koje su načinjene i *čakšire* prišivan je malen dodatak u obliku jednakostranog trokuta, koji je

s unutarnje strane bio podstavljen *parket-skom* (od parheta/barheta) *postavom* (podstavom). Vrh trokuta prišivao bi se na *čakšire* između nogu, a širi kraj podigao bi se do pojasa, pa je tako taj preklopnik išao od međunožja prema pojasu uz lijevu i desnu prepone postupno se šireći do pojasa. Na *čakširama* su ispod pojasa bila prišivena dva *puceta* (gumba), a na samome preklopniku bila su dva proreza u visini *pucadi*, kojima se preklopnik zakopčavao. Višak materijala od preklopnika kada se zakopča, koji je iznosio oko 4-5 cm, presavio bi se i *zakljukao* (ugurao) u *čakšire*. Ako bi se natkurnjak isprljao, oparao bi se sa *čakšira* i oprao te ponovno prišio na staro mjesto. Kasnije su *čakšire* s natkurnjakom ustupile mjesto *čakširama* sa *šlicom*. Osim ovoga naziva, u literaturi se koristi i termin *zalistak*.

Lit.: M. Peić, G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad-Subotica, 1990; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb 1991; A. Stantić, *Krux naš svagdanji*, Subotica, 2001; S. Tonković, *Dragulji bunjevačke riznice*, Novi Sad, 2001; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005; K. Suknović, Narodna nošnja Hrvata Bunjevaca, u: J. Forjan (ur.) *Narodne nošnje Hrvata u svijetu*, Zagreb, 2006; A. Stantić, Od zemunice do salaša, *Klasje naših ravni*, 7-8/2013, Subotica.

P. Skenderović

NATURALIZACIJA →prirođenje

NAUMOVIĆEVO →Šomšićevo

NAVRATIL, Josipa – Pepa (Horvat Navratil), rođ. **Drožar** (Varaždin, 1862. – Zagreb, 13. IX. 1921.), pjesnikinja. Sestra je Ivke, majke Miroslava Krleže, koji ju je nazivao *tetom* i pisao za nju da je »i ona ateistkinja. Stara liberalka, poetesa i slobodni mislilac osamdesetih godina«. Pisala je lirske i domoljubne pjesme. Tijekom 1880-ih kao članica sekcije mladeži Stranke prava suuredivala je almanaha *Hrvatska, knjiga za godinu 1880.* i *Hrvatska, knjiga za godinu 1881.*, a idućih nekoliko godina objavljivala je u zagrebačkim listovima *Hrvatska vila* i pravaškom *Balkanu*. Bila je u srodstvu po tazbini s Eduardom Na-

vratilom (Vukovar, 1827. – Kaćmar, 1907.), župnikom u Kaćmaru 1866.-87.

U *Nevenu* se javila kratkim prijevodom pjesme Sándora Petőfija »Temetésre szól az ének« (»Žalobna se zvona«) koncem 1884. Tu je objavila i nekoliko pjesama 1885.-86., a jednu je spjevala kada je bila u Kaćmaru kod župnika Eduarda. Matija Evetović navodi da su njezine pjesme i priroda bile nježne i umiljate, pa ju je fra Stjepan Vujević (pseudonim: »Bunjevac«) u *Nevenu* nazvao »bunjevačkog roda milka«. Potpisivala se kao Josipa Navratilka i Josipa Navratil Horvatova.

Lit.: *Krležijana*, 1, Zagreb, 1993; A. Lakatos (ur.), *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmege történeti sematizmus 1777–1923 : Schematismus historicus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsiensis 1777–1923*, Kalocsa, 2002; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; J. Turkalj, Croatian women and the Party of the right during the 1880s, *Review of Croatian History*, 6/2010, Zagreb; V. Bogišić, *Miroslav Krleža u srpskoj književnosti : Problem književnosti kao identiteta u srpskoj i hrvatskoj kulturi XX stoljeća*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet u Novom Sadu, 2016.

S. Bačić

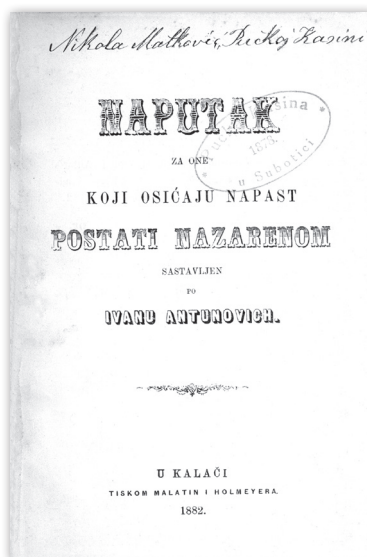
NAZARENCI (nazareni). **1.** Prvotni naziv za kršćane kao sljedbenike Isusa Krista, kojega su zvali Nazarencem (po mjestu Nazaretu, u kojem su živjeli roditelji Isusa Krista i u kojem je on odrastao), sve dok se nije ustalio naziv kršćani (po Kristu). **2.** Naziv za više judeokršćanskih sljedbi u Transjordaniji koje su pokazivale sklonost gnosticizmu. **3.** Prvi sljedbenici Ivana Krstitelja, koji su se pozivali na apokrifno Nazarensko evanđelje, vjerojatno nastalo u II. st. kao proširenje Matejeva evanđelja. Isusa su smatrali prorokom kojega je navjestio Mojsije. **4.** Od XIX. st. nazarencima se nazivaju sljedbenici nekih kršćanskih zajednica koje su međusobno neovisne. God. 1832. u Švicarskoj je reformistički duhovnik Samuel Fröhlich osnovao prvu zajednicu nazarenaca. (Neki drže da je prvu zajednicu osnovao 1852. Johann Jakob Wirtz, baselski tkač svile, koji je tvrdio da ga je Isus proglasio svećenikom i da mu je povjerio objave, no njegova je

zajednica propala.) U Švicarskoj, Njemačkoj i u danas francuskom Elzasu prozvani su po utemeljivaču i fröhlichovcima (*njem.* Fröhlichianer). Proširili su se u južnoj Njemačkoj i Mađarskoj 1840. U Mađarsku su pokret donijeli obrtnici János Denkel i János Kropacsek. Po Bačkoj su se širili od 1850. zahvaljujući Istvánu Kalmáru, koji se povezo sa seljacima koji su proučavali Bibliju. Brzo su se širili od 1870. do 1880., a pravi su procvat doživjeli od 1880. do 1900. Zbog progona 1848. i 1878. izbjegli su u SAD (Ohio), gdje su se proširili te djeluju među apostolskim kršćanskim crkvama. U Kraljevini SHS uhićeno je više od 2000 nazarenaca u dobi između 20 i 50 godina jer nisu htjeli u vojsku. Stotine njih bile su osuđene na 10 ili 12 godina zatvora. Okrutni progoni nakon Drugoga svjetskoga rata u Jugoslaviji posve su oslabili nazarensku zajednicu. Svoje zajednice nazivaju skupštinom. Nemaju svećenike, okupljaju se u stanovima. Premda u načelu ne grade crkve ni bogomolje, ipak imaju crkvu u Novom Sadu, kao i u Zemunu, Pančevu, Vršcu i Staroj Pazovi. Donedavna su imali skupštinu i u Subotici.

Njihov nauk sličan je nauku baptista i metodista. Pozivaju se na Bibliju. Propovjednici nemaju teološku izobrazbu, djecu krste u 7. godini, pričešćuju se pod objema prilikama, dijele bolesničko pomazanje, naučavaju miroljubivost i sveopće bratstvo. Naglašavaju obraćenje i ponovno rođenje. Strogo zabranjuju nošenje oružja, polaganje prisege i sudjelovanje na izborima. Svećenstvo nemaju, a svetkuju subotu. Isključuju svaki oblik molitve. Neprijatelji su kulture, a trudili su se ostati krotkima i iskrenima prema svima. Pohađanje gostionica, alkohol, pušenje, kartanje i kockanje zabranjeno im je. U Njemačkoj i Austriji imaju oko 5000 vjernika, u Mađarskoj su 2000. imali oko 3000 odraslih članova.

U vrijeme procvata nazarenskoga pokreta u Ugarskoj širili su utjecaj i među južnougarskim Hrvatima. Ivan Antunović napisao je 1882. knjigu *Naputak za one koji osjećaju napast postati Nazarenom*. Ubrzo po zaredanju i Stipan Tumbas, tadašnji ka-

pelan u Dušniku, objavio je 1892. knjižicu *Majka-crkva, Isusova zaručnica i kukavni sabor nazarenaca*. U Somboru je postojala nazarenska zajednica, koja je potkraj XIX. st. osnovala i svoje groblje. Neven je 1894. pisao da je njihov broj bio toliko velik da su u somborskoj gradskoj četvrti Selenča naumili graditi crkvu te drži da porastu njihova broja pogoduje što se na njihovim skupštinama govori narodnim jezikom.

I. Antunovich, *Naputak za one koji osjećaju napast postati Nazarenom*, Kalača, 1882.

Lit.: I. Antunovich, *Naputak za one koji osjećaju napast postati Nazarenom*, Kalača, 1882; S. Tumbas, *Majka-crkva, Isusova zaručnica i kukavni sabor nazarenaca*, Subotica, 1892; Opće vesti, *Neven*, 5/1894, Subotica; Z. Nyisztor, *Szekták Magyarországon*, Budapest, 1926; *Katolikus Lexikon*, 3, Budapest, 1932; *Lexikon für Theologie und Kirche*, 7, Freiburg, 1998; *Opći religijski leksikon*, Zagreb, 2002; *Magyar Katolikus Lexikon*, 9, Budapest, 2004; *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb, 2005; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; *Šta je sa Nazarenskim grobljem?* (<https://www.soinfo.org/vesti/vest/20736/sta-je-sa-nazarenskim-grobljem> – pristupljeno 31. III. 2024).

S. Beretić

NEMESNÁDUDVAR →Dudvar

NEMET, Ivan – Neco (Sombor, 14. IV. 1943. – Basel, Švicarska, 16. XII. 2007.), šahovski velemaistor i trener. Sin je Ivana

i Katarine, rođ. Lutz. U Rijeku se doselio s roditeljima 1955. Završio je riječku Prvu gimnaziju 1961. Šah je počeo igrati u Rijeci sa školskim kolegom Josipom Rukavinom. Zajedno su se upisali u Šahovski klub *Torpedo* u središtu grada. Bio je iznimno talentiran za šah i zapravo samouk jer u to vrijeme u Rijeci nije bilo kvalitetnih šahista. Najčešće je partije igrao i trenirao

Ivan Nemet

s Rukavinom i brzo je napredovao. Prve veće uspjehe ostvario je kao junior sa 16 godina: 1959. podijelio je 1. mjesto na republičkom prvenstvu u Virovitici s Đorđem Perenčevićem, a na državnom prvenstvu u Bledu s Brunom Parmom. Potom je 1961. u Varaždinu postao samostalno juniorski prvak Jugoslavije. Nakon završetka gimnazije iste je godine s Josipom Rukavinom otišao na studij u Zagreb, gdje su postali članovi Akademskog šahovskog kluba *Mladost*. Studij ekonomije nije završio, ali je tijekom studiranja nastavio s odličnim igrama. S ekipom *Mladosti* bio je viceprvak na ekipnom prvenstvu države 1964. u Puli i iste je godine osvojio Kup Jugoslavije, također u Puli. Nakon povratka u Rijeku postao je članom Šahovskog kluba *Kvarner* (osnovanog 1964.). Više od 15 godina bio je, uz Rukavinu, vodeći šahist *Kvarnera* i za klub je igrao uglavnom na 1. ploči. Istodobno je i pojedinačno postizao zapažene rezultate. Zvanje velemajstora stekao je 1978. u Kikindi, kao prvi riječki šahist u povijesti. Prvak Jugoslavije bio je 1979. u Bjelovaru, a 1971. u Portorožu dijelio je od 3. do 5. mj. Prvak Hrvatske postao je

1973. u Virovitici. S ekipom *Kvarnera* nastupao je desetak godina u Prvoj saveznoj šahovskoj ligi, a najbolji plasman postigli su osvojivši dvaput 6. mjesto (1970. u Poreču i 1971. u Puli). Najveći uspjeh s klubom ostvario je u Kupu Jugoslavije 1982. u Puli, kada su osvojili isti broj bodova kao i *Partizan* iz Beograda, ali su po dodatnom kriteriju ostali na 2. mjestu. Početkom 1980-ih trajno se preselio u Švicarsku, najprije u Bern, a potom u Basel. Nastavio je nastupati te je postao prvak Švicarske 1990. u Arosi. Igrao je za više švicarskih klubova, a naslov državnog prvaka u Bundesligi osvojio je 1999. s ekipom *SV Birsfelden/Beider Basel*. Postigao je zapažene rezultate i na međunarodnim turnirima: bio je 1. u Kikindi 1975., 2. u Mladenovcu 1976. i u Virovitici 1979. te u Veneciji 1980., a u Mendrisiou (Švicarska) 1987. podijelio je 1. do 4. mjesto. Aktivno je igrao šah dulje od pola stoljeća i to mu je tijekom života ujedno bila i profesija.

S reprezentacijom Jugoslavije ostvario je uspjehe na Svjetskom studentskom ekipnom prvenstvu: Mariánské Lázně, Češka, 1962. (srebro), Budva 1963. (srebrna medalja) i Krakov 1964. (5. mjesto). Za seniorsku reprezentaciju nastupio je na Europskom prvenstvu 1980. u Skari (Švedska, 4. mjesto) i na Mitropa kupu 1980. u Rovinju (ekipno srebro i pojedinačno zlato na 1. ploči). Sa švicarskom ekipom nastupio je na Šahovskoj olimpijadi 1998. u Elisti (Rusija) i Mitropa kupu 2004. u Zemplínskoj Širavi (Slovačka, 7 mj.).

Paralelno s igračkom karijerom bio je i trener. U Rijeci je najveći uspjeh ostvario sa svojim učenikom Ognjenom Cvitanom, koji je 1981. postao juniorski svjetski prvak. U Švicarskoj je nastavio profesionalnu trenersku karijeru i radio je s mladim šahistima u više klubova. Prema ostvarenim rezultatima prvi je značajni igrač u povijesti riječkog šaha. Svojim uspjesima bio je velika inspiracija novim generacijama riječkih šahista.

Za rezultate i doprinos u šahu dobio je 1979. godišnju nagradu Grada Rijeke.

Izvor: izjava Josipa Rukavine iz Rijeke.

Lit.: M. Đorđević, *Ekipni šampionati Jugoslavije u šahu 1946. – 1979.*, Beograd, 1980; M. Lepšić, Ivan Nemet, riječki šahovski velemaistor koji trenutno živi i radi u Švicarskoj: Švicarce zahvatio šahovski polet, *Novi list*, br. 198, Rijeka, 26. VIII. 1983; V. Kovačević, *30 godina Kupa Maršala Tita*, Zagreb, 1988; *Hrvatsko akademsko športsko društvo Mladost Zagreb*, Zagreb, 1992; V. Kovačević (ur.), *Povijest hrvatskog šaha 1912 – 1997*, Zagreb, 1997; S. Dundović (ur.), *Prva riječka hrvatska gimnazija (1627. – 2007.)*, Rijeka, 2007; D. Kojić, Ivan Nemet (1943. – 2007.): Nedovršena partija samouka velemaistora, *Šahovski glasnik*, 2-3/2008, Zagreb; P. Sentić, *Hrvatska šahovska prvenstva 1940. – 1991.*, Vinkovci, 2009; P. Sentić, *Jugoslavenska šahovska prvenstva 1920. – 1991.*, Vinkovci, 2009; M. Kovačević, *Kraljevi riječkog šaha*, Rijeka, 2010; E. Hemar, *Sportski biografski leksikon Primorsko-goranske županije*, Rijeka, 2021.

E. Hemar

NENADIĆ, prigradsko naselje salaškoga tipa nekoliko kilometara sjeverno od Sombora. Pripada Mjesnoj zajednici Gornja Varoš s oko 120 stalno naseljenih kuća i 350–400 stanovnika, većinom Hrvata Bunjevaca. Prostorno je znatan lokalitet, koji obuhvaća područje s desne i lijeve strane Gakovačkoga puta, zatim između Sjeverne i Koć Mostonge. S obiju strana ceste pružaju se uglavnom veća salaška imanja, a dio ih se nalazi ponešto udaljen od glavne prometnice. Kuće se nižu u tri reda u dužini oko 3,3 km. Prvi je red kuća pokraj željezničke pruge, kojom se više ne prometuje, drugi je pokraj ceste (nekadašnji Bajski put), a treći pokraj Mostonge. Nekada je bio naseljen jugoistočni dio, prema Karakoriji i dio uz Čatalinski put. Stanovnici dijele salaše na dvije skupine: Doljnjak, prema Somboru, i Gornjak od nekadašnje škole prema Gakovu. Za jedan dio naselja prema Čatalinskom putu koristi se naziv »Totluk«. Od toponima zabilježeni su Bila bara, Čarda (nasuprot željezničkoj postaji Radišić), Koćevi salaši, zatim u bližoj okolini Karakorija, Stolišić. Kroz salaše protječe rijeka Mostonga reguliranoga toka. Zbog položaja salaša uz rijeku nekada je bilo 25 manjih mostova, od kojih su danas u upotrebi samo tri betonska.

U suvremenom razdoblju nove obiteljske kuće postupno se grade prema Somboru te je izvjesno da će se spojiti s gradom u jednu cjelinu. Naselje se cijelom svojom površinom nalazi na aluvijalnoj ravni i pogodno je za poljoprivredne djelatnosti, kojima se bavi najveći dio stanovnika. Klima je s obzirom na geografski položaj umjereno kontinentalna s jasno izraženim godišnjim dobima.

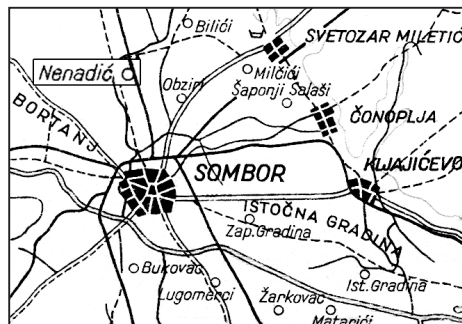
Na to da je područje i prije osmanske vlasti bilo naseljeno, upućuju tragovi nekadašnje crkve. Na području lokaliteta Karakorija postojalo je srednjovjekovno naselje Gergury. Današnje je naselje nastalo naseljavanjem somborskih graničara iako se kontinuitet Hrvata Bunjevaca i Srba na somborskom području može pratiti i kroz ranija razdoblja pod osmanskom vlašću, pa i prije nje, u predmohačkom razdoblju. Pod imenom Nenadića naselje se najranije pojavljuje u popisu bačkih pustara i naselja s početka 1690-ih kao fiskalna (komorska) pustara. Ponovno se spominje 1702./03. u popisu 26 somborskih pustara. Na području pustara graničari su 1720. obrađivali zemlju, a iz tadašnjih pustara u idućim desetljećima razvijat će se salaška naselja. Zabilježen je 1746. kao pustara, koja je dostatna za 50 seljačkih gospodarstava. Najstariji popis posjednika u Nenadiću potječe iz 1748., većinom somborskih graničarskih obitelji Bunjevaca: Aleksić, Car/Carev, Ciprijanov, Cuconja, Čabdarev, Damjanov, Fratrić, Gavranov, Gluvić, Grabin, Gromilović, Jozić, Kekezović, Liščević, Lukačev, Matić, Ostrogonac, Stolišić i Suvajdzija. Među 11 pustara koje su pripale Somboru kada je postao slobodni kraljevski grad 1749. bila je i pustara Nenadić. Neposredno nakon eliberacije posjede i salaše u Nenadiću dobile su i obitelji: Čerčev(ić), Dorotić, Lukić, Mamužić, Palić i Parčetić, kao i srpska obitelj Buzadžić, a nešto poslije (do 1770.) u Nenadić je doseljena i obitelj Logo. Prema *Bunjevačkom kalendaru za просту godinu 1869.* prve naseljene obitelji bile su: Fratričevići, Gromilovići, Holičići, Ciprijanovi, Damjanovi, Aleksići, Gavranovi, Liščevi, Malbašići, Kekezevići, Csapdarevi,

Carevi, Kujundžići, Ostrogončevi, Cuconje, Josići, Matići, Gluvići, Ivančevi, Lukačevi, Gabač, Cveini i Andriani. Znatna dio opterećenja za eliberaciju Sombora od 150 000 forinti pao je na stanovnike somborskih salaša, koji su prikupili 61 000 forinti. Ataru Nenadića pripadalo je 1763. godine 2864 jutra oranica, pašnjaka i livada. Ondje je 1764. bilo 25 salaških domova, odnosno 33 doma 1775. Tijekom cijeloga razdoblja postojanja naselja zbog demografskoga rasta i dijeljenja obitelji bilo je preseljavanja u druga salaška naselja ili u Sombor, jednako kao što su se pojedine obitelji doseljavale u Nenadić. U XIX. st. doseljeni su rodovi Aničić, Beretić, Blesić, Firanj, Jerković, Kukuruzar, Pletikosić, Raič, Radošev, Ostoić i Vuković. Početkom XX. st. doseljena je i jedna grana brojnoga roda Matarić. Sredinom XX. st. od hrvatskih bunjevačkih rodova bili su Adžić, Carev, Ciprijanov, Čvardić, Džinić, Dorotić, Fratrić, Gavranov, Gluvić, Gromilović, Ivančević, Jozić, Kekezović, Knezi, Kujundžić, Liščević, Lukić, Lukačević, Malbašić, Matić, Matarić, Ostrogončev, Paštrić, Parčetić, Pekanović, Petreš, Peštalić, Probojčević, Žuljević, među starijim slojem stanovništva i među novijim doseljenicima Benčić, Dotlić, Dožanin, Galić, Karanić, Majić, Radoš, Suvaj, Sop, Voćkić i dr. Hrvatski prezimenski fond dodatno je proširen doseljenicima iz Bosne i Hercegovine.

Sredinom XIX. st. najmućnija je bila veleposjednička obitelj Jozić, koja je posjedovala oko 400 jutara zemlje i velika stada ovaca. Za revolucije 1848./49. stanovnici, koji su podržavali mađarska nastojanja, bili su izloženi napadima i pljački srpskih jedinica. Ivan Nepomuk Ambrozić (1789.–1869.), koji je opisao događaje, za salaše Nenadić piše da su »rimljanski«, odnosno »bunjevački, dalmatinski«. Na njegovo zauzimanje 1861. otvorena je škola za bunjevačku djecu, ali je nastava održavana na mađarskom jeziku. Za učitelja je postavljen Alojzije Vidaković iz Lemeša. Tijekom izlaženja preporodnih *Bunjevačkih i šokačkih novina* kao suradnik se 1871. pojavljuje Marko Jozić, mjesni učitelj.

Željeznička pruga izgrađena je 1895. Tijekom studenoga 1918. stanovnici se uključuju u političke promjene unutar Srpsko-bunjevačkoga narodnoga vijeća u Somboru. Imali su predstavnike na samoproklamiranoj Velikoj narodnoj skupštini u Novom Sadu 25. XI. 1918. (Martin Matić, Karlo Logo i Šima Jozić).

Na zemljištu koje je darovao posjednik Karlo Logo podignuta je kapela Bezgrješnoga začeća Blažene Djevice Marije 1929., a na istom zemljištu poslije je izgrađena i nova škola. Škola je 1930-ih imala pučku knjižnicu s čitaonicom, po čemu se Nenadić izdvajao u odnosu na druga salaška

Nenadić

naselja. U razdoblju nakon Drugoga svjetskoga rata sve do 1956. u školi se predavao hrvatski jezik, a učitelj je bio Franja Pavletić. Škola je u Nenadiću, kao područno odjeljenje OŠ *Bratstvo – jedinstvo*, djelovala do sredine 1990-ih, nakon čega je ugašena. Zgrada nekadašnje škole, izgrađena 1930., prepuštena je 2012. na uporabu stanovnicima radi preuređenja u sadržaje za mladež. Postojao je dom kulture, u kojem su održavane kino-projeksije i druge kulturne aktivnosti.

Makadamska cesta izgrađena je 1958., a elektrifikacija salaša provedena je 1960. Postojala je željeznička putnička veza na relaciji između Sombora i Ridice do 1970-ih i tri postaje na salašima. Asfaltna cesta izgrađena je 1975. Ubrzo nakon toga uvedeni su telefonski priključci i plin.

Do osnivanja treće somborske župe sv. Nikole Tavelića 1985. vjernici su teritorijalno pripadali vikariji Imena Marijina u

Nenadiću u župi sv. Presvetoga Trojstva, kamo i danas gravitiraju. Bogato kulturno nasljeđe njeguje se unutar sekcija somborskoga HKUD-a *Vladimir Nazor*. Dio bunjevačke etnološke građe s Nenadić salaša prikupljen je i opisan u radovima etnologinje Milane Černelić. Od 1952. s manjim prekidima održavane su Dužionice do 1990. Djetinjstvo je na salašima Nenadić proveo Zvonko Bogdan (r. 1942.), što je ostavilo trajni trag na njegovu stvaralaštvu i sliku salaša u popularnoj kulturi.

Žitelji su bili aktivni u kulturnom i političkom organiziranju somborskih Bunjevaca: Đuka Jozić (1850.–1915.), veleposjednik i gradski virilist, Martin Matić (1876.–1945.), pravnik i sindikalist, Karlo Logo (1898.–1968.), posjednik, i Šima Jozić, posjednik, bili su sudionici na samoproklamiranoj Velikoj narodnoj skupštini u Novom Sadu 1918., Antun Matarić st. (1899.–1984.) bio je predvodnik HSS-a i kulturnih aktivnosti i dr. Od političkih organizacija u međuratnom razdoblju djelovao je HSS, od 1990. mještani sudjeluju u organiziranju DSHV-a.

Među osnivačima su somborskih društava i organizacija: Bunjevačkoga kola 1921., Dobrotvorne zadruge Bunjevki 1924., HKD-a *Miroljub* 1936., Hrvatskog doma 1937., ogranka Hrvatskoga radiše, obnovljenoga društva HKD-a *Miroljub* pod novim imenom 1945. Hrvatski prosvjetni dom, kao i današnjega HKUD-a *Vladimir Nazor*, u kojem aktivno članstvo imaju brojni Nenadićani.

Među značajnim kulturnim i političkim djelatnicima vezanima uz rad HKUD-a *Vladimir Nazor* iz Nenadića bili su Šima Karas (1898.–1949.), Karlo Karas (1926.–2010.), Antun Matarić st. (1899.–1984.), Antun Matarić ml. (1921.–1996.), Manda Matarić, rođ. Karas (1924.–1998.) te suvremenici Mata Matarić (r. 1947.), Šima Raič (r. 1947.), Alojzije Firanj (r. 1952.) i dr.

Lit.: M. Beljanski, *Somborski salaši*, Sombor, 1970; M. Beljanski, *Sombor i bunjevački nacionalni preporod (1870–1945.)*, Sombor, 1971; M. Beljanski, *Pangare, Gospin sokak, Čutka, Šikara, Strilić, Mali Beč i Čatalinski put*, Sombor, 1973;

M. Beljanski, *Ponovo o Somborskim salašima*. Sombor, 1979; M. Beljanski, *Letopis Sombora od 1801. do 1860. godine*, Sombor, 1981; F. Matarić, *Monografija Društva (Kulturno-umetničko društvo »Vladimir Nazor«)*, Sombor, 1986; S. Gavrilović, Sombor – graničarski šanac (1687-1745), *Zbornik Matice srpske za istoriju*, 46, Novi Sad, 1992; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; M. Stepanović (prir.), *HKUD »Vladimir Nazor« Sombor 1936.-2011.*, Sombor, 2012; A. Firanj, Kapela Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije u Nenadiću, u: *Marijanska svetišta Šokaca i Bunjevaca : Međunarodni okrugli stol Urbani Šokci 6/7*, Osijek-Subotica, 2013; M. Černelić, *Bunjevci : ishodišta, sudbine, identiteti*, Zagreb, 2016; A. Firanj (ur.), *Moj Nenadić*, Sombor, 2018.

M. Bara

NEORČIĆ →Naseobina Staniše Neorčića Tapše

NEORČIĆ, Marija, ud. **Kristić** (Baja, 6. X. 1904. – Zagreb, 11. VI. 1980.), profesorica, prevoditeljica. Rođena je u obitelji Kalmana, poreznika, rodom iz Subotice, i kućanice Viktorije, rođ. Pfeiffer, rodom iz Bajmoka. Gimnaziju je završila u Subotici 1925., studij južnoslavenskih jezika i književnosti te francuskoga (sporedni predmeti povijest i ruski) na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1930. Predavala je u gimnaziji u Slavonskoj Požegi 1931.-34., Sisku 1934.-37. te u klasičnoj gimnaziji u Zagrebu 1937.-41. S mađarskoga na hrvatski jezik prevela je dva književna teksta. Prvi je bio roman Renée Erdős (Regine Ehrenthal) *Teano Amaryll egyszerű élete* (prvi svezak *A Harfás* s Gizom Mamužić, drugi svezak *A herceg* samostalno, dok je treći svezak *A meztelen táncos* prevela Giza Mamužić), koji je objavljen u ediciji Zabavna biblioteka urednika Nikole Andrića. Samostalno je prevela roman Julianne Zsigray *Csillagos ég*, objavljen u Knjižnici dobrih romana Hrvatskoga književnoga društva sv. Jeronima. Bila je suradnica za mađarsku književnost *Hrvatske enciklopedije* Mate Ujevića (sv. 1, 2, 4, 5, 1941.-45.) te je napisala petnaestak članaka, uglavnom o mađarskim književnicima. Na mađarski je prevela tekstove iz fotografske monografije Augusta Frajtija *Hrvatska zemlja ljepote*, s predgovorom Josipa Horvata i fotografijama u boji fotoamatera, koja je tiskana u ne-

koliko usporednih višejezičnih izdanja na ukupno 14 jezika. Nakon rata prevela je s francuskoga dio desetosveščanoga romana nobelovca Romaina Rollanda *Jean-Christophe* (4. i 5. svezak: *La Révolte* i *La Foire sur la Place*), koji je 1947. objavljen u izdanju Hrvatskoga tiskarskoga zavoda kao 2. svezak četvorosveščanoga izdanja (Rolland je 1930-ih bio pristaša Staljina). Iste godine udala se za Matu Kristića iz Zagvozda te više nije objavljivala.

Prijevod: R. Erdős, *Amarylla Teano : roman jedne žene u tri knjige* (druga i treća knjiga *Harfaš* i *Vojvoda*), Zabavna biblioteka, kolo 45, knj. 546, 548, 549, Zagreb, 1933; J. Zsigrai, *Zyzedano nebo*, Jeronimsko izdanje 682, Knjižnica dobrih romana, knj. 105, Zagreb, 1944; A. Frajtić, *Hrvatska zemlja ljepote : Croatia rara frumsejelor : Horvátország a szépség hazája : Hrvatsko zemlja na krasotata*, Wien, 1944; R. Rolland, *Jean Krištof : Roman u četiri knjige* (drugu knjigu *Jean-Christophe : Pobuna : Sajam na trgu*), Zagreb, 1947.

K. Pranjko

NEORČIĆ, Petar (Subotica, 2. III. 1927. – Subotica, 12. X. 1999.), radnik, društveni djelatnik. Rođen je u siromašnoj radničkoj obitelji željezničara Luke i kućanice Lize, rođ. Milunović. U Subotici je završio osnovnu školu i četiri razreda gimnazije do 1941. Za vrijeme mađarske vlasti počeo je izučavati obrt za automehaničara u radionici *Fiat*. Prekinuo ga je zbog bolesti 1942. te se sljedeće godine zaposlio kao šegrt u subotičkoj tvornici čarapa *Köttöttáru és Harisnyaipari Rt.* (prijeratni *Fako* d. d.). Bio je mobiliziran u Jugoslavensku armiju 1945.-47. Nakon demobilizacije vraća se u tvornicu, tada već nacionaliziranu i novo-ga imena *La Passionarija* (poslije *8. mart*). Nakon stručnoga tečaja u Beogradu 1947.-48. promaknut je u pomoćnoga *cotton*-majstora. U tvornički SKOJ primljen je 1947., a u KPJ 1948. Na Višoj tekstilnoj školi u Beogradu diplomirao je 1959. te je stekao zvanje inženjera tekstilne struke. Poslije je bio je tehnički direktor tvornice *8. mart*, a u jednom četverogodišnjem mandatu i generalni direktor tvornice. U jednom četverogodišnjem mandatu bio je i generalni direktor UTIS-a (Udružena tekstilna industrija Subotice, koju su činile tvornice *Že-*

ljezničar, *Bosa Mlićević*, *Mladost* i *8. mart*), čije se sjedište nalazilo u sklopu poslovne zgrade *Trgoprometa* na Palićkom putu, kod ondašnje tzv. Prve kasarne. Nakon toga izabran je za predsjednika Općinske konferencije SSRNJ-a u Subotici, odakle je otišao u mirovinu 1987.

Petar Neorčić

Bio je član Općinskoga komiteta SKJ-a, Općinskoga vijeća Saveza sindikata i Općinske konferencije SSRNJ-a u Subotici u više mandata te član Vijeća proizvođača Skupštine Općine Subotice. Dobitnik je više nagrada, medalja i ordena rada kao vrsni stručnjak tekstilne struke od strane Regionalne privredne komore, strukovnih tekstilnih udruženja i sindikata.

Pokopan je na Senčanskom groblju.

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, F: 88.270.

G. Bačlija

NEORČIĆ, Staniša – Tapšo (Subotica, 11. IV. 1868. – Subotica, 25. IV. 1926.), brijač, bankovni činovnik, pučki pjesnik, društveni i politički djelatnik. Rođen je u subotičkoj četvrti Gat u siromašnoj obitelji Ivana i Ane, rođ. Merković Dželatov. Nakon pučke škole izučio je brijački zanat, kojim se neko vrijeme i bavio. Kao obrtnik bio je među delegatima subotičkih obrtnika na zemaljskom kongresu u Budimpešti, gdje je zamijećen njegov govornički dar. Brijački obrt napušta prilikom otvaranja Pučke gazdačke banke 1892. i postaje bankovnim činovnikom. Poslije je bio i u upravi Zemljodilske štedionice, osnovane 1904. Još kao mladić surađivao je u bunjevačkom

preporodnom pokretu, kao dobar govornik jedan je od vođa bunjevačke omladine, pa je među osnivačima Kola mladeži 1896. Držao je zapažene govore na velikim prelima u Pučkoj kasini i u drugim svečanim zgodama. Talentirani pučki pjesnik, na tragu Šime Ivića, pisao je epske i lirske pjesme, koje je tiskao u *Subotičkim novinama*, *Nevenu*, *Subotičkoj Danici* i *Našim novinama*. Lirske su mu pjesme rodoljubive (mnoge su posvećene bunjevačkim preporoditeljima), ljubavne, pobožne i satirične, neke su uglazbljene uz tamburašku pratnju, no nije mu tiskana posebna zbirka. S Mijom Mandićem bio je jedini na suđenju Paji Bačiću (1862.–1920.) za navodno autorstvo jednoga teksta u *Nevenu* 1902., a unatoč tomu što su angažirali odvjetnika iz Segedina, Pajo Bačić osuđen je zatvorsku kaznu od šest mjeseci. Od 1894. do 1918. godine biran je i postavljan za »općinara« (gradskoga vijećnika) i kao takav podržavao je u to doba gradonačelnika Lazara Mamužića, ali je ostao u gradskoj vlasti i za vrijeme sljedećega gradonačelnika Károlya Bíróa pomažući Bunjevece. Bio je među pokretačima političke inicijative mladih kojom je Beno Sudarević poražen na parlamentarnim izborima 1906. Poslije se učlanio u

Staniša Neorčić

madžarsku Nacionalnu stranku rada (*madž.* Nemzeti Munkapárt). U *Našim novinama* objavio je pjesmu u povodu Sarajevskoga atentata (»Smrt Krunonaslidnika i mile mu ljube«). Nakon 1918., kao pristaša beo-

gradskoga režima, postavljen je u gradsku skupštinu. Angažira se kao član Narodne radikalne stranke Nikole Pašića te njezine subotičke filijale namijenjene Bunjevcima Zemljodilske stranke, a bio je i jedan od pokretača osnivanja Zemljodilske kasine 1921. i njezin aktivni član. Od izborne skupštine Pučke kasine 1924. s još nekoliko proradikalskih članova više nije bio u njezinoj upravi zbog nedolaska u Kasinu i neplaćanja članarine.

Pokopan je u Bajskom groblju. Potpisivao se St., Staniša, St. N. ili inicijalima. Geza Kikić uvrstio ga je u *Antologiju poezije bunjevačkih Hrvata* iz 1971. Po njemu je prvotno nazvano salašarsko naselje kod križanja Bajmočkoga i Maloga tavanakuskoga puta 1927. (danas: Crveno Selo). Između dvaju svjetskih ratova na pustari Žednik, salaš br. 332, jedna salašarska osnovna škola nosila je njegovo ime. Jedna subotička ulica na području Mjesne zajednice Novo Selo danas nosi njegovo ime.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, F:451.125; F:47.1220. I 293/1926.

Lit.: *Neven*, 17/1913, 26/1914, Subotica; *Naše novine*, Subotica, 5. VII. 1914; Staniša Neorčić, *Zemljodilski kalendar (sa slikama) za pristupnu godinu 1924*, Subotica, b.g.; Staniša Neorčić 1868–1926, *Zemljodilski kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1927*, Subotica, b.g.; K. Petrović, *Kr. slob. grad Subotica i kupalište Palić*, Subotica, 1928; G. Kikić, *Antologija poezije bunjevačkih Hrvata*, Zagreb, 1971; A. Sekulić, *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.*, Zagreb, 1994; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; R. Skenderović, *Kolo mladeži, Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 3, Subotica, 2011; Lj. Vujković Lamić, Prilog o subotičkim ulicama i njihovim nazivima, *Ex Pannonia*, 15-16, Subotica, 2012; V. Nimčević, Iz starog tiska, *Hrvatska riječ*, br. 1077, Subotica, 7. I. 1922; V. Nimčević, Iz starog tiska, *Hrvatska riječ*, br. 1059, 4. VIII. 2023.

S. Mačković

NEPSZAVA → Narodni glas

NEVEN, preporodno i političko glasilo južnougarskih i bačkih Hrvata. Pokrenuo ga je u siječnju 1884. Mijo Mandić, a izlazilo je s prekidima do 1941. Mijenjalo je

dinamiku izlaženja, uređivačku politiku, političku orijentaciju, podnaslov, urednike, formate i tiskare. Isprva je tiskano u Baji, već od druge polovine 1884. u Somboru, gdje izlazi do travnja 1887., a zatim se tiska u Subotici do kraja izlaženja.

Pojava *Nevena* naslanja se na početak izlaženja kalendara *Bunjevačko-šokačka Danica* (danas *Subotička Danica*) za 1884. godinu, koji je pokrenuo Pajo Kujundžić okupljajući sljedbenike Ivana Antunovića.

1. Broj.		U Baji, 15. Siječnja 1884.		1. God.	
Priđplata: Na svu godinu 1 ft Na pol godine 50 kr.		NEVEN		Cina oglaše: za jedan netit (sitni) redak plati se 10 kr. za biljezovinu 50 kr. oglasi plaćaju se na- prid. Oglašavanje pri- ma urednik i tiskara Steinitz i Koebeulohr u B a j i.	
Novel i rukopisi se šalju urednik u K a t y m á r.		zabavni i poučni misečnik. Izlazi u masecu jedared.			
Jedan brojvrdi 15 kr.		Urednik M. M a n d i ć.		Rukopisi se nevrtaču	
Poziv na priđplatu „Nevena.“ Narodu i donovini svojoj, bilo to ma na kakav do- bar način služiti, ne samo da je lipo, koristno i potribi- to nego je to i sveta dužnost svakoga rodoľjuba i do-					

Zaglavlje prvoga broja *Nevena*

Objema publikacijama potporu je pružio Ivan Antunović, a među Antunovićevim učenicima dogovoreno je da list uređuje mladi kaćmarski učitelj Mijo Mandić. List je uređivao u Kaćmaru kao tipično preporodno glasilo šireći postupno krug suradnika. Počeo je izlaziti kao »zabavni i poučni misečnik« i sadržavao je prije svega književne priloge (Geza Kikić ističe da je Mandić postao »najbolji književni urednik«), ali i različite novinske žanrove (vijesti, bilješke, crtice, reklame itd.). Objavljivani su i mnogi polemički članci »na zavidnoj znanstvenoj i književnoj razini« (Geza Kikić), koji su se, među ostalim, ticali i jezika, tj. toga hoće li se tekstovi objavljivati na jeziku Zagrebačke filološke škole (hrvatskom književnom jeziku XIX. st.) ili na lokalnom ikavskom dijalektu. Od 1892. podnaslovu časopisa dodaju se riječi »za Bunjevce i Šokce«. Kada je Mijo Mandić izabran za učitelja u Subotici 1892., morao se odreći uredništva jer gradski statut nije dopuštao gradskim činovnicima uređivanje novina i časopisa (Geza Kikić drži da je to »ipak bilo više zbog njegovog političkog

radikalizma«), ali ga je unatoč tome neko vrijeme i dalje uređivao u potaji te je nastavio u njemu pisati pod pseudonimima sve do Prvog svjetskog rata, pa i u međuratnom razdoblju. Uz njega glavni suradnici u listu bili su Pajo, Ilija i Nikola Kujundžić.

Za vrijeme urednika zemljoradnika i člana gradske skupštine Pere Skenderovića (1893.-95.) veća važnost poklanja se političkim temama te se povećava broj novinskih priloga. Učeni zemljoradnik Nikola Matković, ujedno i povjerenik Matice hrvatske, kao urednik (1895.-1902.) širio je sadržaj na odnosu na hrvatska književna izdanja, časopise i listove. Dolazak nove generacije bunjevačkih rodoľjuba, okupljenih oko Kola mladeži, rezultirao je i njihovim većim angažmanom te pomlađivanjem uredništva, a urednik postaje liječnik dr. Vranje Sudarević 1903. To se na list odrazilo kroz pojačanu borbu za jezična prava, koja su, inače, od prvih godina izlaženja bila redovitom temom *Nevena*, a sada se intenziviraju naponi usmjereni prema školstvu, a pred izbore i na političko organiziranje. Usto grafička se oprema osuvremenjuje od 1908., a novinski sadržaji prevladavaju. Kolo mladeži preuzelo je uredništvo 1910., pa se od ožujka kao urednik navodi Šandor Rajčić, a izdavač je Albe Malagurski. Povećani broj pretplatnika i interesenata omogućio je da od 1. »siječnja« 1912. list postane tjednikom (»nediljnik«) s podnaslovom »bunjevačko-šokački list za gospodarstvo, pouku, zabavu i društveni život«, kada konačno dobiva i novinski format, a bankovni činovnik Šandor Rajčić postaje njegov izdavač. U siječnju 1913. Pajo Kujundžić na postavljeno pitanje »kaki jezik govorimo daklem?« otvoreno odgovara: »Hrvatskim!« i obrazlaže svoje stajalište, dok u veljači također otvoreno kaže »da su Bunjevci i Šokci ogranak naroda hrvatskog«. Bujanje političkog života u gradu rezultiralo je time da od 5. srpnja 1913. (br. 27/1913), nakon polaganja kaucije vlastima, *Neven* postaje političkim listom (»bunjevačko-šokački list za politiku, gospodarstvo, zabavu i pouku«), kada uredništvo i izdavanje preuzima odvjetnik dr. Mirko

Ivković Ivandekić (neuspjeli pokušaj promjene karaktera lista i urednika bio je u prvome siječanjskome broju te godine). *Neven* postaje suvremeni tjednik, oštro se bori za jezična prava južnougarskih Hrvata u javnoj upravi, školama i crkvi, često polemizira s drugim subotičkim listovima. Pri tome nerijetko biva optuživan za panslavizam, ali uspješno okuplja nacionalno svjesne Bunjevce i Šokce.

Međutim, političke prilike rezultirale su prestankom izlaženja *Nevena*: nakon ubojstva nadvojvode Franje Ferdinanda u Sarajevu 28. VI. 1914. u br. 27. (4. VII.) izostavljena je riječ »politika« iz podnaslova, a od br. 29. (18. VII.) urednik je Bašo Vukmanov Šimokov. Među »vistima« u posljednjem 31. broju (1. VIII.) objavljeno je da je samo iz Subotice mobilizirano »mnogo hiljada Bunjevaca«, a urednik piše da su »svi znatniji suradnici našeg lista otišli na vojnu službu, a i sam već stupam u redove vojske... a daljnje uredjivanje mi je jednostavno nemoguće«, zbog čega list privremeno prestaje izlaziti.

U vrijeme raspada Austro-Ugarske, ubrzo nakon što je srpska vojska vlakom stigla u Suboticu 13. XI. 1918., *Neven* ponovno počinje izlaziti 17. XI. kao dnevnik,

Zaglavlje prvoga broja *Nevena* iz 1918.

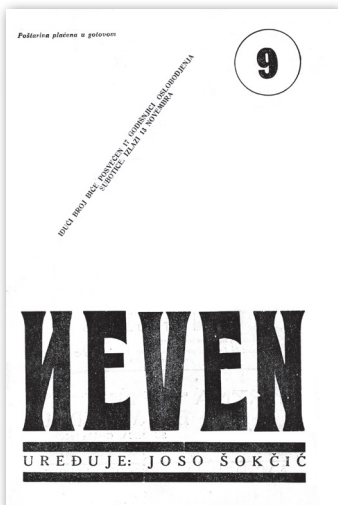
a u očekivanju stvaranja južnoslavenske države nosi podnaslov »Glas slobode i narodnog jedinstva«. Osim predratnih nacionalnih boraca, okuplja i nove generacije, pa je prvi urednik odvjetnik dr. Joso Prčić. Od 11. III. 1919. on je glavni urednik, a odgovorni je urednik Lazar Stipić. Uslijed smjene cjelokupnog uredništva od 30. X. 1919. glavni je urednik svećenik Ilo (Ilija) Kujundžić, a odgovorni su urednici bili liječnik dr. Bela Ostrogonac (do 5. XI.), a

nakon njega dr. Stipan Vojnić Tunić. Zagrebački novinar Josip Lukić bio je glavni urednik od 13. II. do 11. VII. 1920., kada je tu dužnost preuzeo odvjetnik dr. Stipan Vojnić Tunić, koji je ostao odgovornim urednikom do 16. XII. 1922. Od 30. V. 1920. (br. 119) list nosi podnaslov »politički vanstranački dnevnik«. Kada je uoči izbora za Ustavotvornu skupštinu 15. IX. 1920. osnovana Bunjevačko-šokačka stranka, *Neven* od sutradan izlazi kao »organ Bunjevačko-šokačke stranke«. U listopadu je Subotički nogometni podsavez odlučio da *Neven* postane njegovim službenim glasilom, u kojem će objavljivati službene obavijesti. U tom iznimno turbulentnom razdoblju *Neven* je postao pravi politički dnevnik, a osim bilježenja političkih, kulturnih, gospodarskih i drugih zbivanja, često se na njegovim stranicama odvijala polemika s drugim novinama i osobama. Među mnogim temama izdvajaju se stvaranje južnoslavenske države i kasnije borba za pripojenje Bajskog trokuta Kraljevini SHS, nezadovoljstvo lokalnom kadrovskom politikom, prava katolika, školske prilike, pitanje nacionalne pripadnosti Bunjevaca i Šokaca, agrarna reforma, gospodarske prilike itd. Poput drugih listova i on je bio podložan cenzuri, što se ogledalo u polupraznim novinskim stupcima. Tako mu je zbog uvodnika »Mir i Bog« u br. 276 od 16. XII. 1921. zabranjeno izlaženje do 15. I. 1922. Od 18. I. 1922. list ponovno počinje izlaziti pod uredništvom Stipana Vojnića Tunića, no zbog materijalnih teškoća kao tjednik. Od br. 2. (21. I.) nosi podnaslov »list bunjevačkih Hrvata«. Dosljedno je ostao na hrvatskoj liniji, a iz financijskih razloga prestao je izlaziti 16. XII. 1922.

Ponovno počinje izlaziti 20. XII. 1924. kao tjednik, a izdavač i odgovorni urednik bio je odvjetnik dr. Mirko Ivković Ivandekić. Od 29. III. 1925. nosi podnaslov »zvanično glasilo Bunjevačko-šokačke stranke«. Glavni suradnici bili su Matija Išpanović, Josip Vuković Đido i dr. Mihovil Katanec. Nakon Somborske deklaracije 24. V. 1926., kojom je utvrđeno kako Bunjevačko-šokačka stranka prestaje postojati, a sve njezine

mjesne organizacije postale su organizacijama Hrvatske seljačke stranke, *Neven* od 27. V. 1926. nosi podnaslov »glasilo Hrvatske seljačke stranke za Srijem i Vojvodinu« sve do 17. I. 1929., tj. do uvođenja Šestosiječanjske diktature kralja Aleksandra Karađorđevića, kojom su, među ostalim, zabranjene političke stranke koje nose vjersko ili »plemensko« (nacionalno) obilježje te je proklamirana ideologija integralnoga jugoslavenstva. Nakon promjene političke orijentacije Mirka Ivkovića Ivandekića (i njegova brata Ivana te Matije Išpanovića), izdavač i odgovorni urednik bio je Josip Vuković Đido od 7. XI. 1929. (br. 51) sve do 27. II. 1930 (br. 9). Nakon toga, prema Ivanu Kujundžiću, izdavač je i odgovorni urednik odvjetnik dr. Mihovil Katanec (br. 10 i 11), zatim ponovno Josip Vuković Đido (br. 12-15) te opet Katanec od br. 16. Od 1931. izlazi kao mjesečnik sve do prestanka izlaženja 4. II. 1932. Politički pritisci i ekonomska kriza rezultirali su teškoćama u uređivanju sadržaja lista, koji je nastavio izvješćivati u duhu hrvatskog seljačkog pokreta, što je dovelo najprije do njegova rjeđega izlaženja, a onda i gašenja.

Nakon što *Neven* nije izlazio tri godine, dotadašnji urednici izgubili su autorska prava te je njegov vlasnik i urednik postao novinar Joso Šokčić 15. II. 1935. Izlazio

Naslovnica *Nevena* iz 1935.

je najprije kao mjesečnik u časopisnom formatu. Od dvobroja 3-4/1936 nosio je podnaslov »časopis za politička, kulturna, socijalna i privredna pitanja Vojvodine«, sve do božićnog broja 1936., kada izlazi kao tjednik u novinskom formatu. Isprva ga je uređivao u duhu probeogradske bunještine, zbog čega nije bio primljen među čitateljstvom. Radikalno je uređivačku politiku promijenio u uvodnom članku »Kraj jedne zablude« 1. XII. 1939. priznajući da je pogrešno držao Bunjevce posebnim narodom te da su Bunjevci ipak dio hrvatskoga naroda. Ubrzo je i prestao izdavati *Neven*, pa je posljednji broj koji je uredio izašao 2. II. 1940. U rujnu 1940. predao je vlasništvo i uredništvo Blašku Rajiću, koji je potkraj 1940. povjerio uređivanje lista svećeniku Ivanu Benešu. Prema Ivanu Kujundžiću, Beneš je objavio jedan broj u siječnju 1941. u sklopu Subotičke matice, ali taj broj nije sačuvan. No, treba imati u vidu kako je od polovice 1930-ih *Neven* već izgubio važnost i utjecaj među bačkim Hrvatima.

Iako nije bio prvi list na hrvatskom u južnougarskih Hrvata, *Neven* je ostao nedvojbeno najvažniji, prije svega jer »je svojim dugogodišnjim izlaženjem znatno utjecao na nacionalni rad Hrvata u Vojvodini« (Petar Pekić). Stranice *Nevena* živa su slika života bačkih Hrvata i njihove borbe za nacionalna prava u gotovo konstantnim složenim političkim prilikama, od manjinskih jezičnih prava u Ugarskoj do borbe za priznanje ravnopravnosti hrvatstva u Bačkoj u Kraljevini SHS/Jugoslaviji. Okupljao je generaciju za generacijom kulturnih i političkih djelatnika, od onih najstarijih, poput Ambrozija Šarčevića i učenika Ivana Antunovića, sve do lokalnih čelnika Hrvatske seljačke stranke pred Drugi svjetski rat. No *Neven* ilustrira i svu složenost razvoja hrvatske nacionalne svijesti u bačkim Bunjevaca u dugom razdoblju od preporodnog pokreta Ivana Antunovića pa do izbijanja Drugoga svjetskoga rata: od samosvojne bunještine, preko nesnalazjenja i lutanja između bunještine i hrvatstva, do konačnoga dominantnoga uključenja u hrvatsku

naciju pred Drugi svjetski rat. Međutim, ratne i poslijeratne prilike ta su nacionalna postignuća, s različitim intenzitetom i zbog mnogih uzroka, znatno umanjile tijekom socijalističkoga i postjugoslavenskoga razdoblja.

Potpuna godišta *Nevena* do 1914. čuvaju se u Gradskoj knjižnici u Subotici, a nepotpuna u Narodnoj biblioteci Srbije u Beogradu, Biblioteci Matice srpske u Novom Sadu i Državnoj knjižnici *Széchenyi* u Budimpešti. Iz međuratnog razdoblja, osobito iz vremena dok je bio dnevnik, mnogi brojevi nisu sačuvani, ali ih najviše ima u Gradskoj knjižnici u Subotici, a manje u Biblioteci Matice srpske i Narodnoj biblioteci Srbije.

Lit.: I. Vojnić Tunić, Pabirci iz historije lista »Neven«, *Neven*, 16,17/1928, Subotica; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; *Subotičke novine*, br. 40, Subotica, 4. X. 1940; *Bunjevačke novine*, br. 47, Subotica, 17. I. 1941; I. Kujundžić, Bunjevačko-šokačka bibliografija, *Rad JAZU*, 355, Zagreb, 1969; G. Kikić, Kritička riječ u borbi za afirmaciju stvaralaštva, *Rukovet*, 9-10/1971, Subotica; R. Skenderović, Hrvatska seljačka stranka u Bačkoj 1918-1941, *Hrvatska revija*, 3/2005, Zagreb; M. Bara, Somborska deklaracija i njezino značenje za bačke Hrvate, *Časopis za suvremenu povijest*, 3/2006, Zagreb; M. Cindori-Šinković, E. Bažant, *Neven : Zabavno-poučni mesečnik za Bunjevce i Šokce (1884-1914) : Bibliografija*, Beograd-Subotica, 2008; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; M. Evetović, *Život i rad Paje Kujundžića 1859 – 1915*, Subotica, 1940-2019; V. Nimčević, Iz starog tiska, *Hrvatska riječ*, br. 915, Subotica, 30. X. 2020; J. Šokčić, *Sto godina štampe u Subotici 1848 – 1948*. (rukopis u Gradskoj knjižnici Subotica).

S. Bačić i V. Nimčević

NEVEN, prilog za kulturu, književnost i umjetnost koji je izlazio kao podlistak budimpeštanskoga tjednika *Narodne novine*. Ovaj književni prilog pokrenuo je 1982. uređivački odbor koji su činili Mijo Karić, Marko Marković (odgovorni urednik), Petar Milošević, Predrag Stepanović, Đuro Šarkić (grafička oprema) i Stojan Vujičić (predsjednik). Posljednji br. 12-14 izašao je za zimu 1987./88. Izlaženje je potaknuto sve jačom potrebom za posebnim književnim časopisom budući da nakon Drugoga

svjetskoga rata takav list nije postojao među Hrvatima i drugim Južnim Slavecima u Mađarskoj. Prvi samostalan književni časopis u izdanju Društva hrvatskih, srpskih i slovenskih književnika u Mađarskoj izlazi 1989. pod naslovom *Glas*, zbog čega vjerojatno prestaje izlaziti *Neven* u sklopu *Narodnih novina*.

Umjesto predgovora

Kultura, književnost, umjetnost – jelično u angličkom jeziku. Prilozi: prilogi, časopisi, listovi i novine. Štampalo: lista Demokratičkog saveza Južnih Slavena u Mađarskoj.

Zaglavlje podlistka *Neven* iz 1982.

U prvome broju uvodni tekst bilježi urednik *Narodnih novina* Marko Marković, koji navodi da su *Narodne novine* i do tada nudile prostor književnim i drugim umjetničkim ostvarajima, ali da je došlo vrijeme da se njima posveti poseban podlistak. Također navodi da izabrani naslov ima duboku tradiciju na ovim prostorima te da su suradnici »naši književnici« (hrvatski, srpski i slovenski pisci s područja Mađarske), suradnici *Narodnih novina* i aktivisti Demokratskoga saveza Južnih Slavena. U *Nevenu* se objavljuju književna djela, radovi o književnosti Hrvata, Srba i Slovenaca u Mađarskoj, ilustracije, najave i sl.

Lit.: S. Blažetin, *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas*, Osijek-Pečuh, 1998.

S. Balić

NIKIĆ, Fedor (Grgeteg, Srijem, 20. I. 1894. – Beograd, 9. VII. 1989.), pravnik, sveučilišni profesor. Stekao diplomu »Pravničkoga fakulteta« u Beogradu u ožujku 1921., gdje je i doktorirao 1922. Tu je bio asistent, a na Pravni fakultet u Subotici prešao je 1923., kada je izabran za docenta. God. 1926. postao je izvanrednim profesorom administrativnoga prava, a predavao je i državno i ustavno pravo. U političkom djelovanju prišao je Savezu

zemljioradnika 1920. te je postao glavnim tajnikom te stranke, ali ona nije imala za-pažene izborne rezultate. Nakon uvođenja Šestosiječanjske diktature 1929. pristupio je režimskoj opciji na prvim idućim par-lamentarnim izborima 1931., na kojima je kandidirana samo jedna lista »Jugosloven-ske radikalne seljačke demokratije« generala Petra Živkovića. Tada počinje njegov politički uspon. Potkraj 1931. izabran za narodnoga zastupnika u apatinskom srezu. Ubrzo je imenovan za pomoćnika mini-stra prosvjete i s toga je položaja tek 1940. »stavljen u stanje pokoja«.

Jedan je od ideologa jugoslavenskoga nacionalizma, pa je nakon zavođenja mo-narhističke diktature, uz osobnu kraljevu naklonost i državnu materijalnu potporu, pokrenuo 1929. u Subotici list *Dnevnik*, koji je sljedeće godine preimenovan u *Ju-goslovenski dnevnik*. Sjedište lista premje-štano je 1934. u Novi Sad, gdje je sljedeće godine i prestao izlaziti. Inicijator je osni-vanja nekoliko jugoslavenskih društava, pa je tako u Subotici u kolovozu 1930. osno-vana *Severna zvezda*, udruženje patriot-skih i nacionalnih radnika, koje je, među ostalim, sljedeće godine izdalo knjižicu Lazara Stipića *Istina o Mađarima*. Skupa s arhitektom Kostom Petrovićem uspješno je pokrenuo akciju za podizanje Doma kralja Aleksandra u Subotici (Sokolski dom, da-nas zgrada Jadran). Redovito je surađivao u nizu listova i časopisa – *Književni sever*, *Letopis Matice srpske* itd. Sabrana djela objavljena su mu početkom 1980-ih.

Predmet njegova interesa, među osta-lim, bilo je i pitanje »mađarskoga reviz-ionizma«, a u jednom radu pisao je i o Bunjevcima. Riječ je o članku »Rumuni Banatski i Bunjevci prema Srpskoj Voj-vodini u god. 1848.–1849«, objavljenom u *Letopisu Matice srpske* 1927. (knj. 313, sv. 1-3). U njemu predbacuje Bunjevcima što u revolucionarnim događajima 1848./49. nisu pomagali stvaranje Srpske Vojvodine u Ugarskoj, već su prišli Mađarima. Uzrok vidi u tome što je, unatoč tomu što su u to vrijeme Srbi Bunjevce uvijek ubrajali među Srbe katoličke vjere, bunjevačka intelligen-

cija (Latinovići, Pilisanovići, Vojnići, Rudi-ći i dr.) bila pomadžarena. Stoga je, prema njemu, bunjevačka inteligencija, držeći se Mađarima, ustala protiv Srpske Vojvodi-ne, ali se to nije odnosilo na »prost narod«.

Djela: *Radovi (1919–1929)*, 1-4, Beograd, 1981.–1983.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, F:228.80/1929, 83/1930, 89/1932.

Lit.: *Prosvetni glasnik*, Beograd, 1. VII. 1940; T. Kolozsi, *Szabadkai sajtó (1919–1945)*, Újvidék, 1979; D. Popov, *Srpska štampa u Vojvodini 1918–1941*, Novi Sad, 1983; M. Grlica, In memoriam Dr Fedor Nikić (1894–1989), *Pro memoria*, 8, Subo-tica, 1990; K. Kuntić, *Pravni fakultet u Subotici 1920.–1941.*, Subotica, 2016; <https://subotickaistorija.wordpress.com/jugoslovenski-dnevnik> (pri-stupljeno 30. III. 2024).

S. Mačković

NIKOLA, Sv. →Mikulaš

NIKOLIĆ, Franjo (Sombor, 4. VI. 1922. –Dubrovnik, 17. VI. 1977.), zoolog, arahnolo-g, biospeleolog. Rođen je brojnoj obitelji oca Petra, podrijetlom iz Odžaka u Bosan-skoj Posavini, koji je u Osijeku upoznao buduću suprugu Anu, odakle su se prese-lili u Sombor. Osnovnu školu završio je u Somboru. Tu je započeo gimnaziju, ali se nakon ponovne uspostave mađarske vla-sti u Bačkoj u travnju 1941. obitelj morala iseliti te je otišla u Zagreb, gdje je završio gimnaziju 1942. Iste godine upisao je Ka-tolički bogoslovni fakultet u Zagrebu. U jesen 1944. napušta bogosloviju i upisuje Mudroslovni fakultet, koji nakon rata jugo-slavenske vlasti preimenuju u Filozofski fa-kultet, a 1946. osniva se Prirodoslovno-ma-tematički fakultet, na kojem studira grupu biogeografija. Diplomirao je 1951., ali se i prije toga kao apsolvent 1950. zapošljava u Biološkom institutu JAZU u Dubrovniku (danas: Institut za more i priobalje), gdje je nakon diplomiranja promaknut u asistenta. Od 1959. prelazi u OŠ *Nikica Franić* (da-nas: Marina Držića), gdje radi kao nastavnik biologije do smrti.

Predmet njegova znanstvenoga intere-sa bilo je proučavanje podzemnih paukova u Dubrovniku, Konavlima, Hercegovini,

Crnoj Gori i otocima te uopće špiljske faune. Za vrijeme rada u Institutu bavio se špiljskom faunom po okolnom kršu, na stručnim skupovima drži referate, pionirski istražuje biogeografska pitanja podzemnih paukova. Njegovih nekoliko radova nezaobilazno je za proučavanje paukova iz podzemlja Dinarida. Najvažniji su mu radovi o geografskoj rasprostranjenosti i podrijetlu podzemnih paukova te popis paukova okolice Dubrovnika. Iz materijala podzemnih paukova Slovenije koji je dobio na obradu od slovenskoga Instituta za istraživanje krasa iz Postojne opisao je novu vrstu špiljskoga pauka *Typhlorhode aspinifera*. U stručnim i popularnim izdanjima javlja se od sredine 1950-ih (Evolucija životinjskog svijeta podzemlja, *Speleolog*, 3-4/1954, Zagreb; Evolucija životinjskog svijeta podzemlja, *Speleolog*, 1-2/1955), a rezultate istraživanja predstavljao je na speleološkim ili biološkim kongresima: Istarski oblici pauka *Latrodectus tredecimguttatus* Rossi (*Zbornik radova I. kongresa biologa Jugoslavije, Zagreb, 12.–15. VII. 1953.*, Zagreb, 1955); na Drugom kongresu speleologa Jugoslavije u Splitu 1958. objavio je pionirski rad Prilog poznavanju geografskog rasprostranjenja i porijekla podzemnih paukova u Jugoslaviji (*Drugi jugoslavenski speleološki kongres, Zagreb, 1961*); na Trećem speleološkom kongresu u Sarajevu 1962. objavio je istraživački rad Pauci iz nekih pećina Slovenije (*Treći jugoslavenski speleološki kongres, Sarajevo, 1962*). Objavio je i radove Iz života naših paukova (*Priroda*, 8/1959, Zagreb), Über die geographische Verbreitung und Abstammung der unterirdischen Spinnen in Jugoslawien, *Verhandlungen der Deutschen Zoologischen Gesellschaft in Graz, Leipzig, 1957*; Beitrag zur Kenntnis der Spinnenwelt in der Umgebung von Dubrovnik, *Folia entomologica hungarica*, 19, Budapest, 1966. Bio je sudionik IV. svjetskoga speleološkoga kongresa u Jugoslaviji 12. VIII. – 26. IX. 1986., koji je održan u Postojni, Ljubljani i Dubrovniku i na kojem je bilo oko 450 sudionika, od čega iz Jugoslavije oko 70, a iz Hrvatske 13.

Najvažnije mu je djelo nezavršen rukopis koji se odnosi na popis paukova Jugoslavije, prvo takvo djelo na prostoru bivše Jugoslavije, koja je posmrtno završio i priredio slovenski zoolog Anton Polanec (Aranea, *Catalogus Faunae Jugoslaviae*, III/4, Ljubljana, 1981). Njegovu već oštećenu zbirku paukova 2002. preuzeo je Hrvatski prirodoslovni muzej. Bio je član CIDA-e (Centre International de Documentation Arachnologique) – danas: Svjetsko društvo za pauke (ISA – International Society of Arachnology). Bio je jedini hrvatski zoolog koji u drugoj polovini XX. st. proučavao podzemne paukove u Dinaridima.

Lit.: I. Lučić, Zoolog Franjo Nikolić (1922.-1977.), I.-V. [feljton], *Dubrovački list*, 17. i 24. IV., 2., 8., 15. i 22. V. 2022, Dubrovnik.

I. Lučić

NIKŠIĆ, Mladen Franjo (Hercegovac, kraj Garešnice, Moslavina, 10. X. 1929. – Novi Sad, 7. II. 2022.), građevinski tehničar, likovni stvaratelj, pjesnik. Osnovnu školu i nižu gimnaziju pohađao je na Sušaku, gdje je živio do 1941., a četvrti razred i Građevinsku srednju školu završio je u Novom Sadu, u kojem je živio od 1945. Kao građevinski tehničar radio je u Crnoj Gori na izgradnji pruge Beograd – Bar 1954. te u inozemstvu. Od 1974. radi u novosadskoj *Agroindustriji*. U mirovinu odlazi 1991. Bavio se likovnom umjetnošću, a u opusu mu dominiraju grafike, crteži tušem i ugljenom te akvareli gradskih veduta, s prizorima ulica i zgrada stare jezgre Novoga Sada, kao i pejsaži. Slikao je i crtao i gradske motive drugih gradova u kojima je boravio: Pariza, Teherana, Skoplja, Sarajeva,

Akvarel Franje Nikšića iz 1978.

Beograda, Niša, Zagreba, Rijeke, Subotice. Stvarao je po uzoru na svojega profesora arhitekture Đorđa Tabakovića. Samostalno je izlagao u Somborskom kazalištu 1971., Salonu Doma JNA u Novom Sadu 1973., u Malom likovnom salonu u Novom Sadu izlagao je s Đorđem Tabakovićem, Boškom Petrovićem i Branislavom Vulekovićem 1982. i 1983. Bio je član i predsjednik Udruženja likovnih umjetnika (LIKUM) iz Novoga Sada. Pisao je i poeziju te je objavio pet zbirki pjesama: *Pjesme (1996.)*, *Poezija trećeg doba (1997.)*, *Pjesme (2014.)*, *Prokleta i sveto (2018.)* te na čakavici *A ča (2019.)*. Zastupljen je i u zbornicima pjesama s manifestacija *Preprekovo proljeće* i *Lira naiva*. Na naslovnim stranama zbirki *Preprekova jesen* i *Preprekovo proljeće* nalaze se njegovi crteži. Bio je član Književnoga kluba HKUPD-a *Stanislav Preprek* iz Novog Sada, član zbora HKPD-a *Jelačić* iz Petrovaradina, član uredništva *Vesnika*, informativnoga glasila Novosadskoga kluba – glavnog nakladnika *Enciklopedije Novog Sada*.

Pokopan je na Almaškom groblju u Novom Sadu.

Djela: *Pjesme*, Novi Sad, 1996; *Poezija trećeg doba*, Novi Sad, 1997; *Pjesme*, Novi Sad, 2014; *Prokleta i sveto : izabrane pjesme*, Novi Sad, 2018; *A ča : izabrane i nove pjesme*, Novi Sad, 2019.

Lit.: *Enciklopedija Novog Sada*, 17, Novi Sad, 2001; M. Tucakov, Sjetan u pjesmama, precizan na crtežima, *Hrvatska riječ*, br. 797, Subotica, 27. VII. 2018; H. R., In Memoriam : Mladen Franjo Nikšić (1929.–2022.), *Hrvatska riječ*, br. 982, 11. II. 2022.

Lj. Vuković Dulić

NIMČEVIĆ, Goran – Gogec (Subotica 18. I. 1973. – Subotica 4. XI. 2011.), glazbenik, snimatelj, redatelj, montažer, 2D i 3D animator. Sin je Blaška i Ruže, rođ. Rudić Vranić. Osnovnu tzv. Golubovu škulu (OŠ *Matko Vuković*) te Ekonomsku srednju školu za zanimanje trgovac završava u Subotici. U struci nikada nije radio. Od mladih dana volio je glazbu te je svirao gitaru. Kao tinejdžer u drugoj polovini 1980-ih sudjeluje u osnivanju benda *Rock Terapija*.

Grupu je osnovao Danijel Davčik, pjevač, gitarist, autor glazbe i teksta. Tada kao još uvijek mladi i neafirmirani glazbenici, željni dokazivanja i glazbe, svirali su u Subotici na koncertima i po mjesnim zajednicama. God. 1992. snimili su u studiju Akademija, koji se nalazio u podrumu Likovne akademije u Beogradu, kazetno izdanje pod nazivom »Još jedna molitva za nas« (Master records), koje je objavljeno 1994. Grupa je tada već imala više iskustava i nastupa u medijima, osobito javnih nastupa, među kojima je bio i nastup na međunarodnom festivalu *Muzika mira – Music of Peace* potkraj 1992. u diskoteci *Lifka* u Subotici. U grupi je svirao kao srednjoškolac i još kratko nakon odsluženja vojnoga roka, kada se grupa gasi. Nakon povratka s odsluženja vojnoga roka 1994. zapošljava se na lokalnoj televiziji *SUPER TV*, gdje radi na nelinearnoj montaži te kao montažer u subotičkom dopisništvu Televizije Novi Sad, a od 2008. radi kao redatelj urednik na *SUPER TV*. Od 1998. počeo se baviti 2D i 3D animacijom i televizijskom grafikom.

Sudjeluje u osnivanju benda *Perpetuum Mobile* 1998., u kojem ostaje do kraja života. Grupa se profilirala i razvijala kroz mnogobrojne nastupe po poznatim klubovima i na raznim festivalima u Vojvodini i Beogradu, od kojih su najznačajniji festival *Exit*, gdje su dijelili pozornicu s Robbijem Williamsom pred 30 000 gledatelja, beogradski *Beer Fest* i beogradski *Sport Fest*. S bendom je također nastupao u Budimpešti i Pragu. Prvi album pod nazivom *ft...* u izdanju EXIT Labela grupa je izdala 2013. Radeći na *SUPER TV*, stekao je znanje i iskustvo te je otvorio vlastitu tvrtku *Home factory*. Od 2000. tako radi kao slobodni umjetnik redatelj montažer 2D i 3D animacije i producira televizijske reklame kao samostalni autor. Snimao je i režirao spotove za tvrtke *Simex*, *Pionir*, *Lomax* i dr. Realizirao je više stotina TV reklama i bio je producent nekoliko glazbenih spotova, među ostalim i za grupu *Perpetuum Mobile*, u kojoj je svirao gitaru, režirao je i snimio glazbeni spot *Obey Me*, koji se emitira na kanalu *YouTube*. Uspješno je surađi-

vao s više reklamnih agencija i produkcija iz Subotice, Novoga Sada i Beograda, kao i s mnogim subotičkim tvrtkama. Bio je iznimno talentiran televizijski montažer. Sudjelovao je u organizaciji festivala *HosanaFest 2010*.

Tragično je poginuo u prometnoj nesreći. Pokopan je na Kerskom groblju u Subotici.

Izvori: Osobni iskazi Zorana Nimčevića, brata Gorana Nimčevića, i Jugoslava Ivića, klavijaturiste *Rock Terapije*.

Lit.: M. T., Poginuli pod točkovima kamiona, *Subotičke novine*, br. 43, Subotica, 11. XI. 2011; Poginuli subotički snimatelji, *Hrvatska riječ*, br. 451, Subotica, 11. XI. 2011; Z. Šifliš/Z. Siflis, *Filmska lica Subotice : Szabadkai filmalkotók arcképcsarnoka : Filmmakers from Subotica*, Subotica/Szabadka, 2012; T. Mišić, *Pola veka subotičke popularne muzike*, Subotica, 2019.

P. Skenderović

NIMČEVIĆ, Marko – Guliver (Subotica 23. XII. 1937. – Subotica 23. III. 2022.), atletičar. Sin je Lajče i Marcele, rođ. Margetić. Odrastao je u gradskoj četvrti Ker, gdje je završio osnovnu školu. Tu je i završio Željezničko-industrijsku školu (ŽIŠ, tzv. škola učenika u privredi) za zanimanje strojar alatničar. Najprije je radio u tvornici bicikala *Partizan* u Subotici, a nakon povratka s vojne obveze odlazi u Frankfurt. Ondje je položio dodatne ispite i dobio atest za zavarivača te je radio u kemijskoj industriji. Nakon deset godina u Frankfurtu vraća se u Suboticu i zapošljava u osiguravajućem društvu DDOR, isprva kao tehnički radnik, a posljednjih 10 godina radi na državnoj granici u ispostavi DDOR-a *Transšped*, odakle odlazi u mirovinu.

Sportom se počeo baviti u ranoj mladosti. Kao i svi njegovi vršnjaci, igrao je nogomet, pa je s 12 godina trenirao i igrao u FK *Spartak*. Bio je navalni igrač, odlikovala ga je brzina i snaga. Tu ga je zapazio Petar Kőmüves, desna ruka Ernesta Tillyja, trenera atletičara *Spartaka*, koji ga je pozvao na atletsku stazu na trening sprintera. Tako se od 1955. bavio atletikom te je brzo napredovao. Naučio je startati, brzina mu se popravila, tako da je već 1957. počeo

postizati zapažene rezultate. Iste godine bio je juniorski prvak NR Srbije na 100 m. Na Juniorskom prvenstvu Jugoslavije 1958. u Slavonskoj Požezi osvojio je 2. mjesto na 100 i 200 m. Na seniorskom Prvenstvu Vojvodine na 100 m osvojio je 1. mjesto 1960. u Senti i 3. mjesto 1958. i 1961. u Subotici. Zapažene rezultate ostvario je sa štafetnim momčadima *Spartaka* na pojedinačnim prvenstvima Jugoslavije u Beogradu: 5. mjesto na 4 x 100 m 1958. te 3. mjesto na 4 x 400 m i 4. mjesto na 4 x 100 m 1960. Sa *Spartakom* je nastupio na finalu Ekipnoga prvenstva Jugoslavije 1958. u Celju te je osvojio 6. mjesto. Najbolji rezultat na 100 m ostvario je 1960. s vremenom 10,9 s, koji je četiri desetljeća među deset na tablicama najboljih rezultata AK *Spartak*. Iste godine trči na 200 m 22,8 s i na 400 m 50,6 s. U skoku s motkom preskočio je 3,50 m (1960.), a u skoku uvis 1,75 m (1961.). Nastupio je za juniorsku reprezentaciju Jugoslavije na prijateljskom dvoboju protiv Rumunjske 1958. u Cluju. God. 1960. na treningu mu je puknuo mišić u zadnjoj loži noge, što ga je udaljilo od daljnjih priprema te nije mogao biti kandidat za sudjelovanje na Olimpijskim igrama u Rimu. Početkom 1960-ih napustio je atletiku i još se kratko bavio nogometom.

Pokopan je u obiteljskoj grobnici na Kerskom groblju u Subotici.

Izvor: osobni iskaz Tamare Nimčević, kćerke Marka Nimčevića.

Lit.: E. Tili, *Atletika u Subotici 1945–1963*, Subotica, 1963; *SDŽ Spartak 25 : 1945 1970 : Četvrt veka u službi sportske kulture / Negyed évszázad a sportkultúra szolgálatában*, Subotica, 1970; F. Mikić, D. Vukić, V. Ilić, *Pedeset godina atletike Spartaka [1945 – 1995]*, Subotica, b.g.; Lj. Gajić, *Seniorska prvenstva Jugoslavije*, Jagodina, 2007; Lj. Gajić, *Juniorska atletika u Jugoslaviji*, Jagodina, 2015; L. Taboroši, *90 godina Atletskog saveza Vojvodine 1921-2011*, Novi Sad, 2015.

P. Skenderović i E. Hemar

NIMČEVIĆ, Siniša (Subotica, 15. VI. 1971. – Budimpešta, 14. IV. 1996.), strip-cртаč, filmski redatelj i animator. Sin je Martina i Marie, rođ. Becskei. Završio je Školu za dizajn *Bogdan Šuput* u Novom

Sadu. Već u srednjoj školi afirmirao se kao strip-crtač: nagrađen je za strip *Gluvonemi Jozzo*, po kojemu je 1991. snimio i kratki igrani film. Stripove je objavljivao u subotičkim fanzinima *Trt*, *Stroj*, *Meteor*, *Zima* i *London Dungeon*. Njegov crtež činio je vizualni identitet Pivnice *Gustav*, najvažnijeg okupljališta mladih umjetnika u Subotici krajem 1980-ih i početkom 1990-ih godina.

Bježeći od prisilne mobilizacije 1991., odlazi prvo u Njemačku, zatim u Madžarsku: najprije je neko vrijeme u Segedinu, a zatim se zaposlio u Kecskemétu. Kao animator radi u studiju za crtani film (danas tvrtka *Kecskemétfilm*). Najviše ga je zanimala filmska režija, pokušava je upisati na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu 1993., ali ne uspijeva. Osim *Gluvonemog Jozze* režirao je još dva kratka igrana filma *Locacorten Tar* i *Alksebor*. Kao animator surađivao je na realizaciji više crtanih filmova, a jedini svoj crtani film ostvario je pod imenom *Gord*.

Stradao je u prometnoj nesreći (kao pješak) u Budimpešti. Pokopan je u Subotici, u obiteljskoj grobnici na Kerskom groblju.

Lit.: S. Ivkov, *60 godina domaćeg stripa u Srbiji*, Subotica, 1995; N. Ušumović, *Grad u Subotici*, *Quorum*, 4/2000, Zagreb; Z. Šifliš/Z. Siflis, *Filmska lica Subotice : Szabadkai filmalkotók arcképcsarnoka : Filmmakers from Subotica*, Subotica/Szabadka, 2012; S. Mladenov, *Konflikti, provokacije, relacije, izazovi, strepnje, energije, odlučnosti...*, Novi Sad, 2015.

N. Ušumović

NIMČEVIĆ, Stanko (Novi Žednik, 16. VII. 1944.), radnik, društveni djelatnik. Rođen je u zemljoradničkoj obitelji Luke i Marije, rođ. Čakić, na salašu kraj Novoga Žednika, u tzv. Brničevu ataru. Nakon što se otac vratio iz rata 1945., obitelj se preseljava na Hrvatski Majur, gdje završava četiri razreda osnovne škole. Više razrede osnovne škole završio je u Subotici u tzv. Golubovoj škuli (danas OŠ *Matko Vuković*). U Subotici završava i trogodišnju srednju školu za stolarski zanat. Radio u tvornici četaka *Bačka*, tvornici namještaja *Fa-Fa*

Javor i tvornici vagona *Bratstvo* u Subotici. Uz rad je studirao na Višoj školi za organizaciju rada u Novom Sadu – financijski smjer te je stekao zvanje inženjera organizacije rada. Nakon toga u *Bratstvu* radi kao šef tehničkoga sektora u radnoj zajednici za investicije, a od 1975. na poslovima za prekvalifikaciju invalida rada.

Za predsjednika Općinske organizacije invalida rada Subotice izabran je 1981., a sredinom drugoga mandata i za njezina direktora. Tu dužnost obnaša do danas. Član je pokrajinskoga i republičkoga Saveza invalida rada, a izabran je i za dopredsjednika republičkoga. Biran je i za predsjednika sindikata umirovljenika i invalida grada Subotice. Bio je član upravnog odbora Košarkaškog kluba *Spartak*, Nogometnoga kluba *Bačka*, član Organizacijskoga odbora u okviru programa *Dužijance* te 20 godina član izvršnog odbora i nadzornog povjerenstva u Konjičkom klubu *Bačka*.

Od mladih dana pasionirani je ljubitelj ptica, golubova i kanarinaca. Od golubova uzgaja kružne i ukrasne subotičke letače te je uzgojio oko 12 000 kanarinaca. Član je Udruge sitnih životinja i golubara grada Subotice, gdje je u više mandata predsjednik sekcije golubara, a u više navrata bio je predsjednik Organizacijskog odbora izložbe sitnih životinja i golubova. Udruga mu je dodijelila specijalno priznanje *Naj član*. Dobitnik je i drugih priznanja: Ordena zasluge za narod sa srebrnom zvijezdom, plakete Saveza udruženja boraca Narodnooslobodilačkog rata (SUBNOR) grada i pokrajine, priznanja Općinske udruge umirovljenika u Subotici i Mirnodopskih invalida rada grada Subotice, više Prvomajskih i Oktobarskih nagrada te gradskog priznanja *Pro Urbe* 2012.

Kao umirovljenik živi u Subotici.

Izvor: osobni iskaz Stanka Nimčevića.

Lit.: L. Horváth (ur.), *Dodjela zvanja Počasni građanin grada Subotice i priznanja Pro Urbe Subotica*, 2012., Subotica, [2012].

P. Skenderović

NORŠIĆ, Mirko Josip (Norsich, Norsits) (Požega, Slavonija, 1716. – Novi Sad, 14. XII. 1796.) svećenik. Filozofiju i teologiju studirao je u Kalači – bio je jedan je od prvih svećeničkih kandidata na bogosloviji i sjemeništu koje je osnovao 1733. kalačko-bački nadbiskup Gabrijel Patačić na početku svoje agilne restauracijske djelatnosti. Stoga je bio i u prvoj generaciji zaređenih bogoslova 1734. Nakon ređenja kapelan je u Novom Sadu, a zatim prefekt u kalačkom sjemeništu 1747. Župnik u Gari bio je 1748., u Santovu 1749.-52., a od 1752. do smrti župnik je u tada jedinjoj rimokatoličkoj novosadskoj župi Imena Marijina. Kako je u to vrijeme većinska katolička zajednica u gradu bila njemačka, on je bio od važnosti za brojčano manju hrvatsku zajednicu, koju tadašnji izvori nazivaju Šokcima, Ilirima, Hrvatima, Dalmatama i Bunjevcima. Vasa Stajić navodi da je župnik Noršić bio »dosta borben« i da je često dolazio u sukob s gradskim magistratom. Za njegova župnikovanja podignut je spomenik Sv. Trojstvu ispred katoličke crkve 1781. na glavnom gradskom trgu (koji

Nekadašnji kip Sv. Trojstva u Novom Sadu

je poslije najprije pomaknut ustranu nakon podizanja spomenika Svetozaru Miletiću 1939., a zatim i uklonjen 1947.). U vrijeme njegova župnikovanja prvi je put 1786. pokrenuto pitanje gradnje nove crkve u Novom Sadu jer je crkvena općina imala oko 2600 vjernika, a tadašnja župna crkva, izgrađena 1742., bila je premalena. No crkva je srušena tek 1891., a na njezinu je mjestu u sljedećim godinama izgrađena nova, današnja crkva. Bio je začasnim kanonikom kalačkoga kaptola od 1777. do smrti.

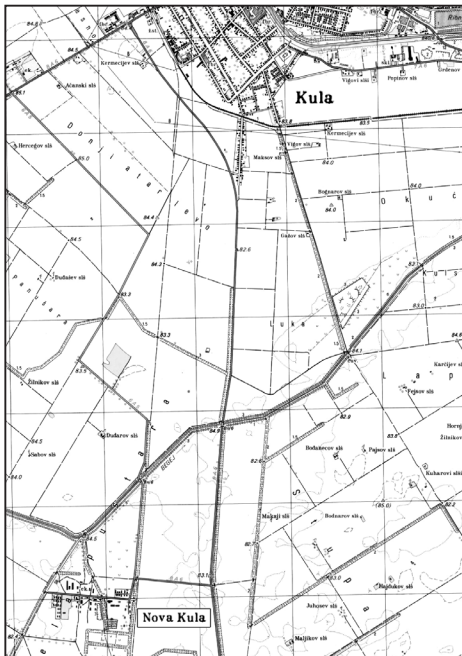
Lit.: M. Erdujhelji, *Istorija Novog Sada*, Novi Sad, 1894; A. Lakatos (ur.), *A Kalocsa-Bácsi Főegyház-megyé történeti sematizmusa 1777-1923 : Schematismus historicus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsiensis 1777-1923*, Kalocsa, 2002; A. Hegedüs, *Život i restauracijska djelatnost kalačkoga nadbiskupa Gabrijela Patačića*, Budimpešta-Kalača-Subotica, 2015; <https://archivum.asztrik.hu/?q=oldal/norsich-jozsef> (pristupljeno 10. X. 2024).

D. Skenderović

NOVA DANICA ILI BUNJEVAČKO-ŠOKAČKI KALENDAR → *Subotička Danica*

NOVA KULA (*tur.* kule < *arap.* qullā: utvrda u tvrđavi; toranj), naselje 10 km južno od srednjobačkog gradića Kula, prema Savinu Selu (*njem.* Torschau, *mađ.* Torzsa). Nastalo je nakon Drugoga svjetskoga rata na prostoru zapadno od ceste za Savino Selo naseljavanjem stanovništva u salaše koji su pripadali protjeranim Nijemcima, a građene su i nove nastambe. Samo naselje zapravo je poljoprivredno gazdinstvo, tj. radničko naselje koje je potpadalo pod tadašnju državnu zadругu *Đuro Strugar* (poslije Poljoprivredno dobro *Kozara*), na kojem je bio zaokružen cjelokupni proces poljoprivredne i stočarske proizvodnje. Tu su se doseljavali ljudi iz raznih krajeva Jugoslavije te iz okolnih mjesta. U razdoblju 1950.-53. doseljen je veći broj Hrvata uglavnom iz Bosne, a manjim dijelom i iz Slavonije, tako da se kolonija Hrvata do 1957. povećala na gotovo 1000 osoba. Prvi Hrvati koji su došli u Kulu bili su zapravo dječaci, njih petorica, koje je kulski župnik Karl Raile (Baškut, *mađ.* Vaskút, 1880. – Kula, 1943.) još prije kraja rata doveo iz Bosne. Među njima je bio i otac Josipa (Józséfa) Mioča (Kula, 1942. – Subotica, 2023.), kasnijeg rektora malog sjemeništa *Paulinum* i direktora biskupijske klasične gimnazije *Paulinum* u Subotici. Budući da je najbliža župna crkva sv. Jurja u Kuli, Hrvati su odlazili na mise na mađarskom, a župnik je za njih nakon mise navješćivao evanđelje i propovijedao na hrvatskom.

Hrvatska je zajednica opstala do 1989. i 1990., kada se u osvit rata veći broj vraća u rodni kraj ili iseljava u inozemstvo.

Nova Kula

Ostali su oni iz mješovitih brakova. Danas u Novoj Kuli živi svega nekoliko Hrvata među dvadesetak starijih ljudi, budući da se i ostalo stanovništvo raselilo u druga vojvođanska naselja nakon privatizacije poljoprivrednog poduzeća 2005. U cijeloj općini Kula po popisu iz 2022. živjelo je 369 Hrvata i 26 izjašnjenih Bunjevaca (ukupan broj stanovnika 35.592).

Lit.: A. Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo, 1989; M. Tucakov, 250 godina župne crkve sv. Jurja u Kuli, *Hrvatska riječ*, br. 890, Subotica, 8. V. 1920.; *Nacionalna pripadnost: Podaci o opštinama i gradovima*, Beograd, 2023; <https://kula.rs/>; <https://www.nasemesto.rs/2021/11/26/tragom-fudbalske-istorije-fk-kozara-nova-kula> (pristupljeno 10. IX. 2023).

Z. Nagel

NOVA POŠTA (*Severna pošta, Nova severna pošta*), subotički međuratni list. U podnaslovu je određen kao »nezavisan opšteslovenski informativni dnevnik«, čime je jasno zadan i njegov ideološko-politički profil, koji se odlikovao snažnim jugoslavenskim nacionalizmom, podrškom monarhiji i režimskim političkim strujama i organizacijama, poput ORJUNA-e. Dono-

sio je vijesti, osvrtre i komentare iz zemlje i inozemstva. Prvi broj pod nazivom *Severna pošta* pojavio se 2. VII. 1923., nekoliko mjeseci nakon prvih parlamentarnih izbora 18. III. 1923. Bio je to pokušaj realizacije informativno-poslovnoga konzorcija kojemu je utemeljivač bio Rude Štagljar Majevčanin, »posrbljenji Austrijanac«, a članovi braća Kertész i Aleksandar (Šandor) Rajčić. Tiskao se kod Etelke Rajčić, izlazio je na latinici kao dnevni list opsega 4-6 stranica, a cijena primjerka bila je 1 dinar. Štagljar, koji je prije Prvoga svjetskoga rata bio član mladeži Stranke prava i u uredništvu njezina lista *Mlada Hrvatska*, a nakon rata predsjednik subotičke organizacije ORJUNA-e (i urednik subotičkoga orjunaškoga lista *Princip*, koje izlazio od rujna 1922. do svibnja 1923.), uspio je kao suradnike u listu dobiti i istaknute subotičke osobe s javne i političke scene: dr. Ivu Milića, dr. Stipana Matijevića, dr. Fedora Nikića, dr. Zvonimira Piškulića, dr. Lovru Škaljera itd. Međutim, čak ni takva imena nisu znatnije podigla nakladu. Prvi odgovorni urednik bio je Đorđe Sarapa, a od 16. VII. 1923. Ante Starčević. Međutim, konzorcij se ubrzo raspao nakon što je iz njega izašao Aleksandar Rajčić, pa već 16. IX. 1923. list mijenja ime u *Nova pošta*, pod kojim najduže izlazi. List je tada dobio i novoga odgovornog urednika – Vojislava Bankovića, a direktor mu je i dalje bio Rude Štagljar. Tiskao se u tiskari *Fischer i Kraus*. Nakon dvomjesečne stanke ponovo izlazi 10. XII 1924., ali mijenja naziv u *Nova severna pošta* i dobiva novoga odgovornoga urednika – Božidara Blagojevića. Unatoč svim promjenama list nije opstao dugo, u Matici srpskoj posljednji je sačuvani broj od 8. II. 1925., iako u jednom kasnijem novinskom članku Lazar Stipić navodi da je list prestao izlaziti u ožujku 1925. Joso Šokčić navodi da je list zapravo uređivao Rude Štagljar (što potvrđuje i mariborski list *Straža*), da su u listu surađivali Rudolfov brat Drago Štagljar i drugi mladi studenti Pravnoga fakulteta u Subotici, ali i da u uredništvu nije bio nijedan mještatin, već novinari doseljenici.

Listu nije pomoglo ni otvoreno zalaganje za režimske izborne opcije (tzv. vlada Pašić-Pribičević), suradnja s lokalnim vlastima, koje u listu redovito objavljuju svoje oglase i obavijesti, pa ni mutni poslovi koji su u nekim slučajevima, poput afere u svezi s jednom izložbom u Vrbasu, ocjenjivani čak i kao ucjena radi stjecanja materijalne

Zaglavlje lista *Nova pošta* iz 1923.

dobiti. Ilustraciju o pokretačima tih novina dale su i *Hrvatske novine* od 3. V 1924.: »Ta gospoda ne mogu živjeti bez finog odjela, bez šimi cipela i bez kafana, a razume se bez rada«. Za direktora Štagljara, koji je sam izjavljivao da je u nacionalizmu našao smisao života, kako se ipak od same ideologije nije moglo opstati, poznato je bilo da se pokazao kao poduzimljiv poslovat čovjek bez mnogo moralnih skrupula, koji se vješto prilagođavao svima koji su mu mogli financijski pomoći radeći prema njihovim smjernicama, pa su ga mariborske novine *Straža* otvoreno zvale »ekspONENTOM PP-režima« (vlade Pašić-Pribičević). S obitelji se preselio u Novi Sad 1925.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica F:47. XX 219/1923; Izjava na podmkli napadaj Rudolfa Štagljara, *Zastava*, 29. VII 1924, str. 3.

Lit.: Politične beležke, *Straža*, br. 112/1924, Maribor; T. Kolozsi, *Szabadkai sajtó (1919–1945)*, Újvidék 1979; D. Popov, *Srpska štampa u Vojvodini 1918–1941.*, Novi Sad, 1983; I. Despot, *Balkanski ratovi 1912.–1913. i njihov odjek u Hrvatskoj*, Zagreb, 2013; M. Gabelica, *Mladohrvatski pokret od odvajanja od starčevićeve Hrvatske stranke prava 1910. godine, Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, br. 34, Zagreb, 2016; J. Šokčić, *Sto godina štampe u Subotici 1848 – 1948.* (rukopis u Gradskoj knjižnici Subotica); <https://subotickaistorija.wordpress.com/nova-posta-br-9-25-9-1923-vlastnik-rude-stagljar-majevcanin/>; [\[istorija.wordpress.com/princip-nacionalisticki-organ-rudeta-stagljara-majevcanina/\]\(https://www.istorija.wordpress.com/princip-nacionalisticki-organ-rudeta-stagljara-majevcanina/\) \(pristupljeno 28. III. 2024\).](https://suboticka-</p>
</div>
<div data-bbox=)

S. Mačković

NOVA RIJEČ, časopis. Pokrenut je 2013. u sklopu Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice kao »časopis za književnost i umjetnost«. Od 2014. izlazi u sunakladništvu s NIU *Hrvatska riječ* iz Subotice. Ispočetka su izlazila dva broja godišnje, a od 2015. izlazi godišnje kao dvobroj. Nakon prestanka izlaza *Klasja naših ravni 2020.* jedini je književni časopis na hrvatskom u Vojvodini. Časopis je u prvom redu okrenut književnosti vojvođanskih Hrvata, o kojoj se piše u različitim tematskim blokovima u pojedinim brojevima (npr. novo žensko pismo, hrvatska književnost iz Vojvodine u »egzilu«, proza za djecu i mlade, bardovi hrvatske književnosti, novi naraštaji hrvatskih pjesnika, dijalektalna poezija, duhovna lirika, kratka priča, pučko pjesništvo, književna kritika...). Također u različitim tematskim blokovima, uz prozu, pjesme i eseje Hrvata iz Vojvodine, objavljuju se i radovi autora iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine te drugih naroda (prije svega prijevodi). Osim što objavljuje radove afirmiranih autora, časopis pozornost posvećuje afirmiranju mladih autora

Naslovnica prvoga broja *Nove riječi*

vojvođanskih Hrvata. U drugom dijelu časopisa objavljuju se prikazi knjiga te se bilježi »dokumentarij« najvažnijih kulturnih i drugih događaja u hrvatskoj manjinskoj zajednici između dva broja časopisa. Na kraju svakoga broja pregled je sadržaja svih dosadašnjih brojeva časopisa. Glavni je i odgovorni urednik Tomislav Žigmanov.

Lit.: D. B[lašić]. P[alković]., Godišnjak i Nova riječ – jedinstveni časopisni pothvati, *Hrvatska riječ*, br. 1050, Subotica, 2. VI. 2023; <https://www.zkvh.org.rs/nova-rijec>.

S. Bačić

NOVA SEVERNA POŠTA → *Nova pošta*

NOVA SUBOTICA (*madž.* Újszabadka), kratkotrajno posttrianonsko upravno naselje u južnoj Mađarskoj. Nakon potpisivanja Trianonskoga mirovnoga sporazuma 4. VI. 1920. od golemoga subotičkoga atara u Mađarskoj je ostalo 28 329 katastarskih jutara i 12–13 tisuća stanovnika raštrkanih po ovdašnjim pustarama. Kako na tome području nije bilo nikakve upravne organizacije, pokazalo se nužnim ustrojavanje nekoga središta koje bi okupljalo 18 pustara. Zato su saborski zastupnik barun Endre Podmaniczky i vladin povjerenik dr. Gyula Kiszel 5. IX. 1921. pozvali nekadašnje subotičke veleposjednike na sastanak u dvorac obitelji Redl u Tompi. Cilj im je bio da ujedinjavanjem Tompe, Kelebije i Čikerije stvore naselje Nova Subotica kao središte onoga dijela subotičkoga zaleđa koji je ostao unutar granica Mađarske. Zamisao je naišla na odobravanje, pa je odmah na prvoj skupštinskoj sjednici 18. IX. 1921., u nazočnosti predstavnika triju salaška središta (Tompe, Kelebije i Čikerije), proglašeno osnivanje Nove Subotice ujedinjavanjem tih triju naselja. Za prvoga velikoga župana ustoličen je dr. Dezső Kovačević, a za gradonačelnika je izabran Kálmán Baláspiri, svojedobno glavni subotički revizor.

Zamisao o osnivanju mađarske Nove Subotice polazila je od pretpostavke da će se u tom novom »gradu« zadržati mađarski zakonski i upravni ustroj. Ured gradonačelnika i druga tijela vlasti Nove Subotice trebala su biti smještena u Tompi, koja

je predviđena kao središte ujedinjenih triju pustara. O planiranom utemeljenju grada i ciljevima koje je trebalo ostvariti tadašnji kiskunhalaski list *Halasi Értésítő* 14. IX. 1921. piše: »Ova mađarska Subotica imat će mađarsko rukovodstvo i utjecat će na Suboticu, koja je u srcu čisto mađarska i jedva čeka da se oslobodi od srpskoga terora. Bit će još slavja na svijetu. Proslave mađarske Velike Subotice.«

Odlazak srpske vojske iz dijela Bačke koji je ostao u Mađarskoj burno je proslavljen. U Baji je 24. VIII. 1921. kalački nadbiskup Balázs Várady *Lipót* slavio *Te Deum*, a župnik u Tompi u svoje je bilješke upisao kako je 21. VIII. 1921. u pet sati ujutro u Tompu ušla mađarska vojska te je iskazana »bezgranična radost zbog oslobođanja od srpskoga jarma«. Na području nekadašnje Bačko-Bodroške županije umjesto privremenoga središta Jankovca (*madž.* Jánoshalma), s dvije pripadajuće općine (Rim, *madž.* Rémm, i Borota), nakon završetka srpske okupacije Baja je postala županijsko središte te su ondje ustrojena 4 kotara i 22 općine.

Međutim, unatoč konačnom razgraničenju u Trianonu, čijim su čl. 27. utvrđene granice između Mađarske i Kraljevine SHS, »srpska« je strana jednostrano izvršila dodatne »korekcije«. Naime, čl. 27. mirovnoga ugovora propisao je glede područja Slobodnoga kraljevskoga grada Subotice »široko definiranu« granicu, prema kojoj je granična crta uspostavljena »uzduž željezničke pruge Subotica – Aljmaš otprilike 1500 metara istočno od postaje Čikerija, a uzduž željezničke pruge Subotica-Kiskunhalas otprilike tri kilometra južno od postaje Kelebija, tako da ide sjeverno od Horgoša i njegove željezničke postaje.« No pokazalo se da je to razgraničenje, koje se smatralo konačnim, ipak »korigirano« jednostranom voljom srpske strane. Do toga je došlo na prostoru između Kelebije i Gornje Kelebije (*madž.* Felső-Kelebia). Pozivajući se na to da među Srbima koji stanuju u dijelu naselja koji se naziva Srpski šor (*madž.* Szerbsor), a radilo se o 150-200 osoba, vlada strah od oko 8000 ovdašnjih Mađara,

srpska je strana 19. VIII. 1921. samovoljno »ispravila« granicu. U južnom dijelu Tompe, oko Šajkaškoga šora, pomaknuli su graničnu crtu prema sjeveru u dužini od oko osam kilometara i u dubini od oko dva-tri kilometra. Na taj je način subotičkom ataru pripojeno dodatnih 16-18 km², za koliko je zemlje umanjeno područje Tompe.

Nadajući se da će se ta protupravna radnja dokinuti, Mađžari su očekivali konačno rješenje graničnoga pitanja, koje je glede Subotice i Tompe (tada Nove Subotice) doneseno 7. IV. 1922. Iako su članovi Antantinog povjerenstva za razgraničenje na licu mjesta pozvali i saslušali i nekoliko mještana Kelebije, Tompe i Gornje Čikerije, njihovo mišljenje nije utjecalo na već donesenu odluku. Iz zapisa župnika u

Kelebija, Tompa i Gornja Čikerija nakon Mirovnoga ugovora u Trianonu 1920.

Tompi (Novoj Subotici) u svezi s odlukom o konačnoj graničnoj crti proizlazi da je povodom žalbe mađžarske strane Antantinu povjerenstvu 7. IV. 1922. u župi u Tompi (bez sudjelovanja »srpske« strane, koja nije došla) odlučeno da Tompa pripadne Mađžarskoj. Naime, s obzirom na to da na mađžarskoj strani granice nije postojala nikakva upravna struktura i organizacija vlasti, postojala je bojazan da bi i to područje moglo ostati pod subotičkom jurisdikcijom, pod koju je pustara u Tompi (*mađž.* Tompapuszta) pripadala. Zato je Antal Bobek, središnja figura u odboru za razgraničenje

u proljeće 1922., upozorio mađžarske vlasti da je nužno žurno ustrojiti tijela vlasti. Tako su »preko noći« stvorena dva sela: Tompa i Čikerija, zajedno sa svojim tijelima vlasti. Vjerojatno je tada Kelebija priključena Tompi kako bi samostalna općina izgledala vjerodostojnije.

O Novoj Subotici je malo toga ostalo zabilježeno. Lokalni list iz Kiskunhalasa izvijestio o izgredu koji se dogodio spomenutoga 7. IV. 1922. »u Novoj Subotici«. Toga je dana Antantino povjerenstvo za razgraničenje boravilo u Novoj Subotici i saslušalo građane pozvane iz Tompe, Kelebije i Gornje Čikerije. Razlog posjeta bilo je to što su »Srbi na najpodliji način« tražili da se ta tri naselja vrate Jugoslaviji. Mađžarska strana upozorila je na brojne nezakonitosti s kojima se domaće stanovništvo suočava te na to da »Srbi ne respektiraju ni trianonske granice, nego s balkanskom drskošću« i dalje drže okupiranih pet kilometara ovdašnjega teritorija. Na to su »srpski članovi« odbora napustili sjednicu. Do granice su ih otpratili mađžarski žandari kako ih domicilno stanovništvo ne bi napalo. Uprava je u Novoj Subotici već tijekom boravka Antantine komisije za razgraničenje stvorila privid djelovanja (pečat, radni stolovi, činovnici itd.), no selo je službeno osnovano 22. IV. 1922., nakon odlaska toga odbora. Od bivšega subotičkoga atara oko 16 000 hektara ostalo je u Mađžarskoj, pa su tu na temelju 10. § Zakonskog članka broj XXXV. iz 1923. ipak stvorena tri naselja (Tompa, Kelebija, Čikerija), koja su uključena u Bačko-bodrošku županiju.

Umjetno stvoreni »grad« Nova Subotica zapravo je bilo ime koje je nosilo selo Tompa. Dakako, Nova Subotica kao grad niti je stvarno funkcionirao niti je uživao potporu mađžarske vlade, pa je ubrzo i formalno ukinut. Budimpešta je, naime, smatrala da u subotičkom okruženju na mađžarskoj strani treba stvoriti dva središta: Tompu-Kelebiju i Gornju Čikeriju. Slijedom toga mađžarski ministar unutarnjih poslova uredbom br. 248929/V.1922. iz 1922. naredio je da Tompa i Gornja Čikerija

postanu samostalne općine. No naziv Nova Subotica ostao je i dalje u optjecaju na području Tompe, Kelebije i Čikerije. Dapače, stanovnici Kelebije čak su ga 1926. pokušali bezuspješno prisvojiti za ime sela. Prethodno su na sjednici zastupničkoga tijela 12. XII. 1924. inicirali promjene bunjevačkih naziva javnih površina (što je poslije desetljećima bilo predmetom prijepora) te prihvaćanje naziva Nova Subotica za ime sela. Konačno je Nova Subotica prestala postojati 1928., kada su mještani Tompe odlučili zadržati izvorni naziv mjesta odričući se imena Nova Subotica.

Lit.: M. Protić, *Zlatni dani Subotice*, Subotica, 1930; Ž. Mandić, Mikrotoponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj, *Folia onomastica Croatica*, 10, Zagreb, 2001; L. Heka, Trianonski mirovni ugovor i razgraničenje u Bačkoj (Nastanak i dokućenje »Nove Subotice«), *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata*, 12, Subotica, 2020.

L. Heka

NOVAKOVIĆ, Lazar (Subotica, 28. VIII. 1958.), svećenik. Sin je Nikole i Marge, rođ. Ivić. Osnovnu školu završio je u rodnoj četvrti Ker, a klasičnu sjemenišnu gimnaziju *Paulinum* u Subotici polazio je 1973.-77. Teologiju je studirao na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu 1977.-83. Nakon ređenja bio je kapelan u Sonti (1983.-85.), zatim je nekoliko mjeseci zamjenjivao svećenika u Hrvatskoj katoličkoj misiji u Sindelfingenu (Njemačka), a nakon toga je župnik novoosnovane župe sv. Nikole Tavelića u Somboru, s filijalom Imena Marijina u Nenadiću (1985.-90.). Potom je župni vikar katedralne župe u Subotici (1990.-91.) te župnik u Maloj Bosni (1991.-98.). Ponovno je u Somboru župnik župe sv. Križa, s filijalom sv. Nikole Tavelića na Bezdanskom putu (1998.-2005.), a poslije toga župnik je u Đurđinu (2005.-13.). Umirovljen je zbog bolesti 2013., nakon čega živi u svećeničkom domu *Josephinum* u Subotici.

U pastoralnom radu aktivno je okupljao vjernike te je, osobito u Maloj Bosni i Đurđinu, organizirao tribine s gostima raznih profesija. Među osnivačima je katoličkog mjesečnika *Zvonik* u Baču 1994. te je član

njegova uredničkoga vijeća 1997.–2016. Pjesme je objavljivao u sjemenišnom listu *Lux* i u zagrebačkom listu *Vjesnik biskupa Langa*. Surađivao je i u listu *Bačko klasje*. Meditacije je objavljivao u *Zvoniku* i u župnom listiću đurđinske župe *Svjetilj-*

Lazar
Novaković

ka. U *Zvoniku* je 1997. pokrenuo rubriku »Poetski kutak«, u kojoj je predstavljao duhovnu poeziju i pjesnike te ju je uređivao u dva navrata. Svećenik Marko Vukov (1938.–1995.) oporučno mu je ostavio svoje pjesme, koje je, skupa s drugim Vukovljevim prijateljima, priredio i objavio u knjizi *Ja, buntovnik s razlogom* (1996.). Odabranu kratku meditativnu prozu objavio je u tri knjige u izdanju Katoličkog instituta (danas društva) za kulturu, povijest i duhovnost *Ivan Antunović* iz Subotice: *Pismo(a) Isusu* (2001.), *Sjetim se Ane* (2008.) i *Recept* (2014.). Priredio je *Panoramu suvremene duhovne lirike Hrvata u Vojvodini Odsjaji ljubavi* (2015.).

Djela: *Pismo(a) Isusu*, Subotica, 2001. (2003²); *Sjetim se Ane*, Subotica, 2008; *Recept*, Subotica, 2014.

Lit.: Ž., Mladomisničko slavlje u Subotici, *Bačko klasje*, br. 25-26, Bačka Palanka, 1983; M. Miko-
vić, Primati i uzvraćati ljubav, Lazar Novaković :
Pismo(a) Isusu [prikaz], *Hrvatsko slovo*, br. 417,
Zagreb, 18. IV. 2003; Z. Nakić, Lazar Novaković
: Recept [prikaz], *Nova riječ*, 2/1914, Subotica; Ž.
Zelić, Odsjaji Ljubavi, *Panorama suvremene du-
hovne lirike Hrvata u Vojvodini* [prikaz], *Nova
riječ*, 1-2/2015.

S. Bačić

**NOVI I STARI KALENDAR ILLYRI-
CSKI**, periodična publikacija koja je izla-
zila u Pešti i Budimu 1813.-23. Izdavao ga
je Antun Nagy (Požega, Slavonija, 1774.

– Kupusina, kraj Turske Kanjiže /danas: Novi Kneževac/, Banat, 1847.), u vrijeme dok je obnašao dužnost cenzora školskih i drugih hrvatskih knjiga pri Ugarskom kraljevskom namjesničkom vijeću u Budimu. Iste godine u Budimu počeo je izdavati *Horvatski kalendar* na kajkavskom narječju i »ilirički« na štokavskom. No dok je kajkavski izišao samo za 1813. i 1818., *Novi i stari kalendar Illyricski* izlazio je neprekidno do 1823. Dukat objašnjava zašto je uspješnije bilo izdavanje iliričkoga kalendara: »Naprotiv su katolički štokavci, Slavonci i Bunjevci – koji uostalom predstavljaju veću publiku, jer njihovi inteligentniji slojevi, ako nijesu odnarođeni, nijesu toliko zadojeni latinskijem jezikom kao kajkavska inteligencija – imali su dva kalendara, budimski i osječki, koji su, dašto, također dotjecali za njihove potrebe, ali tu Nagyov kalendar nije novi pothvat, već je to nastavak staroga budimskog kalendara, koji izlazi tamo od god. 1743. davno je poznat u narodu, pa zato Nagy u nije trebalo ni skupiti nove publike.« Tiskani su tiskarama Trattnera u Pešti ili Landerer u Budimu.

Osim kalendarskoga dijela – koji sadržava samo popis mjeseci (imena su latinska i hrvatska, npr. Januarius illi Sicsany), kalendari sadržavaju i raznolike zabavne dijelove. U njemu je Nagy objavljivao i svoje pjesničke prijevode ulomaka iz Ovidijevih *Metamorfoza*, prerađene njemačke novele, povijesne tekstove (u nastavcima nezavršeni životopis Skenderbega, o starim Slavenima, o padu Carigrada 1453.), uglavnom poučne, ali i druge pripovijetke te gospodarske članke.

Sačuvana su tek poneka godišta kalendara u Muzeju Slavonije u Osijeku i Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Lit.: J. Kempf, *Požega : Zemljopisne bilješke iz okoline i prilozii*, Požega, 1910; V. Dukat, *Dvije tri o životu i književnom radu Požežanina Antuna Nagya*, *Rad JAZU*, 214, Zagreb, 1916; M. Marković, *Geografsko-istorijski imenik naselja Vojvodine*, Novi Sad, 1966; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 4, Novi Sad, 1997; Ž. Vegh (prir.), *Slavonska i bunjevačka ručna knjižnica*, Zagreb, 1999.

S. Bačić

NOVI I STARI KALENDAR SLAVONSKI → *Novouređeni ilirski kalendar iliti svetodanik*

NOVI I STARI MISECSNIK ILLITI KALENDAR ILLYRICSKI → *Kalendar ilirički*

NOVI POZOR → *Obzor*

NOVI SAD, grad u južnoj Bačkoj, na lijevoj obali Dunava (306 702 st., 2022.). Glavni je grad Autonomne Pokrajine Vojvodine i njezino gospodarsko, obrazovno i kulturno središte. Šire administrativno gradsko područje danas obuhvaća još i 15 okolnih naselja u Bačkoj i u Srijemu (među ostalim Petrovaradin i Srijemska Kamenica) (368 967 st., 2022.).

Sámo naselje nastalo je na uskim neplavnim gredama naspram Petrovaradinske tvrđave u tijeku Velikoga bečkoga rata (1683.-99.), kada je 1694. austrijska vojska izgradila opkop (šana) radi zaštite pontonskoga mosta, podignutoga šest godina prije. Posadu opkopa činili su srpski graničari u službi austrijske vojske, a istodobno je nadomak toga vojnoga logora sa zapadne strane niklo i naselje civilnoga stanovništva (etnički većinom Nijemci) podložno Ugarskoj komori, koje se bavilo nevojničkim poslovima. Te su naseobine službeno najčešće nazivane Petrovaradinskim ili Varadinskim Opkopom, Vojnim Opkopom ili samo Opkopom, jer je mostobran opasan opkopom bio pod jurisdikcijom Petrovaradinske tvrđave, a u izvorima se naziva i Rackom Varoši, jer su velik dio njegova stanovništva činili Srbi. Usto je u blizini Dunava formirano i malo Hrvatsko Selo (*Croaten Dorff*, *Croatendörffel*), koje su naselili Šokci iz Posavine i Podravine baveći se uglavnom ribarstvom i lađarstvom (nalazilo na potezu današnjega studentskoga kampusa sveučilišta, od ostataka staroga željezničkoga mosta do zgrade Urbisa na Limanu I). Kada je nakon rata formirana Podunavska vojna granica 1702., u njezin bački dio ušao je i Petrovaradinski Opkop. U mjestu od 1702. postoje pravoslavna parohija i rimokatolička crkvena općina

(koju je vodio po jedan franjevac iz Petrovaradina) te se počinju voditi matrikule za civilno naselje (župa je osnovana 1717.). U Petrovaradinskom Opkopu održana je 1715. skupština na kojoj je ponovno uspostavljena Bodroška županija, nestala nakon pada toga područja pod tursku vlast u XVI. st., te joj je on postao i sjedištem (ali nije zaživjela, za razliku od obnovljene Bačke županije). Povoljan položaj kraj mosta koji spaja gospodarski različita područja i povlastica održavanja dvaju sajmovi godišnje (1719.) utjecali su na gospodarski razvoj naselja, koje je potisnulo obližnje trgovište Futog, poznato po velikim sajmovima, i Karlovce (danas: Srijemski Karlovci), crkveni i administrativni centar Srba u Ugarskoj.

Od osnivanja naselja broj stanovnika različite etničke i konfesionalne pripadnosti stalno je rastao. Katoličko stanovništvo, uz Nijemce, činili su Hrvati (Šokci) i Mađžari. Hrvatsko Selo na zemljovidu iz 1716. imalo je dvije uličice i malo groblje. Menyhért Érdűhelyi piše: »1718... dođoše ovamo katoličke bosanske porodice i Šokcima se nazvaše sa ono malo katoličkih Hrvata skupa, koji ovde stanovahu, to ime njihovi potomci sačuvaše do naših dana... U godini 1720... beše Nemaca, Šokaca i Mađara od prilike u srazmeru 50 prema 30 prema 10. U to doba međutim svega ih ne beše mlogo jer... 1734 g. svekoliko katoličko stanovništvo nije iznosilo više od 400« (od čega je Hrvata bilo oko 120). Nakon austrijsko-turskoga rata 1737.-39.,

kojim je Austrija izgubila teritorije stečene u prijašnjem ratu 1716.-18., među ostalim i sjevernu Srbiju, iz Beograda su 1738.-39. pred Turcima izbjegli Nijemci te pripadnici drugih naroda koji su se u Beograd kao obrtnici i trgovci doselili nakon povlačenja Turaka 1717., čime je znatno povećan broj rimokatolika u Petrovaradinskom Opkopu. Kako su Beogradu navikli živjeti pod privilegijama, uspjeli su izboriti da komorski dio Opkopa dobije status privilegiranoga komorskoga trgovišta te šestogodišnje izuzeće od plaćanja dažbina. Uz njih, u gradu se trgovinom bavio i manji broj Armencima, Židova, Grka, Bugara, Cincara i muslimana. Odluka Ugarskoga sabora iz 1741. o razvojačenju dotadašnjih graničarskih teritorija u Bačkoj i Bodroškoj županiji te o njihovu pomicanju na stvarnu austrijsko-tursku granicu provedena je u Rackoj Varoši 1746. ukidanjem Petrovaradinskoga Vojnoga Opkopa. Dio pravoslavnoga stanovništva koji se odlučio za nastavak vojničkoga života odselio se u druge dijelove Vojne granice. Zajedničkim naporom katolici su se s pravoslavicima koji su se odlučili za civilni život uspjeli izboriti za status slobodnoga kraljevskoga grada 1748., kada je grad dobio tri nova službena imena, koja su simbolizirala očekivani prosperitet nakon svježih rana iz ratova s Turskom: Neoplanta, Uj-Vidégh i Neysatz. Srbi su ga preveli kao Novi Sad (što su prihvatili i Hrvati), a zabilježeni su još i bugarski i grčki prijevodi: Mlada Loza i Novi Život (Neofite). U

to je vrijeme u gradu bilo 1468 katolika, od čega Nijemaca oko 76 %, Hrvata 14 % (205) i Mađžara 10 %. God 1751. imao je oko 4000 st.

Eliberacionom poveljom ustanovljen je magistrat (poglavarstvo) od 13 članova, od kojih je jedan član obnašao dužnost gradskoga suca. Prije eliberacije novosad-

Hrvatsko selo

ski katolici i pravoslavci dogovorili su nazmjeničnost u izboru gradskoga suca te paritetni sastav magistrata. Kada je riječ o katolicima, Nijemci, narod mađžarski i narod hrvatski (*natio Dalmatica*) razmjerno su ušli u sastav magistrata (unutarnjega senata) i izabrane općine (vanjskoga senata). Vasa Stajić ističe da su se novosadski Hrvati među rimokatolicima osjećali kao posebno tijelo, što potkrepljuje činjenicom da su prilikom restauracija magistrata i izabrane općine hrvatska upražnjena mjesta popunjavana opet Hrvatima. On misli da su se u svakodnevnom govoru novosadski Hrvati nazivali Šokcima (npr. Luka Kovačević alias Schokaz), ali su u izvorima označavani i kao *Illyri romano-catholici*, u srpskim oporukama iz 1773. i 1777. spominju se Kata Hrvatica, Mato Hrvat i Petar Hrvat, a kada je Pavle Jakobović 1793. postao član izabrane općine, njegova je narodnost označena riječju *Dalmata*. I u crkvi se vodilo računa o narodnosnom sastavu i poznavanju jezika svećenika, pa je jedan kapelan uvijek bio Hrvat i znao je hrvatski propovijedati. Većina župnika u XIX. st. bili su Hrvati (fra Blaž Marinović, Baltazar Jurković, Matija Đurković, Antun Knezović, Mirko Noršić).

Iako je Hrvatsko Selo, koje se u protokolima magistrata naziva i *Pagellum Croaticum* (Hrvatsko Seoce) i *Fishcerdörfel* (Ribarsko Seoce), a u srpskim spisima Terfl i Tervl, bilo fizički u podgrađu, smatrano je dijelom Novoga Sada, a i neki njegovi stanovnici imali su status građana. Prema popisu iz 1778. u njemu je živio 321 Hrvat i 40 Srba. Zbog čestog plavljenja Dunava stanovništvo je nakon 1787. izmješteno također izvan grada, ali nedaleko od Dunava, na blagu uzvisinu zvanu Prnjavor (današnja Željeznička, nekada Kamenička ulica, u dijelu zapadno od današnjega Trga mladenaca). Selo je nestalo u vrijeme izgradnje željezničke pruge kroz Novi Sad te nekadašnjega kolodvora i mosta Franje Josipa početkom 1880-ih.

U novosadskoj pismohrani, ustanovljenoj 1748., u malenoj zajednici Hrvata Stajić je zabilježio kao sigurna ova hrvatska

prezimana: Andrašević, Antunović, Asali, Blažovački, Bošnjak, Bošnjaković, Brezovački, Brežan, Brežanin, Budanec, Cetić, Črnčić, Dinčir, Dubošević, Đuranović, Đurić, Folerić, Galjuf, Horvat, Imbrišić, Ivanović, Jakobović, Jurić, Kadić, Kalendar, Kažić, Kocijan, Kovačević, Kraljev, Krančević, Krklec, Kuzmić, Laković (rodod iz Turopolja), Lončarić, Lukačić, Lust, Ljubetić, Magay, Makličić, Matić, Matković, Matleković, Matošević, Mijatović, Mikošovski, Navratak, Nosak, Novak, Novose-lac, Obadić, Parčetić, Pavišić, Petranac, Petraš, Petrović, Petrović, Pinterić, Posavac, Puškarić, Rihtarić, Romanić, Rukavina, Sabolović, Sabov, Sopronović, Šarec, Šegović, Šinjur, Šokičić, Šokić, Špolarić, Špoljarić, Štvrtecki, Topalović, Turkalo, Valentić, Vudanec, Vukobranković, Zebić, Žebić, Žignićev. Prema novijim izvorima, Darko Polić među ondašnja novosadska hrvatska prezimena ubraja i ova iz Hrvatskoga sela: Čeliković, Lamešić, Lamić, Latinčić, Linarić, Lovreković, Marceković, Mihaljević, Nikolić, Petriković, Prepić, Tukanić, Vidaković, Vlašić, Žavarić.

God. 1806. u gradu je bilo 6373 pravoslavca, 3907 katolika te manji broj drugih vjeroispovijedi – Armenaca, Rusina, Židova i protestanata. Protestanti se od početka XIX. st. u većem broju doseljavaju u Novi Sad, prije svega Mađžari kalvinisti, koji se planski naseljavaju i postat će nositelji mađžarske državne ideje.

Govor novosadskih Hrvata bio je uglavnom ikavski. Stajić drži da Ilirski pokret, odnosno Hrvatski narodni preporod Ljudevita Gaja tijekom 1830-ih godina, vjerojatno nije znatnije utjecao na novosadske Hrvate, što potkrepljuje činjenicom da tijekom rata i revolucionarnih događaja 1848.-49. novosadski Hrvati nisu bili uz pokret bana Jelačića, već uz mađžarski pokret pod vodstvom Lajosa Kossutha. U vrtlogu ratnih događaja Novi Sad teško je stradao. Kada su carske postrojbe na čelu s banom Jelačićem u gušenju mađžarske revolucije 11. VI. 1849. zauzele Novi Sad i napale Petrovaradinsku tvrđavu, u kojoj su bile mađžarske postrojbe lojalne Lajosu

Kossuthu, sutradan je teškom topovskom paljbom s tvrđave Novi Sad razrušen uz mnoge civilne žrtve, a Jelačićeva vojska povukla se iz zapaljenoga grada.

Nakon sloma mađarskoga pokreta za neovisnost i uspostave Vojvodstva Srbije i Tamiškoga Banata (1849.-60) Novi Sad postupno se obnavlja. U gradu je 1850. popisano 10 007 st., od čega 6187 Srba, 1622 Mađžara, 1328 Nijemaca, 795 »drugih Slavena«, 40 Rusina i 11 Grka. Prema popisu iz 1857. u gradu je živjelo 14 055 st., od čega Srba 7150, Nijemaca 2688, Mađžara 2500, »Hrvata ili Šokaca« 600, Židova 774, Slovaka 343. Gospodarski se grad razvija u drugoj polovini XIX. st., osobito nakon izgradnje željezničke pruge Budimpešta – Beograd 1883. Postao je kulturnim središtem ugarskih Srba: sjedište Matice srpske premješteno je iz Pešte u Novi Sad 1864., u sljedećim desetljećima izlazilo je nekoliko desetaka listova na srpskom jeziku. Najznamenitiji Hrvat toga vremena u Novom Sadu bio je Feliks Parčetić (1839.–1889.), koji je bio i župan Novoga Sada 1882.-89. Reprezentativna palača u središtu grada koju je dao izgraditi pred kraj života danas je matičarski ured. U vrijeme kada je Lajčo Budanović bio kapelan u Novome Sadu (1903.-10.) osnovao je Novosadsko kršćansko socijalno društvo 1910. Nakon što je Đorđe Radić 1862. pokrenuo list *Seljak*, iste godine kratko ga je izdavao i na latinici za Bunjevce. List Socijaldemokratske partije Ugarske *Napred* namijenjen Bunjevcima izlazio je u Novom Sadu 1911. god. Nakon sklapanja Austro-ugarske nagodbe 1867. i u Novom Sadu nastojala se provoditi mađjarizacija. Na popisu 1900. imao je 29 296 st., od čega prema vjeroispovijedi 11 503 rimokatolika, 9895 pravoslavaca, 2929 evangelika augsburških [luterana], 2510 reformista [kalvina], 2079 Židova te 358 grkokatolika. Po jeziku je popisani 10 321 Mađžar, 9889 Srba, 6483 Nijemaca, 1480 Slovaka, 562 Hrvata te 300 »ostalikh«.

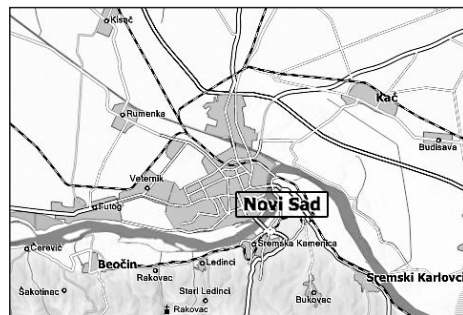
U vrijeme raspada Austro-Ugarske Novi Sad bio je središte nastojanja ugarskih Srba za odcjepljenjem te je u njemu

25. XI. 1918. održana samozvana Velika narodna skupština »Srba, Bunjevaca i drugih Slovena« iz Banata, Bačke i Baranje (za koju nisu birani izaslanici 2/3 stanovništva, tj. Mađžara i Nijemaca), na kojoj je proglašeno odcjepljenje od Ugarske u granicama koje odrede sile Antante i preko Kraljevine Srbije ujedinjenje u buduću državu Južnih Slavena. U Kraljevini SHS Novi Sad postaje administrativnim središtem Bačke (u Ugarskoj je to bio Sombor), tj. Bačke oblasti od 1922. (obuhvaćala je i jugoslavenski dio Baranje), a Dunavske banovine (obuhvaćala je i dio sjeverne Srbije) od 1929., što je bio snažan impuls razvoju industrije, trgovine, obrta te kulture. Administrativno mu je priključen Petrovaradin. Prema popisu stanovništva iz 1921. u gradu su bila 39 122 st., od kojih govornika srpsko-hrvatskoga 16 071, mađarskoga 13 065, njemačkoga 6 486 itd., a po vjeroispovijesti pravoslavaca 14 891, katolika 15 120, protestanata 5 713 itd. Grad je postao privlačan za stanovnike nove države te dolazi do porasta broja stanovništva. Na popisu iz 1931. imao je 61 488 st., među kojima su po vjeroispovijesti najbrojniji pravoslavci 18 767 st., rimokatolici 15 656 st. i protestanti (»evangelici«) 26 005 st., a po jeziku srpsko-hrvatsko-slovenski 18 993 st., mađarski 10 902 st. i njemački 13 880 st. Poput posljednjih desetljeća u Ugarskoj, grad između dvaju svjetskih rata, zahvaljujući relativnoj većini srpskoga stanovništva, postaje središtem »nacionalizacije« Vojvodine. Zgrada sjedišta Dunavske banovine izgrađena je 1936.-39. Malena zajednica novosadskih Hrvata, koja je opstala do propasti Austro-Ugarske, u međuratnom razdoblju uglavnom je nestala, a Hrvati se u ovome razdoblju naseljavaju iz drugih dijelova zemlje, među njima i Hrvati iz Petrovaradina, od kojih dio tek poslom gravitira prema Novomu Sadu. Između dva svjetska rata u gradu su djelovali ogranci Hrvatske seljačke stranke, Hrvatskog radiše i HKD-a *Napredak*. Emigranti s područja Istre, Rijeke, Trsta i Gorice u Novom Sadu djelovali su u udruzi *Istra*, a osnovali su i istoimeni sportski klub.

U pokušaju revizije povijesti vojvođanski dio Bačke, pa time i Novi Sad, nakon napada Njemačke na Jugoslaviju u travnju 1941. ponovno je postao dio Mađarske do listopada 1944. i dijelio je sudbinu te politike. Vlasti su provele popis stanovništva 1941. kojim je na administrativnom području grada popisano kriterijem materinskog jezika 4 487 Hrvata i 243 Bunjevaca (od ukupno 61 731 st.). U ratnim uvjetima odvija se mađarizacija grada, uz pokušaje pridobivanja za suradnju viđenijih Srba. Međutim, nakon partizanskih akcija u Šajkašu u prosincu 1941. mađarske vojne vlasti tijekom siječnja 1942. provodile su veliku raciju u naseljima južne Bačke, u kojoj je ubijeno 3809 osoba. U Novom Sadu racija je provedena od 21. do 23. siječnja i u njoj je ubijeno 1246 osoba (najviše Židova – 809, te Srba – 375), ostavljajući tako snažno tragično povijesno sjećanje u povijesti grada.

Nakon Drugoga svjetskoga rata Novi Sad postaje glavni grad novoformirane Autonomne Pokrajine Vojvodine. Demografska struktura grada promijenjena je uslijed stradanja Židova za vrijeme rata te protjerivanja Nijemaca i stradanja dijela mađarskoga stanovništva nakon rata. S druge strane, zahvaljujući agrarnoj reformi i kolonizaciji postupno raste udio srpskoga stanovništva u gradu. Kao pokrajinsko središte grad se gospodarski razvija, u čemu je važnu ulogu imalo osnivanje Sveučilišta u Novom Sadu 1960. U grad se doseljavaju i Hrvati iz drugih krajeva Jugoslavije, a posebno iz Vojvodine. Osobit gospodarski razvoj doživio je za vrijeme pune autonomije Vojvodine 1974.-88. U nastojanjima za redefiniranje ustavnoga položaja Srbije u Jugoslaviji u Novom Sadu 6. X. 1988. organizirano dovedeni demonstranti srušili su pokrajinsku vlast u tzv. jogurt-revoluciji (prosvjednici su jogurtom kojim im je dijeljen od strane pokrajinskih vlasti gađali zgradu Banovine). U ratnom raspadu Jugoslavije koji je slijedio u Novi Sad je izbjegao veliki broj srpskoga stanovništva iz BiH i Hrvatske dodatno mijenjajući demografsku sliku grada. S druge strane, u

to su se vrijeme uslijed prijetnji i straha iz grada iselili mnogi Hrvati. U XXI. st. grad doživljava iznimni građevinski preobražaj, te po broju stanovnika i gospodarskom potencijalu postaje drugi grad u Republici Srbiji. Prema popisu stanovništva iz 2022. u nacionalnoj strukturi izrazito dominiraju Srbi (239 120 st.), od manjina najbrojniji su Mađžari 7577 st., Hrvati 3457 st. i Slovaci 1705 st., izjašnjenih kao Bunjevci ima 206, dok je veliki broj nacionalno neizjašnjenih, nepoznatih i regionalno izjašnjenih (35 310 st.). Bogoslužje na hrvatskom jeziku održava se u crkvi Imena Marijina (tzv. katedrala) u središtu grada, u franjevačkom samostanu u crkvi sv. Ivana Kapistranskoga (osn. 1942.). a dvojezična hrvatsko-mađžarska u crkvi sv. Roka u Futoškoj ulici.

Novi Sad

Nakon demokratskih promjena i pada Slobodana Miloševića 2000. u Novom Sadu djeluju HKUPD *Stanislav Preprek* (od 2005.) i Hrvatski kulturni centar (od 2013.). U njemu je i sjedište Udruženja građana *Bunjevci*, koje djeluje na razvoju posebnog bunjevačkog identiteta. Pokrajinski javni medijski servis Radio Televizija Vojvodine (RTV) sa sjedištem Novom Sadu emitira kraće televizijske i radijske programe i na hrvatskom jeziku.

Ukupan broj stanovnika i broj Hrvata u Novom Sadu nakon Drugoga svjetskoga rata: 1948. – 69 431 st. (8417 Hrvata), 1953. – 83 180 st. (Hrvata 8637), 1961. – 102 469 st. (Hrvata 6364), 1971. – 141 375 st. (Hrvata 6992), 1981. – 170 020 st. (Hrvata 6196); 1991. – 179 626 st. (Hrvata 4846);

2002. – 191 405 st. (Hrvata 3519), 2011. – 250 439 st. (Hrvata 3295), 2022. – 306 702 st. (Hrvata 3457).

Lit.: J. Horn, *Das Königreich Ungarn, seine Geschichte, Verfassung und seine gegenwärtigen Zustände*, Pest, 1864; M. Erdujhelji, *Istorija Novoga Sada*, Novi Sad, 1894; I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, 3, Szabadka, 1906; *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka*, 3, Zagreb, 1928; V. Mirosavljević, *Novi Sad oko 1716. godine, Glasnik Istoriskog društva u Novom Sadu*, 3/1933, Sremski Karlovci; V. Stajić, *Grada za kulturnu istoriju Novog Sada*, Novi Sad, 1947; A. Hegediš, K. Čobanović, *Demografska i agrarna statistika Vojvodine 1767–1867*, Novi Sad, 1991; Z. Golubović, *Racija u Južnoj Bačkoj 1942. godine*, Novi Sad, 1992; T. Cseres, *Krvna osveta u Bačkoj*, Zagreb, 1993; *Novi Sad : III* [geografska monografija], Novi Sad, 1994; A. Nevolić, Novi Sad, *Zvonik*, 8-10/1995, Subotica; F. Ivanković i A. Nevolić, *Povijest župe imena Marijina u Novom Sadu, Subotička Danica (nova) Kalendar za 1996. godinu*, Subotica, 1995; A. Lakatos (ur.), *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye történeti szemlézete 1777-1923 : Schematismus historicus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsensis 1777-1923*, Kalocsa, 2002; *Enciklopedija Novog Sada*, 25, Novi Sad, 2005; S. Curčić, *Naselja Bačke : Geografske karakteristike*, Novi Sad, 2007; *Enciklopedija Novog Sada*, 30, Novi Sad, 2009; A. Hegedüs, *Život i restauracijska djelatnost kalačkoga nadbiskupa Gabrijela Patačića*, Budimpešta-Kalača-Subotica, 2015; D. Polić, *Hrvatsko selo – dio najranije povijesti Novog Sada, Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 11, Subotica, 2019; *Popis stanovništva domaćinstva i stanova 2022. godine : Nacionalna pripadnost : Podaci po opštinama i gradovima*, Beograd, 2023; S. Bjelica, *Uspon Novog Sada 1918–1941.*, Novi Sad, 2023.

Z. Nagel

NOVI ŽEDNIK, naselje 20 km južno od Subotice, na cesti između Žednika (srp. Stari Žednik) i Čantavira. Začeci naselja nastaju potkraj XIX. i početkom XX. st. postupnim koncentriranjem manjega broja salaša na kraku željezničke pruge Subotica – Novi Sad koji se odvajao prema Čantaviru. Današnje naselje nastaje 1921. na dijelu pustare Žednik oko željezničke stanice, među salašima koje su naseljavali uglavnom bunjevački Hrvati i nešto Mađžara, provođenjem planske kolonizacije obitelji solunskih dragovoljaca s područja Like, Hercegovine, Bosanske krajine, Crne Gore i Dalmacije. Između dva svjetska rata neformalno se nazivalo Kolonija Žednik,

Đeneral Hadžićevo ili Hadžićevo (prema srpskom generalu Stevanu Hadžiću, prvom zapovjedniku I. srpske dobrovoljačke divizije u Rusiji), dok su ga naseljenici iz Like nazivali Novi Srb, odakle je bio najveći broj ličkih kolonista. Kolonisti i manji broj mješovitih agrarnih interesenata dobili su zemlju u procesu agrarne reforme. Među kolonistima je bio raširen komunistički pokret, pa se poslije dio njih aktivno borio u jugoslavenskoj partizanskoj vojsci i uopće u partizanskom pokretu otpora. Tijekom Drugoga svjetskoga rata kolonisti su protjerani u logore i druge oblasti u Mađžarskoj, a na njihovo mjesto mađžarske vlasti koloniziraju Sikulske i Čango Mađžare s područja Józseffalva (rum. Vornicenii Mici) iz Bukovine u Rumunjskoj, te je naselje nazvano Bácsjózseffalva. Pred dolaskom jugoslavenskih partizana 1944. ta populacija napušta selo i odlazi na prostor današnje Mađžarske. Od 1946. mjesto dobiva naziv Novi Žednik. Od 1978. administrativno se izdvaja od Žednika te se kao samostalno naselje pojavljuje u popisima od 1981. Većina stanovnika zaposlena je izvan sela, a znatno manje od polovine stanovnika bavi se agrarnim zanimanjima.

Naselje je depopulacijsko zbog iseljavanja u obližnja veća naselja (Subotica, Bačka Topola...), a broj stanovnika varirao je zbog promjene administrativnih granica atara i mjesne zajednice. Iako je nastalo i figurira kao srpsko naselje, u selu i na salašima oko sela živi znatan postotak bunjevačkih Hrvata, koji se većinom deklariraju kao Bunjevci. U selu je 2007. počela izgradnja pravoslavne crkve, dok katolici na bogoslužje odlaze u susjedni Žednik.

Godina	1981.	1991.	2002.	2011.	2022.
Ukupno	3195	2932	2848	2399	1994
Srbi	1543	1637	1805	-	-
Hrvati	803	291	206	-	-
Bunjevci		376	398	-	-
Mađžari	331	258	240	-	-
Jugoslav.	252	281	44	-	-
Ostali	266	89	179	-	-

Nacionalni sastav stanovništva

Novi Žednik

Lit.: M. Marković, *Geografsko-istorijski imenik naselja Vojvodine*, Novi Sad, 1966; B. Bukurov, *Subotica i njena okolina*, Novi Sad, 1983; P. Damjanović, »Preporod« na ravnica Bačke na putu k Novoj Jugoslaviji, Subotica, 1990; *Nacionalni sastav stanovništva SFR Jugoslavije: Knjiga I, Podaci po naseljima i opštinama*, Beograd, 1991; S. Čurčić, *Naselja Bačke: Geografske karakteristike*, Novi Sad, 1997; *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002.: Stanovništvo: Nacionalna ili etnička pripadnost: Podaci po naseljima*, 1, Beograd, 2003; T. Kovačević, *Opština Subotica*, Novi Sad, 2006; D. Vidaković, *Stare brige Novog Žednika, Hrvatska riječ*, br. 798, Subotica, 3. VIII. 2018; Á. Papp, *Bukovinai Székelyek Bácskában: Sekelji iz Bukovine u Bačkoj*, Subotica, 2018.

Z. Nagel

NOVINE, subotički katolički tjednik čije je pokretanje najavljeno poslije Prvoga svjetskoga rata. Naime, Lajčo Budanović, tadašnji župnik župe sv. Terezije u Subotici, podnio je zamolbu Ministarstvu unutarnjih poslova radi pokretanja novina koje će izlaziti tjedno pod naslovom *Novine*, a uređivao bi ih zemljoposjednik Miško Prčić. Ministarstvo je molbi udovoljilo, o čemu je 4. III. 1920. i obavijestilo gradske vlasti. Prvi broj tjednika pojavio se 9. V. 1920., nosio je podnaslov »Za kršćansko i narodno udruženje« i dijeljen je besplatno. Suradivali su svećenici i laici okupljeni oko Kršćanskoga i narodnoga udruženja, neformalne krovne udruge bunjevačkih i šokačkih Hrvata katoličkoga svjetonazora, koja je djelovala

prvih godina nakon Prvoga svjetskoga rata. Odgovorni je urednik bio Miško Prčić. Tibor Kolozsi drži da je list stvarno uređivao njegov pokretač Lajčo Budanović, dok Matija Evetović navodi da je pokretač lista bio Blaško Rajić.

Prvi broj *Novina* izašao je 9. V. 1920. s podnaslovom »za kršćansko i narodno udruženje«. Joso Šokčić navodi da je naziv novina »ubrz« promijenjen u *Subotičke novine*. Prvi je danas sačuvani br. 4 od 6. VI. 1920. (primjerak se nalazi u Narodnoj biblioteci Srbije) i nosi naziv *Subotičke novine*, pri čemu se iz jednog članka zaključuje se da je već br. 3 nosio taj naziv. No podnaslov i odgovorni urednik ostali su isti. List je poslije, uz prekide, mijenjao naziv (kao i podnaslove) u *Hrvatske novine*, pa ponovno *Subotičke novine*, koje su izlazile do travnja 1941.

Lit.: T. Kolozsi, *Szabadkai sajtó (1919–1945)*, Újvidék, 1979; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010; L. Merković, M. Miković, *Kronologija od 2. do 8. svibnja, Hrvatska riječ*, br. 578, Subotica, 2. V. 2014; J. Šokčić, *Sto godina štampe u Subotici 1848 – 1948*. (rukopis u Gradskoj knjižnici Subotica).

S. Bačić i V. Nimčević

NOVINE ZA U UGARSKOJ ŽIVEĆE BUNJEVCE, ŠOKCE, HRVATE, BOŠNJAKE, RACE I DALMATINCE, list čiji je izlazak najavljen u budimpeštansko-me kalendaru *Danica ili Kalendar za u Ugarskoj živeće Bunjevce, Šokce, Hrvate, Bošnjake, Race i Dalmatince za 1925. godinu*. Naime, u tom kalendaru Bunjevački i šokački narodni odbor iz Budimpešte najavljuje preimenovanje *Bunjevačkih i šokačkih novina*, mjesečnika koji je izlazio u Budimpešti od siječnja 1924., u *Novine za u Ugarskoj živeće Bunjevce, Šokce, Hrvate, Bošnjake, Race i Dalmatince* iz razloga što u »današnjoj ugarskoj kraljevini ... više grana našeg jugoslavenskog naroda katoličke vire živi« te da »nebi bilo pravedno, da novine samo bunjevačko i šokačko ime imaju«. Zbog sličnoga pristupa i budimpeštanski *Kalendar za bunjevački i šokački narod* preimenovan je 1925. u *Danicu ili kalendar za u Ugarskoj živeće Bunjevce*,

Šokce, Hrvate, Bošnjake, Race i Dalmatince (koji je kasnije opet mijenjao imena). Međutim, budući da o tim novinama nema sačuvanih podataka, vjerojatno nikada nisu objavljene, a i same *Bunjevačke i šokačke novine*, koje je pod pseudonimom Josip Magdalenčić uređivao József Margittai, posljednji su put izašle u prosincu 1924.

Lit.: *Danica ili Kalendar za u Ugarskoj živeće Bunjevce, Šokce, Hrvate, Bošnjake, Race i Dalmatince: 1925. prosta godina*, Budimpešta, b. g.

S. Balić

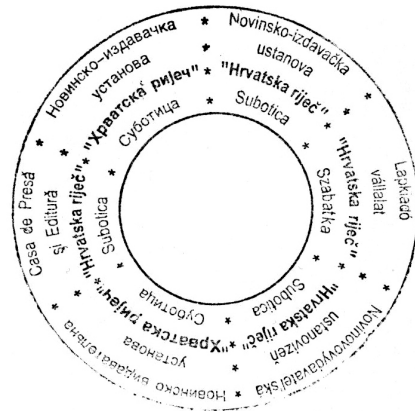
NOVINSKO-IZDAVAČKA USTANOVA BUNJEVAČKI INFORMATIVNI CENTAR, neprofitna profesionalna institucija nacionalne manjine Bunjevaca koji se ne smatraju Hrvatima u Republici Srbiji. Osnovao ga je Nacionalni savjet bunjevačke nacionalne manjine 2005. potporom tadašnjega Ministarstva kulture Republike Srbije i Pokrajinskog tajništva za informacije. Nakon osnutka Ustanova izdaje mjesečnik *Bunjevačke novine* (od 2015. i internetsku inačicu u formatu PDF). U okviru novina kao prilog izdaje i dječji list *Tandrčak* od 2009. U novinama također kao prilog izlazi dječji list *Bocko* od 2013., koji isprva izdaje Bunjevački omladinski centar (ur. Mirko Bajić), a od 2014. Bunjevački media centar (ur. Boris Bajić) kao list za mlade. Ustanova je objavila i dvadesetak knjiga. Osnovni su izvor financiranja dotacije iz proračuna AP Vojvodine. Sjedište je u Subotici. Direktori su bili Vesna Vidaković (2005.-07.), Suzana Kujundžić Ostojić (2007.-12.), Mirko Bajić (2012.-19.), Boris Bajić (2020.-23.) i Lazarela Marjanov (od 2023.).

Lit.: *Bunjevačke novine*, br. 1, Subotica, 2005.

S. Bačić

NOVINSKO-IZDAVAČKA USTANOVA HRVATSKA RIJEČ, neprofitna profesionalna nakladnička institucija hrvatske manjine u Vojvodini. Utemeljena je nakon što su padom Miloševićeva režima 2000. stvoreni uvjeti za demokratske promjene u Republici Srbiji, a na inicijativu Tomislava Žigmanova, Lazara Merkovića, Josipa Buljovića i Milovana Mikovića, koja se

službeno odvijala preko Hrvatskog akademskog društva, s ciljem da i hrvatska manjina ostvaruje pravo na informiranje na materinskom jeziku, koje su u kontinuitetu od ranije ostvarivali pripadnici najbrojnijih manjina u Vojvodini. Na provedbi inicijative radili su tadašnji hrvatski zastupnici u Skupštini AP Vojvodine (Kalman Kuntić, Stipan Stantić i Bela Tonković), a u prevladavanju otpora dijela pokrajinskih zastupnika znatno je doprinio i pokrajinski zastupnik Đorđe Subotić, kao tadašnji predsjednik skupštinskoga Odbora za informiranje. Osnovana je Odlukom o Novinsko-izdavačkoj ustanovi *Hrvatska riječ* Skupštine AP Vojvodine od 8. V. 2002. Ustanova te tjednik koji je uskoro

Pečat NIU *Hrvatska riječ*

počeo izlaziti dobili su ime po dnevniku, a kasnije tjedniku koji je izlazio u Subotici 1945.-56. Nakon što je Skupština APV početkom ljeta 2004. svoja osnivačka prava nad novinsko-izdavačkim ustanovama i listovima na manjinskim jezicima od pokrajinskog značaja prenijela na manjinska vijeća, osnivačka prava nad NIU *Hrvatska riječ* vrši Hrvatsko nacionalno vijeće, dok su osnovni izvor financiranja ostale dotacije iz proračuna AP Vojvodine. Sjedište je Ustanove u Subotici.

Osnovna djelatnost NIU *Hrvatska riječ* jest objavljivanje informativno-političkog tjednika na hrvatskom jeziku *Hrvatska riječ*, čiji je prvi broj objavljen 31. I. 2003. U

prosincu iste godine pokrenut je i mjesečni podlistak za djecu *Hrcko*, a mjesečni podlistak za mlade *Kužiš?!* izlazi od srpnja 2007. Ustanova se bavi i izdavanjem knjiga: od 2005. do danas objavila je samostalno i suradnji s drugim nakladnicima gotovo 90 naslova, uglavnom poezije i proze hrvatskih autora iz Vojvodine. Također je nakladnik ili sunakladnik drugih izdanja: izdavala je glasilo HKUD-a *Vladimir Nazor* iz Sombora *Miroљub* 2006.-10., glasilo Pučke kasine 1878 iz Subotice *Glasnik Pučke kasine 1878* 2007.-08. te jedini broj glasila udruge KPZH *Šokadija* iz Sonte *Glas Šokadije* 2007., s Maticom hrvatskom Subotica objavljivala je časopis *Klasje naših ravni* 2006.-12., a sa Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata izdaje časopis *Nova riječ* od 2013. Od 2004. ustanova organizira *Hrckov* maskenbal, najveću dječju pokladnu manifestaciju u vojvođanskih Hrvata.

Ravnatelj Ustanove bili su Zvonimir Perušić (2002.-08.), Jasminka Dulić (2008.), Ivan Karan (2008.-16.), Ivan Ušumović (2016.-21.), Ladislav Suknović (2021.-23.), Mirjana Trkulja (2023.-25.) i Karolina Bašić (od 2025.).

Lit.: *Službeni list Autonomne Pokrajine Vojvodine*, br. 7,10/2002, 10/2004, Novi Sad; *Hrvatska enciklopedija*, 10, Zagreb, 2008; Z. Sarić, 30 godina od osnutka DSHV-a (II.): Milost vladara ili tango, *Hrvatska riječ*, br. 902, Subotica, 31. VII. 2020; T. Žigmanov, 20 godina od osnutka Novinsko-izdavačke ustanove Hrvatska riječ (III.): Kratka povijest inicijative i osnutka, *Hrvatska riječ*, br. 994, 6. VI. 2022; Z. V[asiljević], Prvih tisuću, *Hrvatska riječ*, br. 1000, 17. VI. 2022; www.hrvatskarijec.rs

D. Bašić Palković

NOVO SELO (*lat.* Nova Villa, *srp.* Bačko Novo Selo, *st. madž.* Wyfolu/Wyfalw, *madž.* Bácsújlak, *njem.* Neudorf an der Donau), naselje seoskoga tipa (772 st. 2022. g.), 12 km jugozapadno od Bača, 30 km od Bačke Palanke, u neposrednoj blizini Dunava i nasuprot srijemskim selima Sotinu (uzvodno) i Opatovcu (nizvodno).

Područje je naseljeno u srednjovjekovlju. Više je naselja Bačke županije zabilježeno pod tim imenom. Zbog poplavnoga

terena mijenjalo je svoj položaj u odnosu na Dunav. Između 1315. i 1322. spominje se Nova Villa bačkoga kaštela i svjedok Miloš »Item de Noua Villa castri Bachiensis Mylos...«, zatim u popisu papske desetine 1332.-37. ponovno Nova Villa. Među posjedima kalačkoga nadbiskupa pojavljuje se 1334. Wyfolu (Novo Selo), koje bi moglo odgovarati današnjemu naselju. Na podunavskom području u kojem se naselje nalazilo u srednjovjekovlju je živjelo i slavensko stanovništvo, koje je u izvorima zabilježeno pod etnonimima *Scлавus/Scлаus* i *Toth/Thoth* s njihovim varijacijama. U XV. st. s pojačanim doseljavanjima pojavljuju se i etnonimi *Horwath* i *Racz*. O slavenskom stanovništvu u naseljima uz Dunav svjedočio je 1437. Jakov Markijski (Jacobus de Marchia). Preciznija ubikacija moguća je u desetinskom popisu 1522., kad je »Wyfalw« zabilježen uz Svetog Lovru/Lovranac »Zenthlewrinch«. Pod nazivom »Novoszelo« spominje se 1543. u popisu desetine Kalačke nadbiskupije. Znatan demografski regres stanovništva počeo je već u ljeto i jesen 1526. Potpunim osmanskim zaposjedanjem Bačke 1541.-43. starosjedilačko je madžarsko i slavensko (»totsko«) stanovništvo izbješlo, a doseljava se srpsko stanovništvo, čija je antroponimija prevladavala u osmanskim popisima. U prvom poznatom osmanskom popisu Segedinskoga sandžaka (nastao između 1541./42. i 1551./52.) uključeno je u Bačku nahiju i imalo je 10 popisanih muških odraslih stanovnika, od kojih su porezna bila četiri doma. God. 1554. imalo je tri porezna doma, 1570. – 11, a 1590. – 9. Hrvatsko stanovništvo bilo je zastupljeno u susjednom Bukinu, Vajskoj, Plavni i prekodunavskim srijemskim naseljima. Spominje se u popisu desetine bačke prepoziture 1691.-93.

Nakon potiskivanja Osmanlija područje je zbog prolaska i boravka vojski bilo nesigurno za stanovništvo, koje se često selilo. Izvori svjedoče da su seljaci trpjeli zbog samovolje kapetana racke milicije (Militiae Rascianicae) i njemačke vojske. Vojnici s kapetanom Jakovom Radanovićem (Jacob Radonovich) bili su 1698. smješteni

NOVO SELO

u Novom Selu. Sljedeće 1699. ne navodi se u popisu stanovništva Bačke županije. Međutim, u komorskoj bilješci iz 1701. i 1702. spominje se zapadno od Lovrenca, što je prikazano na karti Johanna Christoha Müllera iz 1709. pod imenom »Noviselle«. God. 1715. imalo je 7 poreznih obveznika. Pod pastoralnom je skrbi franjevac iz bačkoga samostana i filijala župe u Baču, kao i susjedni Lovranac, do 1720. Hrvatske obitelji bile su podrijetlom iz bližih bačkih naselja, zatim Srijema (Sotinac, Pakledinac), Bosne (Berzenković, prema predaji iz okolice Banja Luke). Matične knjige vode se od 1724. Nakon masovne kolonizacije njemačkoga stanovništva iz doline Neckar, iz pokrajine Baden-Württemberg, započete 1733., mjesno hrvatsko stanovništvo postalo je manjina u naselju. Od 1734. s populacijskim rastom i s dolaskom većega broja kolonista postaje samostalnom župom, kojoj je Bukin postao filijalom (1734.-51). Bogoslužje je 1734.-58. održavano u kapeli od pletera. Prva crkva s drvenim tornjem izgrađena je 1758. i koristila se do 1826. Gradnja crkve od čvrsta materijala započeta je 1827., a posvećena je sv. Ani 1829. Jezik bogoslužja bio je njemački. Potkraj XVIII. st. još se navodi kao »njemačko i šokačko naselje«. U XVIII. i XIX. st. jedini Hrvati administratori župe bili su Gabrijel Šetalo (1776.-82.), odnosno administrator i župni svećenik Juraj Vuković (1812., 1830.-48.), koji je umro na službi u Novom Selu (3. IV. 1848.).

Epidemija kuge 1738. i poplave otežavale su život mještanima. Osobito je velika bila poplava 1751., kada je cijelo selo bilo pod vodom. Manji broj slovačkih obitelji doseljen je 1766.-68, a nakon toga i mađarskih. Stanovništvo se bavilo ribarstvom, poljodjelstvom i manjim dijelom obrtom. Među stanovnicima su 1743. zabilježena hrvatska prezimena Kulundžija, Pinter, Francuz, Bertić, Marković.

Naselje je više puta mijenjalo vlasnike. Početkom XVIII. st. bilo je pod vojnom upravom. Komorski administrator uputio je 1729. zamolbu Dvorskomu ratnomu vijeću da ne postavlja zapreke za preuzi-

manje Novoga Sela i susjednoga Lovranca. Naselja su 1731. dodijeljena barunu Jánosu Zoanni (Johann Markus von Zuana), koji je za Novo Selo dobio pravo na četiri godišnja sajma. Novi vlasnik 1746. postaje obitelj Pálffy. János Pálffy prodaje 1778. Novo Selo i posjed Lovranac kraljevskomu vijećniku Ivanu Adamoviću Čepinskomu, koji ih potom prodaje kraljevskomu vijećniku Mihályu Csehu. U XIX. st. naselje je u vlasništvu obitelji Cseh. Početkom XX. st. najveći posjednik bio je Ivan Albrecht Adamović Čepinski.

Hrvatsko stanovništvo postupno je potiskivano kroz XVIII. i XIX. st. brojnim doseljavanjem Nijemaca i njihovom ekonomskom dominacijom. Dio stanovnika iselio se u susjedna naselja u Bačkoj i Srijemu. Tijekom prve polovine XIX. st. mjesni Hrvati još su održavali većinom unutaretničke brakove, kao i udadbeno-ženidbene

Novo Selo (Bačko Novo Selo)

veze, sa stanovnicima Bača, Bođana, Bukina, Plavne, Vajske i Sonte u Bačkoj te srijemskih naselja. Prema popisnim podacima iz 1851. i 1857. u naselju je bilo 100 Hrvata (»Šokaca«, od ukupno 1255, odn. 1362 st.). U to vrijeme germanizacija je već zahvatila dio obitelji. Hrvatska prezimena zabilježena tijekom XIX. st. u župnim matičnim knjigama jesu Antalić, Andrić, Azaševac, Bilanić, Brzenković/Berzenković (najbrojnije), Brečak, Cvetković (brojno), Dević, Dinković, Čelić, Čunić, Đanić, Filipović, Frančić, Gaić, Gubović, Horvat, Ivanović, Ižanović, Jovanović, Katić, Knežević, Kobić, Kovač, Kovačić, Kovačev, Kremptić, Lončarović, Matišić, Matoše-

vić/Matošović, Meštović (iz Novih Jankovaca), Mitrović, Mulaussits (?), Mutavdžić, Nikolić, Odolić, Osičan, Pakledinac, Pavlović, Petrović, Pinter, Pinterić, Sertić, Sotina, Stojanović, Šimudvarac, Teodorović, Tomašović, Topalić, Veršenković, Vorgić, Žanić, Žužić i dr. Ivan Antunović u svojoj *Razpravi* (1882) navodi da nisu imali pouke na materinskom jeziku. Velike štete od poplave ponovile su se 1876. Popis iz 1900. bilježi 1734. st., od čega 1571 Nijemca, 79 Mađžara, 75 »Srba« (prema vjeroispovijesti pravoslavnih je bilo 31), 7 »Tota« i 6 ostalih. Početkom XX. st. postojalo je samopomoćno i pogrebno društvo, pošta, telegraf i parobrodski postaja. Od 1878. uz staro ime koristi se i Bács-Novoszello, zatim je 1904. preimenovano u Bácsújlak, nakon 1918. u Bačko Novo Selo, ponovno 1941.-44. u Bácsújlak, nakon čega je opet Bačko Novo Selo.

Hrvata i Srba (iskazanih zajedno) prema popisu stanovništva iz 1921. bilo je 226 (katolika 210 i 16 pravoslavnih). U međuratnom razdoblju školska nastava održava se, osim na njemačkom, i na »srpskohrvatskom« jeziku. Prema podacima Josipa Andrića, pred Drugi svjetski rat u naselju je od 2000 stanovnika bilo još samo 37 hrvatskih i 7 srpskih obitelji. Njemačke okupacijske snage novačile su 1941. mještane. Pred kraj Drugoga svjetskoga rata dio stanovništva povukao se s njemačkom vojskom, a dio je iseljen nakon rata, među njima i neke asimilirane obitelji podrijetlom iz drugih naroda. Dio je stradao pod optužbom kolaboracionizma, a dio u poratnim logorima. U sklopu savezne ko-

lonizacije doseljene su 1946./47. obitelji bosanskohercegovačkih Bošnjaka i Srba iz više kotareva (Modriča, Odžak, Konjic, Prozor, Brčko i dr.). Naknadno je 1947. doseljeno još 66 srpskih obitelji prethodno koloniziranih u banatsko Lazarevo. Ukupno je kolonizirano 1325 osoba. Na prvom poslijeratnom popisu 1948. zabilježeno 252 Hrvata, s padom u narednim desetljećima: 1953. – 162, 1961. – 141, 1971. – 71, 1981. – 35, 1991. – 25, 2002. – 37. Ostatke nekadašnjega muzičkoga folklor novoselskih Šokaca zabilježio je 1950. muzikolog Josip Andrić od mještanke Katice Ševarac, rođ. Andrić (1877.–1953.). Izgradnja većega broja novijih kuća odvijala se nakon poplave 1965. Nakon rata katolici su postali manjinom, s daljnjim padom broja (53 – 1991. g.), mjesna katolička crkva zapuštena je, a kalvarija uništena. Stjepan Sekereš početkom 1980-ih pronašao je tek nekoliko starinačkih hrvatskih obitelji. Nekadašnji hrvatski govor pripadao je starostokovskim ikavskim govorima slavonskoga dijalekta.

Od mjesnih Hrvata tu su rođeni Franjo Bilanić (1863.– ?) slikar, Petar Berzenković dugogodišnji općinski bilježnik, Antun Berzenković (22. X. 1877.– ?), šumarski stručnjak, Dezider (Dezső) Berzenković (Bácsujlaki Dezső) (28. VI. 1892.– ?) doktor medicine, liječnik u Tukulji (*mađž. Tököly*).

Izvori: DL-DF 47770, 37328, 22505; HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 031. - No. 037 / b; Fasc. 103. - No. 047; Fasc. 190. - No. 015, No. 023; Fasc. 244. - No. 007 / b; Matične knjige krštenih župe Novo Selo 1828.-1896. »protocolli baptizatorum ecclesia parochialis Novoszelensis«; J. Andrić, *Popijevke bačkih Šokaca (Hrvata); sv. II., 1949, 1950,*

Godina	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.	2022.
Ukupno	1751	1848	2236	1665	1522	1365	1228	1072	772
Hrvati	252	162	141	71	35	25	37	-	-
Srbi	1163	871	1448	1076	796	751	765	-	-
Muslimani	132	-	-	239	214	232	184	-	-
Mađžari	151	-	112	47	33	14	26	-	-
Jugoslaveni	-	409	350	164	413	316	79	-	-
Ostali	53	406	185	68	31	27	137	-	-

Nacionalni sastav stanovništva

NOVO SELO

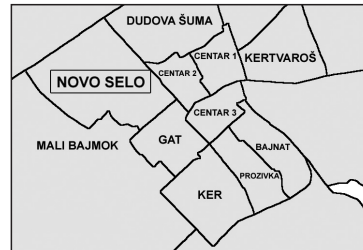
(ONŽO NZ 70 a-i). Digitalni repozitorij Instituta za etnologiju i folkloristiku <https://repozitorij.dief.eu/a/?pr=iiif.v.a&id=69690> (pristupljeno 8. VIII. 2024).

Lit.: A. Vályi, *Magyar országnak leírása*, 3, Buda, 1799; I. Antunovich, *Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih*, Beč, 1882; *Schematismus venerabilis cleri Archi-dioecesis Colocensis et Bacsensis ad annum Christi MDCCCXL*, Maria Theresiopolis, [1845]; D. Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, 2, Budapest, 1894; J. Jankó, *Adatok a Bács-Bodrogh megyei sokaczkok néprajzához*, *Ethnographia*, 2-3/1896, Budapest; I. Iványi, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára*, 5, Szabadka, 1907; S. Borovszky (ur.), *Magyarország vármegyéi és városai: Bács-Bodrog vármegye*, 1, Budapest, [1909]; R. Jeremić, Bukin (jedno šokačko naselje u Bačkom Podunavlju), *Glasnik Geografskog društva*, 12, Beograd, 1926; D. Popović, Ž. Sečanski, *Grada za istoriju naselja u Vojvodini od 1695 do 1796*, Novi Sad, 1936; D. Popović, *Srbi u Bačkoj do kraja osamnaestog veka – Istorija naselja i stanovništva*, Beograd, 1952; Ž. Sečanski, *Popisi stanovništva Bačke tokom osamnaestog veka – Grada za istoriju naselja i stanovništva*, Beograd, 1952; J. Andrić, *Deset godina među narodnim pjevačima bačkih Hrvata (1948-1958)*, *Ljetopis JAZU*, 65, Zagreb, 1958 (i u: *Klasje naših ravni*, 1-2/2003, Subotica); G. Györfly, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, 1, Budapest, 1963; M. Kázmér, *A »falu« a magyar helynevekben (XIII-XIX. század)*, Budapest, 1970; S. Sekereš, *Govor Hrvata u zapadnoj Bačkoj*, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, 1/1980, Novi Sad; N. Gačeša, *Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945-1948*, Novi Sad, 1984; B. Đurđev, O. Zirojević, *Opširni defter Segedinskog sandžaka, Mešovita grada : Miscellanea*, 17-18, Beograd, 1988; A. Hegeđiš, K. Čobanović, *Demografska i agrarna statistika Vojvodine 1767-1867*, Novi Sad, 1991; A. Sekulić, *Hrvatski bački mjestopisi*, Zagreb, 1994; B. Đurđev, *Posleratno naseljavanje Vojvodine : Metodi i rezultati demografske analize naseljavanja Vojvodine u periodu 1945-1981*, Novi Sad, 1995; F. E. Hoško, *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb, 2001; A. Lakatos (ur.), *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegeye történeti sematizmusa 1777-1923 : Schematismus historicus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsensis 1777-1923*, Kalocsa, 2002.

M. Bara

NOVO SELO, subotička četvrt. U predgrađu Subotice potkraj 1830-ih spominje se i »Novoszello«, gdje je djelovala osnovna škola na »ilirskom« i mađarskom jeziku (na mjestu današnje »Bajске škole« na Bajskom putu). Prilikom podjele grada

na kvartove (»krugove«) u drugoj polovini XIX. st. to je područje ušlo u sastav V. kvarta. Nalazi se u zapadnom dijelu grada, koji je tradicionalno bio gotovo isključivo naseljen bunjevačkim stanovništvom, naslonjen na Gat (IV. kvart), do njega Ker (III. kvart), a značajan broj hrvatskoga stanovništva nekada je naseljavao i južni dio grada Sentu (II. kvart). Upravna podjela na kvartove iz austro-ugarskoga razdoblja zadržala se i u vrijeme Kraljevine SHS/Jugoslavije. Kada su u socijalističkoj Jugoslaviji 1963. formirane mjesne zajednice (MZ) kao gradske upravne cjeline, na mjestu V. kvarta novonastala mjesna zajednica dobila je ime Novo Selo. Današnja joj je jugoistočna granica Somborski put (gdje se graniči s MZ Gat), istočna su joj

Mjesna zajednica Novo Selo

granica Preradovićeve ulica i Halaški put, na sjeveru se proteže do željezničke pruge Subotica – Sombor, dok s južne i zapadne strane graniči s MZ Mali Bajmok, čije je današnje područje nekada također bilo naseljeno gotovo isključivo Hrvatima. U južnom dijelu kvarta kraj Somborskoga puta nalazi se crkva Uskršnuća Isusova (izgrađena 1933. kao dio planirane katedrale, čiju je gradnju onemogućio Drugi svjetski rat), u narodu znana kao »mala crkva«, istoime-na pretežito hrvatska župa (uspostavljena 1956.) i gradska kalvarija, a tu je i najveće gradsko groblje – Bajsko groblje. U sjevernom dijelu četvrti, pokraj Halaškoga puta, nalazi se crkva Rođenja Blažene Djevice Marije (izgrađena 1937.), koja je župom postala 1956. Ona pretežito služi vjernicima mađarske narodnosti, koji tradicionalno nastanjuju sjevernije područje ove i osobito susjedne mjesne zajednice. Središnja je ulica u četvrti Gajeve ulica, koja spaja Som-

borski put s Bajskim putem. Ime je dobila u jugoslavensko vrijeme, dok se 1941.-45. i za vrijeme Austro-Ugarske zvala Bethlen útca (prije Sörház utca). Subotički *Hrvatski dnevnik* pisao je 1940. da u toj ulici i u okolnome kraju žive pristaše dr. Mačeka, zbog čega gradske vlasti drže Gajevu ulicu u zapuštenom stanju, a usto ulica vodi prema najvećemu katoličkomu groblju u Subotici. I danas se još može čuti kako stanovnici grada između Preradovićeve i Gajeve ulice taj dio zovu Peti kvart. Nekada se dio toga kvarta u nastavku Bajskog groblja u narodu zvao Krumpličov (Krumpićo) jer je stanovništvo koje je tamo živjelo bilo siromašno te je gajilo mnogo krumpira.

Lit.: L. Szekeres, *Szabadkai helynevek*, Szabadka, 1975; O. Penavin, L. Matijevics, *Szabadka és környéke földrajzi neveinek adattára*, Újvidék, 1976; Lj. Vujković Lamić, Prilog o subotičkim ulicama i njihovim nazivima, *Ex Pannonia*, 15-16, Subotica, 2012; L. Magyar, *Szabadka és szűkebb környéke történeti helyneveinek adattára*, Szabadka, 2023; V. Nimčević, Iz starog tiska: Pomađarivanje »milom« i »silom«, (ne)popravljanje Gajeve ulice, *Hrvatska riječ*, br. 1068, Subotica, 6. X. 2023; <https://subotica.ls.gov.rs/lokalna-samouprava/mesne-zajednice/mz-novo-selo> (pristupljeno 20. VIII. 2024).

M. Miković

NOVO STOLIĆE – ÚJ SZÁZAD → *Novo stolica glasnik – Új század hirnöke*

NOVO UREDJENI HORVATSKO SLAVONSKI KALENDAR ILITI SVETODANIK → *Novo uredjeni ilirski kalendar iliti svetodanik*

NOVO UREDJENI ILIRSKI KALENDAR ILITI SVETODANIK, periodična preporodna godišnja publikacija. Pokrenuo ga je i uređivao te većinom u njemu sam pisao brodski trgovac i jezikoslovac Ignjat Alojzije Brlić (Brod na Savi, danas: Slavonski Brod, 1795. – Cernik, 1855.) 1836. godine. Pod nazivom *Novouredjeni horvatsko slavonski kalendar iliti svetodanik* izašao je 1845., kao *Novouredjeni naški kalendar iliti svetodanik* 1846., a od 1847. opet pod prvobitnim imenom. Kalendar je financirao vlastitim novcem, a izlazio je tiskopisom Ivana Gyuriana i Martina Bagóa

u Budimu. Posljednja dva godišta (1856. i 1857.) izdao je njegov sin Andrija Torkvat, ali je naslov donekle izmijenjen – pridjev ilirički promijenjen je u slavonski, a izostavljena je i odrednica svetodanik (*Novi i stari kalendar slavonski*). Pretežniji dio naklade bio je uvezan u meke korice, a manji dio imao je tvrde korice, u kojem je između mjeseci umetnut čisti list na koji su vlasnici mogli zapisivati korisne informacije. Kalendar je za nastupajuću godinu bio tiskan u prosincu prethodne godine.

Kalendar je u prvom redu bio namijenjen širenju navike čitanja budući je u to vrijeme temeljna pismenost među najširim slojevima bila rijetka. U kalendaru je objavljivao etnografsku građu Broda i okolice te svoje, ali i tuđe radove nastale u različitim hrvatskim sredinama (Adam Filipović, Vladislav Menčetić, Emerik Pavić, Ana Vidović, Ivan Ivanišević, Antun Josip Turković, Matija Relković, Đuro Ferić, Junije Palmotić), pri čemu ih je često prilagođavao navikama svoje ciljane publike, tj. približavao širokom sloju neobrazovanih čitatelja, među ostalim i unoseći slavonski leksik. Objavljivao je i prilagođene prijevode Ezopovih basni i bajki te preuzimao tekstove iz drugih slavonskih kalendara.

U Muzeju Slavonije u Osijeku čuva se komplet svih godišta.

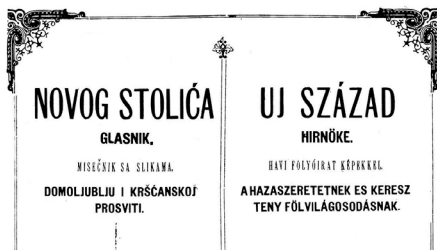
Lit.: *Leksikon pisaca Jugoslavije*, 1, Novi Sad, 1972; *Hrvatski biografski leksikon*, 2, Zagreb, 1989; *Enciklopedija Jugoslavije*, 6, Zagreb, 1990; *Slavonska i bunjevačka ručna knjižica : Djela tiskana na hrvatskoj ikavici (slavonskoj i bunjevačkoj) u Zbirci Rara*, Zagreb, 1999; M. Tatarin, Uloga pučkih kalendara u stvaranju hrvatske čitateljske publike (Kalendar Ignjata Alojzija Brlića), u: K. Bagić (ur.), *Raslojavanje jezika i književnosti : Zbornik radova 34. seminara Zagrebačke slavističke škole*, Zagreb, 2006.

S. Bačić

NOVO UREDJENI NAŠKI KALENDAR ILITI SVETODANIK → *Novo uredjeni ilirski kalendar iliti svetodanik*

NOVOG STOLIĆA GLASNIK – ÚJ SZÁZAD HIRNÖKE, dvojezični katolički mjesečnik. Počeo je izlaziti pod naslovom *Novo stolice – Új század*, ali već

od br. 2 mijenja naziv. Nosio je podnaslov »Misečnik sa slikama – Domoljublju i kršćanskoj prosviti : Havi folyóirat képekkel – A hazaszeretetnek és a keresztény fölvilágosodásnak«. Pokrenuo ga je kao izdavač i urednik u zadnjim mjesecima 1900. Stipan Tumbas (Subotica, 1868. – Bač, 1956.), tadašnji župnik u Vajskoj, uz potporu crkvenih vlasti. Prva dva broja tiskana su u katoličkoj tiskari *Hunyadi Mátyás* u Budimpešti, a od 1901. kao prvi tečaj s brojevima od 3 do 10 u Subotici u tiskari Józsefa Bittermanna. Prvi je broj izašao na osam stranica, a od sljedećeg broja imao je 20 stranica. Tiskan je dvostupačno, a veličina novina bila je 31 x 24 cm. Izlazak lista pozdravio je *Neven* u prvom broju XX. st. (br. 1/1901): »Čestitamo mladome župniku uredniku na junačkom odvažanju i ovom

Zaglavlje lista
Novog stolića glasnik – Uj század hirnöke

ga prigodom samo na to upozorujemo, da je lakše štogod početi, nego li otpočeti rad nastaviti i u poslu iztrajati.« Prema Tiboru Kolozsiju, dvojezičnost lista rezultat je činjenice što je to bio zapravo jedan od listova Katoličke pučke stranke namijenjen subotičkim Bunjevcima. Posljednji poznati broj je 10 iz 1901. god., a Tumbas je već u siječnju 1902. pokrenuo drugi dvojezični list *Dél-Magyarország – Južna Ugarska*, slične političke orijentacije i pozadine (koji je počeo izlaziti i s istim podnaslovom). *Neven* poslije prenosi pisanje zagrebačkog lista *Agramer Tagblatt* iz 1904., prema kojemu je cilj lista bio da »bunjevačkim jezikom radi oko pomagjarivanja našega naroda«. Prvi broj lista sačuvan je u Državnoj knjižnici *Széchenyi* u Budimpešti, a ostale brojeve posjeduju Zavičajni odjel Gradske

knjižnice Subotica i Biblioteka Matice srpske u Novom Sadu.

Lit.: *Neven*, 1/1901, 9/1904, Subotica; T. Kolozsi, *Szabadkai sajtó (1849–1919)*, Szabadka, 1973; I. Szentgyörgyi, E. Bažant, *Subotička bibliografija 1870 – 1918 A szabadkai kiadványok bibliográfiája*, 2, Subotica, 1993.

E. Bažant

NOVOSADSKO KRŠĆANSKO SOCIJALNO DRUŠTVO, udruga mladeži kršćansko-socijalne naravi. Osnovao ju je Lajčo Budanović dok je bio kapelan u Novom Sadu (1902.-10.). U tom je gradu razvijao djelatnost Zemaljske kršćansko-socijalne stranke kao protutežu socijaldemokratima marksističke orijentacije. Vrhunac toga bilo je osnivanje i djelovanje Novosadskoga kršćanskoga liceja društvenih znanosti (*madž.* Újvidéki keresztény társadalomtudományi liceum) 1909. sa sveučilišnom mladeži. Licej je u siječnju sljedeće godine počeo izdavati tjednik *Délvidéki Újság*, koji je Budanović anonimno uređivao (izašla su 22 broja do njegova premještaja u Sombor u srpnju 1910.). Međutim, tomu je prethodilo osnivanje posebnoga društva. Naime, *Neven* iz 1910. navodi kako je Budanović »odstraneći među virosipovistima bivajuće razmirice, stvorio prvo kršć. socijalno udruženje, koje se je u nečuvеноj miri razvijalo«. Iz *Nevena* je poznato da je društvo djelovalo već 1908., kada je objavljen članak »Traže se šegrti«, u kojem je objavljen poziv siromašnim obiteljima: »Novosadsko kršćansko socijalno društvo' poduzelo se, da će kod novosadskih zanatlija majstora besplatno namišćat dicu sa sela za šegračd«. *Neven* prenosi vijest da je 8. IV. 1912. »Novosadsko kršćansko društvo socialista« na svojoj redovitoj skupštini odlučilo da »sa vanrednim oduševljenim izabere za počastnog člana g. Lajču Budanovića, koji je istog društva tajnikom bio«. Djelovanje toga društva nedovoljno je istraženo.

Lit.: *Neven*, 6/1908, 9/1910, 16/1912, Subotica; T. Vereš, Socijalni rad Lajče Budanovića, *Subotička Danica Kalendar za 1985. god.*, Bač, 1984; *Enciklopedija Novog Sada*, 4, Novi Sad, 1995.

S. Bačić

NOVOTNY, Josip (Vareš, Bosna, 30. IV. 1908. – ?, XI. 1944.), svećenik. Bio je Čeh po narodnosti. Gimnaziju je polazio u Rumi i Travniku 1921.-29., a teološki studij u Đakovu 1930.-33. i Zagrebu 1933.-34. Za svećenika Bačke apostolske administrature zaređen je 1934. Kao kapelan u župi sv. Roka u Subotici skrbio je o filijali sv. Aleksandra (danas župa Marija Majka Crkve) 1934.-36. Nakon što je nekoliko mjeseci bio kapelan u Baču 1936., kapelan je u također trojezičnoj (hrvatsko-madžarsko-njemačkoj) župi u Bajmoku 1936.-41. Tu je bio aktivan i na kulturnom planu među mladim Bunjevcima – bio je duhovnik tamošnjega Križarskoga sestrištva. Potom je od 30. VIII. 1941. kapelan u također trojezičnoj župi Bikić (*madž.* Bácsbokod) do 1. VII. 1943. Dva ljetna mjeseca 1943. bio je kapelan u Tavankutu. Od 1. IX. 1943. kapelan je u tada trojezičnoj župi Plavna, a poslije je imenovan župnikom. Tu je doživio dolazak partizana i Crvene armije. Prema svjedočenju očevidaca, koje je zabilježio don Anto Baković, srpski partizani ujesen 1944. sakupili su sve muškarce iz Plavne njemačke nacionalnosti između 15 i 70 godina i odveli ih u logor u Novi Sad. Kada su partizani 1944. tjeroali njemačke civile, muškarce, žene i djecu u logore smrti, župnik Novotny na putu za Novi Sad pokušao je spasiti te ljude. Ljudima je davao kruh i vodu. Jednom prilikom upitao je partizanskoga oficira zašto tjera žene i djecu u logor, a ovaj ga je ustrijelio i ostavio da leži u blatnom jarku. Prema verziji Leopolda Rohrbachera u knjizi dr. Helmuta Molla, srpski partizani Novotnoga su ujesen 1944. iz Plavne odveli u Bač i zatočili ga u podrumu tamošnje općine. Nekoliko dana poslije partizani su došli u premetačinu bačkoga franjevačkoga samostana uz izliku da traže svećenika Novotnoga, koji je navodno pobjegao i ondje se skrio, iako je već prije bio nasmrtno pretučen i mrtav. Njegove su posmrtno ostatke vjernici poslije pronašli u obližnjoj šumi i dostojno ih pokopali.

Izvor: Arhiv Subotičke biskupije.

Lit.: *Subotičke novine*, 17. II. 1939, 19. I. 1940, 16. II. 1940, Subotica; *Napló*, 18. II. 1941, Szubotica; K. Hetényi Varga, *Papi sorsok a horogkereszt és*

a vörös csillag árnyékában, 2, Abaliget, 1994; H. Moll, *Zeugen für Christus. Das deutsche Martyrologium des 20. Jahrhunderts*, Köln, 2001. (2023⁸); A. Baković, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Zagreb, 2007; T. Vuković, *Katolički martirologij u Vojvodini* (6.), Smaknuća bez suda i presude, *Hrvatska riječ*, br. 289, Subotica, 12. IX. 2008; V. Nimčević, *Mučenik bačkih ravni, Kužiš*, br. 144, Subotica, 25. X. 2019; S. Beretić, 180 godina Župe svetoga Roka (XI. dio), *Zvonik*, 6-7/2022, Subotica; <https://komunistickizlocini.net/>

S. Beretić i V. Nimčević

NYOMÁRKAY, István (Budimpešta, 16. III. 1937. – Budimpešta, 5. VIII. 2020.), jezikoslovac, filolog, slavist, sveučilišni profesor. Rođen je u reformatorskoj plemićkoj obitelji, koja je imala posjede u mjestu Sátoraljaújhely na sjeveroistoku Mađarske. Osnovnu školu pohađao je najprije u mjestu Makó, nedaleko od Segedina, a potom u Budimpešti, gdje je i maturirao 1955. na Gimnaziji Józsefa Eötvösa. Studij mađarskoga i srpskohrvatskoga jezika upisuje 1956. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Loránda Eötvösa (ELTE) u Budimpešti, gdje su mu predavali Géza Bárzsi, István Kniezsa i László Hadrovics. Nakon što je stekao diplomu srednjoškolskoga profesora, predaje na srednjoj strojarскоj i tehničkoj školi u Csepelu 1962.-73. U to vrijeme upisuje doktorski studij te 1965. brani disertaciju pod naslovom *A felvilágosodás szókincse a szlavóniai horvát irodalomban* (Leksik prosvjetiteljstva u slavonskoj književnosti). Akademске godine 1973./74. dobiva mjesto lektora za mađarski jezik na lenjingradskom Sveučilištu Andreja Ždanova, a godinu dana poslije imenovan je lektorom na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Nakon lektorskih godina vraća se u Budimpeštu i kao asistent počinje predavati na Katedri za slavensku filologiju Sveučilišta Loránda Eötvösa, gdje će kao predavač i znanstvenik ostati sve do svoje smrti. Po isteku asistenture 1981. izabran je u zvanje docenta, 1989. postaje sveučilišnim profesorom, a 2007., nakon odlaska u mirovinu, dodijeljeno mu je počasno zvanje profesora emerita. Naslov kandidata iz jezikoslovlja stječe 1979. obranivši tezu *Az idegen szavak alaktani és mondattani beilleszkedése*

a szerbhorvát nyelv rendszérébe (Morfološka i semantička adaptacija stranih riječi u srpskohrvatski jezični sustav), a 1987. radom *A horvát nyelújítás magyar mintái* (Madžarski uzori hrvatske jezične obnove) postaje doktorom Madžarske akademije znanosti. Dopisni član Madžarske akademije znanosti bio je od 2004. godine, a redoviti od 2010. Od 1997. bio je i dopisni član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Kao gostujući profesor predavao je na slavistici Sveučilišta u Münsteru te na hungarologiji Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (1999.–2005.).

Za vrijeme djelovanja na budimpeštanskoj slavistici obnašao je važne funkcije. Bio je pročelnik Katedre za slavensku filologiju 1987.–2003. te prvi ravnatelj Instituta za slavensku i baltičku filologiju 1998.–2003. Jedan je od utemeljitelja Doktorske škole za jezikoslovlje na Sveučilištu Loránda Eötvösa, a bio je voditelj doktorskoga programa iz slavistike 2001.–07. Bio je član više odbora Madžarske akademije znanosti. Glavni je urednik časopisa *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 2000.–19., a bio je član uredništava brojnih drugih madžarskih i inozemnih časopisa (*Acta Linguistica*, Budapešt; *Studia Slavica Savariensia*, Szombathely; *Magyar nyelv*, Budapešt; *Riječ*, Rijeka; *Jezikoslovlje*, Osijek, itd.). Za svoj znanstveni i nastavni rad odlikovan je brojnim priznanjima: Spomenica *Fran Miklošič* Slovenske akademije znanosti i umjetnosti 1994., Red Danice hrvatske s likom Marka Marulića 2003. za osobit doprinos unapređenju suradnje između zagrebačkoga i budimpeštanskoga sveučilišta na polju filologije i afirmacije kroatistike u Madžarskoj Republici, Orden viteškoga križa Madžarske Republike 2007., Spomenica *Matija Petar Katančić*, koju je dodijelila Hrvatska samouprava Budimpešte 1998., Spomenica *Ivan Antunović*, koju je dodijelila Hrvatska samouprava Bačko-kiškunske županije 1999., Nagrada *Vatroslav Jagić* Hrvatskoga filološkoga društva za doprinos hrvatskoj kroatistici 2010. i dr.

Glavno područje njegova znanstvenoga interesa bila je kontaktna lingvistika, proučavao je jezične i kulturne veze između madžarskoga i hrvatskoga, srpskoga i slovenskoga jezika, osobitu pozornost posvećujući dijakronijskim istraživanjima, dijalektologiji i leksikografiji.

Rani znanstveni rad Istvána Nyomárkayja usmjeren je na proučavanje posuđenica i analizu načina njihove adaptacije u hrvatski jezični sustav, o čemu piše u knjizi *Strane riječi u hrvatskosrpskom (srpsko-hrvatskom) jeziku* (1984), dok je

I. Nyomárkay, *Strane riječi u hrvatskosrpskom (srpskohrvatskom) jeziku*, Budimpešta, 1984.

najveći doprinos na tom polju ostavio proučavanjima jezične obnove i stvaranja hrvatske administrativne i vojne terminologije prema madžarskim uzorima u XIX. st. Osim monografije *Ungarische Vorbilder der Kroatischen Spracherneuerung* (1989), u kojoj daje prikaz povijesne pozadine i detaljnu analizu leksičkoga korpusa, tu tematiku proširuje i radovima objavljenima u časopisima i zbornicima. Tako, između ostalog, analizira i rječnik *Magyar-délszláv közigazgatási és törvénykezési műszótár* (Magjarsko-Jugoslavenski politični i pravosudni Rječnik) iz 1870. bujnevačkoga preporoditelja i leksikografa Ambrozija Šarčevića, analizira tumačenja

mađarskih natuknica, ispituje autorovo poznavanje terminoloških rječnika toga doba te ističe značenje njegova rada na preporodu hrvatskoga (bunjevačkoga) jezika u Podunavlju (Egy XIX. századi magyar-dél-szláv [bunjevác-szerb-horvát] műszótár. *Magyar nyelvőr*, 4/1996, Budapest; Da li je poznavao Ambrozije Šarčević terminološke rečnike i ostala dvojezična izdanja svoga doba?, u: *Naučni sastanak slavista u Vukove dane. Terminologija – teorija i praksa. Referati i saopštenja*, Beograd, 1990.).

Važan dio svojega znanstvenoga rada posvetio je i hrvatskoj dijalektologiji i leksikografiji. Autor je povijesnoga rječnika *Sprachhistorisches Wörterbuch des Burgenlandkroatischen* (Povijesni gradišćanskohrvatski rječnik, 1996) koji sadržava oko 5000 riječi iz više od 60 najvažnijih gradišćanskohrvatskih knjiga do početka XX. st., a 2005. (zajedno s Istvánom Vigom) u knjigu *Rukopisne prodike iz Pannonhalme* sakupio je i obradio rukopisne propovijedi sačuvane na gradišćanskohrvatskom jeziku. Sudjelovao je i u pisanju rječnika *Mura menti horvát tájszótár – Rječnik pomurskih Hrvata* (suautori: Đuro Blažeka, Erika Rácz; 2009) i terenskim istraživanjima govora pomurskih Hrvata. Kada je 2009. pokrenuta druga inicijativa za priznavanje Bunjevaca kao samostalne nacionalne manjine u Mađarskoj, predsjednik Mađarske akademije znanosti József Pálinkás na temelju je pisama Istvána Nyomárkayja i Miklósa Marótha iznio stajalište da se ne može govoriti o samostalnom bunjevačkom jeziku.

Uređivanjem i sastavljanjem rječnika bavio se i prije. Zajedno s Lászlom Hadrovicssem preradio je starije srpskohrvatsko-mađarske i mađarsko-srpskohrvatske rječnike i objavio hrvatsko-mađarski, mađarsko-hrvatski te srpsko-mađarski i mađarsko-srpski rječnik, koji su od sredine 1990-ih objavljeni u više izdanja. Povijesni pregled pisanja rječnika u hrvatskoj i srpskoj leksikografiji donosi u studiji *A horvát és a szerb szótáriróadalom* (Hrvatska i srp-

ska leksikografija), objavljenoj u knjizi *Kis szláv lexikográfia* (2004), koju je i uredio. Istraživanja povijesti hrvatskoga i srpskoga jezika objedinio je u knjizi *Rövid horvát és szerb nyelvtörténet* (Kratka povijest hrvatskog i srpskog jezika, 2007), koja donosi jedini pregled povijesti tih jezika na mađarskom jeziku.

Osim znanstvenih knjiga autor je i nekoliko udžbenika i gramatika te brojnih studija i stručnih radova.

Odabrana djela: *Magyar nyelvkönyv idegen ajkúak számára*, Budapest, 1981; *Szerb-horvát nyelvkönyv*, Budapest, 1982; *Szerb-horvát (horvát-szerb) leiró nyelvtan és gyermekirodalom*, Budapest, 1984; *Strane riječi u hrvatskosrpskom (srpskohrvatskom) jeziku*, Budapest, 1984; *Ungarische Vorbilder der Kroatischen Spracherneuerung*, Budapest, 1989; *Gramatika hrvatskosrpskog (srpskohrvatskog) jezika*, Budapest, 1989; *Sprachhistorisches Wörterbuch des Burgenlandkroatischen*, [Budapest-Eisenstadt], 1996; *Hrvatsko-mađarski rječnik : Horvát-magyar kisszótár* (suautor L. Hadrovics), Budapest, 1996. (2003², 2006³); *Srpsko-mađarski rečnik*, Budapest-Újvidék (suautor L. Hadrovics), 1996. (Beograd-Novi Sad, 1997²); *Magyar-szerb kisszótár : Mađarsko-srpski rečnik* (suautor L. Hadrovics), Budapest, 2000. (2003², 2004³, 2006⁴); *Kroatistické studije*, Zagreb, 2000; *Croato-Hungarica: Uz 900 godina hrvatsko-mađarskih povijesnih veza = A horvát-magyar történelmi kapcsolatok 900 éve alkalmából* (ur. M. Jauk Pinhak, Cs. Gy. Kiss, I. Nyomárkay), Zagreb, 2002; *Anyanyelvi ébredés és hagyomány nálunk és szomszédainknál*, Budapest, 2002; *Rövid horvát és szerb nyelvtörténet*, Budapest, 2007; *Nyelveink múltja és jelene*, Budapest, 2004; *Kis szláv lexikográfia* (ur. I. Nyomárkai, I. Vig), Budapest, 2004; *Rukopisne prodike iz Pannonhalme*, Eisenstadt/Zeljezno, 2005; *Rövid horvát és szerb nyelvtörténet*, Budapest, 2007; *Mura menti horvát tájszótár – Rječnik pomurskih Hrvata* (suautori: Đ. Blažeka, E. Rácz), Budapest, 2009; *Szláv szomszédaink*, Budapest, 2013.

Lit.: S. Lukač, D. Šokčević, Brojne su mađarske riječi služile kao uzori u stvaranju hrvatskih. Razgovor s profesorom Istvánom Nyomárkayjem, *Riječ : Časopis za književnost i kulturu Hrvata u Mađarskoj*, 2/1997, Budimpešta; Á. Tóth, B. Dobos, *O Bunjevcima u Mađarskoj*, Subotica, 2015; J. Bańcerowski, Nyomárkay István akadémikus nyolevan éves, u: I. Lukács (ur.), *Nexus Linguarum: Köszöntő kötet a 80 éves Nyomárkay István*

NYOMÁRKAY

akadémikus tiszteletére, Budapest, 2017; I. Nyomárkay, A. Papp (ur.), *Világkép és etimológia. Írások Nyomárkay István 80. születésnapjára*, Budapest, 2017; Đ. Blažeka, Prof. Dr. István Nyomárkay (16.3.1937.–6.8.2020.) Odlazak jednog od posljednjih velikana lingvistike odgojenih na tra-

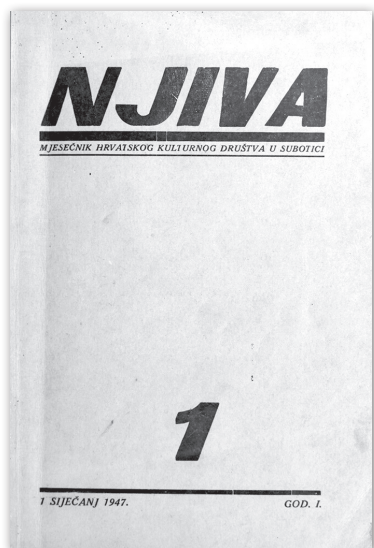
dicijama srednjoeuropskog identiteta, *Jezikoslovlje*, 3/2020, Osijek; I. Vig, Sprachgeschichte und Sprachkontakte in den Forschungen von István Nyomárkay, *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 2/2020, Budapest.

K. Katalinić i Ž. Mandić

Nj

NJIVA, prvi hrvatski književni časopis u Subotici nakon Drugoga svjetskoga rata. Pokrenulo ga je novoosnovano Hrvatsko kulturno društvo u Subotici u vrijeme kratkotrajne poslijeratne obnove kulturnoga života bačkih Hrvata. Prvi i jedini broj izašao je 1. I. 1947. Odgovorni urednik bio je Matija Poljaković, a glavni urednik Balint Vujkov, koji su bili i njegovi pokretači. Časopis je okupio pisce te javne i kulturne djelatnike različitih idejnih, umjetničkih i političkih usmjerenja (uključujući i ljevičare i pisce kršćanske orijentacije) baštineći tako tradiciju međuratnih časopisa *Bunjevačko kolo*, *Klasje naših ravni*, *Neven*, *Stvaranje* i *Glas*. Većina suradnika bili su hrvatski intelektualci, književnici i

kulturni djelatnici koji su objavljivali još i prije Drugoga svjetskog rata – Matija Evertović, Joso Šokčić, Balint Vujkov, Vladislav (Vlado) Kopunović, Blaško Vojnić Hajduk, Ivan Tikvicki i Antun Pejić. Osim njih u časopisu su priloge objavili i političar Ivan Milanković, Matija Poljaković, odvjetnik Albe Filipović, pjesnik Jakov Kopilović, agronom Pajo Ivković Ivandekić, ravnatelj subotičkoga Hrvatskoga narodnoga kazališta Lajčo Lendvai, melograf i skladatelj Julije Šolčić (i pod pseudonimom Drago Drava) te prosvjetni djelatnici Julije Šolčić i Ružica Nemeš. U prvom je broju na 64 stranice 16 autora objavilo 22 priloga o različitim temama i iz različitih područja. Format časopisa bio je 25,5 x 30 cm. Već pripremljeni drugi broj zbog oštrog kritike vlasti nije tiskan te je daljnje izlaženje prekinuto.

Naslovnica jedinog broja časopisa *Njiva*

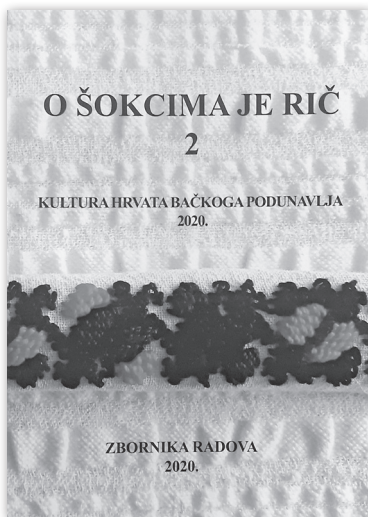
Lit.: L. Merković, *Njiva* i *Rukovet* – dva poratna književna časopisa u Subotici; M. Miković, O hrvatskim književnim časopisima *Bunjevačko kolo*, *Klasje naših ravni*, *Njiva* i *Rukovet*, *Klasje naših ravni*, 11-12/2009, Subotica; N. Zelić, *Njiva* i *Parlog* : O mjesječniku Hrvatskog kulturnog društva u Subotici *Njiva* i parodiji na isti – književnom dodatku *Parlog*, u: *Dani Balinta Vjukova : Dani hrvatske knjige i riječi : Zbornik radova sa znanstvenih skupova 2006.–2010.*, Subotica, 2011.

S. Bačić

O

O ŠOKCIMA JE RIČ, međunarodni okrugli stol. Organizira ga udruga *Urbani Šokci* iz Sombora od 2016., a održava se u Somboru. Okuplja znanstvenike s različitih područja, književnike, etnografe, etnologe, glazbenike, prosvjetne djelatnike te druge istraživače šokačke kulture, kao i pjesnike iz Vojvodine, Hrvatske i Mađarske. Znanstveni i stručni radovi, pjesme te drugi prilozi sudionika iz Srbije, Hrvatske i Mađarske s okruglih stolova objavljuvani su u više zbornika, koje je izdao organizator: *O Šokcima je rič : Zbornik radova s Međunarodnoga okrugloga stola 2016.–2018.* (Sombor, 2019), *O Šokcima je rič 2 : Kultura Hrvata bačkoga Podunavlja 2020.* (Sombor, 2020), *O Šokcima je rič 3 : Kultura Hrvata Bačke, Baranje i Srijema*

O Šokcima je rič : 2 : Kultura Hrvata bačkog Podunavlja, Sombor, 2020.

u Republici Srbiji, Republici Hrvatskoj i Republici Mađarskoj (Sombor, 2021), *O Šokcima je rič 4 : Škatulja riči : Pjesme* (Sombor, 2023) te zbornik radova Marije Šeremešić *O Šokcima je rič : Zapisi* (Sombor, 2022).

M. Šeremešić

OBARA (obarine), 1. prokuhane svinjske iznutrice i glava, od kojih se u vrijeme svinjokolja (*disnotora, karbine, karbinje*) izrađuju nadjevi za krvavice i švarglu (*švarklin, švarglin*). Kada su zimi u tijeku svinjokolje, kako bi se osigurala hrana za sljedeću godinu, pored mesa kao osnovnog sastojka i ostali dijelovi životinje nastoje se u najvećoj mjeri upotrijebiti. Tako se prikupe sve iznutrice, jetra, pluća, slezena, bubrezi, sva očišćena koža i cijela glava te se stavlja u kotao i kuhaju na kotlenki (*katlanki*). Masa koja se kuha naziva se obara. Kada se skuha, sve se iznutrice pomoću velike *citke* (cjediljke) vade iz vrele vode, režu na sitnije komade i melju u mašini za meso. Tako samljevenoj masi dodaju se začini te se izrađuje smjesa za nadjeve. Dok subotički Bunjevci koriste naziv obara, somborski Bunjevci i podunavski Šokci koriste riječ obarine; **2.** tekućina koja je ostala u kotlu nakon kuhanja iznutrica, odnosno masna tekućina u kojoj su obareni komadi svinjskih prerađevina. Kada se izrađuju krvavice i švargla, one se ponovo spuštaju u obaru (obarine) kako bi se obarile.

Lit.: M. Peić, G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad-Subotica 1990; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb 2005; B. Poljaković, *Svakodnevna tradicijska prehrana bačkih Hrvata Bunjevaca, Godišnjak za znanstvena istraživanja*

Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata, 4, Subotica, 2012; A. Stantić, Rječnik manje poznatih riječi i izraza, *Klasje naših ravni*, 7-8/2013, Subotica; Ž. Mandić, *Rječnik govora santovačkih Hrvata*, Pečuh, 2016.

P. Skenderović i J. Dumendžić

OBCHENSKI ILIRSKI KALENDAR, jedna od hrvatskih budimskih periodičnih tiskovina u XIX. st. Izlazio je 1830-ih godina, u vrijeme hrvatskoga narodnoga preporoda. Sačuvan je samo jedan tečaj – za 1837. godinu, koji je tiskan 1836. u Budimu. Sadržava »novi, stari i turski dnevnik«, rodoslov Habsburgovaca, zabavni dio, »vashare u stranama ilirskim«. Raspačavan je i u Novom Sadu, gdje se »dobiva kod Konstantina Kaulici«, tamošnjeg knjižara i nakladnika. Poznati autori tekstova bili su jedan od vođa ilirskoga preporoda grof Janko Drašković (1770.–1856.) te slavonski učitelj, etnograf i pučki pisac Mijat Stojanović (1818.–1881.) pod pseudonimom Slavodrug Miloglavosov/Miloglasovich.

Sačuvani tečaj nalazi se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, Državnoj knjižnici *Széchenyi* u Budimpešti i Narodnoj biblioteci u Beogradu.

Lit.: M. Živančević, »Danica Ilirska« i njeni anonimni suradnici, *Croatica*, 5/1973, Zagreb; *Enciklopedija Jugoslavije*, 6, Zagreb, 1990; Đ. Franković, Zaboravljeni hrvatski budimski *Kalendar slovinski* iz 18. stoljeća, *Hrvatski kajkavski kalendar 2009*, Čakovec, 2009 (i u: *Klasje naših ravni*, 11-12/2008, Subotica).

S. Bačić

OBNOVITELJSKA BUNJEVAČKA MATICA → Bunjevačka matica

OBOJAK, povoj za noge, preteča čarapa. Izrađivani su od mekoga platna, trokutastoga ili četverokutastoga oblika komada tkanine, koji su se omotavali oko stopala. Korišteni su kada još nije bilo čarapa ili još nisu bile u širokoj upotrebi jer nisu bile dostupne svima kako bi se omogućilo što lakše obuvanje obuće i što udobniji hod. Najčešće su bili od lake tkanine (lana, flanela...), rjeđe od debela platna. Trokutasti ili četverokutasti komad platna položio bi se na pod te bi se nogom stalo u sredinu

toga platna, a ostatkom platna omotao bi se gornji dio stopala i tada bi se noga gurnula u čizmu. Zahvaljujući obojku izbjegavalo se trenje između kože noge i obuće (čizme) jer je obojak upijao znoj i poboljšavao uporište, a zimi je i grijao noge. Dio obojka koji se nalazio na peti bio je najizloženiiji habanju te se platno, kako bi se to izbjeglo i kako bi se produžio vijek korištenja obojka, kod svakoga oblačenja pomicalo tako da na petu dođu drugi dijelovi. Postojali su i obojci u obliku vrpce: odrezala bi se dva komada platna širine oko 10 cm i duljine 60–70 cm te bi se njima, počevši od vrha nožnih prstiju, stopalo omatало prema peti poput zavoja. Kada bi se potrošila prva vrpca, nastavilo bi se s drugom dok cijelo stopalo ne bi bilo uvijeno, a zatim bi se noga stavila u opanak ili čizmu. U Bunjevaca je bilo i svečanih *bili* obojaka, koji su se omotavali pri navlačenju grubih svečanih čizmi. Obojci su bili u uporabi na selu sve do sredine XX. st., osobito u vojskama, iako su se u nekima zadržali i do danas.

U svezi s njima zabilježeno je više narodnih uzrečica. Tako bački Bunjevci govore za luckastoga da je »udaren mokrim obojkom /mokrom čorapom/«. Santovački Šokci za supruga papučara govorili su da je »on njoj i livi i desni obojak, sve radi kako žena zapovida«; za osobu koja se ne može ni usporediti s drugom »nije mu ni do obojaka«; za jako negodovanje: »žulji komu desni obojak«, a za manje zamjerke »žulji komu livi obojak«. U Hrvata u zapadnoj Hercegovini zabilježena je: »Ko kasno ustaje, obojaka ne nalazi«, slično kao u ličkih Hrvata: »Ko se kasno ustaje, obojak mu nestaje«. U Lici se za osvetu govorilo »popišati se u obojak«. Tu i u drugim dijelovima južnoslavenskih prostora raširena je uzrečica »kom obojci, kom opanci« u značenju samo neka se riješi, pa tko što dobije.

Lit.: M. Peić, G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad-Subotica 1990; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb 2005; *Rečnik srpskih govora Vojvodine*, 6, Novi Sad, 2006; M. Čuljat, *Ričnik ličke ikavice*, Gospić, 2009; A. Stantić, Rječnik manje poznatih riječi i izraza, *Klasje naših ravni*, 7-8/2013, Subotica; A. Kraljević, *Ričnik zapadno-*

hercegovačkog govora, Široki Brijeg – Zagreb, 2013; M. Šeremešić, *Bile riči*, Subotica, 2016; Ž. Mandić, *Rječnik govora santovačkih Hrvata*, Pečuh, 2016.

P. Skenderović

OBRANAC (obranca, obramica, obranica), blago savijena drvena motka s uvijenim krajevima prema gore koja služi za nošenje tereta o ramenu. Tradicionalno se koristio na selu za lakše nošenje tereta (kanti s mlijekom, kablova s vodom itd.) na veće udaljenosti ili na tržnicu kako bi se izbjeglo nošenje u rukama. Izrađivao se tako što se uzeo komad blago povijenoga čvrsta drva (najčešće bagrem), od kojega bi se istesala motka duljine 1,2 m – 1,5 m s uvijenim krajevima. Na krajevima bi se s gornje strane usjekli urezi slični kukama kojima bi se spriječilo da kanta, kabao ili drugi teret sklizne s motke. Naime, prilikom hodanja obješeni se teret ljuljao, a kako je motka blago povijena prema dolje, teret bi prirodno klizao prema kraju motke, no kuke na krajevima sprječavale su da spadne. Sredina blago povijene motke stavljala se na rame, a na njezine krajeve teret podjednake težine kako bi se osigurala ravnoteža pri nošenju. Tako se pomoću obranca teret mogao nositi i na veće udaljenosti. Šokci u Santovu zovu ga obramica, a u donjem Podunavlju obranica.

Lit.: G. Vuković, *Terminologija kuće i pokućstva u Vojvodini*, Novi Sad, 1988; M. Peić, G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad – Subotica 1990; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb 2005; *Rečnik srpskih govora Vojvodine*, 6, Novi Sad, 2006; Ž. Mandić, *Rječnik govora santovačkih Hrvata*, Pečuh, 2016.

P. Skenderović i J. Dumendžić

OBZOR, hrvatski politički dnevnik, koji je izlazio u razdoblju 1860.–1941. Imao je različita imena tijekom svojega izlaženja zbog zabrana, cenzura i ponovnoga pokretanja u različitim političkim prilikama, ali je u najdužem razdoblju izlazio pod imenom *Obzor*. Pod imenom *Pozor*, u Zagrebu su 1860. list pokrenuli odvjetnik Eduard (Slavoljub) Vrbančić, koji mu je bio i prvi odgovorni urednik, te polihistor i jezikoslovac Bogoslav Šulek, a uređivao ga je

više godina književnik Ivan Perkovac, koji mu je od 1861. bio i prvi vlasnik. List je okupljao protivnike bečkoga apsolutizma, a pokrovitelj mu je bio biskup Josip Juraj Strossmayer. Prvi glavni suradnici bili su Franjo Rački i Bogoslav Šulek. Izlazio je svakodnevno, osim nedjeljom. Zagovarao je temeljna načela Narodne stranke – neslanje saborskih zastupnika u Carevinsko vijeće u Beč i teritorijalni integritet kraljevine Hrvatske s pripojenjem Dalmacije. Nakon zabrane u ljeto 1867., kada ga je kratko uređivao pravnik i publicist Šime Mazzura, iste godine nastavlja izlaženje u Beču pod imenom *Novi Pozor* i pod uredništvom Josipa Miškatovića. Ponovno je zabranjen 1869. te iste godine nastavlja izlaziti u Sisku (tada u Vojnoj granici, pa nije potpadao pod cenzuru civilne banske vlasti) pod naslovom *Zatočnik*. List i dalje uređuje Miškatović, do 25. II. 1871., kada je zabranjen. Ubrzo je opet pokrenut u Sisku pod imenom *Branik* pod uredništvom Klementa Božića. Od 1. VIII. 1871. list prelazi u Zagreb i mijenja ime u *Obzor*, vlasništvo preuzima Dionička tiskara, koju su osnovali pristaše Narodne stranke, a prvi odgovorni urednik bio mu je Mile Maravić. List se priklanjao različitim političkim koncepcijama u protivljenju mađjarizaciji Hrvatske. Nakon razdora unutar Narodne stranke postao je glasnikom Nezavisne narodne stranke predstavljajući oporbu režimu bana Khuen-Héderváryja. Ponovno izlazi pod nazivom *Pozor* 1881.–85. pod uredništvom Klementa Božića. Od 2. I. 1886. vraća ime *Obzor* te pod njim izlazi do ukidanja 1941. Potkraj XIX. st. pod stalnim je udarom cenzure: 1881.–95. zaplijenjen je 500 puta, a 1895.–1903. gotovo svaki drugi dan. Među istaknutijim su urednicima u ovom razdoblju Dinko Politeo, Josip Pasarić, Jovan Hranilović, Milutin Cihlar-Nehajev, Milan Marjanović i dr. Postao je jednim od najuglednijih hrvatskih listova. Osim što je objavljivao političke priloge, od početka izlaženja pratio je i oblikovao književni život u Hrvatskoj i sudjelovao u njegovu stvaranju. Utjecaj Strossmayerovih ideja, unatoč političkim prilikama koje su se mijenjale, vidljiv je i

nakon što je list 1905. postao neovisnim izdanjem. Pod dugogodišnjim uredništvom (1905.–40.) književnika Milivoja Dežmana postao je visoko informativan i profesionalan list. Od 1906. do 1919. imao je juturnje i večernje izdanje. Vrhunac naklade od 15 000 primjeraka dosegnuo je 1918., nakon čega je postupno slabio njegov utjecaj. Nakon Dežmanove smrti 1940. list je vodio Rudolf Maixner do njegova konačnoga gašenja u travnju 1941.

Već je od početka izlaženja pod imenom *Pozor* imao je čitatelje u Bačkoj. O Bunjevcima je pisano u članku »Vojvodina« 1860. da ne žele postati katoličkim Srbima zbog pravoslavlja kod Srba, već da se sve više Bunjevac »zanosi za Madžarima«. *Novi Pozor* prozivaio je političku ljevicu da zanemaruje Bunjevce i druge slavenske narode te Rumunje u Ugarskoj. Također proziva »Bunjevce i Šijake« koji u Pešti »magjaronski engledišete = englezki dišete«. Madžarske su novine činjenicu da su u Bačkoj postojali čitatelji zagrebačkoga lista, negativno nastrojenoga prema madžarskoj politici u Hrvatskoj, proglašavali »panhrvatskom« prijetnjom. *Zatočnik* u Sisku objavio je priloge o događanjima u Bačkoj. Iz članka »Prosnutak Bunjevacah« saznaje se da su se Strossmayer i barun Josip Rudić (1792.–1879.), nekadašnji veliki župan Bačke županije, zasigurno poznavali od prije 1869. Rudić se tužio Strossmayeru »kako mladarija vlastelska vrlazeć se u Pešti i po drugih gradovih magjarskih zaboravlja svoj jezik materinski«. Pozivani su hrvatski rodoljubi da pomognu svojim pretplatama najavljene *Bunjevačke i šokačke novine* Ivana Antunovića (1815.–1888.) jer »Od probudjenja Bunjevacah najveću korist crpiti će hrvatski narod. S toga u pomoć, u pomoć! I perom i darom« (br. 43/1869). Posebice je važan programski dopis »Bunjevačka stvar« u *Zatočniku* (br. 4/1870), kojim se hrvatskoj javnosti obratio subotički pravnik Ambrozije Boza Šarčević (1820.–1899.). U njemu informira o teškoćama i dugim pripremama za pokretanje novina za Bunjevce i Šokce te da će, ukoliko Antunović ne uspije, Šarčević

sam krenuti u njihovo izdavanje. Mladi Antunovićeви pristaše umnožili su poziv za pretplatu u 1000 primjeraka i prikupili 300 predbrojnika (br. 4/1870). Odbijen od starijih uglednika bunjevačke zajednice, Antunović je potporu dobio od mladih, pa je među 21 potpisnika »Pouzdanice g. kanoniku Ivanu Antunoviću od subotičke omladine« od 23. IX. 1869., među kojima su bili Kalor Milodanović (1847.–1883.), Stipan Vujević (1837.–1905.), Augustin Ago Mamužić (1844.–1902.) i drugi, koja je objavljena u *Zatočniku* (br. 16/1870). Ubrzo je nakon objave pisma potpore u *Zatočniku* izašao prvi broj *Bunjevačkih i šokačkih novina* 19. III. 1870. u Kalači. Antunović je bio pretplatnik *Obzora*, koji su čitali njegovi štitićenici u njegovoj bogatoj osobnoj knjižnici. I sam je Antunović u *Zatočniku* tijekom veljače 1870. objavio feljton »Otvorena knjiga Ivana Antunovića, kalačkog kanonika, na sve učene/rodoljubne Bunjevce i Šokce napućena« (br. 25, 27-30/1870).

Zaglavlje lista *Obzor*, br. 100, Zagreb, 28. XI. 1871.

Zbog političkih prilika Antunović je morao skrivati da u *Bunjevačkim i šokačkim novinama* te u *Bunjevačkoj i šokačkoj vili* surađuju Hrvati iz Hrvatske, a isprva je i najveći broj pretplatnika bio iz Zagreba i Varaždina. Nadalje, postojala je Antunovićeova osobna suradnja s Franjom Račkim i biskupom Strossmayerom te s drugim hrvatskim javnim osobama i političarima, koja je također gledana s nepovjerenjem od madžarskih vlasti. U to vrijeme u *Obzoru* i *Bunjevačkim i šokačkim novinama* surađivao je i franjevac Euzebije Fermendžin (1845.–1897.), sudionik preporodnih gibanja podunavskih Hrvata, za kojega je Antunović napisao da je »pravi pravcati Hrvat«, neovisno o svojem bugarskom podrijetlu. *Obzor* je nastavio pisati o »budjenju svietsti našega naroda u Ugarskoj«, dok je Blaž

Modrošić (1839.–1900.), Antunovićev suradnik, pozvao pismom u *Obzoru* rodoljubu iz Trojednice na pomoć u preporodnim gibanjima.

Osim što je preuzimao informacije iz novina i kalendara, *Obzor* je iz Bačke dobivao i dopise, npr. anonimni Bunjevac pisao je 1879. o stanju u *Népköru*, koji su Bunjevci osnovali zajedno s Mađarima, o njihovu nezadovoljstvu postupanjem prema njima i osnivanju vlastitoga društva *Pučka kasina* iste godine. Nikola Kujundžić (1861.–1906.), pjesnik i vjerski pisac, kao gimnazijalac (1880.) slao svoje je priloge. Od 1884. prenošene su vijesti i rasprave iz subotičkoga *Nevena*. Mijo Mandić (1857.–1945.), učitelj, Antunovićev suradnik i pokretač *Nevena*, imao je u Gari problema kada je prosvjetni inspektor otkrio da čita *Obzor*.

Obzor je napadan od srpskih listova, napose novosadske *Zastave*, zbog Bunjevaca i isticanja njihova hrvatstva. U traženju fiktivnoga srpskoga stanovništva *Zastava* navodi: »'Obzor' naziva i narod u Međimurju i Šokce u Baranji, kao Šokce i Bunjevce u Bačkoj Hrvatima. No kad se već latio da ispisuje istoriju, onda je trebalo da je ispiše tačno i do kraja, i onda bi morao reći, da su današnji stanovnici Međimurja silom pokatoličeni Srbi, a isto tako i Šokci i Bunjevci u Baranji i Bačkoj« (br. 42/1891). *Neven* i *Obzor* nastavili su s objavama kojima su Bunjevce i Šokce nazivali Hrvatima. God. 1896. piše *Obzor* o brošuri »Bunyevácz kérdés«, u kojoj je Pajo Kujundžić (1859.–1915.) predlagao rješenje bunjevačkoga pitanja prema zakonskim člancima 38. i 44. (o obrazovanju, odnosno o ravnopravnosti narodnosti) iz 1868. Iste godine objavljeno je pohvalno o *Subotičkoj Danici*, dok je *Neven* zahvalio *Obzoru* i *Agramer Tagblattu* jer su o bunjevačkom pitanju vrlo pohvalno i opširno raspravljali: »Blagodarimo na njemov brackom sućućenju. Tim većma šute o bunjevačkom pitanju braća Srbi. To nerazumiemo!« (br. 5/1896).

Pretplatnika i čitatelja *Obzora* bilo je u Bačkoj, osim u inteligenciji, i među širim društvenim slojevima. Svako veće naselje

koje je imalo čitaonicu ili katolički krug naručivalo je, uz *Neven* i *Subotičku Danicu*, i *Obzor*, *Pučki list*, *Prijatelj naroda* te druge hrvatske novine, kako svjedoči Ante Miroljub (Franjo) Evetović (1862.–1921.). U dopisu *Viencu* čitatelj iz Aljmaša (*madž.* Bácsalmás) 1897. javlja: »...iz iskustva znam i to, da baš u mojem rodnom mjestu (Bač-Aljmašu) i zadnji seljak rado traži 'Obzor'; znak je dakle, da ga i razumije. Ja se ne bojim, da će naš narod izgubiti svoju hrvatsku narodnost.« Autor je nepotpisanog članka Ante Miroljub Evetović iz Aljmaša, koji je te godine izabran za gvardijana franjevačkoga samostana u Baji. On se u bogatoj knjižnici biskupa Antunović upoznao s djelima hrvatskih pisaca i hrvatskim novinama (*Obzor*, *Vienac* i dr.). Ilija Kujundžić zabilježio je, dok je boravio u sjemeništu, za Evetovića da »nam je klericima u sjemenište donášao od Antunovića hrvatske novine: *Obzor*, *Vijenac*, *Kuhačeve* popijevke«. Da je uredništvo *Obzora* vrlo revno radilo na produbljivanju veza s Bunjevcima i Šokcima, saznaje se po pismu iz Subotice, koje obiluje pohvalama za *Obzorove* članke o Bunjevcima jer otvaraju »oči i ovdje razasute braće, te će uviditi da su im Hrvati prava braća i po jeziku i po viri i po krvi i po sućutik«. *Neven* (br. 11/1902) donosi među »subotičkim vistima« bilješku, u kojoj javlja da su se u *Nevenovu* procesu »prijateljski nas sitali *Obzor* (četiri puta)«. *Novosadska Zastava* to je opisivala kao hrvatsku propagandu u Ugarskoj. Uz razmjenu listova i knjiga, navode i financijsku pomoć *Nevenu* iz Hrvatske te da se hrvatski utjecaj proširio na sela u okolici Budima. *Obzor* je pisao o posjetima hrvatskih učenika iz Budimpešte sunarodnjacima u Tukulji (*madž.* Tököl).

Pisano je i o postupanju mađarske statistike s Bunjevcima i Šokcima, njihovu usitnjavanju u razne popisne kategorije i ostale (»egyebek«) s ciljem atomiziranja i minimiziranja njihova broja. Prenesen je hrvatskoj javnosti zahtjev Bunjevaca i Šokaca da se prekine sa starim provincijalnim nazivima jezika i naroda i da se svugdje ističe hrvatski narodni karakter. »Sa tim

jezikom mi hoćemo i moramo da damo našem jeziku dostojno ime, jer u džaku 'egybeka' neostajemo dalje. Naši učenjaci i stariji i mlađji vazda su držali, da su Bunjevci 'dalmatinskog' i 'ilirskog' roda sino- vi, daklem Hrvati.«

U međuratnom razdoblju *Obzor* redovito izvještava o događanjima u Bačkoj, o političkim, kulturnim i drugim prilikama. Razmjena i dostupnost informacija bila je znatno veća negoli prije 1918., a njoj su dodatno pridonijeli studenti iz Bačke u Zagrebu te novinari iz Bačke koji su slali svoje dopise. Značajnu raspravu o istraživanju podrijetla Bunjevaca »Starosjedilaštvo današnjeg hrvatskog naselja u srednjoj i sjevernoj Dalmaciji. Prilog k proučavanju porijekla Bunjevaca« napisao je Stjepan Pavičić (1887.–1973.). Objavljena je u *Obzoru* u nastavcima tijekom 1931., a proširena i sistematizirana ponovno u *Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena* JAZU, knj. 41/1962. Stjepan Bartolović (1909.–1992.) iz Bača napisao je više članaka, od kojih se ističu »Nešto o životopisu Bunjevaca i Šokaca«, »O bačkim narodnim nošnjama« (1933). U opsežnom izdanju *Obzor Spomen knjiga 1860–1935.* (1935) Petar Pekić objavio je članak o političkim i kulturnim vezama Bunjevaca i Hrvata u prošlosti.

Lit.: Prosnutak Bunjevacah, *Zatočnik*, 43/1869, Sisak; A. B. Sarcević, Bunjevačka stvar, *Zatočnik*, 4/1870; Slava Antunoviću, *Obzor*, 100/1871, Zagreb; »Obzor« o međimurskom pitanju, *Zastava*, 42/1891, Novi Sad; Bunjevački jezik i Hrvati, 106/1895, *Zastava*; O ugarskim Hrvatima (Bunjevcima i Šokcima), *Vienac*, 22/1897, Zagreb; Glas bunjevačkih Hrvata, *Obzor*, 251/1902; Hrvatska propaganda, *Zastava*, 58/1911; Gromović [I. Kujundžić], Spomen-večer A. Evetovića Miroljuba 27. III. 1921., *Subotička Danica ili bunjevačko-šokački kalendar za slikama za prostu godinu 1922.*, Subotica, b.g.; *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka*, 3, Zagreb, 1928; P. Pekić, Političke i kulturne veze između Bunjevaca i Hrvata u prošlosti, *Obzor : Spomen-knjiga 1860-1935*, Zagreb, 1935; F. Brodski [Franjo Dujmović], Ago Mamužić; Književnik Evetović; Narodno pitanje u Ugarskoj i parnica protiv »Nevena«; Prijatelji »Nevena«, *Hrvatska smotra*, br. 10-11/1935, Zagreb; *Enciklopedija Jugoslavije*, 6, Zagreb, 1965; G. Kikić, Svjedočanstvo o mociji kanonika Antu-

novića : Na izvorima preporodnih početaka, *Rukovet*, 5-6/1970, Subotica; N. Rumenjak, Nacionalna ideologija listova Obzor i Srbobran (1901.-1902. godine), *Povijesni prilozi*, 14, Zagreb, 1995; *Hrvatski leksikon*, 2, Zagreb, 1997; R. Skenderović, Suradnja biskupa J. J. Strossmayera i Ivana Antunovića, *Croatia christiana periodica*, 59, Zagreb, 2007; *Hrvatska enciklopedija*, 8, Zagreb, 2008; *Hrvatska književna enciklopedija*, 3, Zagreb, 2011; R. Skenderović, Oblikovanje bunjevačkog političkog identiteta u Bačkoj tijekom druge polovine XIX. stoljeća, *Časopis za suvremenu povijest*, 1/2012, Zagreb.

M. Bara

OCAT (*latin.* acetum: vinski ocat), vodena otopina octene kiseline (CH₃COOH) koncentracije 4-8 %. U bačkih Hrvata često se govori »sirće« ili, arhaičnije, »sirčet« (*tur.* sirke < *pers.* sirke), kao i u zapadnohercegovačkih Hrvata. Korišten je u Babilonu 3000 god. prije Krista, a svakako je bio poznat i prije.

Dobiva se fermentacijom iz biljnih plodova koji sadržavaju šećer. Šećer se djelovanjem kvasčevih gljivica pretvara u etanol (C₂H₅OH), a bakterijama iz skupine *Acetobacteraceae* oksidira do octene kiseline. U predindustrijsko vrijeme u Podunavlju se dobivao isključivo iz vina. U proizvodnji vina moraju se poduzimati posebne mjere kako se vino ne bi ukiselilo, odnosno pretvorilo u ocat. Vinski ocat sadržava i druge sastojke koji potječu iz grožđa, a koji mu daju osobiti okus. Industrijski se ocat, osim u razblaženom obliku (4-8 %), prodaje i u koncentraciji od 80 %. U tom obliku narod ga zove »esencija«.

Ocat je kiselog okusa i koristi se u prehrani kao dodatak jelima, kao začim, ali i kao konzervans.

Osim vinskog, postoji i jabučni ocat, koji se dobiva fermentacijom soka jabuke. Narod mu pripisuje ljekovita svojstva.

Lit.: A. Šarčević, *Tolmač izvornih, književnih i zemljopsinih jugoslavenskih riči*, Subotica, 1870; A. Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo, 1989; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005; I. Gutman, Bunjevačka kemija, *Miroljub*, 4/2008, Sombor; B. Poljaković, Svakodnevna tradicijska prehrana bačkih Hrvata Bunjevaca, *Godišnjak za znanstvena istraživanja*

Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, 4, Subotica, 2012; A. Kraljević, *Ričnik zapadnohercegovačkoga govora*, Široki Brig-Zagreb, 2013.

I. Gutman

OCE (Oci, Očići), očev dan, dan zahvale očevima, koji se u podunavskih Bunjevaca tradicionalno slavi na četvrtu nedjelju Došašća (Adventa), tjedan dana nakon običaja Materica (majčina dana). Dio su godišnjega ciklusa običaja podunavskih Hrvata Bunjevaca. Oce ili Očići (kako ih nazivaju u somborskoj okolici) dan su posvećen ocu kao glavi kuće te djedovima, stričevima i muškim članovima obitelji općenito. Ovaj običaj »znači dostojanstvo. To je bio jedan ozbiljan i dostojanstven običaj. Koliko je sva ljubav bila sadržana u Matericama, toliko je ova počast glavi kuće bila sadržana tu« (Subotica).

Otac je bio domaćin kuće, on je skrbio za obitelj i njemu se iskazivalo dužno poštovanje: »Mami si možda i mogao nešto reći, ali ocu se nikad nisam usudila da se

Proslava Oca u subotičkoj crkvi sv. Roka 2024. god.

okrenem i nešto mu kažem, nikada. Živio je do 83. godine, i nikada mu ništa nisam odgovorila. Nije to bilo neko strahopoštovanje, ali kad je otac ulazio u kuću, smatrali smo da neko jako velik dolazi. Mi smo oca strahovito poštovali« (Sombor).

No, prema većini kazivača, Oce nisu imale tako velik značaj poput Materica – skromnije su se obilježavale i slavile – tiho i potajno: »To je samo onako, 'ajmo tati čestitati, ali to nije bilo tako slavno k'o Materice« (Salaši na Bezdanskom putu). Običaj slično tumače i u današnjoj južnoj Mađarskoj: »Slavili su se i Oci – da se nisu slavili, onda bi se uvrtili« (Gara). Međutim, ipak, se na taj dan ponegdje također spremao svečaniji ručak i kolači ili pak *lakumići* (mali pleteni kolač od dizanoga tijesta). Međutim, uglavnom (premda ima iznimaka) nije dolazila šira obitelj na *už'nu* (ručak), kao što je to bilo uvriježeno na dan Materica. Obično su svi ukućani nazdravljali *zamedljanom* rakijom – za zdravlje.

Znalo se dogoditi da Oce padnu na Badnji dan. Tada se ništa posebno ne priprema zbog posta: »pa onda nisi mog'o ne znam šta stvarat. I već'ma su se onda držali kuće...« (Tavankut). Kada bi se to dogodilo, dan bi podijelili na dva dijela: »Onda ujutru su Oce, a posli podne je Badnji dan« (Žednik).

Način čestitanja i sudionici. Prema kazivanjima, Oce su odmah ujutro čestitali svi ukućani (prvo djeca) muškim članovima obitelji, počevši od najstarijih – pradjedu, djedu, ocu (*bači, čiči, tj. ranku*), stričevima itd. Pojedina kazivanja s terena potvrđuju da se katkad išlo čestitati i oko najbližoj rodbini – stricu, ujaku, tetku i sl., ili čak susjedima. No to se u pravilu tradicionalno nije činilo: »Za Očiće nisu išli susedi, već samo se u kući čestitalo« (Lemeš). Događalo se da su se pojedinci osjećali pogođeni tom neravnopravnošću prilikom čestitanja običaja Materica i Oca, jer se za potonji nije išlo čestitati po rodbini, pa bi iznimno uveli tu praksu: »A ima di su se oci bunili, moje zaove čovik, na Đurđinu – Materice dođu čestitat, a nje-mu Oce ne dođu, onda 'ajd, onda i njemu Oce. Dolazili su čestitat onda, al' nije to bila tak'a velika radost, k'o za Materice« (Žednik). Nije postojao nikakav uvriježeni način čestitanja ni recitacija (kao što je to

slučaj s Matericama). Uglavnom se spontano čestitalo, nekad uz poljubac u ruku.

Danas pak, s promjenom stila života – odvajanjem nuklearne obitelji od šire, tj. izlaskom iz patrilokalnih prostora u vlastite neolokalne, prema svjedočenju većine kazivača, Oce se najčešće čestitaju samo ocu (eventualno djedu), umjesto svim bližim muškim rođacima, kako je to bio običaj do druge polovice XX. st. Dakako, čestita se svakom muškarcu koga se slučajno sretno, primjerice nakon mise.

Zanimljiva je praksa da su katkad djeca ujutro na Oce vezala svojem ocu noge za krevet i ne bi ga odvezali sve dok ne da darove: »Još je za Oce bilo i da dica stanu rano, pa ocu, dok je još u krevetu, izvežu noge; on upre noge u drvenu ogradu, pa ga mi vežemo oko drvenica – pa on onda ne mož' ustati. I onda ih on kobajagi tek kasnije vidi, pa onda vikne – *'ajde dřišite to. 'Ajd', ne možem doč' do novaca dok sam svezan*« (Žednik). To svjedočanstvo vremenski se vezuje za prvu polovicu XX. st. Druga je varijanta ove prakse vezivanje oca za stolicu, s polovice XX. st.: »Posli už'ne, mi curice, vezali smo tati noge za stolicu, a on kao ne primjećuje; mi tako šušćamo i zavežemo i kad obavimo taj pos'o, zamolimo ga da ode da štogod donese. To je tako bila velika radost i smij' uvik. A onda: *e, tata, dok ne platiš, ne možemo te odvezati*. A tata je metnio u džep sitni' novaca, al' stvarno sitni', oni' najstittiniji' – evo dico..., al ne mož', onda i mama u pomoć: *to je zdravo malo, moraš dat više*. Pa izvadi iz drugog džepa malo više, al' onda ni to ne mož'; e, onda napokon, tata nas je isplatio dinarima, malo većim novcima, e, onda smo mi tatu odvezali« (Subotica). Prakticiralo se to s ciljem zabave i, na koncu, darivanja. Pojedini kazivači s terena iz somborske okoliće običaj vezivanja očevih nogu za stolicu prepoznaju kao pravoslavnu praksu. Naime, običaj Oca, doista, obilježavali su i pravoslavni Srbi u Srbiji, i to uvijek uz praksu vezivanja očevih nogu za kakav predmet poput stolice, stola ili kreveta, nakon čega slijedi njihov 'otkup' i 'odrešenje' u vidu darova. Spomenute varijante običaja, da-

kako, imaju zajedničko polazište, a svi nabrojani oblici njegove su suvrstice, koje su na različite načine ostale prisutne do danas.

Darovi. Prigodom Oca većinom se namjesto poklona davao novac. Tako jedna kazivačica opisuje: »Tata je o'ma' calio u novcima« (Salaši na Bezdanskom putu). Raspon darežljivosti individualno je varirao, jer dar nije bio obvezan na taj dan. Jedna kazivačica tako spominje kako su se ona i muž uvijek dogovarali i kako nikad ne bi štedjeli: »Čovik i ja se dogovorimo šta ćemo i kako ćemo. Rešimo zajedno. Dao bi svojoj dici, al' i ako baš kogod dođe, onda i njemu. Nismo šporovali« (Pavlovac). Pojedini kazivači tvrde da od oca nisu ništa dobili, a neki da su novac dobili od djeda ili od strica.

Jedna je kazivačica s posebnim žarom opisala iskustvo iz svojeg djetinjstva (potkraj 1940-ih godina) prigodom posjeta djedu za Oce: »Nisam k'o dite imala nijednu majku, već samo oćevog oca... Pa smo to za Oce išli kod dide čestitat' Oce; ujutru na prvu misu u 7 sati, tata i ja, a mama ostane kod kuće kuvat' už'nu... Sidi dida Joso kod peći: *Falj 'nis' dida, čestitamo Vam Oce! – Aaaav, koja je to? – Pa Irenka*. Čiča pokojni kaže: *Pa 'ajde 'vamo!* Stari je dida bio jako, nije dobro ni vidio, k'o danas da pamtim didu, u šepici je sidio kod peći. I onda iz prusluka, a ja tako gledam, Bože, šta će – izvadi gvozdeni novac iz prusluka i da mi. To je meni tako drago bilo« (Žednik).

Drugi pak tvrde da se osim novca djeci darovao i kakav usputni dar – čarape, ručnik, šal, kapica i sl. U novije vrijeme daruju se i razne higijenske potrepštine i kozmetika. U Lemešu su se nekad pak za Očiće dobivali posebno okrugli pakirani bomboni, koji su vremenom tako i prozvani *očići*. Na području današnjega Bajskog trokuta također je najčešći dar (ako ga je bilo) bio novac, a ponekad i darovi koje je »mama [...] kupila, a baćo dav'o« (Bikić). No katkad je bilo i šaljivih lažnih darova: »Onda su nam poklonili pertle za cipele, recimo – da izazovu razoćaranje kod dice. Onda su izmišljali tako poklone koji nisu pokloni, a posli bi nam dali novaca. Sitan je to bio

novac, ali smo se mi veselili svakako. Ali prvo su nas obavezno zavarali... Znali bi nam zapakovati kamenčiće kao da su to bomboni, i tako« (Lemeš). Unatoč skromnosti darova prigodom Oca, naglasak je na veselju s kojim su ih djeca primala.

Udaranje *palora*. U dosad objavljenoj literaturi u podunavskih Bunjevaca najčešće u sklopu običaja Oca spominje određeni običaj udaranja *palora* – kao oblik dječjeg pozdrava starijima (obično djedu), udaranjem vlastitim dlanom o dlan pozdravljene osobe, uz prigodnu recitaciju, kako bi se zaradila krajcara ili srebrnjak. No terensko istraživanje provedeno 2011.-12. na području Subotice i Sombora s okolicom te u južnoj Madžarskoj gotovo uopće nije potvrdilo postojanje, tj. prežitak takva običaja. Samo je troje kazivača iz subotičkog kraja posvjedočilo da se približno sjećaju spomenutog običaja, premda vrlo blijedo. Jedan od njih se okvirno prisjetio i recitacije: »To, mislim, da se dokaže tako jedna visprenost – da dijete zna reagirati... Ima neka recitacija u vezi s tim... Bilo je nešto kao – pružio je ruku – križalo se: *križalica, bogalica, gatalica, pukac*... i poljubio si mu ruku na kraju, možda je posli onda i dao novac« (Subotica). Drugo dvoje kazivača (iz Tavankuta i Subotice) nije se moglo prisjetiti nikakvih pojedinosti običaja. Očigledno je da je običaj iščeznuo, a s njim gotovo u potpunosti i sjećanje na njega.

Povezanost i usporedba važnosti blagdana Oca s Matericama. Sasvim logično, običaj Oca dolazi nakon običaja Materica, koji se obilježava tjedan dana prije – 3. nedjelje Došašća. Proizlazeći iz kršćanske tradicije, oba običaja – i Materice i Oca – ujedno odražavaju i četvrtu Božju zapovijed (»Poštuj oca i majku...«), koje se svaki uzorit kršćanin trebao pridržavati. Premda ističu da treba poštivati oboje, bez iznimke sva kazivanja s terena svjedoče da se do Materica ipak nešto više držalo nego do Oca. Tumačenja razloga kazivača s terena razna su, no svi se slažu da je majka na začetku svega života te odgojiteljica svakog bića i da joj se stoga mora iskazati dužno poštovanje i zahvala – jer, u konačnici,

»mama je uvijek mama« (Bikovo) i »znamo od koga smo, 'ko nas je rodio, pa je zato to i prvo« (Subotica). Zbog spomenute ključnosti uloge žene u obitelji i blagdan Oca je povučenije i tiše obilježavan – u krugu uže obitelji te darovi nerijetko u potpunosti izostaju. Razlog tomu (osim biološke predisponiranosti) sasvim sigurno može se tražiti i u očevu čestom izbjavanju i boravku na polju, daleko od djece i njihovih svakodnevnih radosti i muka. Stoga je osjećaj privrženosti i topliji odnos s majkom logična posljedica. Međutim, bez sumnje oba ova običaja, u skladu s kršćanskom tradicijom i vrijednostima, podržavaju i afirmiraju obitelj te napose život – u susret Božiću i rođenju Isusa Krista unutar Svete obitelji.

Geneza. Velik broj suvremenih kazivača drži kako su Oca (jednako kao i Materice) isključivo običaj podunavskih Hrvata Bunjevaca. S posebnim se ponosom diferenciraju od ostatka hrvatskog življa jer vjeruju kako su spomenuti običaji još od pamtivijeka njihova vlastita specifičnost te ujedno predstavljaju i marker njihova identiteta u multietničkoj sredini. Također se u tom pogledu izdvajaju od ostalih katolika u Vojvodini – Hrvata Šokaca, Madžara i drugih.

Međutim, taj subjektivni doživljaj običaja, s naglašenim etničkim i subetničkim predznakom, od strane kazivača ipak se razlikuje od objektivne stvarnosti. Tako, primjerice, pojedini kazivači u Vojvodini koji su češće bili u interakciji s pravoslavnim stanovnicima (u susjedstvu ili široj obitelji) potvrđuju da i potonji obilježavaju (Materice i) Oca, što, dakako, potvrđuje i ranije objavljena etnografska i etnološka literatura (s konca XIX. st.). Nadalje, to potvrđuje i spomenuta paralela u specifičnoj praksi proslavljanja običaja Oca kod pravoslavnog i dijela bunjevačkog (katoličkog) življa: vezivanje oca unutar obitelji radi darivanja. Postoji nekoliko varijanata (vezivanje oca za stolicu ili za krevet), a jedna kazivačica iz somborske okolice spominje i pravoslavnu varijantu vezivanja očiju ocu. Općenito uzevši, češće se na potvrdu o običaju vezivanja (bilo kod Hrvata Bunjevaca ili kod

pravoslavnih Srba) nailazi u somborskoj okolici nego u okolici Subotice.

Neka kazivanja upućuju na to da do običaja Oca drže isključivo pravoslavni Srbi starosjedioci, a neka pak da su te običaje Srbi prihvatili tek u *novije* vrijeme od susjednih Hrvata Bunjevaca. Imajući u vidu nacionalnu heterogenost stanovništva Vojvodine, teom o lokalnom transferu, tj. međusobnom preuzimanju običaja kao rezultatu stoljetnog suživota više naroda, mogla bi se objasniti pojava sličnih, tj. istih običaja kod dvaju ili više naroda na istim prostorima.

Kod tumačenja (sub)etničke specifičnosti običaja Oca valja razmotriti i složeniji proces, koji se potencijalno krije u pozadini običaja, a koji ujedno može poslužiti i kao važan trag etnogeneze podunavskih Hrvata Bunjevaca: *presađivanje* prastaroga običaja prilikom doseljavanja u panonsku ravnicu s prvotnih domicilnih prostora Hercegovine i južne Dalmacije. Naime, iznimno je važno napomenuti da je običaj Oca, tj. Očića (kao i Materica), obilježavao i dio dinarskih Hrvata – tj. veći dio teritorija današnje Hercegovine i Dalmatinska zagora. O tom običaju u hercegovačkih i dalmatinskih Hrvata govori se i u etnografskoj i etnološkoj literaturi. U Hercegovini su Očiče uglavnom nazivali i drugim čelom Božića, a iznimno u Vinici (Duvno) i Mišima (Livno) prvim čelom Božića. U tim je krajevima svugdje također zabilježena praksa vezivanja očeva od strane djece s ciljem dobivanja otkupa, tj. darova. Očevi su se otkupljivali različitim darovima – lješnjacima, orasima, jabukama, suhim mesom i novcima, ili pak odjećom i obućom – košuljom, čarapama, opancima i sl. Stoga se može zaključiti da je sasvim izgledno da je običaj Oca, tj. Očića, tamošnji živalj, bježeći pred Turcima prije više stoljeća, ponio sa sobom iz svoje prvotne postojbine i *preselio* ga na novi teritorij u podunavsko područje. Na novom teritoriju običaj je njegovan i uspješno je opstao kao donekle rijedak i dragocjen trag i veza s prvotnom postojbinom, koji se i dan danas nerijetko naglašava, uz isticanje (sub)etnič-

koga identiteta i afilijacije zajednice Hrvata Bunjevaca.

Premda Oce, tj. Očići, nisu svojstveni isključivo podunavskim Hrvatima Bunjevcima, to ne umanjuje važnost ovog običaja pri stvaranju kolektivnog osjećaja pripadnosti ovoj regionalnoj skupini. Oni doživljavaju običaje vezane uz Oce, tj. Očiče, kao svoje autohtone te kao sredstvo vlastite afirmacije i identifikacije u vrtlogu društvenih, političkih i nacionalnih previranja multietničke sredine u kojoj žive.

Lit.: I. Ivanić, *O Bunjevcima : Povesničko-narodopisna rasprava*, Subotica, 1894; p. B. [B. Rajić], *Subotica, Danica : Bunjevačko-šokački kalendar za pristupnu godinu 1920.*, Subotica, 1919; G. Sekelj, *Bunjevački običaji (Iz Subotice), Književni Sever*, 3/1925, Subotica; K. Prčić, *Stari božićni običaji kod subotičkih Bunjevaca, Književni sever*, 7-10/1930; J. Erdeljanović, *O poreklu Bunjevaca*, Beograd, 1930; I. Prčić, *Bunjevački narodni običaji*, Subotica, 1937; Lj. Vujković Lamić, *Bunjevački narodni običaji, Subotičke novine*, br. 28-31/1938, Subotica; M. Čović, A. Kokić, *Bunjevci i Šokci*, Zagreb, 1939; M. Evetović, *Iz kulturne prošlosti Bunjevačkih i Šokačkih Hrvata, Subotičke novine*, br. 2/1940; M. Evetović, *Hrvati u Mađarskoj, Subotičke novine*, br. 3/1941; T. Marković, *Hrvatski božićni običaji, Croatia Sacra : arhiv za crkvenu povijest Hrvata*, br. 20/21, Zagreb, 1943; B. Drobñjaković, *Etnologija naroda Jugoslavije : Deo I*, Beograd, 1960; M. Vuković, *Narodni običaji, verovanja i poslovice kod Srba*, Beograd, 1972; M. Mandić, *Iz osamstoljetne kronike Čavolja*, Budimpešta, 1984; M. Černelić, *Božićni običaji Hrvata; M. Ričković, Dajem ti dara..., Hrvatska božićnica*, Zagreb, 1990; A. Sekulić, *Bački Bunjevci i Šokci*, Zagreb, 1990; P. Vlahović, *Neke osobnosti bunjevačke etničke zajednice, Rukovet*, 6-7/1991, Subotica; Z. Kubatov, *Narodni običaji Bunjevaca u Aljmašu (u Mađarskoj), Subotička Danica kalendar za 1992.*, Subotica, 1992; V. Rapo, *Božićevanje Hrvata u Bosni i Hercegovini, u: Božićnica*, Zagreb, 1993; M. Bosić, *Godišnji običaji Srba u Vojvodini*, Novi Sad, 1996; M. Mandić, *Običaji i vjerovanja vezani za zimu u bunjevačkih Hrvata u Čavolju, Etnografija Hrvata u Mađarskoj 4*, Budimpešta, 1997; K. Kuntić, *Zimski običaji, u: Đ. Skenderović (ur.), Bunjevački običaji kroz literaturu i narodna sićanja kraj 19. i 20. vik.* Subotica, 2005; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb-Subotica, 2005; T. Žigmanov, *Hrvati u Vojvodini danas : traganje za identitetom*, Zagreb, 2006; Čavolj, *Hrvatski glasnik*, 2/2007, Budimpešta; I. Tumbas, *Materice i oci, Glasnik Pučke kasine 1878*, 11/2009, Subotica; S. B[alatinac], *Kačmar : Materice i oci pro-*

slavljeni prigodnim programom, *Hrvatski glasnik*, 52/2009; V. Huska, *Priredba za Materice i Oce*; *Zvonik*, 12/2011, Subotica; Baja, *Hrvatski glasnik*, 52/2011; T. Vujkov Balažić, Kačmar : Proslavljene Materice i Oci, *Hrvatski glasnik*, 51/2011; S. B[alatinac], Proslavljene bunjevačke Materice i Oci, *Hrvatski glasnik*, 52/2012; S. Gašparović László, Svečanost u Čavolju : od Svetog Nikole do Božića, *Hrvatski glasnik*, 2/2013; B. Ivanković, Od Danice do Danice, *Subotička Danica Kalendar za 2013. godinu*, Subotica, 2012; B. Jaramazović Ćurković, Materice i Oce kod Hrvata Bunjevaca. Etnološko istraživanje na području Subotice i Sombora s okolicom, *Hrvati u Vojvodini : identitet(i), procesi i društvene aktivnosti*, Zagreb-Subotica, 2012; B. Jaramazović-Ćurković, Običaji Materica i Oca, u: M. Černelić (ur.), *Tradicijska baština i etnokulturni identitet podunavskih Hrvata Bunjevaca*, Zagreb, 2014.

B. Jaramazović-Ćurković

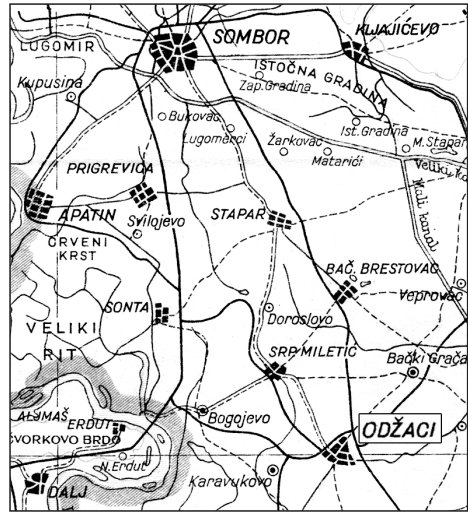
OCILO (ocel, ocal, ognjilo) (*kasnolat. aciale*: čelik), komad kovanoga željeza pomoću kojega se pali vatra. Oblik i veličina mogu mu biti različiti, ali moraju biti pogodni da stane u šaku jedne ruke. Ocilom se udara po kremenu (kamen čiji je glavni sastojak kvarc, SiO_2), pri čemu iskaču iskre. To se čini u neposrednoj blizini neke suhe tvari, koja od toga počinje tinjati. Puhanjem nastaje plamen. Za paljenje vatre najbolji je osušeni trud (gljiva koja raste na stablu drveta), ali može biti i suha trava, sijeno i sl.

Žigice su se počele masovno proizvoditi tek u drugoj polovini XIX. st. Do tada se vatra mogla zapaliti isključivo ocilom, pa su ocilo i kremen imali u svakom domu. Torbicu s priborom za paljenje vatre (ocilo, kremen, trud) nosili su sa sobom vojnici, čobani, putnici i drugi koji su dulje vrijeme boravili vani. Danas rijetko tko ima takav pribor i zna zapaliti vatru bez žigica ili upaljača, a malo tko je ikada i vidio ocilo.

Lit.: A. Šarčević, *Tolmač izvornih, književnih i zemljopisnih jugoslavenskih riječi*, Subotica, 1870; I. Filipović, S. Lipanović, *Opća i anorganska kemija*, Zagreb, 1982; A. Sekulić, *Bački Bunjevci i Šokci*, Zagreb, 1989; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005; I. Gutman, *Bunjevačka kemija*, *Mirosljub*, 4/2008, Sombor; M. Čuljat, *Ričnik ličke ikavice*, Gospić, 2009.

I. Gutman

ODŽACI (*madž.* Hódság, *njem.* Hanfhäusen/Hodsag/Hodschag), naselje i središte istoimene općine u zapadnom dijelu Bačke (7556 st., 2022.). Nalazi se na lesnoj terasi (85 m), 30 km jugoistočno od Sombora. Pokraj važne je komunikacijske ceste i željezničke pruge Novi Sad – Sombor, kao i Sombor – Bačka Palanka, te 3 km sjeverno od kanala koji spaja kanal Sombor – Odžaci s Malim bačkim kanalom.

Odžaci

Na području današnjega naselja u predosmanskom razdoblju postojalo je naselje Kéménd. Spominje se 1522. u popisu desetine, poslije mu se ime gubi. Podrijetlo suvremenoga naziva neki povezuju uz mađarski korijen naziva »kémény« za dimnjak, drugi uz tursku riječ »ocak« u značenju ognjišta ili u vojnoj terminologiji vojnu posadu. Prema drugom mišljenju ovaj je lokalitet sljednik naselja Odos ili Hodos, koje se zajedno s crkvom sv. Mihovila i Doroslovom navodi u papinskom popisu desetine 1332.-42. Spominje se u osmanskom defteru 1557. pod modificiranim imenom Ucsak (Odžak) u nahiji Bač, dok se u nahiji Sombor pojavljuje naselje Tatar Odžak. Naselje je 1561. popisano sa 7 domova, oko 1570. s 3 poredna doma (ukupno 6 domova), 1590. s 9 domova. Tijekom druge polovine XVI. st. u poreznim popisi-

ma prevladavala je južnoslavenska, srpska antroponimija. Naselje je opustjelo tijekom XVII. st. Nakon potiskivanja Osmanlija pu-stara se naziva u mađarskom i njemačkom jeziku Hocsák i Hodsag prema slaveniziranoj osnovi Odžak. Poslije kod Srba i Hrvata dobiva naziv u množini Odžaci.

Uprava dobara Ugarske komore naselila je 1732./33. pustaru Srbima i Hrvatima Šokcima. U komorskom imeniku iz 1733. »Hocsak« je opisan među komorskim selima kao *neo inpopulat*, tj. novonaseljen. Prema obiteljskim prezimenima/nadimcima doseljenici su bili iz okolnih bačkih i srijemskih krajeva (Bačlija, Bukinac, Palančanin, Kupusinac, Vrbašanin, Bajac, Sentivanac, Dudvarac, Bingulac, Dmi-trovcinanin). Naselje je 1733. imalo gotovo 100 domova, uglavnom skromnih koliba. Katolici su bili pod pastoralnom skrbi franjevac iz bačkoga samostana i filijala župe u Baču. God. 1734. plaća vojni porez od 84 forinte i županijski kućni porez od 30 forinti, a 1735. plaća županiji 500 forinti. Opterećeni nametima, stanovnici su 1754. tražili od vlasti odobrenje za preseljenje u druga naselja. Ugarska komora to im je odobrila 1755. na način da su Srbi preseljeni u naselja s većinskim pravoslavnim stanovništvom, a Hrvati u naselja s katoličkim stanovništvom. Kao dio terezijanskih kolonizacija, barun Anton von Cothmann, član Ugarske dvorske komore koji je upravljao naseljavanjem Bačke, izabrao je i ovo naselje za doseljavanje njemačkih kolonista. Zatekao je 1756. još 20 preostalih domova Slavena. Iste godine počelo je naseljavanje prvih 60 od ukupno 300 obitelji njemačkih kolonista, katolika iz Baden-Württemberga, Elsass-Lothringena, Hessena i dr. Naseljenici Nijemci bili su u povoljnijem položaju od starih stanovnika, dobivali su zemljišta, materijal za gradnju kuća i obradu zemlje, oslobođeni su od svih davanja državi u šest godina po naseljavanju. U početku naseljavanja kolonista bio je filijala župe Bač 1756.-59., a od 1759. samostalna župa. Crkva posvećena sv. Mihovilu Arkandělu od čvrstoga materijala zamijenila je staru, koja je srušena 1768. Naknadno je

proširena i obnovljena (1818.-21.). Kapela sv. Vendelina na groblju podignuta je 1776. Prva škola na njemačkom jeziku otvorena je 1762. Doseljenici su se uglavnom bavili poljoprivredom, a uz njih se vezuje i početak masovnog uzgoja konoplje. Od 1779. održavao se sajam kudjelje. Zahvaljujući kudjeljarstvu ima dinamičan razvoj tijekom XIX. i XX. st.: prvi parni mlin izgrađen je 1806., status trgovišta dobiva 1813., prva tiskara osnovana je 1887., željeznicom je povezan 1895., elektrifikacija je započeta 1906., poduzeće za preradu lana i konoplje osnovano je 1907., moderna poduzeća pokrenuta su nakon Drugoga svjetskoga rata itd.

Od 1756. do kraja Drugoga svjetskoga rata naselje je s izrazitom njemačkom većinom. Drugi narodi doseljavali su se u manjim grupama ili individualno (Mađžari, Slovaci, Srbi, Hrvati, Židovi i dr.). Hrvati su se doseljavali iz okolnih naselja ekonomskim motivima ili različitim službama. Primjerice, na službi kapelana bili su Ivan Nikolić (1816.-19, 1822.-27.), Marijan Klasanović (1820.), Stipan Kulišić (1835.-36.), Lajčo Poljaković (1891.) i dr. U matičnim knjigama kroz XIX. st. zabilježena su hrvatska prezimena: Badinović, Đanić, Galovac, Grubišić, Horvat, Hodolić, Hotolić, Jakobović, Janković, Kalovac, Latinović, Marković, Mareković, Merković, Mikšić, Miščić, Rozanović, Tomašić, Šokac i dr. Međutim, udadbeno-ženidbenim vezama bili su izloženi germanizaciji.

Po popisu iz 1921. u naselju je bilo 5306 st., od kojih prema materinskom jeziku 201 Srbin i Hrvat (od toga 96 pravoslavni). Proizvodnja i prerada konoplje privlačila je stanovnike iz okolnih mjesta. Hrvati su se doseljavali iz podunavskih sela, ali i kao činovnici. Pri kotarskome sudu u Odžacima starješina suda bio je Antun Mrakovčić, a sudac Josip Mamužić (Segedin, 1888. – Odžaci, 1960.), koji je nakon Drugoga svjetskoga rata u Odžacima bio odvjetnik. U međuratnom razdoblju postojala je mjesna i kotarska organizacija Hrvatske seljačke stranke, koju su predvodili Stjepan Ognjanov, predsjednik, i Matija Buzov, taj-

nik kotarske organizacije. U međuratnom razdoblju postojala je organizacija Hrvatske seljačke stranke. Tijekom 1930-ih u većem broju doseljavali su se Hrvati iz Like kao radnici za kudjeljarske poslove. Bačka apostolska administratura tu je organizirala drugi Euharistijski kongres 1933., na koji je hodočastilo 30 000 vjernika Nijemaca, Slovaka, Mađžara i Hrvata iz cijele Bačke, a slavlje je predvodio biskup Lajčo Budanović. U spomen na 50. obljetnicu velikoga Euharistijskoga kongresa u Odžacima je održan Dekanatski euharistijski kongres 1983. Slavlje je predvodio biskup subotički Matiša Zvekanović.

Prije masovnoga iseljavanja Nijemaca 1944. u naselju je bilo oko 6000 stanovnika, od toga 4800 Nijemaca, 450 Hrvata, 400 Mađžara, 300 Srba i dr. Većina Nijemaca povukla se s njemačkom vojskom. Područje kotara i naselja Odžaci bilo je 1945. predmet razgraničenja između federalnih jedinica Hrvatske i Vojvodine. Istodobno se odvijala savezna kolonizacija na mjesto iseljenih Nijemaca. Doselilo se srpsko stanovništvo iz okolice Niša i Pirota. Nakon završetka kolonizacije naselje je po popisu iz 1948. imalo 6607 st., od čega Srba 4189, Mađžara 1312, Hrvata 480, Slovaka 228, Nijemaca 132 i dr. Iako je bilo doseljavanja te ekonomskih i udadbeno-ženidbenih migracija, broj Hrvata u idućim je desetljećima u padu: 1953. – 466, 1961 – 452, 1971. – 441, 1981. – 295, 1991. – 210, 2002. – 137, 2011. – 102, 2022. – 54. Podružnica Demokratskoga saveza Hrvata u Vojvodini osnovana je 2012.

Lit.: S. Borovszky (ur.), *Magyarország vármegyéi és városai: Bács-Bodrog vármegye*, 1, Budapest, [1909]; D. Popović, *Srbi u Bačkoj do kraja osamnaestog veka – Istorija naselja i stanovništva*, Beograd, 1952; Ž. Sečanski, *Popisi stanovništva Bačke tokom osamnaestog veka – Građa za istoriju naselja i stanovništva*, Beograd, 1952; Iz knjigovodstva komore, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 5/1960, Novi Sad; B. Jankulov, *Pregled kolonizacije Vojvodine u XVIII i XIX veku*, Novi Sad, 1961; J. Trifunoski, *O posleratnom naseljavanju srbijanskog stanovništva u Karavukovu, Ratkovu, Odžacima i Deronjama : antro-pografska promatranja : Posleratno naseljavanje stanovništva u Rumi, Hrtkovicima i Nikincima*,

Novi Sad, 1961; F. Lotz, *Hodschag : Geschichte einer deutschen Marktgemeinde in der Batschka*, Freilassing, 1964; S. Geršić, W. Droescher, *Festschrift für Eberhard Zwirner : 2 : Hodschag, Batschka ; Puhoi : eine egerländer Mundart in Neu-seeland*, Tübingen, 1974; S. Beretić, Euharijski kongres u Odžacima u Bačkoj, *Bačko klasje*, br. 25-26, Bačka Palanka, 1983; N. Gačeša, *Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945-1948*, Novi Sad, 1984; Z. K., Euharistijski kongresi u Bačkoj, *Subotička Danica kalendar za 1985. god.*, Bač, 1984; S. Beljanski (ur.), *75 godina Advokatske komore Vojvodine (1921 – 1996)*, Novi Sad, 1996; S. Stamenković, *Geografska enciklopedija naselja Srbije*, 3, Beograd, 2001; A. Lakatos (ur.), *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmege történeti sematizmusa 1777-1923 : Schematismus historicus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsiensis 1777-1923*, Kalocsa, 2002; S. Čurčić, *Naselja Bačke : Geografske karakteristike*, Novi Sad, 2007; G. Káldy-Nagy, *A szegedi szandzsák települései, lakosai és török birtokosai 1570-ben*, Szeged, 2008; B. Srdanović, *Prošlost Odžaka kroz stare fotografije*, Odžaci, 2013; I. Andrašić, Ivan Majić, predsjednik MO DSHV Odžaci : Jedna alka nedostaje – kulturna institucija, *Hrvatska riječ*, br. 519, Subotica, 15. III. 2013; V. Stojanović, *Odžaci – baština na dlanu*, Novi Sad, 2020.

M. Bara

OGNJANOV, Stjepan (Bač, 30. VII. 1913. – ?, IX. 1945.), svećenik. Rođen je u zemljoradničkoj obitelji Đure i Ruže, rođ. Marković. Nakon osnovne škole u Baču gimnaziju je počeo polaziti u Subotici 1922., a završio u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji u Travniku 1931. Teologiju je studirao u Sarajevu i Zagrebu 1931.-36. Za svećenika je zaređen 1936. Bio je kapelan u Tavankutu 1936.-38., pa kapelan u subotičkoj župi

Stjepan Ognjanov

sv. Roka 1938.-39. Obavljao je i službu katehete u Subotici. Bio je duhovnik križarske organizacije (najprije Mladih križara, a zatim Radničkoga križarskoga bratstva) i traženi ispovjednik mladih. Zatim je kapelan u Čonoplji od 1939. do 6. XI. 1940., kad je imenovan za kapelana u Žedniku. Lijepo je propovijedao, pa su ga vjernici rado slušali. S velikim žarom pripravljaio se za propovijedi na selu i u gradu. Isticao se i izvanredno lijepim pjevanjem. Nedugo nakon ponovne uspostave mađarske vlasti u Bačkoj u travnju 1941. bio je izveden na strijeljanje, ali je u posljednji tren spašen zauzimanjem župnika Petra Evetovića i napose seoskoga ljekarnika Istvána Létmánya. Neslužbeno mu je savjetovano da se skloni te je bio u skupini od nekoliko hrvatskih svećenika Bačke apostolske administrature koji su otišli u Hrvatsku. Tako je otpušten u Đakovačku biskupiju, gdje ga je primio biskup Antun Akšamović. Nakon dolaska u Đakovačku biskupiju u srpnju 1941., najprije je pomoćni kapelan u tada većinski šokačkom mjestu Nikinci, ali ga je biskup ubrzo premjestio u župu Vukovar, u novoosnovanu filijalu u selu Trpinja, nastanjenu većinskim srpskim pravoslavnim stanovništvom, koje je nakon odlaska pravoslavnih svećenika u Srbiju optiralo na katoličanstvo. Tu je bio lijepo primljen od lokalnog pučanstva i štitio ih je od progona ustaških vlasti. Zbog toga su mladi ustaški dužnosnici iz Vukovara pokušali inkriminirati kod biskupa, ali je on optužbe odbacio kao neutemeljene. U siječnju 1944. premješten je u župu Jarmina, filijalu u Markušici, također većinski srpsko mjesto, gdje nije dobro primljen od mještana, jer je tada već bilo rašireno gerilsko partizansko djelovanje oko sela. Zato u rujnu 1944. kratko odlazi u Sotin, a zatim u roditeljsku kuću u Bač. Nakon nekoliko mjeseci vraća se u Suboticu. Tu je bio kapelan u Tavankutu, praktično upravljajući župom, jer su komunističke vlasti početkom studenoga 1944. ubile župnika Antona Bergera, a povjerena mu je i obnova organiziranja križarske organizacije. OZNA (Odjeljenje za zaštitu naroda) raspitivala se o njemu, međutim ostao je u župi sve vrijeme i nije

bježao. Zauzimao se za ugrožene župljane i okupljao mladež, a mladi su ga s oduševljenjem slušali. To je smetalo jugoslavenskomu komunističkomu režimu, pa je jednoga dana u rujnu 1945. naglo nestao. Narod je govorio: »Progutala ga je zemlja!« Smatra se poslijeratnom žrtvom komunističkoga režima, kada je vjerojatno uklonjen po kratkom postupku i bez osude. No prema nekim svjedočenjima u tajnosti je pobjegao u inozemstvo, tako da mu se izgubio trag. Ante Sekulić u svojoj monografiji o Žedniku navodi da o njegovu nestanku ima raznih glasina, ali da se ne može pouzdano utvrditi njegovo boravište. Njegova sestra godinama je uzaludno trkala za njim.

Izvor: kazivanje Ružice Bolkovac, rođ. Crnjac, iz Zagreba.

Lit.: *Subotička Danica ili bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1937.*, Subotica, b.g.; I. Topalić, *Katolički kalendar za prostu 1979. godinu*, Bačka Palanka, 1978; A. Baković, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Zagreb, 2007; T. Vuković, *Katolički martirologij u Vojvodini* (6.), Smaknuća bez suda i presude, *Hrvatska riječ*, br. 289, Subotica, 12. IX. 2008; K. Bušić, *Djelovanje bačkih Hrvata u kulturnim institucijama NDH*, doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu Hrvatski studiji, Vukovar-Zagreb, 2008-2009; A. Sekulić, *Selo na raskrižju putova : Stoljetnica žedničke župe*, Subotica, 2011; S. Beretić, 180 godina Župe svetoga Roka (XIII. dio), *Zvonik*, 6-7/2022, Subotica; L. Poljak, Oganj kojeg je progutala crvena noć, *Zvonik*, 11/2024; <https://komunistickizlocini.net/>

S. Beretić i K. Bušić

OGRIZINE, 1. posječene stabljike kukuruza s kojih je stoka pojela lišće. U prijašnje vrijeme, kada je mehanizacija bila slabije zastupljena u obradi zemlje te se uglavnom radilo ručno, ljudi su sve svoje proizvode iskorištavali u najvećoj mjeri jer se gotovo ništa nije bacalo. Tako bi nakon ručnoga branja kukuruza stabljike koje su ostajale cijele posjekli, povezali u snopove, prevezli do salaša, odložili u badnjeve i njima hranili stoku budući da su listovi najhranjiviji dio stabljike. Ogrizine su stoci (konjima, kravama, ovcama) bile dodatni obrok jer su davane nakon glavne hrane. Sa stabljike je stoka pojela sve lišće, a ostala bi gola stabljika kukuruzovine

(dijal. bunjevački *kuruzna*, dijal. šokački *kukuruznjak*) – ogrizine. One su uzimane iz jasala, povezivane u snopove i slagane na gomilu te su poslije korištene za loženje. Zimi su ložene u parasničke peći, krušne peći, ili, kako su ih još nazivali, banja-peći ili paorske peći, kojima grijane sobe. Osim

Ogrizine

toga, ogrizinama se užarena peč koristila i za pečenje kruha, kolača i mesa. Riječ je poznata i u govorima vojvođanskih Srba, a također je koriste i u zapadnoj Hercegovini i Lici u sličnome značenju i također u množini – otpaci stočne hrane (npr. sijena u jaslama); 2. U jednini (ogrizina) označava ostatak od jela. Etimologija potječe od riječi ogristi (*prasl.* i *stsl.* gryzti) – unao-kolo što pojesti grizući, a odgrizeni je komad (zalogaj) ogrizak (npr. jabuke, kruške).

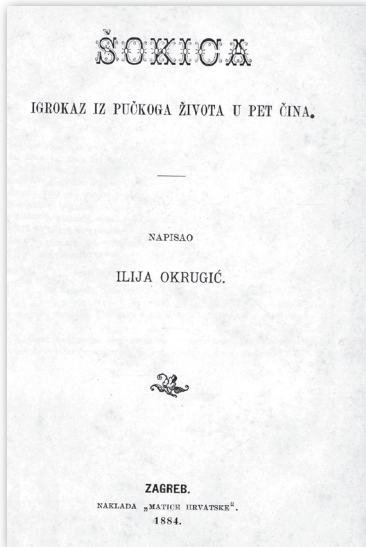
Lit.: M. Peić, G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad-Subotica 1990; A. Stantić, *Krux naš svagdanji*, Subotica 2001; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb 2005; *Rečnik srpskih govora Vojvodine*, 6, Novi Sad, 2006; M. Čuljat, *Ričnik ličke ikavice*, Gospić, 2009; A. Stantić, *Rječnik manje poznatih riječi i izraza, Klasje naših ravni*, 7-8/2013, Subotica; A. Kraljević, *Ričnik zapadnohercegovačkog govora*, Široki Brijeg-Za-

greb, 2013; M. Šeremešić, *Bile riči*, Subotica, 2016; Ž. Mandić, *Rječnik govora santovačkih Hrvata*, Pečuh, 2016.

P. Skenderović

OKRUGIĆ, Ilija (Okругić Srijemac) (Srijemski Karlovci, 12. V. 1827. – Petrovaradin, 30. V. 1897.), svećenik, književnik, narodni preporoditelj. Pučku školu i gimnaziju završio je u rodnom mjestu, a teologiju u Đakovu 1847., gdje ga je biskup Josip Juraj Strossmayer zaređio 1850. kao svojega prvoga zaređenika. Strossmayeru kao osobi i njegovim idejama ostao je vjeran do kraja života. Bio je kapelan pa župnik u više slavonskih i srijemskih mjesta, a od 1866. do smrti župnik župe sv. Jurja mučenika u Petrovaradinu. Još kao sjemeništarač pristaša je Hrvatskoga narodnoga preporoda (Ilirskoga pokreta) te se javlja prigodnim stihovima u zadarskoj *Zori dalmatinskoj* Ante Kuzmanića 1845., a objavljivao je i u *Danici* Ljudevita Gaja te poslije u mnogim drugim hrvatskim i srpskim listovima i časopisima, katkada anonimno ili pod pseudonimima. Napisao je velik broj pjesama, pisao je i novele i povijesne rasprave vezane za Srijem (svojem je prezimenu dopisivao riječ Srijemac), a najbolja su mu književna ostvarenja pučki igrokazi, osobito farsično koncipirana četveročinska prozna »vesela igra« *Saćurica i šubara ili Sto za jedan* (1864.), didaktički petočinski igrokaz folklornih obilježja *Grabancijaši ili Batine i ženidba* (1874.) te popularna petočinka iz pučkoga života *Šokica* (1884.) o ljubavi katolkinje i pravoslavca, napisana u ekumenskom duhu. Anonimno je objavio sonetnu zbirku *Srčanice : Glasinke-Zvonjelice* (1874.) te alegorijsku scensku prigodnicu *Sastanak vila na Velebitu, u Trnavi i Đakovu...* (1888.) – pohvalnicu Strossmayerovim političkim i ekumenskim pogledima u povodu njegove zlatne mise, koju su promadžarske vlasti zabranile i dale spaliti, ep *Sveti Ivan Kapistran Pobjeditelj Turakah kod Biograda godine 1456* (1892.) i dr., a više mu je djela ostalo u rukopisu, ili su izgubljena, ili objavljivana anonimno. Neke su mu pjesme i uglazbljene te su stekle popularnost, a za-

pažen je i kao skladatelj prije svega vjerskih, a manje svjetovnih skladbi, od kojih je za neke harmonizaciju poslije napravio Stanislav Preprek. Kao ravnatelj svetišta Gospe Snježne na Tekijama temeljito ga je

I. Okrugić, *Šokica*, Zagreb, 1874.

obnovio 1881. i u narednim godinama dalje uređivao. Začasni naslov opata sv. Dimitrija Srijemskoga dobio je 1885. Djelovao je u ekumenskom duhu, osobito u vrijeme župnikovanja u Petrovaradinu, kada se kulturnim radom okreće susjednom Novome Sadu, pa su ga posmrtno odlikovali srpski kralj Aleksandar Obrenović i crnogorski knjaz Nikola Petrović. Pokopan je pokraj crkve Gospe Snježne u svetištu na Tekijama. Najveći dio njegove rukopisne ostavštine nalazi se u rukopisnoj zbirci biblioteke Matice srpske u Novom Sadu, a manji dio u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

U svojem preporodnom djelovanju Ivan Antunović, među ostalim, surađivao je i s Okrugićem, koji je prihvatio poziv na suradnju u *Bunjevačkim i šokačkim novinama* i *Bunjevačkoj i šokačkoj vili*. Tako je nakon najave pokretanja *Bunjevačke i šokačke vile* napisao prigodnicu *Pozdrav bunjevačkoj Vili*, a u oba je lista 1870.-73. pod pseudonimima objavio niz pjesama –

prije svega budnica, ali i prigodnica, ljubavnih pjesama te prepjeva, u čemu ga je Antunović stalno poticao. Među ostalim je u *Bunjevačkoj i šokačkoj vili* 1872. objavio pjesmu *Uzklík rodu viernog Bunjevca*, koja je zapravo njegova dopunjena te izmijenjena naslova pjesma *Uzklík ilirskih srdaca vierno Dom ljubećih*, što ju je 1846. objavio u *Zori Dalmatinskoj* i *Danici*. Uz njegovu budnicu *Bunjevačkoj omladini* iz 1872. Antunović komentira da je »zgodna za deklamiranje« i preporuča bunjevačkim učiteljima da je nauče djecu. Njih dvojica zapravo su se znali otprije, dopisivali su se od 1863. do kraja Antunovićeva života, a sačuvana Antunovićeva pisma objavio je Matija Evetović. Okrugić se dopisivao i sa svećenikom Ivanom Evetovićem, a u pismima Antunovića naziva »Pobro Ivo«. Njihov jedini susret zbilo se 26. V. 1887., kada je Antunović, nakon jednoga od svojih putovanja po Europi, bio u Petrovaradinu i pohodio svetište Gospe Tekijske te održao sv. misu. Nakon što je Antunović preminuo, Okrugić je napisao prigodnicu *Nadgrobna tužaljka za Presvietlim i Prečasnim Ivanom Antunovićem, naslovničim biskupom Bosonskim i velikim predstavnikom kaločkim, žarkim rodoljubom šokačko-bunjevačkim, dne 13. siečnja 1888. u 6 sati večerom blago u Gospodinu preminuvšim*. U *Bunjevačkoj i šokačkoj vili* koristio se pseudonimima Milanko i I. O. S., a u drugim publikacijama i Sriemac, Ilija Smiljanić, Ilija Sriemac itd.

Od 2002. u Zemunu djeluje Zajednica Hrvata Zemuna *Ilija Okrugić*. Znanstveni skupovi »Dani Ilije Okrugića« održani su u Zemunu 2005. i 2007. Društvo književnika Vojvodine ustanovilo je 2010. nagradu koja nosi njegovo ime za najbolju knjigu na hrvatskom jeziku (dodjeljuje se svake četvrte godine, a mogu je dobiti samo autori članovi Društva). U novije vrijeme njegov je književni opus osobito obrađivala Jasna Melvinger, a glazbeni Đuro Rajković. U svetištu Majke Božje Tekijske u Petrovaradinu održane su akademije njemu u čast 2008. i 2009. Po scenariju Jasne Melvinger Stipe Ercegović (Beograd, 1948. – Beo-

grad, 2023.) snimio je igrano-dokumentarni film *Ilija Okrugić – domovino, slatko milovanje* 2014. god. U biskupijskome svetištu Gospe Tekijske 2022. prigodnim programom obilježena je 125. obljetnica njegove smrti.

Djela: *Božićni darak s badnjačkom i trikaljevačkom koledom*, Djakovo, b.g.; *Uzklík veselja i iskricе željah pjesnika i fruškogorske vile srijetnomu došastju presvietlog, prečastnog i veleučenog gospodina gospodina Josipa Jurja Strossmayer, biskupa bosanskog ili djakovačkog i sriemskog, ... na dan njegovog svečanog uvoda na stolicu*, Osiek, 1850; *Ružica zlamenita*, Beč, 1858; *Seljanka ili pastirski razgovor*, Osiek, 1861; *Slavospjev za blagdan prvih slavjanskih apostoloh Sv. Ćirila i Metoda*, Osiek, 1861; *Sriemska vila*, Osiek, 1863; *Tisućoljetna slava s. Ćirillu i Metodu*, Karlovci, 1863; *Sačurica i šubara ili sto za jedan*, Osiek, 1864; *Slavospjev prečistoj Mariji Djevici Tekinskoj Gospi na drugi dan Uzkrsa*, Novi Sad, 1870; *Srčanice : Glasinke-Zvonjelice*, Novi Sad, 1874; *Grabancijaši ili Batine i žendiba*, Novi Sad, 1874; *Poviestna crtica postanka i daljeg razvitka Tekijah li hodočastne kapele Tekijske Gospe*, Novi Sad, [1881], (1905²); *Šokica*, Zagreb, 1884; *Strossmayeru na rodjendan navršene sedamdesetgodišnjice*, Djakovo, 1885; *Sastanak vila na Velebitu, u Trnavi i Đakovu...*, Djakovo, 1888. (2005²); *Sveti Ivan Kapistran Pobjeditelj Turakah kod Biograda godine 1456*, Novi Sad, 1892; *Crkvene pjesme*, (prir. Stanislav Preprek), Petrovaradin, 1981; *Glasinke* (prir. Jasna Melvinger), Subotica, 2007; *Lirika* (prir. J. Melvinger), Zemun, 2007. (2017²); *Tri povijesne drame* (prir. J. Melvinger), Subotica, 2007; *Svjetovalne popijevke* (prir. Đuro Rajković); Zemun, 2008. (2020²); *Crkvene popijevke* (prir. Đ. Rajković), Zemun, 2009. (2020²); *Šaljive poeme* (prir. J. Melvinger), Subotica, 2010; *Hunjkava komedija* (prir. J. Melvinger), Subotica, 2011; *Narodne pjesme iz književnih djela i sakupljačke ostavštine Ilije Okrugića Srijemca* (prir. J. Melvinger), Subotica, 2012; *Hajdmo, hajdmo : crkvene popijevke Ilije Okrugića Srijemca* [zvučni CD], Petrovaradin, 2015; *Uzklík veselja i iskricе željah Pjesnika Fruškogorske vile* (prir. M. Ćurić), Slavonski Brod-Đakovo, 2022.

Lit.: M. Evetović, *Život i rad biskupa Ivana Antunovića narodnog preporoditelja*, Subotica, 1935; *Grada za leksikon pisaca Jugoslavije*, 5, Novi Sad, 2010; *Zbornik radova s prvog znanstvenog skupa »Dani Ilije Okrugića« u Zemunu*, 20. – 21. svibnja 2005. : Zemun i Zemunci u riječi i slici, Zagreb – Zemun, 2005; *Hrvatska enciklopedija*, 8, Zagreb, 2006; *Znameniti Zemunci i Srijemci : zbornik radova sa Drugog znanstvenog skupa »Dani Ilije Okrugića« u Zemunu*, 25.-26. svibnja 2007., Zagreb – Zemun, 2007; Đ. Rajković, *Glazbena djela*

Ilije Okrugića Srijemca, *Klasje naših ravni*, 9-10/2007, Subotica; *Hrvatska književna enciklopedija*, 3, Zagreb, 2011; J. Melvinger, *O Iliji Okrugiću Srijemcu : književnopovijesni i jezikoslovni članci i rasprave*, Subotica, 2011; I. Andrić Penava, *Ilija Okrugić Srijemac – hrvatski preporoditelj u Srijemu. Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 6, Subotica, 2014; P. Pifat, *Glazbeno stvaralaštvo Ilije Okrugića Srijemca* (prigodom 190. obljetnice rođenja i 120. obljetnice smrti), *Nova riječ*, 1-2/2017, Subotica, 2017; P. Pifat, *Opat Ilija Okrugić Srijemac*, u: *Znamenite ličnosti i ustanove Sremskih Karlovaca*, Novi Sad, 2020.

S. Bačić

OLAJ (*lat.* oleum < *grč.* élaion: ulje), naziv koji se koristi za razne vrste ulja i biljnih masnoća, počevši od ulja za jelo i kuhanje, ulja za podmazivanje alata i strojeva, do nerafiniranoga industrijskoga ulja za mazanje podova (u kavanama, školama i sl.). Najčešće se odnosi na ulje dobiveno iz sjemena lana, laneno ulje. Za pod namazan takvim uljem kaže se da je »olajisan«. U govoru bačkih Hrvata, kao i Srba na području Ugarske, riječ je hungarizam (*madž.* olaj).

Lit.: A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005; D. Petrović, D. Miloradov, K. Sunajko, I. Ćelić, *Rečnik srpskih govora Vojvodine*, 6, Novi Sad, 2006; I. Gutman, *Bunjevačka kemija, Miroljub*, 4/2008, Sombor; Ž. Mandić, *Rječnik govora santovačkih Hrvata*, Pečuh, 2016.

I. Gutman

OLOVO (*praslav:* olovo), kemijski element, kovina srebrnomodne boje. Na svježem je presjeku sjajno, a stajanjem na zraku potamna zbog stvaranja sloja oksida i karbonata. Mekano je i teško (gustoća 11,35 g/cm³), niskoga tališta (327,5 °C). Poznato je od davnina, najmanje 1000 god. prije Krista.

Brojne su mu primjene: zbog velike gustoće od olova se izrađuje streljivo za puške i topništvo; zbog otpornosti na koroziju u građevinarstvu se od njega izrađuju krovne obloge, izrađivale su se kanalizacijske cijevi, koristi se i kao uteg (npr. na udicama) itd.

Ostavlja taman trag na papiru. U staro vrijeme pisaljka je bila olovna žica uta-

knuta u drveni štapić. Otuda potječe naziv »olovka«. U suvremenim olovkama nema olova.

Tetraetilolovo ($\text{Pb}(\text{C}_2\text{H}_5)_4$) dodaje se u benzin kao antidetonator. Zbog otrovnosti olova danas se preferira upotreba bezolovnog benzina.

Olovo-acetat ($(\text{CH}_3\text{COO})_2\text{Pb} \cdot 3 \text{H}_2\text{O}$), poznat pod imenom »olovni šećer«, bijela je otrovna tvar slatka okusa. U ranijim vremenima »poboljšavali« su vino dodajući mu olovni šećer, ali je u novije vrijeme to zabranjeno.

Minij (Pb_3O_4) jedan je od oksida olova, tvar jarko crvene boje. Poznati su slučajevi kada su ga dodavali u mljevenu crvenu papriku kako bi joj povećali težinu, no ta je praksa kazneno zabranjena.

U bačkih Bunjevaca bio je običaj da se tali olovo (obično u vatri u peći, u nekoj većoj žlici) i da se onda ulije u hladnu vodu. Od nepravilnih djelića olova koji tako nastaju pokušavali su »predviđati« buduće događaje.

Lit.: I. Filipović, S. Lipanović, *Opća i anorganska kemija*, Zagreb, 1982.

I. Gutman

OMAHEN, Većeslav (Podraga, Goriška, 11. XI. 1891. – Tavankut, 20. VI. 1949.), učitelj, kulturni djelatnik. Otac mu je bio općinski bilježnik Ivan. U Prvom svjetskom ratu mobiliziran je u rodnom mjestu u austro-ugarsku vojsku, no na kraju se borio kao dragovoljac na Solunskoj fronti. U Suboticu dolazi 1919. te je raspoređen za učitelja u školu u Zlatnom kraju u Tavankutu. Obnašao je i dužnost upravitelja te škole 1930. Angažiran je i u sokolskom društvu kao vođa Sokolske čete, koju je osnovao u Gornjem Tavankutu 1921. Bio je član Demokratske stranke, Samostalne demokratske stranke Svetozara Pribićevića i poslije Narodne radikalne stranke, u kojoj je 1927. izabran za bilježnika Radikalnoga kluba u Tavankutu. Kao izbjeglica iz slovenskih krajeva koji su poslije rata pripali Italiji, postupak za stjecanje državljanstva Kraljevine SHS pokrenuo je tek 1928. U me-

đuratnom razdoblju sudjelovao je u organiziranju kazališnih djela u školi u Zlatnom kraju, što su činili i Ivan Prčić Gospodar, učitelj na Čikeriji, Vinko Romić, učitelj u Tavankutu, pučki pisac Luka Kujundžić Strika i mještanka Ilka Vuković Pašička. God. 1940. raspoređen je u osnovnu školu na Paliću. Kada je nakon Drugoga svjetskoga rata u Tavankutu mladež učlanjena u Savez komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ) i Antifašističku omladinu Jugoslavije počela ponovno organizirati kazališne predstave, Omahen je kao učitelj u tavankutskom Zlatnom kraju, skupa s Ivanom Prčićem – Gospodarom, inicijator da se taj aktiv oformi kao zasebno društvo za dramski rad, što je rezultiralo osnivanjem Hrvatskoga kulturno-prosvjetnoga društva *Matija Gubec* 1946. te je i jedan od njegovih članova. Vodio je administraciju Društva do svoje smrti.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, F:47.1231. I 205/1928.

Lit.: *Neven*, br. 19, Subotica, 11. VI. 1925; *Bunjevačke novine*, br. 11, Subotica, 11. III. 1927; *Dnevnik*, br. 2, Subotica, 2. I. 1930; I. Prčić, *KUD »Matija Gubec« Tavankut 1946 1966*, Subotica, 1966; N: Zelić, *Protiv zaborava : Hrvatsko kulturno prosvjetno društvo »Matija Gubec« Tavankut (1946. – 1996.)*, Zagreb, 2000; Lj. Vuković Dulić, *Crtice iz prošlosti Tavankuta na kojima se temelji HKPD Matija Gubec*, u: I. Petrekanić Sić (ur.), *Čuvari tradicije : Zbornik radova : Seminar bunjevačkog stvaralaštva*, Tavankut, 2021.

S. Mačković i V. Nimčević

OMEROVIĆ, Tomo (Omerovich, Tamás) (Subotica, 19. VIII. 1884. – Pannonhalma, sjeverozapadna Mađarska, 7. V. 1957.), isusovac, vjerski pisac. Sin je Stipana i Estere, rođ. Vrbanović. Pučku školu i gimnaziju završio je u rodnom gradu. Kao mladić igrao je nogomet u novosnovanom Subotičkom atletskom klubu *Bačka*. Stupio je u Družbu Isusovu 1904. u Trnavi (*madž.* Nagyszombat). Nakon novicijata tu je završio i retoriku. Bio je odgojitelj i vjeroučitelj u Travniku 1908.-10. Filozofiju je studirao u Bratislavi i Innsbrucku 1910.-12., a teologiju u Napulju 1913.-15. Za svećenika je zaređen 1915. god. Nakon toga je još godinu dana privatno studirao teologiju u

Pečuhu. Treću probaciju završio je 1917. u Beču-Lainzu. Bio je vrstan propovjednik i pučki misionar te je održavao duhovne vježbe redovnicama. God. 1915. pisao je o Apostolatu molitve u mjesečniku hrvatskih isusovaca *Glasniku Presvetoga Srca Isusova* (danas: *Glasnik Isusova Srca i Marijina*)

Tomo Omerović

(br. 9, 10 i 12). *Subotička Danica* za 1928. objavila kako je na poziv bunjevačke ženske kongregacije održao duhovne vježbe u subotičkoj crkvi sv. Terezije Avilske 19. 21. XII. 1927., uz komentar: »Još ni jedan misionar nije tako govorio od srca srcu kao velč. g. o. Toma, narod se je u takom lijepom broju odazvao, da su se duhovne vježbe pretvorile u male misije.« Djelovao je u mnogim isusovačkim rezidencijama i župama u Mađarskoj, katkada i na njihovu čelu (primjerice, kao župnik u Nagykapornaku, u Zalskoj županiji, 1933.-36.). Kada je Košice (*madž. Kassa*) 1938. ponovno pripojeno Mađarskoj, tu je ponovno otvoreno isusovačko učilište, na čije je čelo postavljen Omerović. Vodio je veliki centar Marijinih kongregaciju Budimpešti 1925.-33. i 1939.-43. Od 1944. djelovao je u Segedinu. Kada su mađarske komunističke vlasti raspustile sve crkvene redove, u lipnju 1950. odveden je u Vác. Nakon što je ubrzo pušten na slobodu, primio ga je reformirani pastor u Kiskunhalasu, a 1951. preselio se u socijalni dom u Pannonhalmi.

Objavio je četiri djela – jedno na talijanskome (isto i na latinskome), a tri na mađarskome jeziku. Također je preveo 1947. na mađarski knjižicu talijanskoga isusovca Domenica Mondronca *Maria Go-*

retti o talijanskoj djevici mučenici (1890.–1902.), koja je 1947. proglašena blaženom, a svetom 1950.

Pokopan je u Pannonhalmi.

Djela: *Il piccolo manuale della congregazione Mariana*, Napoli, 1914; *Kanadai szent vértanuk élete*, Budapest, [1932]; *Loyolai Szent Ignác rövid életrajza*, Rákospalota, [1940]; *Jöjj, Uram Jézus! Előkészület a szentáldozáshoz és hálaadás, Budapest 1942.*

Prijevod: *Boldog Goretti Mária a 12 éves »modern Szent Ágnes«, a szűzi tisztaság vértanúja*, Budapest, 1947.

Lit.: Kronika, *Subotička Danica ili bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za prestupnu godinu 1928.*, Subotica, b. g.; K. Bunić [I. Kujundžić], *Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata*, Subotica, 1946; A. Sekulić, *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, Zagreb, 1996; <https://lexikon.katolikus.hu/O/Omerovich.html>; <https://leveltar.jezusita.hu/hu/node/1114> (pristupljeno 16. VIII. 2024.)

M. Bara i S. Bačić

OMLADINSKO DRUŠTVO JUGOSLAVIJA, prva udruga mladeži subotičkih Bunjevaca i Srba nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije. Inicijativa je pokrenuta u vrijeme poleta jugoslavenske ideologije ubrzo nakon povlačenja mađarske vojske na demarkacijsku crtu, dolaska srpske vojske u Suboticu te uspostave novih gradskih vlasti. Akciju je pokrenuo *Neven* radi osnivanje omladinskoga društva koje će pripremiti bunjevačku i srpsku omladinu za daljnji rad na političkom i kulturnom prosvjećivanju, a na čelu su bili prof. Petar Zvekić i Mara Malagurski. Tako je u prostorijama Bunjevačko-srpskoga narodnoga odbora u Gradskoj kući 30. XI. 1918. skupina subotičkih Srba i Bunjevaca održala sastanak inicijativnoga odbora. Predsjednik odbora bio je Petar Zvekić, dopredsjednici Lazar Orčić i Jovan Milekić, tajnici Mara Malagurski i Matija Evetović, blagajnik Aleksandar Stanković. Radi izrade pravila društva izabran je odbor od 20 članova (10 Bunjevaca i 10 Srba). Bunjevački članovi bili su Klara Prčić, Tonika Pešut, Anica Miković, Pavka Malagurski, Katica Neorčić, Lajčo Kopunović, Koloman Jaramazović, Andrija Čakić, Lajčo Vidaković i

Lajčo Ivandekić. Društvo je počelo djelovati i prije formalne registracije: kralju Petru Karađorđeviću čestitalo je Krsnu slavu 13. XII., Mara Malagurski u ime Društva pozdravila je 31. XII. 1918. dolazak u Suboticu vojvode Petra Bojovića, zapovjednika I. srpske armije, a tim je povodom Društvo

Pečat Omladinskog društva Jugoslavija

popodne priredilo »pastirsku igru Betlehem« u Gradskom kazalištu. Tijekom siječnja Društvo je održalo više predavanja, a jedan od predavača bio je i Vasa Stajić. Petar Zvekić, profesor i upravnik Trgovačke akademije (tada »Bunjevačko-srpska viša trgovačka škola«) kao predsjednik i Pavka Zvekić kao »perovođa« podnijeli su velikom županu i gradonačelniku dr. Stipanu Matijeviću 18. III. 1919. Pravila na odobrenje, kao i zahtjev za dodjelu prostorija u Kossuthovoj ulici (danas Korzo), te su Pravila ubrzo i odobrena. *Neven* je zabilježio da je 25. III. 1919. održano prvo sjelo Društva u punoj velikoj dvorani Gradske kuće. Međutim, uslijed razvoja društvenoga i političkoga života, osnivanja novih društava i političkoga raslojavanja, Društvo se nije uspjelo dugo održati te je njegov rad zamro već 1919.

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, Gr.756 /1919; F:47. II 165/1919-

Lit.: *Neven*, 13, 20, 33, 34, 35/1918, 4, 67, 237/1919, Subotica; J. Šokčić, *Subotica pre i posle oslobođenja*, Subotica, 1934; S. Mačković, *Subotica na granici, Grad i ljudi (13. XI 1918. – 4. VI 1920)*, Subotica, 2024.

V. Nimčević i S. Bačić

OMLADINSKO KULTURNO-UMJETNIČKO DRUŠTVO IVAN GORAN KOVAČIĆ, kulturna druga koja je djelovala u Subotici 1948.-52. Utemeljena je na

inicijativu Gradskoga odbora Narodne omladine Subotice, a radila je u prostorijama nekadašnje Subotičke matice, koje su poslije rata nacionalizirane te je u njih poslije smješteno i kino *Zvezda*. Neposredno nakon osnivanja Društva formirana je tamburaška sekcija, tj. tamburaški orkestar, čiji je prvi rukovodilac bio Đuro Bačlija, a zatim i folklorna i dramska sekcija, iako one nisu imale znatnijih uspjeha zbog nedostatka članstva. Tamburaški orkestar bio je uspješniji zahvaljujući pedagoškomu i stručnomu radu voditelja Đure Bačlije te je 1950. sudjelovao na natjecanju tamburaške muzike Vojvodine i zauzeo prvo mjesto. Osnivanje Društva imalo je politički karakter jer je dotada mladež bila okupljena u društvima gotovo po nacionalnom principu: Hrvati Bunjevci išli su u KUD željezničara *Bratstvo-jedinstvo* i u KUD »u Keru«, Mađžari su išli u KUD *Nepkôr*, a Srbi u srpski KUD koji se nalazio u zgradi iznad tadašnje prodavaonice obuće *Borovo*. Vlasti su željele okupiti mladež svih nacionalnosti u duhu bratstva i jedinstva, ali odaziv nije bio na željenoj razini te Društvo nije dugo preživjelo. Kada je 1952. na Međunarodni festival narodnih pjesama i plesova u Llangollenu (Wales) pozvano KUDŽ *Bratstvo-jedinstvo*, nije bilo dopušteno da samostalno nastupa i predstavlja Jugoslaviju, nego je poslana svojevrсна reprezentacija u koju su svi subotički KUD-ovi dali po nekoliko plesača. Iz OKUD-a *Ivan Goran Kovačić* sudjelovala je tek jedna plesačica Jelica Tumbas jer Društvo već bilo u raspadu.

Lit.: A. Jančikin, *Moj život u »Mladosti«*, Subotica, 2007.

P. Skenderović

OMLADINSKO KULTURNO-UMJETNIČKO DRUŠTVO MLADOST, subotička udruga osnovana 1954. Folklorna sekcija počela je raditi potkraj listopada iste godine. Isprva je Društvo bilo smješteno u zgradi Glazbene škole, a osim novih članova pristupali su mu i mladi iz manjih gradskih KUD-ova ili društava koja su bila pred gašenjem ili su prestala djelovati. Kako novoformirano Društvo nije imalo narodnih nošnji za folklorne plesove, sa-

moproglašili su se nasljednicima OKUD-a *Ivan Goran Kovačić* i tako prisvojili njihov fundus nošnji, po svjedočenju Mihajla Jančikina, dugogodišnjega predsjednika *Mladosti*. Osim folklorne sekcije Društvo je imalo i tamburaški orkestar pod rukovodstvom Lazara Malagurskoga, kvartet gitara kojim je rukovodio Josip Stantić, narodni orkestar, zabavni orkestar, puhački orkestar te baletsku sekciju, koja je prestala s radom kada je ugašena Opera pri Narodnom kazalištu u Subotici. Kada je KUD željezničara *Bratstvo-jedinstvo* iz dotadašnjega sjedišta u Harambašićevoj ulici br. 4 (zgradi nacionaliziranoj 1946. od Rimokatoličke crkve, u kojoj su djelovale razne katoličke udruge, a koja je bila dio planirane Zadužbine biskupa Lajče Budanovića) preselio u nove prostorije na željezničkom kolodvoru, OKUD *Mladost* dobio je na korištenje oslobođene prostorije, no već za oko mjesec dana Društvo se seli u zgradu predratnoga Hrvatskoga prosvjetnoga doma u Subotici, nacionaliziranu nakon Drugoga svjetskoga rata, koja se nalazi prekoputa. Brzo dolazi do omasovljenja članstva tako da je OKUD *Mladost* svojedobno imao 12 sekcija i oko 1000 članova. Bilo je jedno od najmasovnijih kulturno-umjetničkih društava u Jugoslaviji. Prvo gostovanje u inozemstvu imalo je 1955. u Zapadnom Berlinu u sklopu razmjene mladeži. Na mnogim međunarodnim natjecanjima i susretima u zemlji i inozemstvu imali su zapažene nastupe i osvajali prva mjesta (Europski festival foklora 1972. u Marshinu, Belgija, itd.) Društvo djeluje do danas izvodeći folklorne plesove različitih naroda, uključujući i bunjevačko-hrvatske.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, F: 157, kutija 22, sv. 9; Kazivanje Mihajla Jančikina iz Subotice; Kazivanje Stipana Peić Gavrana – Čipe iz Subotice.

Lit.: J. Temunović, *Zadužbina biskupa Budanovića*, Subotica, 2002; A. Jančikin, *Moj život u »Mladosti«*, Subotica, 2007; <https://mladost1947.rs/kratak-istorijat/> (pristupljeno 5. X. 2024).

P. Skenderović

OPLESAC (oplenac, pojasac, vinac, pletenica), pletenica načinjena od spletenoga tijesta kojom se opasuje donji dio božićnjaka.

ka. U božićno vrijeme od svih kolača koje su pripremali bački Bunjevci tradicionalno su najveću važnost pridavali božićnjaku – najsvečanijemu kvasnomu pletenom kolaču, koji se držao od Badnje večeri do *Mladog lita* (Nove godine) u podne. Dio njegova ukrasa bila je i svojevrsna pletenica od tijesta kojom se okruživao i koja se nazivala oplesac, oplenc, pletenica, pojasac, vinac...

Stavljanje oplesca na božićnjak ovisilo je o načina izrade božićnjaka. Ako se božićnjak pleće kao lakumić, od tri izdužene pletenice čiji se kraj svijee u sredinu, nema pletenice od tijesta. Izrada na drugi način počinje kao i prethodni, ali se, nakon što se napravi veliki lakumić, on opaše, tj. opleće, pletenicom načinjenom od istoga tijesta kao i lakumić, koja se u nekim bunjevačkim krajevima naziva oplesac ili oplenc. Treći je način da *reduša* od tijesta načini tri *jupike*, koje rastanji na debljinu prsta (oko 2 cm), tri razvaljana komada tijesta kao tri lepinje, te ih položi jedan na drugi, tako da je donja lepinja najveća, srednja manja, a trećom, koju rastanji na određenu veličinu, prekriva donje dvije. Na gornji dio kolača stavlja se »prikrizak« (križ načinjen od istoga tijesta), a oko donje lepinje oplesac. Kako tri lepinje božićnoga kolača predstavljaju Sveto trojstvo, to oplesac ima simboličko značenje jer obuhvaća i povezuje u jednu cjelinu sve tri lepinje, tj. sva tri dijela božićnjaka.

Oplesac se izrađuje na tri načina. Prvi je da se jedna izdužena pletenica od tijesta usuče, tj. uvrti, i tako usukanom pletenicom omota se jedna po jedna lepinja božićnjaka. Drugi je da se dvije pletenice tijesta upletu i da se njima omota božićnjak. Treći je da se tri pletenice tijesta upletu u troplet kao kike i da se njima oplete donja lepinja božićnjaka. Ovaj je posljednji način najkompliciraniji i zahtijeva spretnost i znanje, zbog čega se izrada božićnjaka, a samim tim i oplesca, povjerava najiskusnijoj kućanici.

Izvor: kazivanje Marije – Mace Bošnjak, iz Male Bosne.

Lit.: A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb 1991; A. Stantić, *Krv naš svagdanji*, Subotica 2001; A. Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005; M. Bošnjak, *Božićnjak u kadgodašnjem i današnjem vrjenu*, Subotica, 2009. (2013²); B. Poljaković, *Božićnjak*, u: M. Černelić (ur.), *Tradicijska baština i etnokulturni identitet podunavskih Hrvata Bunjevaca*, Zagreb, 2014; J. Piuković (ur.), *Božićnjaci : 25 godine izložbe božićnjaka*, Subotica, 2022.

P. Skenderović

OPTANT (*njem.* Optant < *lat.* optans, gentiv optantis: koji bira), u međunarodnom pravu, osoba kojoj se dopušta pravo izbora državljanstva u slučaju potpadanja nekog područja pod vlast druge države. Izbor podrazumijeva prestanak prijašnjega državljanstva (uz pretpostavku da država prednica i dalje postoji, ali unutar drugih granica) i preseljenje u državu odabranoga državljanstva, a na temelju međunarodnih ugovora između odnosnih država. Kroz povijest postoje mnogi primjeri optiranja za državljanstvo nekih od država, najčešće nakon ratova i promjene državnih granica, ali su najpoznatiji slučajevi nakon Prvoga i Drugoga svjetskog rata. Upravo je i za podunavske Hrvate najvažnije razdoblje nakon Prvoga svjetskoga rata, kada se na međunarodnoj mirovnoj konferenciji 1919.-20. u Parizu odlučivalo o pripadnosti teritorija na kojima su živjeli.

Pregovori između uključenih država doveli su do potpisivanja Trianonskoga mirovnoga ugovora 1920. između Mađarske i zemalja Antante. Prema čl. 61.-66. postojalo je pravo opcije, tj. slobodnoga izbora života u državi matici, za manjine u Mađarskoj i za Mađare na teritorijima drugih država koji su dotada pripadali Austro-Ugarskoj Monarhiji. Većina optanata u Kraljevini Srba Hrvata i Slovenaca bili su Srbi iz različitih dijelova Mađarske, koji su u značajnoj mjeri iskazali interes za optaciju u Kraljevini SHS, međutim tim su se pravom koristili i Hrvati u pograničnim naseljima Bajškoga trokuta te Baranje. Posebice su se ovim pravom koristili oni koji bi bili izloženi opasnosti zbog aktivnoga sudjelovanja u memorandumima, skupovima, zahtijevanju plebiscita, suradnji sa srp-

skom vojskom ili su na druge načine radili na pripajanju spornih područja Kraljevini SHS u vrijeme srpske okupacije. Većina takvih osoba i njihovih obitelji izbjegla je i povukla se 20. VIII. 1921. s vojskom na teritorij Kraljevine SHS. Izbjeglice su tijekom 1921./22. podnosili molbe za primitak u državljanstvo Kraljevine SHS te su nje-

P. Pekić, *Bajski trokut ili spomen-vijenac Bunjevaca*, Subotica, 1920.

govim stjecanjem ostvarivali status optanata, koji im je omogućivao socijalna i materijalna prava, sudjelovanje u kolonizaciji i smještaj u osnovanim kolonijama, najčešće u blizini granice i većinski mađarskim i njemačkim naseljima. Istodobno je trajalo optiranje Mađara (uglavnom pripadnici inteligencije, činovništva i srednjeg sloja) te mađariziranih Hrvata koji su osjećali privrženost Mađarskoj (npr. Simon Mukić /1861.–1924./, odvjetnik i političar, Franjo Meznerić /1867.–1933./, učitelj i školski nadzornik), kao i nekih pripadnika drugih naroda za mađarsko državljanstvo. S obje strane granice postojali su pritisci građana i vlasti na manjine, ali i agitacija predstavnika matičnih država na preseljenje svojih sunarodnjaka. Broj optanata iznenadio je mađarsku i južnoslavensku stranu jer se s obje strane granice pokrenulo nekoliko desetaka tisuća ljudi. Optacija je imala četiri veće etape: 1921.-22., 1923.-26., 1929.-30. i jesen 1930. – proljeće 1931. U prvom valu iseljavanja Hrvati iz Bajškoga trokuta i Podunavlja najčešće su prelazili u susjedna,

pogranična naselja, s kojima su nerijetko bili obiteljski i/ili drugim vezama povezani: Santovo/Bereg, Kolut/Gara, Kaćmar/Ridica, Stanišić/Kunbaja, Aljmaš, Gornja Čikerija/Bajmok, Tavankut, Donja Čikerija, Subotica itd. Zbog agrarne reforme i dostupnosti zemljišta dio iseljenih Hrvata, napose oni koji su kasnije optirali, bio je smješten po raznim pustarama, tj. novim kolonijama, u Rastini, Mišićevu, Mileševu (*madž.* Kutaspuszta), Srbobranu (*madž.* Szenttamás), Feketiću, Čantaviru, Sekiću/Lovčencu (*madž.* Szeghegy), Srednjem Salašu kod Bajše, Horgošu, Adi, Hajdučići (*madž.* Istvánvölgy) u Banatu, koloniji Belje u Baranji i drugdje. Većina ih se naselila u Bačkoj, a u znatno manjem broju u Banatu i Baranji. Iz nekih kolonija, napose Hajdučice, Riđice, preseljavali su u Bereg, Bač, Bajmok, Sombor, Suboticu i druga naselja s hrvatskim stanovništvom.

Hrvati sjevernijih podunavskih naselja oko Budimpešte (Andzabeg, Erčin, Tukulja, Senandrija) te Bačina i Dušnoka nisu iskazivali znatniji interes za optiranje. Prema izvješću Józsefa Margitaia, savjetnika za manjine ureda predsjednika mađarske vlade, koji je 1924./25. bio izaslan u okolicu Budima i Podunavlja radi procjene situacije među manjinama, Hrvati (Bunjevci i Iliri) nisu pokazivali znatniji interes za optiranjem. U Andzabegu (*madž.* Érd) 1924. našao je da su među mještanima samo dvije obitelji odlučile optirati za Kraljevinu SHS te da južnoslavenska agitacija među mještanima nije imala odjeka. Za razliku od Andzabega, u Erčinu je vladala agitacija za preseljenje u Kraljevinu SHS. Osam erčinskih obitelji koje su prešle na pravoslavlje optirale su, ali su se razočarane ubrzo vratile. Nezadovoljstvo obrazovanjem na materinskom jeziku postojalo je u Tukulji (*madž.* Tököl) i Dušnoku, ali ne i za optiranjem. U Sentivanu (*madž.* Felsőszentiván) 1925. nije bilo namjere mještana da se isele, iako su 1918.-21. surađivali s okupacijskim vlastima.

Tijekom cijelog razdoblja međuraća postajale su i povratne migracije s obje strane granice onih koji su se razočarali

u novim sredinama, socijalnim statusom i životnim uvjetima (npr. dr. Franjo Matarić r. 1899. iz Sombora, koji je prvotno 1922. optirao za mađarsko državljanstvo, doktorirao 1927. u Budimpešti, dobio je 1935. namještenje kao liječnik u Bezdanu, zbog čega je nastao politički skandal). Podaci o broju ljudi koji su optirali za Kraljevinu SHS, odnosno Mađarsku, nisu precizni jer se poslijeratni popisi i statistike o broju izbjeglih i njihovoj etničkoj pripadnosti ne smatraju vjerodostojnima. Dodatno, dio iseljenih vraćao se u svoja stara mjesta prebivanja, što dodatno otežava takve brojilbe. Oni koji su se zadržali u Kraljevini SHS/Jugoslaviji uglavnom su ostali u naseljima u pograničnoj zoni i među svojim sunarodnjacima te su se brzo integrirali u lokalne zajednice. U kolektivnoj memoriji bačkih Hrvata Bajski je trokut ostao zapamćen kao »nova grobnica bunjevštine« (Ivan Kujundžić), odnosno zvan je »našom drugom Istrom« (Marko Čović i Aleksa Kokić). U govoru bačkih Bunjevaca korišten je i fonološki prilagođen (o → a) oblik *aptant*.

Među društvenim, političkim i kulturnim djelatnicima podunavskih Hrvata koji su nakon Prvoga svjetskoga rata izbjegli i optirali iz Bajskog trokuta jesu: Ivan Abramović (1883.–1977.) iz Aljmaša (*madž.* Bácsalmás), Josip Vuković – Đido (1890.–1951.) iz Bikića (*madž.* Bácsbokod), Josip (Joza) Velin iz Santova, Petar Pekić (1896.–1965.) iz Sentivana, Pajo Išpanović (1886.–1941.) iz Kaćmara, obitelj Pavla Blesića (1924.–2022.), slikara i kipara iz Kaćmara i dr.

Lit.: T. Iskruljev, *Raspeće srpskog naroda u Sremu 1914 godine i Mađari. Sa mađarske granice – Bajski trokut – Sent-Andrija*, Novi Sad, 1936; *Stenografske beleške Narodne skupštine Kraljevine Jugoslavije*, god. 5, knj. 1, Beograd, 1937; L. Trnjegorski [Lojze Berce], *Jugoslavenske manjine u inostranstvu*, Beograd, 1938; F. Tegzes, *A miniszterelnökség délszláv szakreferensének jelentései a baranyai délszlávokról az 1920-as évek első felében*, u: *Baranyai helytörténetírás*, 1/1978, Pécs; V. Ibler, *Rječnik međunarodnog javnog prava*, Zagreb, 1987; N. Gaćeša, *Optanti iz Mađarske u Kraljevini SHS posle Prvog svjetskog rata, Društvene nauke o Srbima u Mađarskoj : zbornik radova sa okruglog stola održanog 6-8. decembra*

1998., Budimpešta, 2003; *A Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Karán végzett orvostanhallgatók jegyzéke 1921-1951*, Budapest, 2006; *Hrvatska enciklopedija*, 8, Zagreb, 2006; G. Malović, *Seoba u maticu : Optiranje Srba u Mađarskoj 1920–1931*, knj. I, *Seoba u maticu: Spiskovi srpskih optanata u Mađarskoj 1920-1931.*, knj. II, Novi Sad, 2010; E. Beckett Weaver, *Hungarian Views of the Bunjevci in Habsburg Times and the Inter-war Period, Balcanica*, 42, Belgrade, 2011; A. Mojzes, *Bajmok a magyar közigazgatási rendszer idején 1941. április-1944. október, Délvidéki szemle*, 1/2014, Szeged; L. Heka, *Trianonski mirovni ugovor i razgraničenje u Bačkoj (Nastanak i dokinuće »Nove Subotice«), Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, Subotica, 2020.

M. Bara

ORAČIĆ, Antun (Subotica, 26. VIII. 1954. – Subotica, 19. VII. 2010.), vozač kasačkih utrka, trener u kasačkom sportu. Rođen je u zemljioradničkoj obitelji Mije i Ružice, rođ. Romić. Osnovnu školu završava na Klisi, salaškom naselju nedaleko od Subotice. Nakon toga ostaje raditi kao zemljioradnik, najprije pomažući roditeljima na salašu, a poslije vodeći svoje gazdinstvo. Bavio se zemljioradnjom do kraja života. Konje je zavolio radeći uz oca na salašu od rane mladosti, što se poslije odrazilo na njegovu ljubav prema tim životinjama. Bio je član Konjičkoga kluba *Bačka* iz Subotice, za koji je nastupao cijelu svoju karijeru. Ostvario je mnogo pobjeda i dobrih plasmana na utrkama kao vozač. U Jugoslavenskom kasačkom derbiju (konji od 4. godine) osvojio je: 1. mjesto 1993. u Beogradu (grlo Holidej), 2. mjesto 1994. u Beogradu (Adalia) i 1997. u Beogradu (Hit). S Holidejem je izjednačio vremenski rekord Derbija (1:21,5 min.) 1993. Od ostalih važnih utrka pobijedio je na sljedećima: Probni derbi 1994. s Adalijom i 1997. s Hitom; Revanš derbi 1997. s Hitom; Dužijanica i Subotička milja 1991. s Listorom. Usto je osvojio utrku za Pokal Somborskih novina 1993. s Adalijom i utrku Oslobođenje grada Subotice 1999. s Hitom. Pobijedio je na Prvenstvu Vojvodine za konje od 2. godine 1992. u Subotici s Adalijom. Na Prvenstvu Srbije i Crne Gore za konje od 3. godine osvojio je 2. mjesto 2003. u Beogradu s Dorom P.B. Posljednji veći uspjeh u karijeri ostvario je na Prob-

nom derbiju 2007. u Subotici zauzevši 3. mjesto s Flying Devilom. Kao trener zaslužan je za sportsku karijeru svojega sina Mirka, koji ga je nadmašio rezultatima.

Pokopan je na Senčanskom groblju u Subotici.

Izvor: osobni iskaz Mirka Oračića, sina Antuna Oračića.

Lit.: *Magyar Szó*, br. 261, Újvidék, 22. IX. 1992; *Nove subotičke novine*, br. 121, Subotica, 28. VI. 2019; <http://www.serbia-trot.org.rs/index.html> (pristupljeno 26. III. 2024).

P. Skenderović i E. Hemar

ORAČIĆ, Mirko (Subotica, 29. IX. 1986.), vozač kasačkih utrka. Sin je Antuna i Ivankke, rođ. Poljaković. U subotičkom prigradskom naselju Šandor pohađao je OŠ 25. maj (danas OŠ *Sveti Sava*). Potom je završio Kemijsko-tehnološku srednju školu *Lazar Nešić* za zanimanje tekstilni radnik, ali nikada nije radio u struci jer se bavi poljoprivredom. Konje je zavolio od ranoga djetinjstva uz svojega oca te je s njim trenirao od svoje 12. godine. Kao član Konjičkog kluba *Bačka* iz Subotice počeo se aktivno natjecati s 15 godina. Prvu utrku vozio je u Subotici na Handikap utrci s grlom Donkaster te je zauzeo 4. mjesto. U karijeri je ostvario više od 300 pobjeda na raznim kasačkim utrkama. S grlom Petressa bio je iznimno uspješan 2013., kada je osvojio 1. mjesto na Probnom derbiju u Beogradu, 2. mjesto na Srpskom kasačkom derbiju u Beogradu i Vojvođanskom kasačkom derbiju u Despotovu te 3. mjesto na Revanš derbiju u Beogradu. Ostvario je pobjede na važnim kasačkim utrkama: Subotička milja 2003. (Doroti I.T.) i 2008. (Fantastik Lobell); Pokal Somborskih novina 1999. (Csatra +); Petrovdanska utrka 2008. u Srbobranu (Fantastik Lobell); Oslobođenje grada Subotice 2011. (Selldahir S.G. +) itd. Jedan od posljednjih uspjeha postigao je osvojivši 2. mjesto na Revanš derbiju 2021. u Subotici (Etta James A.T.).

Na Prvenstvu SR Jugoslavije osvojio je 1. mjesto 1999. u Subotici (konji od pet godina – Lisa Q), 3. mjesto 1997. u Beogradu (konji od tri godine – Lisa Q) i 2002. u Despotovcu (konji od dvije godine – Dora

P.B.). Na državnom prvenstvu Republike Srbije osvojio je 1. mjesto 2010. u Srbobranu (konji od dvije godine – Doriva), 2. mjesto 2011. u Beogradu (konji od tri godine – Doriva +) i 2021. u Somboru (konji od dvije godine – Jolaine de Sajan) te 3. mjesto 2007. u Subotici (konji od tri godine – Gracia). Na Kupu Vojvodine u Despotovu osvojio je 1. mjesto 2010. (konji od 2. godine – Doriva), 2. mjesto 2015. (konji od dvije godine – Do Star Wise) i 3. mjesto 2007. (konji od tri godine – Gracia). Nastupao je i na međunarodnim utrkama u zemlji i inozemstvu. Vozio je za SR Jugoslaviju 1999. na utrci u Rimu te je osvojio 2. mjesto.

U kasačkom sportu vodi se kao Mirko Oračić mlađi jer se i njegov stric Mirko bavio tim sportom. Živi u blizini Subotice na Čantavirskom putu.

Izvor: osobni iskaz Mirka Oračića.

Lit.: *Nove subotičke novine*, br. 121, Subotica, 28. VI. 2019.; <http://www.serbia-trot.org.rs/index.html> (pristupljeno 27. III. 2024).

P. Skenderović i E. Hemar

ORBINI, Mavro (Orbin, Mavar) (Dubrovnik, sredina XVI. st. – Dubrovnik, 30. X. 1610.), benediktinac, pisac. U mladosti se zaredio i pristupio benediktinskomu samostanu sv. Marije na otoku Mljetu. Prior samostana sv. Andrije na istoimenom otočiću Dubrovačke Republike bio je 1592., a opat samostana sv. Mihovila Arkandela u Pakljenoj na dubrovačkom otoku Šipanu 1593. Uskoro se sukobljava s Ivanom Orsatovim Giorgijem, koji je u to doba bio na čelu mljetske kongregacije benediktinaca. Nakon višegodišnjeg sukoba papa Klement VIII. imenovao ga je 1597. za opata sv. Marije u Baču u Kalačko-bačkoj nadbiskupiji. Naime taj je dominikanski samostan bio bez uprave već četiri godine, od smrti njegova prethodnika Pietra di Vicenzia, dubrovačkog svjetovnog svećenika. Prema papinskoj brevi samostan u Baču u lošem je stanju, stoje samo njegove zidine, a kako zbog turske vlasti nad tim područjima kalačko-bački nadbiskup i biskupi u Ugarskoj ne mogu brinuti o samostanu, pravo imenovanja opata ima Sveta Stolica. Većina

autora drži da Orbini zapravo nikada nije bio u južnoj Ugarskoj, već je samo nosio naslovnu titulu »opata sv. Marije od Bačke«, kojom se poslije potpisivao. Ponovno je preuzeo službu opata u samostanu sv. Mihovila u Pakljenoj 1601., a kada je 1604. postao članom redovničke zajednice u samostanu sv. Jakova na Višnjici u Dubrovniku, izazvao je takva suprotstavljanja da je vraćen u Pakljenu. God. 1606. ponovno je prior samostana sv. Andrije. Te je godine u službi dubrovačke vlade boravio na papinskom dvoru u Rimu. Iz benediktinskoga reda izlazi 1610. te postaje župnikom crkve sv. Antuna u Stonu Malom, odakle je nedugo poslije na prijedlog dubrovačkoga Maloga vijeća prognan te je ubrzo preminuo.

U historiografiji je ostao zapamćen po djelu *Kraljevstvo Slavena*, objavljenom na talijanskom jeziku u Pesaru 1601., zbog čega se smatra jednim od najznačajnijih hrvatskih panslavista. U prvom dijelu knjige govori o podrijetlu Slavena, njihovoj povijesti i prihvaćanju kršćanstva, kao i o raširenosti slavenskoga jezika. U drugom dijelu donio je talijanski prijevod *Ljetopisa popa Dukljanina*, nastao na temelju danas izgubljenoga rukopisa, koji je tek tada postao dostupan javnosti. U trećem dijelu knjige, zamišljenome kao nastavak *Ljetopisa*, zapisao je povijest srednjovjekovne Srbije, Bosne, Hrvatske i Bugarske do 1363. Unatoč Orbinijevu nekritičkomu pristupu izvorima i nepouzdanosti podataka, knjiga je znatno utjecala na kasniju historiografiju i uopće panslavenski pokret. Suvremeni srpski prijevod objavljen je 1968., a hrvatski 1999. Djelomično prerađeni prijevod na hrvatski (»dubrovački«) jezik jednoga od najvažnijih protureformacijskih djela milanskoga franjevca Angela Ellija *Zrcalo duhovno od početka i svrhe života čovječanskoga* završio je 1606., a posthumno ga je priredio i objavio Bartol Kašić. Prijevod je doživio nekoliko izdanja.

Djela: *De Ultimo Fine Humana Vita Vel Summo Bono* (rukopis u Sveučilišnoj knjižnici u Padovi), 1590; *Il Regno degli Slavi*, Pesaro, 1601; *Zrcalo dvohvno od pocetka i sfarhe života coviečanskoga*, Rim, 1614.

Lit.: M. Pantić, Mavro Orbin – Život i rad, u: M. Orbin, *Kraljevstvo Slovena*, Beograd 1968; *Hrvatska enciklopedija*, 8, Zagreb, 2006; S. Čosić, Mavro Orbini i raskol dubrovačkog patricijata, *Radovi – Zavod za hrvatsku povijest*, 43, Zagreb, 2011; A. Pfeiffer, *Istorija Bača od poznog srednjeg veka do opadanja moći osmanskog carstva*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 2019; I. Martinović, Filozofska sastavnica Zrcala duhovnog (1614) Mavra Orbina, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 2/2021, Zagreb.

S. Bačić

ORČIĆ (Oričić, Orečić, Orešić, Orisics, Oresics, Oresits), plemićka porodica. Na osnovi potvrde Zagrebačke županije u Bačkoj je županiji 1776. proglašeno plemstvo Matije i Đure iz stare hrvatske plemićke porodice. Vjerojatno su odvjetak znamenite hrvatske plemićke porodice Oršića, o kojima najstariji podaci potječu iz XV. st. Kada je Subotica 1779. uzdignuta u rang slobodnih kraljevskih gradova, među 727 osoba koje su uvrštene u status građana bio je i Matija *Orisics*. Njegov istoimeni sin dobio je potvrdu plemstva Bačke županije 1820. U popisu plemića 1841. u Subotici je zabilježeno 17 odraslih članova porodice *Oresits*. Iz te plemićke porodice potječe i subotički društveni i kulturni djelatnik između dvaju svjetskih ratova gradski bilježnik i poslije odvjetnik dr. Lazar Orčić (koji je u to vrijeme promijenio prezime u Oršić).

Opis grba: Na plavoj pozadini štita, stojeći na zelenom tlu, nalazi se uspravljen zlatni lav, koji prednjim šapama drži jednokraki križ u kružnici. Isti lav s istim

Grb plemićke porodice Orčić

križem uzdiže se iz krunice na kacigi iznad štita. Plašt: s desne strane zlatno-plav, a s lijeve srebrno-crven.

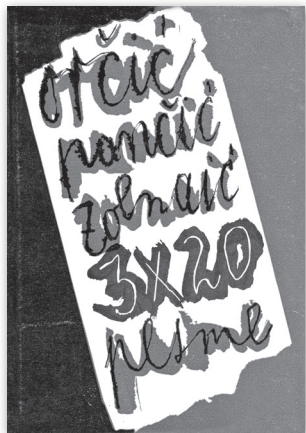
Lit.: I. Iványi, *Szabadka szabad királyi város története*, 2, Szabadka, 1892; Gy. Dudás, Bácskai nemes családok, *A Bács-Bodrog vármegyei Történelmi Társulat Évkönyve*, 2-3/1893, Zombor; Gy. Dudás, A bácskai nemes családok összeírása 1841-ből, *A Bács-Bodrog vármegyei Történelmi Társulat Évkönyve*, 4/1896; M. Mandić, Bunjevačko plemstvo, *Subotička Danica ili Bunjevačko-Šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1927*, Subotica, b. g.; V. Duišin, Plemićke porodice II, *Vojvodina*, 2, [Novi Sad, 1941]; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; M. Szluha, *Bács-Bodrog vármegye nemes családjai*, Budapest, 2002; *Hrvatska enciklopedija*, 8, Zagreb, 2006; V. Nimčević, O prezimenima bačkih Hrvata : Orčić, *Hrvatska riječ*, br. 1035, Subotica, 17. II. 2023; M. Stepanović, A. Pfeiffer, *Plemićke porodice bačkih Bunjevaca*, Subotica-Sombor, 2024; http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_11566 (pristupljeno 3. VIII. 2024).

S. Bačić

ORČIĆ, Jakov (Jašo) (Subotica, 23. II. 1927. – Novi Marof, kraj Varaždina, 16. VI. 1984.), pjesnik, novinar, službenik. Sin je Ivana i Teze, rođ. Dulčić. Djetinjstvo je proveo u Subotici, gdje je završio osnovnu i srednju ekonomsku školu. Pored službovanja u struci jedno se vrijeme intenzivno bavio novinarstvom. Kao novinar radio je u *Hrvatskoj riječi* (i u 1956. preimenovanim *Subotičkim novinama*) te u zagrebačkom *Večernjem listu*. U Zagreb se preselio 1960-ih.

Prve stihove objavio je u *Hrvatskoj riječi* 1953. Bio je među osnivačima subotičkoga književnoga časopisa *Rukovet* 1955., u kojem je surađivao do 1971. Tu su mu posmrtno objavljene i dvije pjesme. Njegov pjesnički ciklus s 20 pjesama *Iskre bola* ulazi u knjigu *3 x 20* zajedno s pjesničkim ciklusima Ivana Pančića (*Buđenje*) i Ante Zolnaića (*Majci od iskona*). Knjiga je objavljena 1957. u ediciji »Mala biblioteka Rukovet«. Zbirka pjesama *Začeće gorčine* objavljena mu je kao dodatak *Rukoveti* 1971. Njegova poezija objavljivana je u više časopisa i listova, a preveden je i na mađjarski jezik. Zastupljen je u *Antologiji poezije bunjevač-*

kih Hrvata Geze Kikića (1971) i u 2. broju *Korabljice – Prinosa za povijest književnosti u Hrvata pod nazivom Lipe riči : izbor iz književnosti bunjevačkih Hrvata* u izboru Stjepana Sučića (Zagreb, 1994).

J. Orčić, I. Pančić, A. Zolnaić,
3 x 20 : pisme, Subotica, 1957.

Pjesnik je suvremenoga, modernoga pjesničkoga izričaja i oblika. Prema Gezi Kikiću, »moderna ideofektivna struktura njegove poezije nije se kristalizirala u širinama bačkih ravnica, njenog podzemlja i nadzemlja, on je ostao intimno zapretan u prizemlju sebe da svojom istančanom senzibilnošću i cerebralnošću pronikne zagonetke sna i jave... Neobični susreti, nenadani sukobi i obrati obogaćuju pjesnikov metaforički potencijal slikovitosti.«

Djelo: 3 x 20 (suautori I. Pančić i A. Zolnaić), Subotica, 1957; *Začeće gorčine*, Subotica, 1971.

Lit.: G. Kikić, *Antologija poezije bunjevačkih Hrvata*, Zagreb, 1971; [L. Merković] In memoriam : Jakov Orčić (1927 – 1984), *Rukovet*, 4/1984, Subotica; G. K[ikić]. – L. M[erković]., Naš književni leksikon, *Žig*, br. 8, Subotica, 22. X. 1994; A. Sekulić, *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću*, Zagreb, 1996; P. Zubac, Sećanje na Jakova Orčića, *Subotičke novine*, br. 7, Subotica, 15. II. 2002; L. Razora [L. Merković], Suvremena književnost Hrvata u Vojvodini – gledana iz još jednog početka, *Klasje naših ravni*, 1-2/2002, Subotica; N. Zelić, *Publikacije bačkih Hrvata*, Zagreb, 2009; *Građa za leksikon pisaca Jugoslavije*, 5, Novi Sad, 2010; M. Miković, Dandanas još lutaju svijetom, *Klasje naših ravni*, 9-10/2011; I. Papdi, Lazar Merković kao kritičar hrvatske književnosti

u Vojvodini, *Godišnjak za znanstvena istraživanja zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, 5, Subotica, 2013; L. Merković i M. Miković, *Kronologija od 26. lipnja do 2. srpnja, Hrvatska riječ*, br. 637, Subotica, 26. VI. 2015.

S. Bačić

ORČIĆ, Lazar (Oršić) (Subotica, 8. IX. 1893. – Subotica, 18. VI. 1933.), odvjetnik, veliki gradski bilježnik. Rođen je u siromašnoj obitelji zidarskoga obrtnika Laze i Joze, rođ. Kopunović. Promjena prezimena odobrena mu je 1922. te se od tada bilježi kao Oršić. Osnovnu školu i gimnaziju polazio je u Subotici. Upisao se na Medicinski fakultet u Budimpešti, ali nakon jednoga semestra prelazi na Pravni fakultet. Mobiliziran 1914., vojuje kao topnik na ruskoj bojišnici, gdje je ranjen i kratko zarobljen. Nakon što se oporavio, kao budući pravnik poslan je u Podgoricu na rad na vojnom sudu, a zatim na talijansku bojišnicu, gdje je kao poručnik dočekao kraj Prvoga svjetskoga rata. Vratio se u Suboticu u listopadu 1918. U tadašnjim uzavrelim okolnostima sudjeluje u pripremanju za preuzimanje vlasti, prisutan je sastancima koji su vodili izjašnjavanju o odcjepljenju od dotadašnje države. Stupio je i u Bunjevačko-srpsko narodno vijeće i Bunjevačko-srpsku gardu. Nakon što su nove vlasti preuzele gradsku upravu, gradonačelnik Stipan Matijević postavio ga je 20. XI. 1918. za glavnoga gradskoga bilježnika u gradskoj vladi (Senatu). Bio je i među subotičkim izaslanicima na samoproklamiranoj Velikoj narodnoj skupštini u Novom Sadu 25. XI. 1918. U veljači 1919. podnio je gradonačelniku molbu za stipendiju u cilju nastavka studija na Pravnom fakultetu u Zagrebu, što mu je i odobreno u iznosu od 300 kruna. Već ujesen 1919. u Zagrebu nastavlja školovanje, gdje je i diplomirao 1920., ali nastavlja s učenjem te je 1923. stekao i zvanje doktora prava temeljem rigorozna. Na zagrebačkom sveučilištu promoviran je za doktora prava 21. III. 1923. Tzv. vlada Pašić-Pribičević smijenila ga je s položaja glavnoga gradskoga bilježnika i umirovila potkraj 1924. u valu otpuštanja bunjevačkih službenika koji nisu htjeli prići Radikalnoj stranci. Tada postaje odvjetničkim vježbenikom.

ORČIĆ

No 1927. vraća se u gradsku službu kao pravni referent, ali nakon polaganja odvjjetničkoga ispita 1928. od sljedeće godine radi kao odvjjetnik u svojem uredu u Strossmayerovoj ulici br. 22.

Jedan je od članova osnivača Prosvjetnoga društva *Neven* 30. VIII. 1920., u čiji je odbor ušao. Također je sudjelovao na osnivačkoj skupštini Bunjevačko-šokačke stranke 15. IX. 1920. U okviru svečane sjednice Prosvjetnoga društva *Neven* održane u Katoličkom krugu u Subotici 3. XII. 1920. držao je predavanje o prosvjetnom radu Ilije Kujundžića, koji je tom prigodom slavio 40. godišnjicu svećeništva. Na osnivačkoj sjednici Privremenoga odbora subotičkih sportskih društava (Bačka, Šport, SAND, Bunjevac, Građanski STC i Viktoria) 5. VII. 1920. izabran je za predsjednika. Bio je dugogodišnji predsjednik i tajnik Jugoslavenskoga atletičkoga društva (JAD) *Bačka*. U rukopisu mu je ostala jedna kazališna igra, koju je prikazalo Katoličko divojačko društvo 1920.

Lazar Orčić

U lipnju 1933. odlazi na operaciju u gradsku bolnicu, međutim kada se kao oporavljen spremao kući, iznenada mu je pozlilo te je preminuo. Pokopan je 19. VI. 1933. u nazočnosti obitelji, prijatelja, znanaica i velikoga broja predstavnika udruga. Na sprovodu su govorili gradski senator Matija Evetović, Blaško Rajić u ime katoličkih društava, Andrija Šokčić u ime JAD-a *Bačka* te u ime odvjjetničkog udruženja Slobodan Miladinović. Sprovodni

obred vodio je biskup Lajčo Budanović, uz asistenciju nekoliko svećenika.

Matija Evetović svjedočio je da je kao činovnik i član senata grada Subotice bio svima uzorom, prema nižim činovnicima i strankama blag i ljubazan, a mnogi su mu se s potpunim pouzdanjem obraćali kao odvjjetniku i društvenom djelatniku. Vješta pera, bio je sastavljač mnogih predstavljačkih višim vlastima te je bio svečani govornik na mnogim javnim i nacionalnim priredbama. U nacionalnom pogledu još je kao gimnazijalac nazočio nacionalnim priredbama Bunjevaca i Srba, a nakon stvaranja južnoslavenske države sudjelovao je u mnogim nacionalnim pokretima.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, F:47.1278. X 10/1919; I 123/1922.

Lit.: M. Protić, *Zlatni dani Subotice*, Subotica, 1930; Drević [M. Evetović], † Dr. Lazar Orčić. Nekrolog, *Subotička Danica ili bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1934.*, Subotica, b.g; S. Beljanski (ur.), *75 godina Advokatske komore Vojvodine (1921–1996)*, Novi Sad, 1996; M. Evetović, *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata*, Subotica, 2010.

S. Mačković

ORČIĆ, Nesto (Subotica, 28. II. 1929. – Zagreb, 18. IX. 1993.), kipar, restaurator. Rođen je u brojnoj obitelji Grge i Jelene, rođ. Prčić. U Subotici u naselju Ker završava osnovnu školu, a u Muškoj gimnaziji maturira 1948. Studij građevine upisuje na Građevinskom fakultetu u Beogradu, na kojem završava šest semestara, no pod utjecajem povjesničara umjetnosti Petera Hessa, isusovca na službi u Beogradu, prelazi 1951. u Zagreb na Akademiju likovnih umjetnosti. Diplomira kiparstvo u klasi profesora Antuna Augustinčića 1956., a sljedeće četiri godine na poslijediplomskom je studiju u njegovoj Majstorskoj radionici.

Nakon završenoga poslijediplomskoga studija 1966. postaje Augustinčićev suradnik te s njim radi na izradi Spomenika palim Krajišnicima u Šehitlucima kod Banje Luke, na Spomeniku palim žrtvama Drugoga svjetskoga rata u Sofiji i Sisku, kleše u kamenu Augustinčićeve biste Joa Matu-

šića i Vladimira Ilića Lenjina. Predavač je predmeta obrade kamena na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu 1964./65. i 1965./66. godine, a kao slobodni umjetnik izlagao je na skupnim izložbama u Zagrebu, Subotici i Salzburgu. Vanjski suradnik Restauratorskoga zavoda Hrvatske postao je 1968., u kojem se i zapošljava 1977. te za koji izvodi važne kiparsko-klesarske radove, kao npr. obnovu sjevernoga tornja zagrebačke katedrale, ljetnikovca Sorkočević u Rijeci dubrovačkoj, radove na Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu, na crkvi sv. Marije u Zadru. Dugogodišnji je predstojnik Kiparske radionice Restauratorskoga zavoda. Stvara kiparska djela koja se nalaze u Zagrebu, u Kustošiji, gdje je 1968. izradio opremu crkve sv. Nikole Tavelića, koja je obuhvaćala 14 aluminijskih reljefa postaja Križnoga puta, brončani kip sv. Nikole Tavelića te brončani tabernakul. Na restauriranju grobnice bana Josipa Jelačića u Novim dvorima kraj Zaprešića radio je 1991.-92. Djela mu se nalaze i u Zadru, Trogiru, Vrpolju, Požeškom Brestovcu, Banjoj Luci, Brodu na Kupu, Beogradu, Fribourgu (Švicarska) i Hrvatskom Grobu (Chorvatský Hrob, Slovačka).

Kip *Isus u grobu* izradio je za crkvu sv. Josipa u Đurđinu 1969., a 1977. izradio je oltar i svetište u crkvi sv. Mihovila Arkandela u Beregu. Izradio je poprsja u bronci bačkih Hrvata: ing. Ivana Balaževića na groblju u Donjem Tavankutu 1967., dr. Josipa Andrića ispred crkve u Plavni 1969. (drugi odljev u Hrvatskom Grobu 1994.), dr. Vinka Perčića 1973. (čuva se u okviru *Spomen-zbirke dr. Vinka Perčića* u Galeriji Klovićevi dvori u Zagrebu), župnika Blaška Rajića u predvorju subotičke crkve sv. Roka 1978., biskupa Lajče Budanovića u biskupijskom dvoru Subotičke biskupije 1984. i Alekse Kokića u dvorištu župnoga dvora župe Isusova Uskrsnuća u Subotici 1990. Izradio je dva reljefa *Anđeli trubači* na grobnici obitelji Vereš u Bajskom groblju 1976., u kojoj je pokopan i dominikanac Tomo Vereš, plaketu biskupa Lajče Budanovića na grobu u subotičkoj katedrali 1984. te portretni reljef biskupa

Ivana Antunovića u subotičkoj katedrali 1988. (odljev postavljen u predvorju nekadašnje kanoničke kurije u Kalači 2001.). U Subotici je izlagao skulpture intimnih značajki 1968. na izložbi slika i skulptura u Gradskoj izložbenoj sali, organiziranoj u okviru programa Dužijance, te 1970. godine na izložbi Likovno stvaralaštvo u Subotici od 1944.-1970. U Zavičajnoj galeriji *dr. Vinko Perčić* u Subotici održana je izložba njegovih radova te predstavljanje monografije 2008.

Nesto Orčić

Stvarao je i skulpturu intimnih značajki, skulpturu vjerske tematike te portretne biste i reljefe. Stilski mu je izraz obilježen realističkim pristupom, s ekspresivnim i emotivnim naznakama, te intimističkim, reduciranim oblikovnim stilom, kojim je blizak ekspresionističkom kiparstvu druge polovine XX st. Za svoj je rad više puta nagrađivan: u povodu desete godišnjice Restauratorskoga zavoda Hrvatske 1976. dodijeljena mu je Zahvala za suradnju, za doprinose konzervatorskoj struci 1985. u Ohridu dobio je Povelju Saveza društva konzervatora Jugoslavije povodom proslave 40. obljetnice zaštite spomenika kulture, bialnu nagradu *Ljubo Karaman* Društva konzervatora Hrvatske za rekonstrukciju kapele na Medvedgradu primio je 1987. itd.

Pokopan je na zagrebačkom groblju Mirogoj.

Lit.: D. Miletić, In memoriam Nesto Orčić, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 18-19, Zagreb, 1992-1993 (i u: *Klasje naših ravni*, 2/1999, Subotica); Vijesti, T. V[ereš]. [Vijest o smrti Neste Orčića], *Marulić*, 6/1993, Zagreb; L. Ivan Krmpotić, U spomen Nesti Orčiću, našem velikom kiparu, *Bačko klasje*, br. 78, Subotica, 1993. (i u: *Klasje naših ravni*, 2/1999); In Memoriam Nesto Orčić, *Glas ravnice*, br. 34, Subotica, 1993; T. Vereš, Zaboravljeno umjetničko blago, *Subotička Danica kalendar za 1994. god.*, Subotica, 1993; *Hrvatski leksikon*, 2, Zagreb, 1997; A. Sekulić, *Umjetnost i graditeljstvo bačkih Hrvata*, Zagreb, 1998; M. Šerčer, Životno djelo kipara i restauratora Neste Orčića, *Klasje naših ravni*, 2/1999; N. Zelić, Nesto Orčić (1929.–1993.), *Klasje naših ravni*, 3-4/2003; *Hrvatska enciklopedija*, 8, Zagreb, 2006; N. Zelić, *monografija : Nesto Orčić*, Subotica, 2007; Nesto : Sin ravnice, *Glas ravnice*, br. 122, Subotica, 2008; D. B[ashić]. P[alković]., Kipar i veliki konzervator, *Hrvatska riječ*, br. 269, Subotica, 25. IV. 2008; Z. Žužić, Kipar koji je zadužio hrvatsku kulturu, *Hrvatska riječ*, br. 276, 13. VI. 2008; Z. Orčić, Nesto Orčić, akademski kipar i restaurator, *Subotička Danica Kalendar za 2022. godinu*, Subotica, 2021.

Lj. Vuković Dulić

ORČIĆ, Stjepan (Mirgeš, 23. V. 1930. – Novi Sad, 4. X. 2000.), pastor i propovjednik Baptističke crkve, teolog. Rođen je kao najmlađe dijete u brojnoj obitelji Šime i Jage, rođ. Vojnić Tunić, koja je iz Pačira početkom 1930-ih doselila u Mirgeš, gdje od 1939. djeluje malena baptistička zajednica. Gimnaziju je završio u Subotici, a 1953. upisuje Filozofski fakultet u Beogradu. Godinu dana poslije prelazi na Filozofski fakultet u Zagreb, gdje je diplomirao filozofiju 1959. Usporedno je studirao i na Baptističkoj teološkoj školi (BTŠ), koja je 1954. osnovana u Zagrebu i kojoj je, nakon kraćega preseljenja u Daruvar, sjedište u Novom Sadu od 1957. U Novom Sadu bio je propovjednik baptističke crkve 1960.-84. Tu je okupio baptističku zajednicu i djelovao do smrti. Vodio je gradnju novoga molitvenoga doma i Baptističke teološke škole 1965.-67. Za njezinoga ravnatelja izabran je 1973. Teološko obrazovanje nastavio je na Međunarodnom baptističkom teološkom seminaru u Rüşchlikonu kraj Züricha 1967.-68. i 1977.-79. Po povratku u Novi Sad utemeljio je nakladničku kuću *Dobra vest*, koja je tiskala kršćansku literaturu, te

je ravnao njome gotovo 20 godina. Bio je neumoran propovjednik i plodan pisac, koji je ostavio važan trag u pisanoj baštini na protestantskoj sceni bivše Jugoslavije obja-

S. Orčić, *Kad se sretnu Bog i ljudi*, Novi Sad, 1984.

vivši dvadesetak knjiga te stotine članaka uglavnom na srpskom, ali i na hrvatskom jeziku. U svojem ekumenskom djelovanju surađivao je i s Katoličkom crkvom. Zaslужan je za objavljivanje dvosveščane *Velike biblijske konkordacije* Tadeja Vojnovića, popisa biblijskih riječi, stvari i osoba abecednim redom s navedenim mjestima gdje se nalaze u Bibliji, u sunakladništvu *Dobre vesti* i Kršćanske sadašnjosti (1991.). Pokrenuo je ili je nastavio izdavati nekoliko protestantskih teoloških časopisa (*Omladinska okružnica*, *Glasnik*, *Glas Evanđelja*, *Reč i delo*, *Iskre*, *Bilten Baptističke teološke škole*). Obnašao je funkcije generalnoga tajnika (1963.-67) i predsjednika (1989.-90.) Saveza baptističkih crkava Jugoslavije. Potaknuo je izgradnju novoga baptističkoga molitvenoga doma u Mirgešu 1990-ih godina.

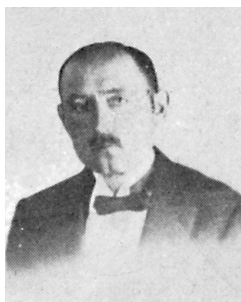
Djela: *Dobra vest Isusa Hrista*, 1, Novi Sad, 1971; *Dobra vest Isusa Krista*, 2-3, Novi Sad, 1971-1972; *Onaj koji treba da dođe*, Novi Sad, 1971; *Poruka za naše vreme*, Novi Sad, 1972; *Dvanaest svedoka*,

Novi Sad, 1972; *Ljubav je najveća*, Novi Sad, 1972; *Mir kroz veru*, 1-4, Novi Sad, 1973-1974; *U senci velikih*, Ljubljana, 1973 (Novi Sad, 2000²); *Što, kako, zašto?*, Novi Sad, 1974; *Sistematska teologija : skripta*, 1-2, Novi Sad, 1976; *So, svjetlo, grad*, Novi Sad, 1976; *Poznavanje Biblije : Stari zavet*, Novi Sad, 1977; *Priručna biblijska konkordacija*, Novi Sad, 1982; *Kad se sretnu Bog i ljudi*, Novi Sad, 1984; *Pevajmo veselo*, Novi Sad, 1984; *»Tako govori gospod: ____!«*, Novi Sad, 1987; *Senka na velikima*, Novi Sad, 2001; *Šta, kako, zašto?*, Novi Sad, 2003; *Ludost propovedanja : predavanja o propovedništvu*, Novi Sad, 2007.

Lit.: *Enciklopedija Novog Sada*, 18, Novi Sad, 2001; D. Peterlin (ur.), *Spomen zbornik : Stjepan Orčić*, Novi Sad, 2002; R. Lehotsky, *Stjepan Orčić (1930-2000) : Umesto biografije, Teološki časopis*, br. 4, Novi Sad, 2004; M. Tucakov, *»Naš Stipan«* i njegovo naslijeđe, *Hrvatska riječ*, br. 759, Subotica, 3. XI. 2017.

S. Bačić

ORČIĆ, Vinko (Vince) (Subotica, 27. IX. 1892. – Subotica, 17. XI. 1931.), društveni djelatnik, službenik. Sin je Josipa i Cilike, rođ. Francišković. Jedan je od 10 mladih Hrvata koji su u vrijeme raspada Austro-Ugarske 10. XI. 1918., u nazočnosti mađarskih vlasti, pronijeli hrvatsku zastavu u Suboticom od kavane *Hungaria* (danas zgrada *Lifka*) do Gradske kuće i natrag pozivajući i na taj način na izvanrednu skupštinu Pučke kasine zakazanu u kavani *Hungaria*. Na tome *de facto* velikom zboru Bunjevaca i Srba u *Hungarii*, među ostalim, izabran je Bunjevačko-srpski narodni odbor (BSNO) od 40 članova. Nakon zbora

Vinko
Orčić

isti mladići ponovno su pronijeli hrvatski barjak do Gradske kuće te su se popeli na njezin toranj i izvjesili ga. U sljedećim tjednima bio je među 92 osobe kooptirane u prošireni sastav BSNO-a kao dio svoje-

vrsne prijelazne političke strukture iz koje se razvio državni aparat budućega Kraljevstva SHS. Između dvaju svjetska rata bio je porezni izvršitelj u gradskoj upravi.

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, F:047. Gr. 1574/1926; Matična knjiga rođenih župe sv. Terezije Avilske, red. br. 1341/1892.

Lit.: P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; M. Protić, *Zlatni dani Subotice*, Subotica, 1930; I. Prčić, *Subotica i Bunjevci*, Subotica, 1936; I. Malagurski, *Povijesni igrokaz »Tri stoljeća«, Klasje naših ravni*, br. 4, Subotica, 1936; *Spomenica oslobođenja i ujedinjenja grada Subotice*, Subotica, 1938; J. Šokčić, *Subotica pre i posle oslobođenja*, Subotica, 1938; P. Pekić, *Povijest oslobođenja Vojvodine*, Subotica, 1939; S. Mačković, *O javnim službenicima (službama) u Subotici (1918–1941)* (<https://suistorija.wordpress.com/subotica-1918-1938/o-javnim-službenicima-službama-u-subotici-1918-1941/>) – pristupljeno 18. IV. 2024); S. Mačković, *Službenici Grada, 1926-1940* (<https://stevanmackovic.wordpress.com/sluzbenici-grada-1926-1940/>) – pristupljeno 18. IV. 2024)

S. Bačić

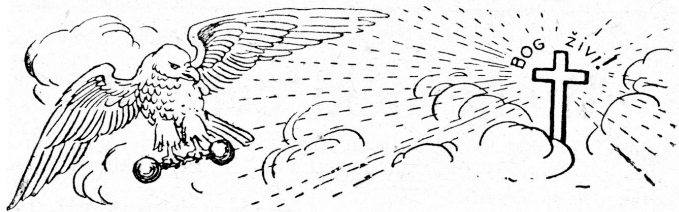
ORLOVSKI POKRET, kulturno-prosvjetno-odgojna-tjelovježbačka organizacija katoličke mladeži. Početkom XX. st. krčki biskup Antun Mahnić pokreće veliko gibanje među hrvatskom katoličkom mladeži – Katolički pokret, kojega je prije toga bio nositelj u slovenskim zemljama s Janezom Krekom. Cilj pokreta bilo je suprotstaviti se liberalizmu, koji je sve više nadirao iz europskih zemalja i potiskivao katoličku vjeru i njezine vrijednosti iz javnoga života, te stvoriti okupljalište katoličke mladeži u tjelovježbačkim društvima nasuprot sokolskim organizacijama za mladež. U Zagrebu je 1906. osnovan akademski klub *Domagoj* kako bi okupljao studentsku i srednjoškolsku mladež. Ubrzo je nastao lanac đakčkih društava različitih naziva u srednjim školama, sjemeništima i bogoslovijama (do 1914. bilo ih je oko 20), a 1910. u Zagrebu je osnovan Hrvatski katolički savez. To će biti začetak formiranja hrvatskoga orlovstva kao posebne organizacije, koja je imala za cilj odgoj mladeži u vjerskom, intelektualnom, moralnom i tjelesnom pogledu. Iako se kod orlova u vanjskoj djelatnosti najviše opažala tjelovježbačka aktivnost s priredbama, sletovi-

ma i ostalim manifestacijama, Ivan Merz naglasio je kako »hrvatsko orlovstvo nije samo neka gimnastička organizacija, već je ono jedan katolički prosvjetni omladinski pokret koji ima u svome programu i tjelesni odgoj omladine, a do u tančine provodi smjernice koje Sveta Stolica daje tako zvanj Katoličkoj akciji«.

U okviru katoličkoga pokreta potkraj 1918. nastala je Hrvatska pučka stranka, koja se zauzimala za federalno uređenje Kraljevine SHS i kršćanska načela u javnom životu. Pokušaj ujedinjenja Hrvatskoga katoličkoga đačkoga saveza i Slovenske dijaške zveze proveden je 1919. stvaranjem Jugoslavenske katoličke đačke lige sa sjedištem u Zagrebu, ali se ona za sve vrijeme postojanja nije uspjela stabilizirati i ostvariti svrhu za koju je osnovana. Prva orlovska društva formiraju se 1920. po uzoru na ona iz Češke i Slovačke. Tako su Jugoslavenskoj orlovskoj svezi (JOS) sa sjedištem u Ljubljani od strane Ministarstva unutrašnjih dela u Beogradu 1921. odobrena Pravila, koja su regulirala jedinstvenu organizaciju Hrvatskoga orlovsakoga podsaveza sa sjedištem u Zagrebu i Slovenskoga orlovsakoga podsaveza sa sjedištem u Ljubljani. Tom se ustroju pokušavaju prilagoditi i postojeći odsjeci iščekujući daljnje organizacijske upute, kao npr. formiranje »pokr. Odbora u Splitu, Sarajevu, Subotici itd.« U Osijeku je djelovalo Osječko orlovsko okružje, koje svojim dopisom 29. XI. 1921. javlja Orlovskom odsjeku u Subotici da je 20. XI. održana glavna skupština okružja, na kojoj nije bilo delegata iz Subotice, no da preglednice i mjesečnu članarinu od 1 krune imaju slati upravo njima. Na osnivačkoj skupštini održanoj 18. IX. 1921., uz prisutna 32 člana, osnovan je *Orlovski odsjek u našoj bijeloj Subotici*. Prva javna orlovska akademija u Subotici održana je na đački dan 8. XII. 1921. Tada je brat predsjednik

Željko Vidaković čitao referat »*Najveći orao*« o dr. Antunu Mahniću, a brat tajnik Grgo Tumbas referat »*Mens sana in corpore sano*«. Govoreći o Mahniću, Željko Vidaković istaknuo je: »Orlovske organizacije nije ustanovio dr. Mahnić, ali ipak slobodno možemo reći, da su one izrasle iz ideja koje je posijao Mahnić, te iz pobude, koje je on davao.« Iz Osječčkoga orlovsakoga okružja stigle su i čestitke zbog uspješno održanoga javnoga nastupa – akademije. Odsjek je organizirao tjelovježbe u dvorištu Katoličkoga kruga. U daljnjem radu subotička organizacija djeluje pri Osječčkom orlovskom okružju. Redovito se razmjenjuju informacije, stižu dopisi i okružnice. Iskazano je zanimanje Subotičana za veliki orlovski slet u Brnu, koji se održavao polovicom srpnja 1922. Subotički orlovi željeli su gostovati u Somboru u prostorijama *Bunjevačkoga kola*, međutim Somborac Antun Bošnjak podnio je prijavu Redarstvenoj kapetaniji Sombor, a ona je odlučila, budući da nema dokaza »da Subotički orlovski odsjek ima od nadležnog ministarstva odobrena pravila«, zabraniti tu aktivnost. Na glavnoj skupštini okružja 29. X 1922. u Osijeku nazočilo je i izaslanstvo iz Subotice.

Na organizacijskom planu Hrvatski orlovski podsavez, koji je okupljao srednjoškolce, i Hrvatski katolički omladinski savez, koji je okupljao uglavnom građansku mladež, ujedinjuju se 1923. u Hrvatski orlovski savez (HOS) sa sjedištem u Zagrebu 1923. Za predsjednika je izabran Ivo Protulipac, a za tajnika Ivan Merz, koji je uobličavao idejni sadržaj HOS-a. Tada pokret dobiva crkveni i duhovni karakter u

Orlovski pozdrav »Bog živi!« na stranicama *Subotičke Danice* 1925.–1929,

duhu Katoličke akcije, ali je ujedno izvanstranački organiziran. Geslo orlova bilo je: Žrtva – euharistija – apostolat (ŽEA), a pozdrav: »Bog živi!«. Nakon osnivanja HOS-a subotička organizacija 1924. pokušava slijediti ustrojenu shemu. U Subotici redovito stiže *Organizacijski vjesnik* s podrobnim informacijama o načinu rada. Pravila HOS-a, potvrđena po Ministarstvu, predviđala su organizaciju na cijelom teritoriju države, pa je time i subotički odsjek, koji još nije imao potvrđena pravila, trebao je izraditi svoja pravila i registrirati se. Kada je riječ o članovima Orlovskoga odjeka u Subotici, statistika vježbača od prosinca 1923. navodi ih 17: Bolto Dulić, Geza Kovačić, Matija Gršić, Vojislav Rudić, Julije Buljovčić, Marko i Geza Temunović, Lajčo Pozderović, Gavro Bačić, Pavao Šarčević, Veco Vujković, Šime Romić, Antun Kovačić, Kajica Mamužić, Antun Kubla, Antun Matković i Franjo Planinc. Trideset subotičkih »orlova« 20. VII. 1924. posjetilo je Tavanku. Nakon toga upućene su zahvale domaćinima, koji su im pripremili i organizirali boravak. Posebno se zahvaljuju Josipu Vukoviću Đidi na gostoljubivosti prigodom toga izleta. Zatim je 25. VIII. delegacija od 30 vježbača sudjelovala na sletu u Đakovu. U 1925. godini dolazi do podjele na dva odsjeka orlovske organizacije u Subotici: omladinski i đački. Okružnicom br. 19/1925 pozivaju se »braća članovi« na »redovite mjesečne sastanke i zajedničke svete pričesti u dvorani Katoličkoga kruga, koji su obvezni za svu braću vježbače i nevježbače«. Sredinom 1925. Omladinski orao Subotica, tada pod predsjedništvom Ive Prčića, organizirao je osnivanje svoje knjižnice i u tom cilju razvio prepisku s nizom ustanova i pojedinaca, od kojih je molio pomoć. Tako se obraća i Matici Hrvatskoj. O radu u 1926. svjedoče izvještaji koji se podnose na početku 1927. Tako iz izvještaja vođe naraštaja Šime Romića saznajemo da se rad odvijao u dvije grupe te da je posebna pozornost posvećena duhovnomu odgoju »mladih serdaca«. Održana je i javna akademija 8. XII. 1926., »koja je bila najelitnija priredba koju su orlovi do sada priredili«. Tom su prigodom »vježbe

na vratilu izazvale u publici opšte divljenje«. Između dvije glavne skupštine, u četiri mjeseca od 27. IX. 1926. do 29. I 1927. godine, održana je 31 redovita vježba, na kojoj je bilo ukupno 575 sudionika.

O promjenama koje su se dogodile govori građa iz 1927. Kao prvo, zapaža se prijamni štambilj, na kojem stoji natpis »Hrvatski Katolički Oreo u Subotici«, kao i okrugli pečat s istim tekstom i slikom orla u letu s utegom u kandžama. Tada se aktivira i Hrvatska katolička Orlica kao poseban dio orlovstva koji okuplja žensku mladež. Ona je osnovana 1925., predsjednice su bile Zlata Vrbanjac i Marija Cinderić, a tajnica Marija Čović. Vježbale su u istim prostorijama kao i muški članovi. Tako od 1927. subotički orlovi više ne djeluju u okviru JOZ-a, nego u okvirima HOS-a, plaćajući članarinu, šaljući »preglednice«, dobivajući upute i razmjenjujući dopise sa središnjicom u Zagrebu. Subotičko orlovsko okružje bilo je jedino među bačkim Hrvatima. Orlovi su tada u Subotici imali i rivala i takmaca u Hrvatskom sokolu, koji je osnovan 25. IX. 1925. I dalje se društveni sastanci i tjelovježba održavaju u prostorijama Katoličkoga kruga (Trg Ćirila i Metoda 14), a veće i zahtjevnije tjelovježbe u dvorani Katoličkoga momačkoga društva (Harambašićeva 7). Lakoatletske vježbe na otvorenom održavale su se na igralištu *Bačke* na Somborskom putu. Broj članova iznosio je 104, odbornika 60, starješina 10. Predsjednik je bio Lajčo Pozderović, tajnik Lazar Prčić, knjižničar Blaško Kopilović, zatim Ento Ostrogonac, a vođa naraštaja Šime Romić. Jedna od centralnih priredbi u idućem razdoblju zbiva se 8. V. 1927. kao proslava Omladinskoga dana uz program od osam točaka. Glavna skupština bila je 18. VII. 1927. Otvorio ju je predsjednik Željko Vidaković, koji je podnio izvještaj, a govorili su još i starješina orlova Miško Prčić, oblasni zastupnik, koji je svojim obraćanjem pozdravio i ohrabrio omladince, te brat načelnik Slavko Dević. Istaknuti su i aktualni problemi, a jedan od najvećih bio je taj što još nisu odobrena pravila. Na kraju je izabrana nova uprava, koju su činili:

ORLOVSKI POKRET

predsjednik Željko Vidaković – odvjjetnički vježbenik, potpredsjednici Albe Kujundžić i Ljudevit Pozderović – bankovni činovnici, tajnik Lazar Prčić – student prava, načelnik Slavko Dević – željezničar, i blagajnik Bela Rudić – krojač. »Pokrajinski orlovski Slet«, koji je ujedno bio i savezno natjecanje, održava se u Sarajevu 14.-15. VIII. 1927. Na put je iz Subotice pošlo 50 braće orlova, od toga 20 aktivnih vježbača, i duhovni vođa velečasni Andrija Moullion. Natjecale su se tri vrste, koje su zauzele između 7. i 11. mjesta. U pojedinačnoj konkurenciji u lakoatletskom petoboju prva tri mjesta pripala su Ljudevitu Lamiću, Enti Duliću i Antunu Milankoviću. Nakon sarajevskoga sleta subotički orlovi ostali su bez predsjednika. Željko Vidaković tragično je preminuo, što je unijelo krizu u organizaciju rada društva. Na glavnoj skupštini 15.-22. X. 1927. izabran je novi predsjednik, Albe Kujundžić. Središnje mjestu u idućoj godini imala je uspješna akademija 17. V. 1928. Počela je zajedničkom ispovijedi i pričesti, iza koje je slijedio domjenak. Navečer je održana akademija s biranim programom, kojemu je nazočio biskup Lajčo Budanović. Akademija je počela orlovskom himnom, a završila *Lijepom našom*. Skupina od 32 Subotičanina sudjelovala je 5. VIII. 1928. u Vukovaru na okružnom sletu. Brojno stanje početkom listopada bilo je: 78 redovitih članova, od kojih je 9 u vojsci, 9 starješina, 5 potpornih članova i 22 gosta. Djelovale su i »dileantska« (kazališna) i tamburaška sekcija. Nakon uvođenja Šestosiječanjske diktature 1929. u listopadu dolazi do pritiska na potencijalne članove orlova. U izvještaju na glavnoj skupštini zabilježeno je da se nakon ferija na prvom društvenom sastanku okupilo samo tridesetak mladića, »koji zbog strogosti novih školskih naređenja nisu smjeli svi pristupiti u red našeg naraštaja jer su se bojali prijetnji svojih profesora sokola koji ih upućuju samo u Jugoslavensko sokolsko društvo pod prijetnjom isključenja iz škole ako bi se smjeli upisati u koje drugo društvo«. Težište rada u 1929. bilo je na pripremanju za veliki slet i natjecanja u Pragu (1.-7. srpnja), a prije

toga i za savezna natjecanja u Zagrebu 29. i 30. lipnja. U Prag je otputovalo devet subotičkih orlova.

Potkraj te godine 5. XII. 1929., na tragu proklamiranoga integralnoga jugoslavenstva, ukinuto je od strane vlade orlovstvo, kao i Hrvatski sokol, a osnovan Savez sokola Kraljevine Jugoslavije. Već 1930. pod imenom Križarska organizacija (ali bez zastupljenosti tjelovježbe) javlja se nastavljač ideologije koju je zastupalo orlovstvo. Križarsko geslo preuzelo je geslo orlova: *Žrtva – euharistija – apostolat (ŽEA)*, a križarski pozdrav bio je također orlovski: »Bog živi!«

Izvori: Povijesni arhiv Subotica: F:48. Hrvatski katolički orao – Subotica (1920–1929). Fond čini samo jedna arhivska kutija spisa.

Lit.: *Subotička Danica ili bunjevačko-šokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1926.*, Subotica, b.g.; P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb 1930; S. Mačković, Hrvatski katolički orao – Subotica, *Hrvatska revija*, 4/2007, Zagreb; Hrvatski katolički orao – Subotica kroz arhivsko gradivo, *Klasje naših ravni*, 3-4/2007, Subotica; Z. Matić, Ivan Mertz, suutemeljitelj i idejni vođa hrvatskog orlovstva, *Croatia Christiana periodica*, 63, Zagreb, 2009; S. Ceraj, Povijesni razvoj i važnost djelovanja hrvatskoga orlovstva, *Obnovljeni život*, 1/2016, Zagreb.

S. Mačković

ORŠIĆ, Lazar → Orčić, Lazar

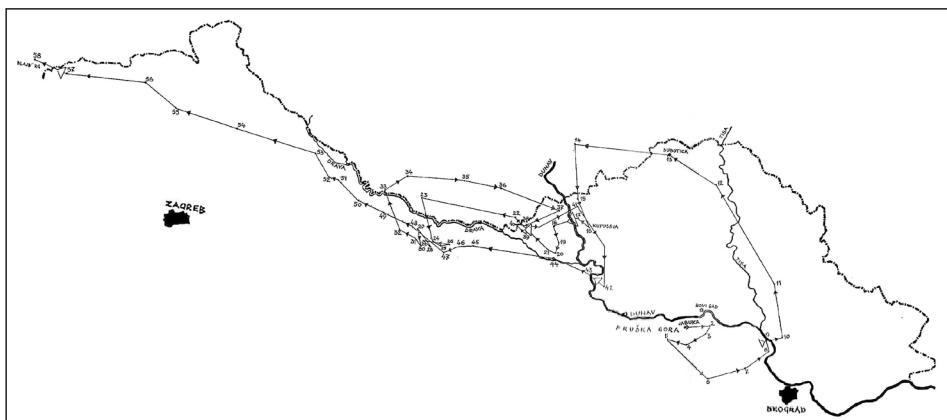
OSMA VOJVODANSKA UDARNA BRIGADA, jedinica Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije i partizanskih odreda Jugoslavije (NOV i POJ). Glavni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda (NOV i PO) Vojvodine, kao najviši vojni organ koji je organizirao jedinice na području Vojvodine i zapovijedao im, Naredbom br. 28 od 11. IX. 1944. godine proveo je reorganiziranje partizanskih jedinica u Srijemu, ukinuo partizanske odrede i formirao VIII., IX., X. i XI. vojvodansku brigadu. Tako je u mjestu Jabuka na Fruškoj gori 12. IX. 1944. stvorena VIII. vojvodanska udarna brigada (VUB), koja je tada brojala 845 boraca. Osim 250 pripadnika Fruškogorskoga odreda i novomobiliziranoga ljudstva u brigadu je uključeno oko

500 bivših hrvatskih domobrana, koji su tih dana masovno prelazili na stranu NOVJ-a. Za zapovjednika je postavljen kapetan Milan Korica, a za njegova zamjenika Đuro Dulić. Brigada je 1. XI. 1944. pripojena 51. vojvodanskoj diviziji, a Đuro Dulić postao je zamjenik zapovjednika. Njezino borbeno djelovanje vezano je najviše za forsiranje velikih rijeka (Dunava i Drave) te zauzimanje i obranu mostobrana (batinski, virovitički i bolmanski). U završnim operacijama zauzela je mnoga mjesta ili je sudjelovala u njihovu zauzimanju: Osijek, Podravska Slatina, Virovitica, Koprivnica, Ludbreg, Ptuj i dr. Njezin borbeni put, koji je išao uz Dravu, završio je u južnoj Austriji.

Nakon djelovanja po jugoistočnom Srijemu prebacila se s Fruške gore u područje Belegiša i Surduka, a zatim preko Dunava u Banat, gdje je išla ususret trupama Sovjetske armije, koja u to vrijeme izbija na istočne granice Vojvodine. Nakon manjih borbi s neprijateljem spojila se 9. X. 1944. s postrojbama Crvene armije, s kojima je sudjelovala u oslobodjenju Banata. Prva je prešla Tisu te se dala u progon neprijateljskih snaga koje su se iz Subotice i Novoga Sada užurbano povlačile prema zapadu. Zajedno s jedinicama Crvene armije 10. X. 1944. oslobodila je Suboticu. Tu je bila stacionirana od 22. do 31. X. te je odbila napad jednoga oklopnoga vlaka iz Mađarske koji je pošao prema Paliću i zarobila

jednoga oficira i 50 vojnika s naoružanjem. Popunjavala se dobrovoljcima i mobiliziranim godištima. Nakon popuna stanje u brigadi 31. X. bilo je pet bataljuna, eskadron konjaništva i divizija protutenkovskoga topništva s više od 2000 boraca. Najviše bunjevačkih Hrvata bilo je u 2. bataljunu. U Suboticu dolazi s oko 1000 ljudi, a napušta je s 2700. Osim onih koji su u vojsku stupali dobrovoljno, vršena je mobilizacija godišta 1915.–1927. i popunjavanje jedinice. Oko 90 % boraca 51. divizije sačinjavali su mladići do 20 godina. Ispostavit će se da je čimbenik mladosti, neiskustva i nedovoljne obučenosti pridonio velikim ljudskim gubicima u borbama. U nastavku operacija i ratnoga puta prešla je i u Bajski trokut, a mobilizirala je i ljudstvo u mjestima koja je osvajala, među ostalim i u Somboru te u šokačkim selima (Bereg, Monoštor, Santovo).

U završnim operacijama jedinica je imala zadaću da sjevernim pravcem preko Subotice što prije izbije na lijevu obalu Dunava i tako presiječe odstupnicu neprijateljskim snagama koje su se povlačile preko Vojvodine. Neposredno nakon formiranja sudjelovala je s jedinicama Crvene armije u forsiranju Dunava u rajonu Batine i kod Apatina, koje je branila ojačana njemačka 35. SS divizija. U teškim borbama za mostobrane Batine i kraj Apatina od 11. do 23. XI. 1944. divizija je po vrlo teškom terenu izloženom vatri njemačkoga topništva i

Borbeni put VIII. vojvodanske udarne brigade

mitraljeza uspješno djelovala s jedinicama Crvene armije i znatno pomogla razbijanju njemačkih snaga na mostobranima. U tim je borbama pretrpjela gubitke od 271 poginuloga i 850 ranjenih. Zatim je sudjelovala u borbama u Baranji i izbila na jugoslavensko-madžarsku granicu. Za pokazanu hrabrost i upornost u oslobođenju Batine pohvaljena je 1. XII.1944. od strane Vrhovnoga štaba NOV-a i POJ-a. Od 1. I. 1945. divizija je bila u sastavu novoformirane Treće armije Jugoslavenske armije (JA). Njezine su jedinice kod Barča (*mađž. Barcs*) 18./19. I. 1945. prešle na desnu obalu Drave i nadirale do Podravske Slatine, gdje su zajedno sa XVI. vojvođanskom divizijom vodile teške borbe protiv njemačkih i ustaško-domobranskih snaga. U siječnju i u prvoj polovini veljače 1945. jedinice 51. vojvođanske divizije sudjelovale su u obrani virovitičkoga mostobrana i likvidiranju njemačkoga mostobrana kod Bolmana u ožujku. U završnim operacijama JA divizija istaknula se u borbama za Osijek (4. IV.), Đurđevac (2. V.), Koprivnicu (5. V.) i Ptuj (9. V.), a osobito u okruženju i uništenju njemačko-četničke grupacije kod Dra Vograda od 12. do 15. V., koja se nastojala probiti prema Celovcu (*njem. Klagenfurt*). Upravo će ta jedinica imati ulogu u Bleiburškoj tragediji. Naime, iako je 9. V. 1945. potpisana opća kapitulacija vojske Trećega Reicha, čime je službeno završen Drugi svjetski rat, ratni sukobi i stradanja još su potrajali. Deseci tisuća vojnika i civila povezanih sa Silama osovine, pružajući otpor, bježali su iz Jugoslavije u Austriju od jugoslavenskih partizana i sovjetske Crvene armije nadajući se predaji britanskim snagama, koje su okupirale Austriju. No te su snage odbile njihovu predaju te su vraćeni na milost i nemilost jugoslavenskim partizanima, koji se prema njima nisu ponašali kao prema ratnim zarobljenicima, nego kao prema neprijateljima koji zaslužuju osvetu. Tako je u okolini pograničnoga austrijskoga koruskoga mjestu Bleiburg od 15. V. došlo i do masovnih egzekucija. Jedan od svjedoka, borac VIII. VUB-a Grgo Ivandekić, bilježi u svoj dnevnik da je kod Bleiburga 16. V. bilo kod neprijateljskih

snaga 15 000 mrtvih i ranjenih te da je 17. V. pokraj njega prolazila kolona onih koje su engleske snage vraćale natrag od »oko 700 000 pod oružjem i oko 200 000 civila«. Prihvaćanjem zadnje velike skupine zarobljenika kraj Bleiburga u noći između 16. i 17. V. 1945. završen je ratni put brigade.

Potkraj veljače 1947. u Požarevcu je rasformirana 51. vojvođanska divizija, a time i VIII. vojvođanska udarna brigada. U literaturi se navodi više popisa poginulih i nestalih boraca te brigade, od 476 do 1116, koji se ne mogu smatrati konačnima i preciznima. Broj ranjenih seže do 3000. Općinski odbor Saveza udruženja boraca Narodnooslobodilačkoga rata (SUBNOR) Subotice objavio je 1970.-73. popis tada još živih 1040 boraca. Milan Božić zabilježio je 856 poginulih, od kojih su oko 150 subotički Hrvati, oko 70 somborski Hrvati, a oko 20 šokački Hrvati. Podaci o većini poginulih i preživjelih boraca, uz dopune i pojedinosti, nalaze se i među brojnim bilješkama u fondu Povijesnoga arhiva Subotica. God. 1969. izložbom, polaganjem vijenaca i zborom preživjelih boraca obilježeno je 25 godina od formiranja brigade kroz koju je prošlo više od 2000 mladih iz Subotice i okolice. Monumentalni spomenik *Prozivka*, otkriven u Subotici 1977. i posvećen stotinama poginulih Subotičana u sastavu VIII. vojvođanske udarne brigade, od kojih je najveći broj stradao u iznimno krvavoj Batinskoj bici, bio je zamišljen kao završnica Spomen-aleje VIII. vojvođanske brigade, koja je trebala voditi od središta grada do spomenika, ali do realizacije toga dijela urbanističkoga plana iz 1973. nije došlo. Osnovna škola na Majšanskom putu dobila je 2. X. 1974. ime *VIII. vojvođanska udarna brigada*, a nakon 2000. vraćeno joj je staro ime *Majšanski put*.

Izvori: Povijesni arhiv Subotica, F:176.4/130; 13; 28; 29; 30.

Lit.: *Mi smo borci Osme brigade 1944–1969*, Subotica, 1969; *Bilten VIII vojvođanske udarne brigade*, br. 1/1970, 2/1970/, 3/1971, 4/1971, 5/1973, 6/1974, Subotica; N. Božić, *Batinska bitka*, Novi Sad, 1990²; B. Duranci, V. Počuča, *Javni spomenici Opštine Subotica*, Subotica, 2001; J. I. Prcela,

D. Živić (ur.), *Hrvatski holokaust : dokumenti i svjedočanstva o poratnim pokoljima u Jugoslaviji*, Zagreb, 2001; M. Grahek Ravančić, *Bleiburg i Križni put 1945. : historiografija, publicistika i memoarska literatura*, Zagreb, 2010; V. Geiger, Tito i likvidacija hrvatskih zarobljenika u Blajburgu 1945, *Istorija 20. veka*, 2/2010, Beograd; S. Mačković, Dnevnik partizana : Od Subotice do Blajburga (Bleiburga), *Rukovet*, 9-12/2011, Subotica; L. Merković i M. Miković, Kronologija od 15. do 21. svibnja, *Hrvatska riječ*, br. 631, Subotica, 15. I. 2015.

S. Mačković

OSTROGON (*madž.* Esztergom, *lat.* Solva/Strigoniensis, *njem.* Gran, *slov.* Ostrihom), grad i luka na desnoj obali Dunava u sjevernoj Mađarskoj, nasuprot Štúrovu u Slovačkoj (28 026 st. 2021.). Sjedište nadbiskupije, obrazovno i industrijsko središte. Jedan od najstarijih gradova u Mađarskoj. Bio je keltsko naselje u antičko doba, a za rimske vladavine vojnički logor Solva. Kratko vrijeme bio je sjedište hnskoga kralja Atile u V. st. U VI. st. naseljavaju se Slaveni, od kojih je poteklo ime *Strégom-jb iz osobnog imena s korijenom *strég* u značenju »čuvati, stražariti«, ali i opkop, utvrda zbog strateškoga mjesta na Dunavu. (Od istoga korijena izvedeni su i nazivi Ostrog u X. st. u Paganiji, naselje i franjevački samostan Zaostrog u Hrvatskoj, manastir Ostrog u Crnoj Gori itd.) Iz slavenškoga oblika razvijeni su *lat.* Strigoniensis te *madž.* Esztergom, u kojem je provedena samoglasnička harmonija. Također, u

okolici je više naselja sa slavenskim nazivima: Visegrád, Pleš, Kokot, Drug, Komárno, Toplica i dr. Područje je pod vlašću slavenskih kneževa pod franačkim vrhovništvom, a zatim Velike Moravske do doseljavanja i osvajanja Mađara potkraj IX. st. Géza (oko 940.–997.), veliki knez Mađara, odabrao ga je za svoje sjedište te je za Arpadoviće ostalo državnim središtem do sredine XIII. st. Ondje je njegov sin Vajk (oko 975.–1038.) okrunjen 1000. za prvoga ugarskoga kralja. Odbacio je staro ime i prihvatio kršćansko ime István (Stjepan). Podigao je utvrdu, 1001. osnovao je biskupiju, koja je u istom stoljeću uzdignuta u nadbiskupiju. Nadbiskup je postao primas Katoličke crkve u Ugarskoj, a nadbiskupija sjedište širenja kršćanstva među onim Mađarima koji su još neko vrijeme ostali vjerni poganstvu. Mongoli su ga 1242. razorili, ali ga je kralj Bela IV. potom obnovio i utvrdio. Na povratku iz Dalmacije kralja su pratile prve skupine hrvatskih naseljenika, klesara i zidara, koji su radili na obnovi i učvršćivanju gradova. Franjevci su došli iz njemačkih zemalja i osnovali su 1229. samostan te 1239. posebnu Ostrogonsku provinciju. Tijekom XV. st. središte je ugarske renesanse. Dubrovčani šire svoje poslovanje na Ostrogon, također i pod Osmanlijama. Pod osmanskom vlašću bio je 1543.–95. i ponovno 1605.–83., zbog čega je sjedište nadbiskupije bilo u Trnavi (*madž.* Nagyszombat) 1543.–1820.

Nakon što je austrijska vojska oslobodila 1595. Komoran (*madž.* Komárom) i Ostrogon s okolicom tražila je stanovništvo za naseljavanje opustošenoga područja iz drugih krajeva Ugarske pod osmanskom vlašću radi učvršćivanja obrambene linije i obnove poljoprivrede. Time se željelo izazvati dodatno slabljenje ekonomskih i demografskih resursa Turaka. Na poziv Miklósa Pálffyja, zapovjednika Ostrogona, iseljeni su pod povlaštenim uvjetima, ali i lukavstvom i iznudama, Slaveni, većinom Srbi, ali i malobrojni katolici iz somborske, bajske i subotičke nahije, te su naseljeni u okolici Ostrogona. Sjeverna Bačka ostala je gotovo bez stanovništva, što je ostavi-

Ostrogon (Esztergom)

lo prostor za brojnije naseljavanje Hrvata Bunjevaca iz sjeverne Dalmacije i Like (Krčko-lički sandžak) početkom XVII. st. Osmanlije su opsjedali grad 1604. i 1605., kada su ga u listopadu osvojili. Grad su od Osmanlija 1605. branili i Hrvati iz raznih područja. Ivana Krstitelj Zavorović, šibenski plemić, oslobođen je iz osmanskoga zarobljeništva 1606., kamo je dospio 1605. kao vojnik ugarske vojske (*in militia Hungarica*). Doseljeni Bunjevci u Bačkoj nisu ostali samo na području između južnoga međuriječja Dunava i Tise, nego se dio naselio prema sjeveru u okolici Budima i na ponovno zauzeto područje oko Ostrogona od Osmanlija. O boravku tih naseljenika na navedenom području i migracijama ponovno u bačko Podunavlje svjedoči antroponimija sačuvana do suvremenosti u prezimenima Ostrogonac, Ostrogončev, Ostrogončević, Tukuljac, Budimac, Peštalić, Erčinac i dr. Hrvati iz Erčina ovaj grad zovu Ostrògön, stanovnike Ostrògonac, Ostrogónkinja, pridjev je ostrògon-ski, dok Hrvati u Senandriji grad imenuju Östrigon, a stanovnike Östrigonac, Östrigonka, pridjev östrigonski. Za osmanske vladavine franjevci su vršili dušobrižništvo među katolicima Hrvatima (Catholicurum Illyrici) u Budimu i okolici. Grad je konačno oslobođen od Turaka 1683. Status slobodnoga kraljevskoga grada dobiven još 1514., a vraćen mu je 1708. Ostrogonski je nadbiskup 1712. opunomoćio franjevece za dušobrižništvo među Hrvatima Budima i okolice.

Sadašnja katedrala, sagrađena 1822.-60. na mjestu stare prvostolnice iz XI. st., najveća je crkva u Mađarskoj. Pod pritiskom mađarskih vlasti franjevački klerici napustili su Đakovo 1876. i prešli u Ostrogon, a u Pećuh 1883.-98. Među nadbiskupima u Ostrogonu su iz slavenskoga i hrvatskoga plemstva bili su Vladimir Moslovački (Monoszló Lodomér) (1279.-97.), Ivan Vitez (Vitéz János) od Sredne (1465.-72.), Juraj Utišinović Martinušević (Martinuzzi) (Fráter György, Frater Georgius Eremita) (1551.), Antun Vrančić (Verancsics Antal) (1569.-73.), Leopold Kolonić (Kollonich Li-

pót, Leopold Karl von Kollonitsch) (1695.-1707.). U ovome gradu školovali su se ili su služili svećenici koji su djelovali među Hrvatima: Pavao Ivanović (? - 1672.) pavlin, Ivan Ivančić (1722.-84.) isusovac, Juraj Haulik (1788.-1869.) zagrebački nadbiskup i kardinal, Alojzije Mišić (1859.-1942.) franjevac i biskup mostarsko-duvanjski, Ivan Galović (1888.-1935.) karmelićanin, Augustin Čengić (1855.-1911.), franjevac, podunavski Hrvat Petar Evetović (1880.-1950.) zaređen je u Ostrogonu 1905. i dr.

Trianonskim mirovnim ugovorom 1920. postao je pogranični grad. Apsolutnu većinu stanovništva čine Mađari, a brojnije su manjine Romi (2,5 %), Nijemci (1,8 %) i Slovaci (0,8 %). Osim njih, još su zastupljene rumunjska, bugarska, hrvatska, poljska i ukrajinska manjina, dok je 16,3 % neizjašnjenih.

Lit.: K. Schünemann, *Esztergom, der ungarische Name der Stadt Gran, Ungarische Jahrbücher*, 7, Berlin-Leipzig, 1927; A. Ivić, *Seoba Srba iz Bačke u okolinu Ostrogona 1598. godine, Letopis Matice srpske*, knj. 313, sv. 1-3, Novi Sad, 1927; M. Šestić, *Pisma fra Martina Nedića o premještanju bos. klerika iz Djakova u Ostrogon, Franjevački vjesnik*, 7-8/1930, Visoko; D. Bojanić, *Sultanska akta izdata na zahtev Dubrovačke Republike (1627-1647), Mešovita grada: Miscellanea*, 10, Beograd, 1982; Ž. Mandić, *Povijesna antroponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj*, Budimpešta, 1987; J. Lončarević, *Hrvati u Mađarskoj i Trianonski ugovor*, Zagreb, 1993; Ž. Mandić, *Hrvatska imena naseljenih mjesta u Mađarskoj, Folia onomastica Croatica*, 14, Zagreb, 2005; L. Heka, *Povijesna uloga i značenje Hrvata Dalmatina u životu Segedina / A szegedi dalmaták (bunyevácok) története, Segedin/Szeged*, 2009; I. Kurelac, *Šibenski kršćanski robovi u Napulju i otkup šibenskoga plemića Ivana Krstitelja Zavorovića iz turskoga zarobljeništva: prilog poznavanju porobljavanja na Jadranu i u Ugarskoj u 16. i 17. stoljeću, Povijesni prilozi*, 64, Zagreb, 2023.

M. Bara

OSTROGONAC, Bela (Vojislav) (Subotica, 27. IX. 1891. – Subotica, 10. VI. 1960.), liječnik, društveni djelatnik. Sin je Petra i Cecilije, rođ. Tikvicki. Maturirao je u Subotici 1910., a medicinske znanosti diplomirao je u Budimpešti 1917. Poslije diplomiranja radio je u činu potporučnika kao kirurg po raznim bolnicama od 30.

III. 1917. do raspada Austro-Ugarske 29. X. 1918., a nakon toga je do 1. X. 1919. sekundarni liječnik kirurg u subotičkoj Gradskoj javnoj bolnici. Društveno je aktivan u vrijeme raspada Ugarske te je član subotičkog izaslanstva samoproklamirane Velike narodne skupštine u Novom Sadu 25. XI. 1918., koja je aklamacijom proglasila odcjepljenje Banata, Bačke i Baranje od Ugarske u granicama koje poslije odrede pobjedničke sile Antante. Ujesen 1919., nakon ostavke Lazara Stipića, kratko je vrijeme bio odgovorni urednik *Nevena*, dok je glavni

Bela Ostrogonac

urednik bio Ilija Kujundžić (od br. 246 do br. 263). Radio je i kao kirurg u Divizijskoj bolnici do njezina ukidanja 20. VI. 1920. U vojsci Kraljevine Jugoslavije stekao je čin pričuvnog sanitetskog kapetana II. klase. U razdoblju državnoga provizorija obavljao je liječničku praksu u svojstvu kirurga u Subotici, a bio je i pomoćni liječnik u gradskoj bolnici. Odlukom dr. Vranje Sudarevića, velikoga župana grada Subotice od 22. IX. 1920., imenovan je za okružnog liječnika za V. i VI. kvart. Na izvanrednoj sjednici gradskoga odbora 17. I. 1928. izabran je za doživotnog okružnog liječnika te je ostao na popisu gradskih službenika do travnja 1941.

Kada je u veljači 1934. Hrvatsko pjevačko društvo *Neven* organiziralo akciju prikupljanja pomoći za Hercegovinu, bio je na popisu darovatelja. Član je osnivačke skupštine Hrvatske kulturne zajednice

– Saveza hrvatskih prosvjetnih radnika i društava u Subotici 1936. te je poslije izabran za člana Nadzornoga odbora. Bio je među najistaknutijim sudionicima *Razgovora* koje je priređivao Humano-prosvjetni odbor katoličkih crkvenih općina u Subotici 1934.-40. Zbog društvenoga angažmana u jugoslavenskom razdoblju, osobito u vrijeme stvaranja Kraljevstva SHS, mađarske vlasti nisu ga primile u gradsku službu, već je obavljao privatnu praksu u ordinaciji u svojoj kući u današnjoj Harambašićevoj ul. br. 8.

Na prvom legalnom zasjedanju Gradskoga narodnooslobodilačkoga odbora Subotice 11. X. 1944. godine u Gradskoj kući pod predsjedavanjem Blaška Rajića izabran je u kulturno-prosvjetni i zdravstveni odbor. Tako je bio na čelu gradske zdravstvene službe od 11. X. 1944. do kraja veljače 1945. Nakon toga radio je na raznim mjestima: od lipnja 1945. kirurg je gradske zdravstvene stanice, od 27. III. 1947. rejonski je liječnik državnog socijalnog osiguranja, u Javnu bolnicu subotičku za drugog liječnika ginekološkog odjela premješten je 3. XI 1947., prema jednom izvoru u siječnju 1951. pomoćni je liječnik prsnog (TBC) odjela. Tijekom svoje bogate liječničke karijere bio je biran u razne stručne komisije. Sačuvana su dva njegova rada: »Savremeni nazori u medicinskoj nauci« (*Klasje naših ravni*, br. 1, Subotica, 1935), i »Eksudativna parametritična oboljenja« (*Medicinski pregled*, 5/1949, Novi Sad).

Bio je savjestan i omiljen liječnik, a u društvenom životu aktivan u razdoblju između dva svjetska rata, neumorno radeći sa skupinom angažiranih mladih intelektualaca na nacionalnom i kulturnom preporodu bačkih Bunjevaca Hrvata, kako se i sam izjašnjavao.

Lit.: M. Sente, *Otrgnuto od zaborava : Naši liječnici*, 1, Subotica, 2022.

M. Sente

OSTROGONAC, Ivan (Esztergomi) (Subotica, 10. I. 1907. – Novi Sad, 26. II. 1995.), gospodarstvenik, novinar. Rođen je u katoličkoj obitelji Ivana i Olge, rođ.

Novaković. Nižu gimnaziju polazio je u Aradu a zatim u Subotici, gdje je završio i Trgovačku akademiju. U godinama velike ekonomske krize radio je u raznim tvrtkama, a 1929. postao je redoviti dopisnik iz Novoga sada somborskog lista *Új hírek*. Bio je rukovodni službenik Banje Kanjiža 1931.-35. U Velikom Bečereku (od 1935. Petrovgrad, od 1946. Zrenjanin) vjenčao se 1933. s Emmom Franck. Tu je izabran za glavnog tajnika Poljoprivrednoga udruženja za Banat, a kasnije i za upravnika Podunavske poljoprivredne zadruge. Uređivao je list Poljoprivrednoga udruženja za Banat *Poljoprivrednik* 1935.-41, koji je dva puta mjesečno izlazio na srpskom, njemačkom i mađarskom jeziku. U njemu su objavljivani stručni savjeti seljacima, burzanski izvještaji, tumačenja novih propisa te napisi o mogućnostima nabave opreme i prodaje poljoprivrednih proizvoda. Kada je od studenoga 1939. djelatnost udruženja proširena i na bački dio Potisja, list je postao glasilom Podunavsko-potiskoga poljoprivrednoga udruženja. Također je uređivao list istoga udruženja na mađarskom jeziku *Gazda Újság*, koji je izlazio u Petrovgradu 1937.-41. Bio je društveno aktivan i u planinarstvu te je pred Drugi svjetski rat član uprave mjesne podružnice Planinarsko-turističkoga društva *Fruška gora* iz Novoga Sada. Posije Drugoga svjetskog rata najprije radi kao šef sjemenske službe u direkciji poduzeća *Poljopromet* (kasnije: *Žitopromet*) u Novom Sadu. U Izvršno vijeće Vojvodine 1946. postavljen je za stručnog referenta u Tajništvo za privredu. Za novinara u dnevnik *Magyar Szó* prelazi 1951., gdje je radio do umirovljenja 1963. Bavio se gospodarskim temama, a pisao je i za *7 nap*, *Dolgozók*, beogradski *Privredni pregled*, zagrebački *Informator* itd.

Lit.: D. Popov, *Srpska štampa u Vojvodini 1918–1941*, Novi Sad, 1983; *Enciklopedija Novog Sada*, 18, Novi Sad, 2001; Lj. Popov, Početak planinarstva u Velikom Bečereku – Petrovgradu, *Putnik : Informativni bilten planinarskosmučarskog saveza Vojvodine*, br. 26, Novi Sad, 2001.

S. Bačić

OSTROGONAC, Josip – Braco (Subotica 15. X. 1960.), hokejaš na travi. Sin je Josipa i Margite, rođ. Szendi. Završio je Kemijsko-tehnološku školu *Lazar Nešić* za zanimanje foto-lito retušer, ali nikada nije radio u struci. U Kemijskoj industriji *Zorka – Slavica* radio je 1980.–2010., a nakon zatvaranja tvornice u više privatnih poduzeća. Sada radi u poduzeću *Inoil* kao prodavatelj, vozač i skladištar.

Hokej na travi počeo je trenirati u HK *Zorka* u Subotici 1976. Nastupao je na poziciji vratara. Zbog specifične situacije u kojoj se tada nalazila *Zorka* (nedostatak seniorskih igrača) rano je debitirao za seniorsku momčad, a paralelno je igrao i za juniorsku ekipu. Prvi uspjeh ostvario je kada je kao posuđeni igrač na dvojni registraciju s ekipom *Suboticatransa* osvojio Juniorsko prvenstvo Jugoslavije na finalnom turniru u Subotici 1977. Sa *Zorkom* je od 1982. nastupao u Jedinствenoj saveznoj ligi Jugoslavije, nakon promjene sustava natjecanja od 1984.-89. u Grupi istok 1. savezne lige i 1990.-91. ponovno u Jedinствenoj saveznoj ligi. Nakon što su prekinuli dugogodišnju dominaciju HK *Subotičanke* sa *Zorkom* kao član prvoga sastava postao je državni prvak 1987., 1988., 1990. i 1991. Igrao je i na dvoranskim prvenstvima SFRJ. Zbog nedostatka specijalizirane dvorane za hokej na travi u Subotici sa *Zorkom* nije nikada uspio postati državni prvak, a najbolji ostvareni rezultat bilo je 2. mjesto 1991. u Subotici. Bio je član momčadi koja je osvojila Kup Jugoslavije 1986., 1989., 1990. i 1991. Nakon formiranja SR Jugoslavije (SRJ) u travnju 1992. nastavio je postizati uspjehe sa *Zorkom* te je osvojio prvenstvo nove države deset puta uzastopno 1992.–2001. Bio je i pobjednik Kupa SR Jugoslavije pet puta uzastopno 1992.-96. S momčadi *Zorke* više je puta sudjelovao u Kupu europskih prvaka. U grupi B osvojio je 5. mjesto 1989. u Lisburnu (Sjeverna Irska), 2. mjesto 1991. u Glasgowu i 4. mjesto 1992. u Pragu. Nastup *Zorke* u Pragu početkom lipnja 1992. bio je ujedno posljednji nastup neke sportske momčadi iz SRJ nakon što je Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda

toj zemlji uvelo sankcije zbog sudjelovanja u ratu u BiH. Nakon ukidanja sankcija 1995. sa *Zorkom* je ponovno sudjelovao u Kupu europskih prvaka. Za reprezentaciju SFRJ nastupao je desetak puta kao junior 1976.-81. te tridesetak puta kao senior od 1982. Aktivnu igračku karijeru završio je 2001. Potom je 2002. Hokejski klub *Zorka* ugašen nakon 39 godina rada. S ukupno 24 osvojena klupska trofeja na državnom nivou jedan je od najuspješnijih subotičkih hokejaša na travi svih vremena. U izboru Saveza organizacija za fizičku kulturu (SOFK) Subotice i *Subotičkih novina* s HK *Zorkom* dobitnik je priznanja za najbolju ekipu Subotice 1987.

Živi u Subotici.

Izvor: osobni iskaz Josipa Ostrogonca.

Lit.: K. Márki, *Jubilarni internacionalni turnir hokeja na travi 6. i 7. oktobra 1984. povodom 40 godina oslobođenja grada Subotice i 35. godišnjice postojanja i razvoja hokeja na travi u Subotici* [brošura, izdavač: Opštinski savez hokeja na travi, Subotica i HK Elektrovojvodina–Elektroizgradnja, Subotica]; *Almanah jugoslovenskog sporta 1986*, Beograd, 1987; *Almanah jugoslovenskog sporta 1987*, Beograd, 1988; *Almanah jugoslovenskog sporta 1988*, Beograd, 1989; M. Brustulov (ur.), *XX kup evropskih šampiona u hokeju na travi, Subotica Jugoslavija 16. 17. IV. 1988.*, Subotica, b.g.; *Subotičke novine*, br. 20, Subotica, 19. V. 1989.; *Subotičke novine*, br. 8, 1. III. 1991.; *Subotičke novine*, br. 21, 24. V. 1991; *Magyar Szó*, br. 290, Újvidék, 21. X. 1991; *Magyar Szó*, br. 141, 25. V. 1992; *Subotičke novine*, br. 24, 11. VI. 1992; *Subotičke novine*, br. 41, 9. X. 1992; 24 kup šampiona muškarci »B« divizija Cagliari Italy od 16 – 19 Maja 1997., Klub hokeja na travi »Zorka« 1953–1997 [brošura] 1953–1997; A. Galunić, *50 godina Hokej kluba Jedinstvo Zagreb*, Zagreb, 1998.

P. Skenderović i E. Hemar

OSTROGONAC, Joso (Gara, 4. XII. 1953.), prosvjetni, kulturni i društveni djelatnik. Rođen je u bunjevačkohrvatskoj obitelji Pere i Pavke, rođ. Gugan. Osnovnu školu završio je u rodnom selu u osnovnoj školi na hrvatsko-srpskom jeziku, a maturirao je u tadašnjoj Hrvatsko-srpskoj gimnaziji u Budimpešti 1972. Nakon vojne službe školovanje je nastavio u Pečuhu na Visokoj nastavničkoj školi, gdje je na smjeru hrvatsko-srpski jezik i povijest stekao

učiteljsku diplomu. Na budimpeštanskom Sveučilištu Loranda Eötvösa (ELTE), kao izvanredni student, diplomirao je 1990. na smjeru hrvatsko-srpski jezik i književnost.

Zaposlio se u Bajskog vancaškoj osnovnoj školi (Bajaszentistváni Általános Iskola) kao nastavnik hrvatsko-srpskog jezika i povijesti 1977, gdje je radio do umirovljenja 2017. Za doravnatelja škole za narodnosti imenovan je 1989., a ravnatelj je bio 1994.–2017. Kao prosvjetni djelatnik bio je član Kulturno-obrazovnog odbora grada Baje, a istodobno je izabran i za voditelja Ravnateljske stručne zajednice osnovnih škola.

Joso Ostrogonac

Kao ravnatelj, među ostalim, skrbio je i o nastavi hrvatskog jezika u školi. Na njegovu je inicijativu škola jedno vrijeme nosila ime Vancaški kulturno-prosvjetni centar, jer je osim nastavno-odgojnih poslova, značajno radila na polju očuvanja kulturne baštine, tradicije, vjere itd. Tada su pokrenute i mnoge aktivnosti: priredba Markov dan, Vancaško bunjevačko prelo, Gimnazijske večeri za gazde, Gastronomsko natjecanje, otkrivena je spomen-ploča na zidu škole vancaškom pjesniku i sudioniku narodnog preporoda Stipanu Grgiću Krunoslavu (2005.), organiziran je niz susreta i izložaba hrvatskih književnika i umjetnika u Mađarskoj itd.

U vrijeme raspada Demokratskoga saveza južnih Slavena u Mađarskoj 1990. kao član Inicijativnog odbora sudjelovao je u pripremama za sazivanje Prve skupštine Hrvata u Mađarskoj u Sambotelu

(*madž.* Szombathely) 2. IX. 1990., na kojoj je utemeljena prva svehrvatska organizacija – Savez Hrvata u Mađarskoj (SHM). Tada je izabran za člana Predsjedništva, u kojem je zastupao Bačvansku regiju. Na Izvanrednom kongresu 1993. izabran je za predsjednika SHM, a tu funkciju obnaša do danas. Kada su nakon donošenja Zakona o pravima nacionalnih manjina iz 1993. i lokalnih izbora u Mađarskoj 1994. osnivane prve hrvatske samouprave te Hrvatska državna samouprava (HDS), bio je među onima koji su se zalagali za opstanak SHM-a, uz statutarnu reorganizaciju u nevladinu udrugu na državnoj razini. Tako je SHM ostao najvećom i najbrojčajnijom hrvatskom civilnom udrugom u Mađarskoj, koja i dalje djeluje u šest regija u kojima raštrkano živi hrvatska manjina. Kao predsjednik SHM-a bio je čelnik izbornih lista (koje sastavlja Predsjedništvo) na izborima za Skupštinu HDS, u kojoj SHM redovito ima najviše zastupnika. Tako je od osnivanja HDS-a član Skupštine, u prvom mandatu bio je njezin dopredsjednik, a od 2012. predsjednik je Odbora za odgoj i obrazovanje HDS-a.

Član je Bajske hrvatske samouprave od 1995. do danas. Aktivan je u organizaciji kulturnih priredaba Veliko prelo, Maškarijada, Bajski razgovori, Materice i Oci te radi na sadržajnom povezivanju pobratimljenih gradova Baje i Labina.

Bio je član je odbora za manjine grada Baje 1990.-94. te član Narodnosnog odbora Bačko-kiškunske županije 2002.-06.

Kao predsjednik SHM-a jedan je od članova hrvatske manjine u mađarskom dijelu Međuvladinog mješovitog odboru za zaštitu nacionalnih manjina između Republike Hrvatske i Mađarske, koji prati provedbu međudržavnoga Sporazuma iz 1995. o zaštiti manjina.

U Mađarskom institutu za kulturu bio je član Narodnosnog stručnog odbora, u kojem su bile zastupljene sve nacionalne manjine Mađarske. Taj je odbor, među ostalim, utemeljio državno odličje *Pro Cultura Minoritatum Hungariae*, a na

inicijativu SHM-a niz hrvatskih kulturnih djelatnika, folklornih grupa, orkestara primio je to priznanje.

Od kada je Vlada Mađarske utemeljila tzv. Tematsku radnu skupinu za narodnosna pitanja 2015., u kojoj stručnjaci okupljeni u toj skupini daju mišljenja, prijedloge i analize o strateškim pitanjima manjinske politike Vlade, njezin je član do danas.

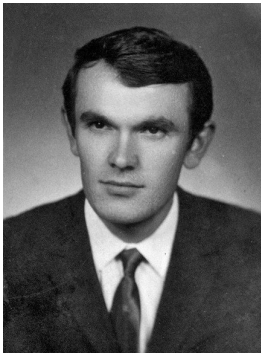
Dobitnik je više priznanja: Pohvalna povelja za rad Ministarstva prosvjete 1988., Odličje za narodnosti Bačko-kiškunske županije 1997., Odličje za Odgoj i obrazovanje Hrvatske državne samouprave 2017., Odličje za narodnosti grada Baje 2018., Državno odličje za narodnosti 2021., Red Danice Hrvatske s likom Antuna Radića 2022.

A. Šokac Marković

OSTROGONAC, Marko (Subotica 28. I. 1948.), dizač utega. Sin je Petra i Marije, rođ. Vert. Odrastao je u subotičkom V. kvartu (Novo Selo). Završio je OŠ *Ivan Goran Kovačić*, a naknadno se kvalificirao za vozača. Radni vijek proveo je kao profesionalni vozač: najprije u tvornici namještaja *Nova Budućnost*, zatim u tvornici elektromotora *Sever* te na kraju u *Mlekari Subotica* do umirovljenja 2008.

Počeo se baviti hrvanjem 1962., a od 1964. dizanjem utega, te je do kraja sportske karijere 1983. član Kluba dizača tegova *Spartak* iz Subotice. Natjecao se u muha kategoriji (do 52 kg), bantam kategoriji (do 56 kg) i perolakoj kategoriji (do 60 kg). Do 1972. nastupao je u olimpijskom triatlonu (potisak, trzaj, izbačaj), a nakon promjene pravila od 1973. u olimpijskom biatlonu (trzaj, izbačaj). Tijekom natjecateljske karijere postigao je iznimne uspjehe. Kao junior 1965. postao je u bantam kategoriji prvak Vojvodine i Srbije u Novom Sadu te Jugoslavije u Ljubljani. Potom je u istoj kategoriji postao juniorski državni prvak 1967. u Somboru, a 3. mjesto osvojio je 1966. u Splitu. Na Seniorskom prvenstvu Jugoslavije osvojio je 1. mjesto u muha kategoriji 1971. u Domžalama i 1972. u Somboru, u bantam kategoriji 1973. u Beogradu, 1974.

u Sarajevu, 1975. u Somboru, 1976. u Zagrebu, 1978. u Splitu, 1981. u Somboru i 1983. u Splitu te u perolakoj kategoriji 1977. u Somboru i 1979. u Zagrebu. Usto je osvojio na državnom prvenstvu 2. mjesto u bantam kategoriji 1969. u Vukovaru i 1970. u Sarajevu. Ukupno je 11 puta bio seniorski prvak države, a od toga devet puta uzastopno. Brojne uspjehe ostvario je na pokrajinskim i republičkim prvenstvima: bio je prvak Srbije u muha kategoriji 1971. u Subotici i 1972. u Somboru, u bantam

Marko Ostrogonac

kategoriji 1966. u Indiji, 1970. i 1973. u Beogradu i u perolakoj kategoriji 1975. u Vranju i 1976. u Beogradu te prvak Vojvodine u muha kategoriji 1970. u Novom Bečeju, 1971. u Subotici i 1972. u Somboru, u bantam kategoriji 1973. u Beogradu, 1974. i 1977. u Somboru, i u perolakoj kategoriji 1975. u Subotici, 1976. u Beogradu i 1981. u Novom Bečeju. Sa *Spartakom* je kao kapetan ekipe osvojio Prvu saveznu ligu Jugoslavije na finalnom turniru 1976. u Subotici. Bio je član reprezentacije Vojvodine, s kojom je osvojio pet puta uzastopno Kup Jugoslavije: 1976. i 1977. u Beogradu, 1978. u Ljubljani, 1979. u Zenici i 1980. u Splitu.

Za seniorsku reprezentaciju Jugoslavije nastupao je 1971.-81. Sudjelovao je na Svjetskom prvenstvu (SP) i Europskom prvenstvu (EP), koja se održavaju zajedno, 1975. u Moskvi (8. u biatlonu u perolakoj kategoriji), 1977. u Stuttgartu (14. na SP-u i 9. na EP-u u biatlonu – bantam kategorija) i 1981. u Lilleu (bez plasmana – bantam

kategorija), na Europskom prvenstvu 1976. u Berlinu (8. u biatlonu – bantam kategorija) i 1978. u Havířovu, Čehoslovačka (11. u biatlonu – bantam kategorija), na Europskom željezničarskom prvenstvu 1972. u Parizu (3. u triatlonu – muha kategorija), na Mediteranskim igrama 1975. u Alžiru (7. u biatlonu – bantam kategorija) i 1979. u Splitu (2. u biatlonu – bantam kategorija), na Dunavskom kupu 1974. u Braunau am Innu (6. u biatlonu – bantam kategorija), 1975. u Donaueschingenu (6. u biatlonu – bantam kategorija), 1976. u *Galatiiju*, Rumunjska, (6. u biatlonu – bantam kategorija), 1977. u Plevenu, Bugarska, (2. u biatlonu, trzaju i izbačaju – bantam kategorija), 1978. u Ljubljani (3. u biatlonu, trzaju i izbačaju – bantam kategorija), 1979. u Tatabányi (5. u biatlonu – perolaka kategorija) i 1981. u Ebensee (4. u biatlonu – bantam kategorija) i na Balkanskom prvenstvu 1974. u Bargasu, Bugarska, (4. u biatlonu i 2. u izbačaju – bantam kategorija), 1975. u Somboru (2. u biatlonu i u izbačaju – bantam kategorija), 1976. u Dragašaniju, Rumunjska, (3. u biatlonu, trzaju i izbačaju – bantam kategorija), 1977. u Ankari (3. u biatlonu, trzaju i izbačaju – bantam kategorija), 1978. u Solunu (bez plasmana u biatlonu i 3. u trzaju – bantam kategorija), 1979. u Vranju (3. u biatlonu i trzaju – bantam kategorija), 1980. u Gornoj Orjahovici, Bugarska (3. u biatlonu, trzaju i izbačaju – bantam kategorija) i 1981. u Bistrici, Rumunjska (6. u biatlonu – bantam kategorija). Osvojio je ukupno 23 srebrne i brončane medalju na međunarodnim natjecanjima, po čemu je najtrofejniji dizač utega u povijesti Jugoslavije. Nastupio je za reprezentaciju Jugoslavije na međudržavnim dvobojima 1971. protiv Italije u Sarajevu i 1977. protiv Španjolske u Ljubljani te za Srbiju protiv Slovačke 1972. u Bratislavi. Tijekom karijere u svim uzrastima i težinskim kategorijama postigao je oko 200 državnih rekorda. Posebno je bio uspješan 1979., kada je postigao pet državnih rekorda na Mediteranskim igrama u Splitu i potom još jedan u Zenici.

Položio je ispit za suca u dizanju utega 1975. u Beogradu te je postao savezni sudac. U Republici Srbiji ima zvanje nacionalnog suca prve kategorije. Proglašen je za najboljeg saveznog suca Saveza za dizanje tegova Vojvodine 1985. Aktivan je kao sudac do danas. God. 1979. u Beogradu, Novom Sadu i Somboru školovao se na tečajevima za trenera. Bio je trener mlade ekipe KDT *Spartak* 1981.-83. Potom zbog nesuglasica napušta treniranje, a na poziv uprave ponovno se aktivirao u *Spartaku* i radi s mladima kao trener juniora 1987.-89. Proglašen je za najboljeg jugoslavenskog dizača utega na Dunavskom kupu 1978. U izboru Saveza organizacija za fizičku kulturu Subotice i *Subotičkih novina* s KDT *Spartakom* dobitnik je priznanja za najbolju ekipu Subotice 1976. U istom izboru za najboljeg sportaša Subotice zauzeo je 2. mjesto 1975. Za postignute uspjehe dobitnik je najvažnije vojvođanske sportske nagrade *Jovan Mikić Spartak* 1974. Prema ukupno ostvarenim rezultatima u natjecateljskoj karijeri jedan je od najtrofejnijih dizača utega u povijesti Jugoslavije 1945.-91.

Živi na Senčanskom putu, u subotičkoj četvrti Bajnat.

Izvor: osobni iskaz Marka Ostrogonca.

Lit.: *Magyar Szó*, br. 114, Újvidék, 26. IV. 1965; *Magyar Szó*, br. 73, 16. III. 1966; *Magyar Szó*, br. 40, 11. II. 1970; *Magyar Szó*, br. 68, 11. III. 1970; *Almanah jugoslovenskog sporta 1964 – 1968*, Beograd, 1970; *Magyar Szó*, br. 294, 25. X. 1971; *Magyar Szó*, br. 265, 25. IX. 1972; *Magyar Szó*, br. 90, 2. IV. 1973; *Almanah jugoslovenskog sporta 1969 – 1972*, Beograd, 1974; *Magyar Szó*, br. 25, 27. I. 1975; *Magyar Szó*, br. 35, 6. II. 1975; *Subotičke novine*, br. 51 i 1, Subotica, 26. XII. 1975. – 2. I. 1976; *Magyar Szó*, br. 45, 16. II. 1976; *Subotičke novine*, br. 1, 7. I. 1977; *Almanah jugoslovenskog sporta 1973 – 1976*, Beograd, 1977; *Magyar Szó*, br. 50, 21. II. 1977; *Almanah jugoslovenskog sporta 1977*, Beograd, 1979; *Almanah jugoslovenskog sporta 1978*, Beograd, 1979; *Almanah jugoslovenskog sporta 1979*, Beograd, 1980; *Almanah jugoslovenskog sporta 1980*, Beograd, 1981; *Magyar Szó*, br. 87, 30. III. 1981; *Almanah jugoslovenskog sporta 1981*, Beograd, 1982; *Almanah jugoslovenskog sporta 1983*, Beograd, 1984; *Sport u Subotici 1944-1984 / Sportélet Szabadkán*, Subotica, 1984; F. Kiss, *Klub dizača*

tegova Spartak Subotica 1948-2008 / Szabadkai Spartacus Súlyemelő Klub 1948-2008, Subotica, 2008.

E. Hemar i P. Skenderović

OSTROGONČEVO, kratkotrajni hrvatski i srpski naziv za pustaru Tompa u vrijeme stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Nakon potpisivanja vojne konvencije (primirja) u Beogradu 13. XI. 1918. mađarska vojska bila je dužna povući se iznad demarkacijske crte, koja je u Bačkoj bila Baja – Sentivan (*mađ.* Felsőszentiván) – Röszke, te je cijelo područje južno od nje, uključujući i Tompu, okupirala srpska vojska. U razdoblju do sklapanja konačnoga mirovnoga sporazuma na području koje su kontrolirale vlasti Kraljevine SHS, među ostalim, obavljana su i preimenovanja mađarskih naziva mjesta i važnijih toponima u hrvatske odnosno srpske. Tako u jednom dopisu iz veljače 1920. Ured gradonačelnika Subotice Stipana Matijevića izvještava subotičku ispostavu Direkcije državnih željeznica da je za Tompu »naški naziv« Ostrogončevo. Međutim, za razliku od nekih drugih posve novih naziva na području Subotice, poput Žednika umjesto ranijega Nagyfény, ovaj nije zaživio čak ni u vrijeme nastanka ovoga dopisa. Naime, upravo je u to vrijeme na Mirovnoj konferenciji u Parizu zaključeno pitanje buduće granice između Mađarske i Kraljevine SHS, prema kojem Tompa ostaje u Mađarskoj. Nakon što je u dvorcu Trianon potpisan Mirovni ugovor 4. VI. 1920., vojska Kraljevine SHS povukla se s područja Tompe 20. VIII. 1921.

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, F. 47, 1118. Gr. 187/1920.

Lit.: A. Mitrović, *Razgraničenje Jugoslavije sa Mađarskom i Rumunijom 1919–1920*, Novi Sad, 1975; S. Mačković *Subotica na granici, grad i ljudi (13. XI 1918 – 4. VI 1920), Beleške jednog arhiviste*, Subotica, 2024.

S. Mačković

OSTRUN, Ankica – Ana, ud. **Gojnić** (Rakovica, južni Kordun, 17. VI. 1936.), ruko-metašica, profesorica engleskog jezika i psihologije. Završila je Filozofski fakultet u Zagrebu. Igračica pomoćnog reda u veli-

kom rukometu i desno krilo. Rukometom se počela baviti 1949. u Virovitici. Bila je članica RK *Lokomotiva* iz Virovitice 1949.-56., RK *Lokomotiva* iz Zagreba 1956.-60. i RK *Spartak* iz Subotice 1960.-66. S virovitičkom *Lokomotivom* bila je prvakinja Saveznog turnira (1955.), viceprvakinja Saveznog turnira (1954.) i osvojila treće mjesto u Saveznoj ligi (1955./56.). Sa zagrebačkom *Lokomotivom* bila je prvakinja Savezne lige (1958./59.), viceprvakinja (1956./57. i 1959./60.) i osvojila treće mjesto (1957./58.), pobjednica Jugoslavenskog kupa (1958. i 1959.). S ekipom RK *Spartak* bila je prvakinja Savezne lige (1959./60. i 1962./63.), viceprvakinja (1960./61. i 1963./64.) i osvojila treće mjesto (1961./62.), pobjednica Jugoslavenskog kupa (1961.) i plasirala se u finale (1962. i 1963.). Jedina je hrvatska rukometašica koja je u Saveznoj ligi osvojila naslove prvaka Jugoslavije kao članica tri različita kluba.

U velikom rukometu za reprezentaciju Jugoslavije nastupila je pet puta 1955.-56, a na Svjetskom prvenstvu u velikom rukometu 1956. osvojila je 5. mjesto. Rukometna reprezentativka Jugoslavije bila je 1955.-60. s 20 nastupa i 12 postignutih zгодitaka, a na Svjetskom prvenstvu u rukometu 1957. osvojila je brončanu medalju. Nastupala je i za reprezentaciju Zagreba. Dobitnica je Zlatne značke Saveza za fizičku kulturu Jugoslavije. Imala je status zaslužne sportašice Jugoslavije.

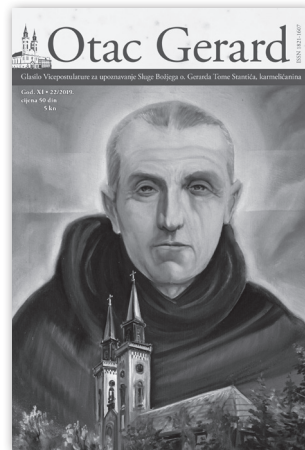
Bila je zaposlena kao profesorica engleskog jezika u OŠ *Ivan Milutinović* i Srednjoj ekonomskoj školi u Subotici te OŠ *Sava Kovačević* u Beogradu do umirovljenja. Od 1966. živi u Beogradu. Suprug Gavriilo Gojnić bio je rukometni djelatnik i međunarodni rukometni sudac.

Izvor: osobno kazivanje Ankice Ostrun, ud. Gojnić.

Lit.: *Razvoj rukometa u Hrvatskoj*, Zagreb, 1986; *Almanah Rukometnog saveza Jugoslavije 1949-1989*, Beograd, 1991; Ž. Rafajlović, *Veteranke subotičkog rukometa*, Subotica, 1997.

E. Hemar

OTAC GERARD, glasilo Vicepostulature za upoznavanje Sluge Božjega oca Gerarda Tome Stantića. Prvi je broj izašao za godišnjicu njegove smrti 24. VI. 2009. Za hrvatsko jezično područje glasilo je tiskano u 2500 primjeraka, a za mađarsko jezično područje (*Gellért atya*) u 1500 primjeraka. Izdavač je Hrvatska karmelska provincija Svetog oca Josipa i Samostan karmelićana u Somboru. Izlazi na 44 stranice, formata 24 cm x 17 cm, dva puta godišnje – na dan preminuća o. Gerarda te za Božić, u čast Malog Isusa, čije je štovanje širio o. Gerard. Prvi glavni i odgovorni urednik bio je o. Mato Miloš, tadašnji vicepostulator. Nakon što je o. Tiho Radan službu vicepostulatora kauze o. Gerarda preuzeo 2019., od sljedeće je godine (br. 23) i urednik glasila. Kada je o. Zlatko Žuvela postao vicepostulator 2022., postao je i urednikom lista (br. 28). Isprva je glasilo tiskano u subotičkoj tiskari *Printex*, a od 2020. u subotičkoj *Rotografici*.

Otac Gerard, br. 22, Subotica, 2019.

Glasilo je namijenjeno upoznavanju vjernika sa životom i duhovnim krepostima karmelićanina Tome Stantića (Đurđin, 1876. – Sombor, 1956.), prvog kandidata za sveca na području Subotičke biskupije i prvoga hrvatskoga karmelićanina novijeg doba u ondašnjoj mađarskoj karmelićanskoj poluprovinciji, od kojega je potekla Hrvatska karmelska provincija svetoga o.

OTAC GERARD

Josipa. U glasilu se kroz različite rubrike (Riječ urednika; Riječ teologa; Biblija u životu sl. B. o. Gerarda; Molitva u životu o. Gerarda; Marija u duhovnosti o. Gerarda; Ekumensko djelovanje o. Gerarda: Obitelj; Mladi; Djeca; Duhovna zvanja; Duhovni centar o. Gerarda; Umjetnici o ocu Gerardu; Pjesnici o ocu Gerardu; Proslava Gerardova rođendana za nebo; Vijesti iz

Generalne postulature u Rimu; Milosti po zagovoru o. Gerarda; Molitva za proglašenje blaženim o. Gerarda; Rodna župa Đurđin o. Gerarda; Iz zapisa o. Gerarda i dr.) promiče lik i duhovnost oca Gerarda. Suradnici su karmelićani, karmelski bogoslovi i laici.

M. Miloš

DOPUNE

ANDRAŠIĆ, Ivan (Sonta, 7. XII. 1955. – Sonta, 8. II. 2021.), novinar, pjesnik, autor dramskih komada, publicist. Sin je Mate i Marije, rođ. Domić. U rodnom mjestu završio je osnovnu školu, a gimnaziju u Somboru. Radio je u Pregradi do 1982., a potom u Sonti, gdje se bavio fotografijom.

Bio je među prvim stalnim dopisnicima obnovljenoga tjednika *Hrvatska riječ* (koji je počeo izlaziti 31. I. 2003.) i poslije kolumnist (*Bać Ivin štodir* – na štokavskoj ikavici), jedno vrijeme i član uredništva. Bio je i stalni suradnik katoličkoga mjesečnika *Zvonik*, a pisao je i za apatinski *Novi Glas komune*. Od posebne su važnosti njegovi tekstovi u kojima je pisao o tradicijskoj kulturi šokačkih Hrvata u bačkom Podunavlju. U knjigama *Priča o fotografiji* (2011.) i *Svjetla starih fotografija* (2014.) objavljeni su i njegovi izabrani tekstovi iz rubrike *Hrvatske riječi – Priča o fotografiji*, a prilozi o šokačkoj tradiciji objavljeni su mu i u zbornicima *Dani Balinta*

I. Andrašić, *Izgradnja kuća nabijača u Sonti u XX. stoljeću*, Subotica, 2010.

Vujkova 2006.–2010. i Pasijska baština Hrvata u Podunavlju (2012.). Autor je knjige *Izgradnja kuća nabijača u Sonti u XX. stoljeću* (2010.).

Poeziju piše od gimnazijskih dana. Pjesme su mu objavljivane u zbirkama *Lira naiva*, *Rešetarački susreti pjesnika*, *Banatsko pero*, kalendaru *Subotička Danica* i časopisu za književnost i umjetnost *Nova riječ*. Zastupljen je u panorami suvremene

duhovne lirike Hrvata u Vojvodine *Odsjaji ljubavi* (2015.). Pisao je kazališne komade, satirične pripovijetke i poeziju s temama iz života šokačkih Hrvata u Sonti. Drame su mu objavljene u zbornicima *Teška vremena – izbor kazališnih komada Hrvata u Podunavlju* (2007.) i *Mali diplomat i drugi igrokazi* (2008.) te u književnom časopisu *Klasje naših ravni*. Bio je tajnik, voditelj Dramskog odjela i aktivan član Literarnog odjela Kulturno-prosvjetne zajednice Hrvata *Šokadija* iz Sonte. Po njegovim tekstovima i u njegovoj režiji udruga je postavila nekoliko predstava: *Ljubav iz baba-Mandine kujne*, *Knez nije zno plivat*, *Knez nije knez* i *Dovedeni, zatečeni i naši*.

Pokopan je u Sonti.

Djelo: *Izgradnja kuća nabijača u Sonti u XX. stoljeću*, Subotica, 2010.

Izvor: kazivanje Sanje Andrašić, kćeri Ivana Andrašića.

Lit.: S. Vulić, *Vitezovi hrvatskoga jezika u Bačkoj*, Subotica, 2009; D. B[rašić]. P[alković]., Pisani trag o našem postojanju, *Hrvatska riječ*, br. 441, Subotica, 2. IX. 2011; Đ. Vidmarović, Dva vrijedna priloga kulturnoj baštini šokačkih Hrvata u Bačkoj, *Matica*, 10/2012, Zagreb; B. Dulić, Univerzitet, *Hrvatska riječ*, br. 534, 28. VI. 2013; M. Kopunović, Ivan Andrašić (Sonta, 1955. – Sonta 2021.), *Hrvatska riječ*, br. 930, 12. II. 2021; Kroničar i promotor šokačkih Hrvata (www.hrvatskarijec.rs/vijest/6063/Kronicar-i-promotor-sokackih-Hrvata/ – pristupljeno 5. XI. 2024).

M. Kopunović

BAJIĆ, Ivan (Baić, Ive, Ivica) (Subotica, 16. III. 1931. – Subotica, 16. III. 1991.), stolnotenisač. Sin je trgovca Vece i Marije, rođ. Grunčić. Mlađi je brat glumca Josipa Bajića. Odrastao je u gradskoj četvrti Ker u generaciji s Josipom Gabrićem i Nacom Zelićem. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Subotici. Gimnaziju za vrijeme rata polazio je u »bunjevačkom razredu« (*mađ.* bunyevác osztály). Stolni tenis počeo je igrati nakon rata 1945. u tadašnjem Omladinskom domu u Subotici, gdje je postavljeno devet stolova za ping-pong. Njega i Josipa Gabrića braća Vilim i Tibor Harangozó izabrala su kao najtalentiranije među brojnim dječacima i pozvali u novoosnova-

no Fiskulturno omladinsko sportsko društvo *Spartak*. Kao član Stolnoteniske sekcije i od 1948. Stolnoteniskog kluba železničara *Spartak* postigao je više zapaženih uspjeha. Postao je višestruki juniorski prvak Jugoslavije: pojedinačno 1949. u Subotici, u parovima s Josipom Gabrićem 1947. u Ljubljani i 1948. u Zagrebu te ekipno sa *Spartakom* od 1946. do 1949. Kao senior sa *Spartakom* je osvojio Ekipno prvenstvo Jugoslavije u sezoni 1953./54., koje je održano ligaškim sustavom. U parovima je bio s *Nándorom Rózsom* državni viceprvak 1952. u Zagrebu. Nastupao je za reprezentaciju Jugoslavije i Grada Subotice. Na II. međunarodnom Prvenstvu Jugoslavije 1950. u Opatiji u parovima se s Josipom Gabrićem plasirao u finale, no izgubili su ga od Žarka Dolinara i Vilima Harangozóa. Na godišnjoj rang-listi najboljih igrača Stolnoteniskoga saveza Jugoslavije zauzeo je 7. mjesto 1951., 7.-8. mjesto 1953., 8. mjesto 1952. i 10. mjesto 1950. Sredinom 1950-ih završio je aktivnu natjecateljsku karijeru.

Izvor: kazivanje Nace Zelića iz Zagreba.

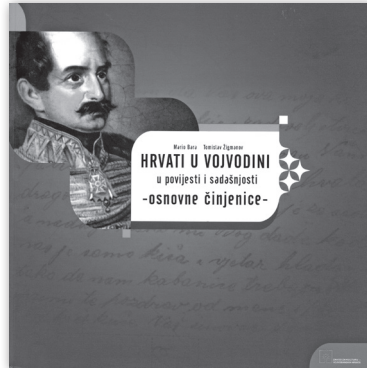
Lit.: Međnarodni namiznoteniški turnir v Opatiji: Najbolji igračec V. Harangozo, *Slovenski poročevalac*, br. 223, Ljubljana, 19. IX. 1950; *Enciklopedija fizičke kulture*, 2, Zagreb, 1977; Z. Uzorinac, *60 godina stolnog tenisa u Jugoslaviji*, Ljubljana, 1988; M. Brustulov (ur.), *Subotički stoni tenis*, Subotica, 1995.

E. Hemar i S. Mačković

BARA, Mario (Sombor, 22. IX. 1977.), sociolog i povjesničar. Osnovnu školu pohađao je u Imotskom, Stanišiću i Somboru, a srednju u Somboru. Studij sociologije i povijesti (2002.–07.) završio je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Dobitnik je Rektorove nagrade Sveučilišta u Zagrebu 2006. za studentski rad *Drugi narodni preporod bačkih Hrvata (1918.–1941.)*. Diplomirao je radnjom *Organiziranje i djelovanje Hrvatske seljačke stranke među nacionalnim manjinama u Baranji, Bačkoj i Banatu do uspostave apsolutizma 6. I. 1929*. Na istom Sveučilištu doktorirao je temom *Umirovljeničke migracije na hrvatskim otocima: integracija migranata u lokalne zajednice* 2014. Zaposlen u Insti-

tutu za migracije i narodnosti u Zagrebu 2008.–14., a od kraja 2014. kao docent na Odjelu sociologije na Hrvatskome katoličkome sveučilištu u Zagrebu, gdje za izvanrednog profesora izabran 2021.

Dio njegova znanstvenoga interesa usmjeren je na hrvatske autohtone manjine i hrvatsko iseljeništvo. Članke posvećene

M. Bara, T. Žigmanov, *Hrvati u Vojvodini u povijesti i sadašnjosti : osnovne činjenice*, Subotica, 2009.

bunjevačkim i šokačkim Hrvatima objavljivao je u časopisima i godišnjacima *Pro tempore* (Zagreb), *Časopis za suvremenu povijest* (Zagreb), *Kroatologija* (Zagreb), *Dve domovini/Two Homelands* (Ljubljana), *Šokačka rič* (Vinkovci), *Povečalo* (Beli Manastir), *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata* (Subotica), kao i u zbornicima radova i poglavljima knjiga *Identitet bačkih Hrvata* (Zagreb-Subotica, 2010), *Nacionalne manjine kao faktor stabilnosti u međunarodnim odnosima Hrvatske i Srbije* (Zagreb, 2010), *Croatian – Serbian relations : resolving outstanding issues / Srpsko-hrvatski odnosi : rešavanje otvorenih pitanja* (Novi Sad – Golubić, 2012), *Hrvati u Vojvodini : identitet(i), procesi i društvene aktivnosti* (Zagreb – Subotica, 2012), *Croatian – Serbian relations : Minority rights-fight against discrimination / Hrvatsko-srpski odnosi u 20. veku : prava nacionalnih manjina – borba protiv diskriminacije* (Novi Sad – Golubić, 2013), *Stanišić : 250 godina : Istorija naselja i*

stanovništva od nastanka do savremenog doba (rukopis, Sombor, 2013), *Bunjevci u vremenskom i prostornom kontekstu* (Zagreb, 2014), *Sto deset godina Hrvatske seljačke stranke* (Zagreb – Križevci, 2015), *Nacionalne manjine u Hrvatskoj i Hrvati kao manjina – europski izazovi* (Zagreb, 2015), *Moj Nenadić* (Sombor, 2018), *Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država / Migration and Identity: Culture, Economy, State* (Zagreb, 2020), *Etnokulturni identitet Hrvata u Vojvodini : povijesni i suvremeni procesi* (Zagreb, 2021), *Hrvati u Banatu : doseljavanje, tradicijska baština, identitet* (Zagreb-Subotica, 2022), *Dani hrvatske knjige i riječi – Dani Balinta Vujkova : Zbornik radova s Međunarodnog znanstveno-stručnog skupa 2021.* (Subotica, 2022); *Vukovar '91. : Uzdaje slobodi – povijest, sjećanja, identiteti, integracije* (Zagreb – Vukovar, 2023). Suradivao je u *Biografskom leksikonu Hrvata istočnog Srijema* (Zagreb – Subotica, 2011); *Leksikonu hrvatskoga iseljeničtva i manjina* (Zagreb, 2020), *Hrvatskom biografskom leksikonu* (Zagreb), a popularne članke objavljivao je u *Hrvatskoj riječi* (Subotica), *Hrvatskom glasniku* (Budimpešta), *Miroljubu* (Sombor) i *Zovu Srijema* (Zagreb). Član je uredništva *Godišnjaka za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata te Biografskog leksikona Hrvata istočnog Srijema.*

Djela: *Ratovi, kolonizacije i nacionalna struktura Slavonije u dvadesetom stoljeću* (suautor I. Lajić), Zagreb, 2009; *Hrvati u Vojvodini u povijesti i sadašnjosti : osnovne činjenice* (suautor T. Žigmanov), Subotica, 2009.

Lit.: *Biografski leksikon Hrvata istočnog Srijema*, 1, Zagreb-Subotica, 2011; T. Vuković, Sociolog dr. Mario Bara s HKS-a : Hrvatska je otvorena drugim kulturama, *Glas Koncila*, br. 489/2017, Zagreb; J. Dulić, Prof. dr. sc. Mario Bara, pročelnik Odjela za sociologiju na HKS-u u Zagrebu : Identitet je neraskidivo vezan uz kolektivna sjećanja, *Hrvatska riječ*, br. 1012, Subotica, 9. IX. 2022.

S. Bačić

BUKVIĆ, Paulina – Pavla, ud. Stajčić (Subotica, 4. VI. 1934. – Vukovar, 16. I. 2020.), rukometašica. Kći je Andrije i Terzije, rođ. Tumbas Loketić. Završila je su-

botičku gimnaziju. Potekla je iz sportske obitelji. Njezin otac bio je omladinski rukovodilac i sportski djelatnik, a brat Mijo Bukvić istaknuti nogometaš Fudbalskog kluba *Zvezda* iz Subotice 1950-ih (izvorni naziv FK *Bačka* vraćen 1969.). Rukometom se aktivno bavila 1952.-56. kao članica *Spartaka* iz Subotice. Nastupala je u jednoj od najuspješnijih generacija u povijesti subotičkog ženskog rukometa, koju su predvodile reprezentativke Anka Evetović, Erika Tóth i Magda Hegedűs. Paralelno se natjecala u velikom rukometu na poziciji obrambene igračice i u rukometu kao desna vanjska igračica. S ekipom RK *Spartaka* osvojila je Prvenstvo Jugoslavije u velikom rukometu (turnirskim sustavom natjecanja) tri puta: 1953., 1954. i 1956. u Subotici, a viceprvakinja je bila 1955. u Zagrebu. Viceprvakinja Jugoslavije u rukometu postala je s RK *Spartakom* 1955. na turniru u Virovitici i 1956. u Prvoj saveznoj ligi. Aktivnu sportsku karijeru završila je u 22. godini. Bila je zaposlena u Gradskoj tiskari u Subotici. Od 1956. živjela je u Borovo naselju, u tadašnjoj općini Borovo. Radila je u Kombinat *Borovo*. Za vrijeme rata 1991.-95. bila je u progonstvu, a nakon povratka ponovo se nastanila u Borovo Naselju, koje je ušlo u sastav Grada Vukovara. Njezin suprug Aleksandar Stajčić također se aktivno bavio sportom kao rukometaš *Borova*.

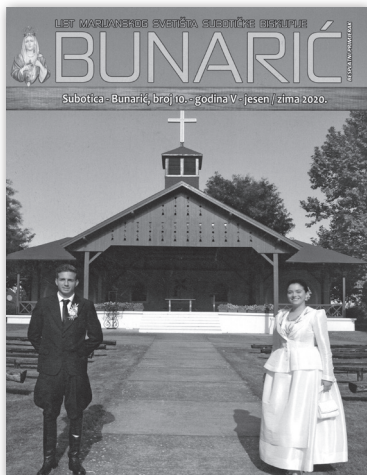
Izvor: razgovor autora s Paulinom Stajčić.

Lit.: *Almanah Rukometnog saveza Jugoslavije 1949–1989*, Beograd, 1991; T. Mišić, *Subotički rukomet 1945–2020*, Subotica, 2021.

E. Hemar

BUNARIĆ, glasilo istoimenoga Marijanskoga svetišta u Subotičkoj biskupiji. Pokrenuo ga je 2016. tadašnji rektor svetišta vlč. Marinko Stantić, koji je ujedno bio i glavni urednik. List je izlazio dva puta godišnje (proljeće/ljeto i jesen/zima). Tiskan je u boji, na 16 stranica, formata A4. Dijeljen je besplatno, kao informator svetišta, zahvaljujući donaciji subotičke tiskare *Rotografika*. Cilj lista bilo je informirati o životu i radu Svetišta, ali i promicati ma-

rijansku duhovnost. U njemu su objavljivane, uz vijesti, i cjelovite propovijedi na hrvatskom jeziku gosta biskupa s glavnoga proštenja koje se održava posljednje nedjelje u kolovozu, tako da je služio i kao svo-

Bunarić, br. 10, Subotica, 2020.

jevsrna arhiva. List je izlazio dok je svetištem upravljao Marinko Stantić, tj. do 2021. Ukupno je izašlo 11 brojeva.

M. Stantić

BUNJEVCI BEZ GRANICA (KULTURNA BAŠTINA BUNJEVACA BEZ GRANICA), manifestacija udrugâ bunjevačkih Hrvata iz vojvođanskoga i mađarskoga dijela Bačke. Sudjeluju folklorne skupine i druge udruge i organizacije iz mjesta u kojima žive Bunjevci. Cilj je obnova i održavanje kulturnih veza bunjevačkih Hrvata s obiju strana državne granice, ustanovljene mirovnim sporazumom u Trianonu 1921. Organizira se jedanput godišnje u različitim mjestima naizmjenice u Mađarskoj i Vojvodini. Prvi je put organiziran u Tavankutu 2016. u organizaciji HKPD-a *Matija Gubec* (koji je i pokretač inicijative), zatim u Gari 2017. u organizaciji tamošnje Hrvatske samouprave, u Subotici je 2018. održan u HKC-u *Bunjevačko kolo*, potom je organizator bila Hrvatska samouprava Aljmaša (*madž.* Bácsalmás) 2019., a nakon stanke uzrokovane pandemijom bolesti COVID-19 domaćini su bili

HKPD *Matija Gubec* u Tavankutu 2022., Hrvatska samouprava Kačmara 2023. te HKUD *Vladimir Nazor* u Somboru 2024.

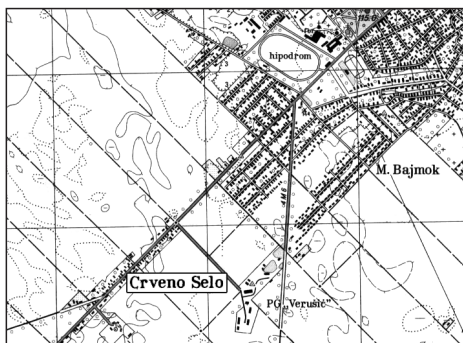
Lit.: D. B[ashić]. P[alković]., Jačanje oslabljenih veza, *Hrvatska riječ*, br. 692, Subotica, 22. VII. 2016; S. B[alatinac]., II. festival »Kulturna baština Bunjevaca bez granica« u Gari, *Hrvatski glasnik*, br. 39, Budimpešta, 28. IX. 2017; S. Jurić, Kulturno oživljavanje Bajskog trokuta, *Hrvatska riječ*, br. 809, 19. X. 2018; D. B[ashić]. P[alković]., Znamo tko su nam bili preci, *Hrvatska riječ*, br. 1016, 7. X. 2022.; Ž. V[ukov]., Isti narod na dvi strane, *Hrvatska riječ*, br. 1051, 9. VI. 2023; I. B., Baština Bajskog trokuta, *Hrvatska riječ*, br. 1124, 1. XI. 2024.

S. Bačić

CRVENO SELO, naselje jugozapadno od grada Subotice uz Bajmočku cestu. Udaljeno je nekoliko stotina metara od Maloga Bajmoka. Do sredine 1990-ih bilo je samostalno naselje izvan administrativnih granica Subotice, a sada je formalno rubni dio administrativnoga područja grada te dio širokoga (gradskoga i izvangradskoga) područja Mjesne zajednice Mali Bajmok. Od 1927. službeno se naziva Naseobina Staniše Neorčića Tapše, ili skraćeno Neorčić, a današnje ime dobiva 1960-ih godina, vjerojatno zbog snažnije prisutnosti komunističke ideologije među uglavnom siromašnijim stanovnicima naselja (komunizam je bio rašireniji i u susjednom Malom Bajmoku). Ima oko 650 stanovnika, uglavnom bunjevačkih Hrvata.

Naselje danas čini skupina od stotinjak kuća ušorenih uz Bajmočku cestu na ataru Zapadne Ugarnice. Izvorno je nastalo 1920-ih godina na obodu Subotice, na račvanju kojim počinje tzv. Mali tavankutski put i južno od Bajmočke ceste, tako što je Pajo Neorčić, sin Staniše Neorčića, naslijeđenu zemlju podijelio na manje čestice te je prodavao za gradnju kuća. Poslije se kuće podižu i uz sjevernu stranu Bajmočke ceste, uključujući i sporedne poljske putove, a u novije vrijeme i uz južnu stranu Bajmočke ceste prema Bajmoku. Glavna je ulica Bajmočka cesta, koja se u naselju zove Franje Kluzi i zapravo počinje u Malom Bajmoku, te nakon dijela ceste uz koju nema kuća nastavlja i završava u Crvenom Selu. Južno

od Bajmočke ceste i križanja na kojem je selo nastalo podignut je 1975. televizijski i radijski relejni toranj visok 218 m kao dio nastajuće Televizije Novi Sad (danas dio

Crveno selo 1970-ih godina

Radio-televizije Vojvodine). Kao posljedica neuspješne pretvorbe vlasništva nad velikim socijalističkim tvrtkama u drugim dijelovima Subotice (koje su uglavnom prestale postojati) od sredine 2000-ih godina južno od stambenoga naselja nastaje tzv. industrijska zona: više tvornica tvrtki iz zapadnoeuropskih zemalja, kroz koje prolazi nekoliko pristupnih putova, formalno novih ulica, te se na tom dijelu naselje postupno spaja s gradom.

Lit.: M. Marković, *Geografsko-istorijski imenik naselja Vojvodine*, Novi Sad, 1966; *Godine slike i tona : RTV sećanja*, Novi Sad, 2012; K. Korponaić, *Povijest Crvenog Sela*, *Hrvatska riječ*, br. 972, Subotica, 3. XII. 2021; <https://mixsu.wordpress.com/danas-crveno-selo-je-nekada-bila-naseobina-stanise-neorcica-tepse>; https://hr.wikipedia.org/wiki/Crveno_selo (pristupljeno 6. XII. 2024.).

S. Bačić

DALMATIN BRAT (*madž.* Dalmát Baráti Kör), kulturna udruga Hrvata u Senandriji. Pokretanje je pripremano 1975., a udruga je formalno osnovana u ožujku 1976. s ciljem obnove i njegovanja običaja, identiteta i narodnoga govora te proučavanja prošlosti mjesne zajednice Dalmatina. Djelovanje se nastavlja na prethodne udruge Dalmatina, pa se može smatrati i obnovom djelovanja *Dalmatinskoga bratinstva*. Isprva je imala stotinjak članova, u vrijeme dok je još bilo osoba koje su se tečno služile hrvatskim je-

zikom. Senandrijka Eva Drobilić (Lászlóné Tüskés Éva Drobilit), predsjednica udruge, predvodila je većinu aktivnosti, oživila je stare hrvatske običaje dodolu, Ivandan, božićni običaj Betlema s ophodnjom *betlemara*, »dalmatski (dalmacijanski) ukop«, karnevalske balove, prikupljanje narodnih pjesama, organiziranje tečaja hrvatskoga jezika. Prije obnove Ivandan se obilježavao kontinuirano do 1930-ih. Etnografskim istraživanjima 1960-ih dokumentirani su

Eva Drobilić

običaji i revitalizirani. U radu udruge bili su uključeni Dalmatini i drugi narodi, László Tüskés, Ivan Drobilić, Ante Benković, Filip Kalman, Joško Piščur, Imre Szánthó (izradba plakata), Franjo Kilar (dodole), Antun Kilar, László Rapcsányi (predavanja i vođenje programa), Sándor Elsik i dr.

Dio aktivnosti odvijao se u Dalmatinskoj kući, najčešće izložbe slika, kulturne večeri. Pjevački nastupi održavani su dva puta godišnje u vrijeme održavanja misa na hrvatskom, tzv. »dalmatinskih misa«, za Božić i Uskrs, na pogrebima sunarodnjaka te na mjesnim svečanostima u Kulturnom centru (Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár) i drugdje tijekom 1980-ih. Za Ivandan se pjevalo na mjesnom novoštokavskom ekavskom govoru s primjesama ikavštine »Baš na Ivandan sejala sam lan«, za dodole »Oj dodola, dodola, šta bi tebi trebala? Jedna kanta vodice i od Boga ro-sice«. Broj govornika hrvatskoga brzo je opadao te su posljednji aktivni govornici živjeli do 1990-ih. Aktivnosti u očuvanju

običaja preuzela je mjesna Hrvatska samouprava (1990.). Neke od običaja prihvaćaju i pripadnici drugih naroda u mjestu, što podupiru lokalne vlasti te oni poprimaju opći karakter i prerasli su u senandrijsku turističku manifestaciju.

Lit.: *Pest Megyei Hírlap*, 64, Budapest, 1976; I. B. Ó Dodola, Dódóla..., Iván-napi dalmát búcsú, *Pest Megyei Hírlap*, 152, Budapest, 1976; I. Bálint, Jól sikerült a varázslat. Iván-napi búcsú Szentendrén, *Pest Megyei Hírlap*, 118, Budapest, 1978; I. Szedő, Tűzugrás és ráolvasás, *Pest Megyei Hírlap*, 204, Budapest, 1979; M. Dekić, O »Dalmatin brat« klubu u Sentandreji, *Narodne novine*, 41, Budimpešta, 1980; S. Krpan, *Od Karaša do Biferna: zapisi o Hrvatima u Rumunjskoj, Mađarskoj, Čehoslovačkoj, Austriji i Italiji*, Zagreb, 1988; M. Lončarić, Govor Hrvata »Dalmata« u Sentandreji, *Filologija*, 24-25, Zagreb, 1995; E. Pethő Zsoltné Németh, *Szentendre utcanevei*, Szentendre, 1996; Ž. Mandić, Iz antroponimije i toponimije dalmatinskih Hrvata na sjeveru Mađarske, *Folia onomastica Croatica*, 15, Zagreb, 2006; *Szentendrei arcképcsarnok II. Elődeink*, Szentendre, 2006; T. Bokor, E. Pethő Zsoltné Németh, *Szentendre sajtótörténete (1883–2009)*, Szentendre, 2009; E. Pethő Zsoltné Németh, *Sírok és temetők Szentendrén (Kr. e. 5500 – Kr. u. 2012)*, Szentendre, 2013; <https://szevi.hu/sine-preteritis-nulla-futura/> <http://www.benko-vits.hu/ivandan2008.htm> (pristupljeno 27. I. 2022).

M. Bara

DALMATINSKO BRATINSTVO, 1. cehovska udruga u Senandriji. Prvotni osnutak cehovske organizacije može se smjestiti u sredinu XIX. st., od kada potječe velika zelena zastava, koju rese slike svetaca, vinogradarski simboli tipični za Senandriju i natpis *Dalmatinszko Bratinsztvo*. U naselju je djelovao ceh dalmatinskih vinara, a u mjesnom muzeju čuva se »dalmatinska

Dalmatinska škrinja vinogradarskoga ceha

škrinja« ceha s oznakom godine 1885., u kojoj su se čuvali cehovska povelja, pečat, dokumenti vezani uz ceh i cehovski novac. Zastava se do danas čuva u senandrijskoj župnoj katoličkoj crkvi sv. Ivana Krstitelja. **2.** Pogrebna, potporna i kulturna udruga u Senandriji. Kako bi se oduprli odnarođivanju, 1903. tamošnji Hrvati utemeljili su, tj. obnovili, Dalmatinsko bratinstvo, koje je, uz potporni karakter, pjevalo na pogrebima sunarodnjaka, priređivalo kulturne programe s recitacijama i pjevanjem budnica. Nakon izbijanja Prvoga svjetskoga rata 1914. djelovanje mu je formalno prestalo. Zastavu Dalmatinskoga bratstva u vjerskim proslavama koristili su Dalmatinska poljoprivredna udruga (Dalmát Földműves Egylet) i građani Senandrije.

Lit.: Ž. Mandić, Iz antroponimije i toponimije dalmatinskih Hrvata na sjeveru Mađarske, *Folia onomastica Croatica*, 15, Zagreb, 2006; B. Ábrahám, Nyelvek, hitek, ítéletek: Szentendre etnikai képe a 19-20. század fordulóján, u: P. Erdősi J. Majorossy (ur.), *Kép, önkép, múltkép. Fejezetek Szentendre történetéből. Tanulmánykötet*. Szentendre, 2014; <https://szevi.hu/sine-preteritis-nulla-futura/> <https://hu.museum-digital.org/index.php?t=objekt&oges=502764&navlang=en> (pristupljeno 27. I. 2022).

M. Bara

DALMACIJANSKA (DALMATSKA) MÁLA (*tur.* mahala: dio grada; gradska četvrt), mikrotoponim u Senandriji (*madž.* Szentendre, *srp.* Sentandreja) koji je označavao dio grada naseljen hrvatskim stanovništvom Dalmatinima. Mađarski je naziv Szamárhegy (*madž.* szamár: magarac; hegy: brdo), međutim hrvatsko je stanovništvo koristilo i naziv Brdo (ne i Magareće brdo). Naime, nalazi se na uzvisini s uskim, zavojitim, polukružnim uličicama koje opasuju glavicu (i groblje na njoj). Hrvatsko stanovništvo prisutno je za osmanske vlasti, brojčano raste nakon doseljavanja predstavnika dubrovačkih i drugih Hrvata 1687., i u drugom valu 1690. većinom iz Beograda, koji su Osmanlije ponovno zauzele. Stanovnici su bilježeni kao Dalmatini (»Dalmata«, »Dalmatissa“) i Hrvati (»Croata“). Od 1894. jedna od ulica nosi naziv Dalmát utca (Dalmatinska ulica), a ubrzo

nakon nje pojavljuje se i Dodola utca (Dodska ulica). Ovi su nazivi ulica, međutim, kasnije promijenjeni. Nakon Drugoga svjetskoga rata, želeći i na taj način ukazati počast svojim građanima hrvatskoga podrijetla, gradske su vlasti nekim ulicama vratile imena: Dalmát utca (Dalmatinska ul.) 1958., a Dodola utca (Dodska ulica) 1992., koje su tamošnji Hrvati nazivali i paralelnim pučkim imenima: Perakova ili Benkovićeve ulica, Kobicina ili Valentino-va ulica.

Lit.: E. Pethő Zsoltné Németh, *Szentendre utcanevei*, Szentendre, 1996; Ž. Mandić, Iz antroponimije i toponimije dalmatinskih Hrvata na sjeveru Mađarske, *Folia onomastica Croatica*, 15, Zagreb, 2006.

M. Bara

DEDIN, Grgo (Subotica, 8. V. 1892. – Subotica, 2. X. 1963.), krojač, trgovac, politički djelatnik. Sin je Josipa i Marije rođ. Rudić. S Antom Pokornikom zastupao je STC *Građanski* u postupku osnivanja Subotičkoga nogometnoga podsaveza 1920. Jedan je od osnivača Hrvatske republikanske seljačke stranke (HRSS) u Subotici potkraj 1923. Kada je početkom 1925. vlada Kraljevine SHS odlučila primijeniti Zakon o zaštiti države iz 1921. i na HRSS zbog toga što se stranka 1924. učlanila u Seljačku internacionalu u Moskvi, nakon uhićenja Stjepana Radića 3. I. 1925. uhićeno i je više članova stranke iz Subotice. Nakon nekoliko dana sud je pustio uhićene da se brane sa slobode, osim subotičkoga stranačkoga vodstva –Tome Matkovića, Ivana Tolja i Grge Dedina. Kod Dedina je nađeno najviše stranačkih brošura i knjiga. Njih su trojica u pritvoru bila do 25. I., kada su pušteni da se brane sa slobode, ali su za vrijeme lišenja slobode podvrgnuti policijskoj torturi: Tolj je tučen na hodniku, a Dedin u detektivskoj sobi. No iako je Radić u ožujku 1925. prihvatio Vidovdanski ustav, priznao monarhijsko uređenje i dinastiju Karadorđevića, a stranka je preimenovana u Hrvatsku seljačku stranku (HSS), optužnica protiv njih trojice podignuta je 5. V. 1925., ali za navodno falsificiranje potpisa za kandidacijske liste za parlamentarne iz-

bore u veljači 1925. Djelovao je u HSS-u do uvođenja Šestosiječanjske diktature i zabrane stranaka koje nose »vjerska i plemenska obilježja«. U politički život HSS-a vraća se u vrijeme parlamentarnih izbora 1935. Državni je tužitelj 1937. podnio optužnicu protiv Grge Dedina, Mate Rudića i Blaška Vukovića zato što su povodom rođendana Vladka Mačeka 1937. istaknuli hrvatsku zastavu na svojim domovima, no sud ih je oslobodio krivnje »jer samo isticanje plemenske zastave po zakonu nije krivično djelo«. Početkom 1941. bio je predsjednik mjesne organizacije HSS-a u subotičkom II. kvartu (Senta). Tada je u lokalnom tisku pisao da je s Ivanom Krmptićem, Stjepanom Doljaninom i dr. Dragutinom Percom svojedobno doveo Josipa Vukovića Đidu iz Rajičeve Vojvođanske pučke stranke u HSS.

Lit.: *Neven*, br. 153/1920, 11/1925, Subotica, 13. VII. 1920, 16. IV. 1925; *Bácsmegyei Napló*, br. 5/1925, 11/1925, Szubotica, 6. I. 1925, 13. I. 1925; *Nova severna pošta*, br. 397, 400, 401, 413, Subotica 7. I. 1925, 10. I. 1925, 11. I. 1925, 27. I. 1925; *Hrvatske novine*, br. 2, 18/1925, Subotica, 10. I. 1925, 2. V. 1925; *Dom*, br. 2/1925, 1/1927, Zagreb, 13. V. 1925, 5. I. 1927; *Subotičke novine*, br. 39/1938, 5/1941, Subotica, 11. XI. 1938, 31. I. 1941; *Hrvatska riječ*, br. 1099, Subotica, 10. V. 2024.

V. Nimčević

GODIŠNJAK ZA ZNANSTVENA ISTRAŽIVANJA ZAVODA ZA KULTURU VOJVOĐANSKIH HRVATA, znanstveni časopis. Izlazi od 2009. u nakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice. U njemu se objavljuju teme iz raznih područja društvenih i humanističkih znanosti koje se odnose na Hrvate u Vojvodini: povijesti, jezikoslovlja, etnologije, sociologije, demografije, kulturologije, filozofije, povijesti filozofije, književnih znanosti, povijesti književnosti, povijesti umjetnosti, prava, politologije, sociokulturne antropologije, ekohistorije, zavičajne toponomastike itd., pa su tako radovi u svakom broju podijeljeni u tematske cjeline. Također se u njemu objavljuju bibliografije, izvori, neobjavljeni rukopisi, onomastička građa i dokumenti, a na kraju svakoga broja prikazi knjiga. Značajan dio radova odnosi se na bačke

*Godišnjak za znanstvena istraživanja
Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata,
br. 7, Subotica, 2016.*

Hrvate. Osim suradnika vojvođanskih Hrvata u njemu objavljuju i autori iz Hrvatske i Mađarske. Glavni je i odgovorni urednik Tomislav Žigmanov.

Lit.: D. B[ashić]. P[alković.], Godišnjak i Nova riječ – jedinstveni časopisni pothvati, *Hrvatska riječ*, br. 1050, Subotica, 2. VI. 2023.

S. Bačić

HOSANA, glasilo istoimene terapijske zajednice za pomoć ovisnicima, koja je djelovala nekoliko kilometara sjeverno od Žednika na adresi Beogradski put br. 436. Iako je Zajednica *Hosana* osnovana 7. VII. 2007., prvi broj časopisa tiskan je tek za Božić 2009. List je izlazio četiri puta

Hosana, br. 21, Subotica, 2014./2015.

godišnje (za Božić, za Uskrs, za Dan Zajednice – 7. srpnja te za subotički Festival duhovnih pjesama *HosanaFest*). Posljednji broj (br. 25.) izišao je nakon zatvaranja spomenute zajednice (za Božić 2015.). Glavni i odgovorni urednik bio je osnivač Zajednice *Hosana* vlč. Marinko Stantić. Cilj časopisa bio je informirati o životu i radu zajednice, a ujedno edukativno i preventivno djelovati na čitatelje. List se dijelio besplatno zahvaljujući donaciji tiskare *Rotografika* iz Subotice.

M. Stantić

HRVATSKI TJEDNIK, novine za kulturna i društvena pitanja. Izlazile su u vrijeme Hrvatskoga proljeća u nakladi Matice hrvatske u Zagrebu od 16. IV. do 3. XII. 1971. Glavni urednici bili su Igor Zidić (od 1. do 13. broja) i Vlado Gotovac (od 14. do 33. broja), dok je odgovorni urednik bio Jozo Ivičević. List je izlazio petkom na 24 stranice. Naklada prvih brojeva bila je 15 000, a posljednjega broja 132 000 primjeraka. Nakon što je Hrvatsko proljeće slomljeno na sjednici Predsjedništva CK SKJ u Karađorđevu 2. XII. 1971., uredništvo je pripremlilo i izvanredni 34. broj na 4 stranice, koji je bio složen u tiskari *Vjesnika*, ali je njegovo tiskanje vlast spriječila. Sačuvan je jedan primjerak, koji su poslije objavili londonska *Nova Hrvatska* (1972.) i Novinsko-izdavačka kuća *Newyorški tjednik* (1977.). Matica hrvatska pokušala je potkraj 1991. obnoviti list, ali su izašla samo dva broja. Bibliografija prvoga tečaja objavljena je 2002., a digitalno izdanje svih brojeva 2022.

Zalažući se za program nacionalnoga pokreta i hrvatsku kulturnu integraciju, list je bio javna tribina na kojoj su se otvoreno i poletno artikulirale ideje Hrvatskoga proljeća kao oblik izravne komunikacije s javnošću Matice hrvatske, nositeljice ideja pokreta. Objavljivani prilozi bili su raspoređeni u pedesetak rubrika. Praćena su politička, gospodarska i kulturna zbivanja, a u tekstovima su argumentirano prozivane socijalističke vlasti zbog gospodarskih, političkih, demografskih i kulturnih problema, što je izazivalo burne reakcije među

kulturnom i političkom elitom Jugoslavije. Praktično su izlagane nove političke koncepcije o preuređenju Jugoslavije. No unatoč oštini tekstova i čestim napadima na list, nijedan broj nije bio zabranjen, iako je pokrenut pokušaj sudske zabrane uvodnika na naslovnici 16. broja, no i on je poslije tiskan u 19. broju. Kao urednici i suradnici potpisivali su ga ugledni hrvatski intelektualci (Stjepan Babić, Zvonimir Berković, Bruno Bušić, Dubravko Horvatić, Tomislav Ladan, Srećko Lipovčan, Zvonimir Lisinski, Zlatko Pošavac, Petar Selem, Tvrtko Šercar, Ivo Škrabalo, Hrvoje Šošić, Franjo Tuđman i dr.). Nakon zabrane Matice hrvatske 1972. pisanje u *Hrvatskom tjedniku* bilo je glavni argument partijskoj vlasti za progone većine urednika i suradnika – maltretiranje na radnom mjestu, otkaze, kaznene postupke, kao i zatvorske kazne

Zaglavlje novina *Hrvatski tjednik*

(Jozo Ivičević, Šime Đodan, Vlado Gotovac, Franjo Tuđman, Vlatko Pavletić, Zvonimir Komarica, Marko Veselica, Hrvoje Šošić, Miljenko Foretić i dr.).

List je bio okrenut i čitateljstvu izvan Hrvatske, kako unutar Jugoslavije (Bosna i Hercegovina, Vojvodina) tako i izvan nje (iseljeničtvo, Mađarska, Slovačka itd.). U odnosu na bačke Hrvate Geza Kikić već je u prvom broju u rubrici Povjesnica pisao o Ambroziji Bozi Šarčeviću, a objavljen je i pozdravni govor Hrvoja Ivekovića, potpredsjednika Matice Hrvatske, na II. godišnjoj skupštini HKUD-a *Bunjevačko kolo* u Subotici. Vjerojatno najvažniji članak bio je ilustrirani opširni putopisni zapis Joze Vrkića »Hrvati u Bačkoj«, objavljen u br. 26 na središnje dvije središnje stranice. Autor je posjetio Suboticu, Tavankut i Sontu, razgovarao s nekoliko hrvatskih kulturnih djelatnika (Jakov Kopilović, Pavao Bačić, Ivan Prčić – Gospo-

dar) te pisao o gorućim pitanjima Hrvata u Vojvodini. Taj je tekst izazvao reakciju subotičkih i vojvođanskih novinskih direktora, pa je list u obranu teksta stao u nepotpisivanoj rubrici »Karte na stol« tekstem »Hrvatski maraton« (br. 28) te javljanjem Matije Poljakovića u »Pismima čitatelja« (br. 31). Također je važan tekst Jerka Šimića u rubrici »Sport« na cijeloj stranici »70. obljetnica športskog društva bunjevačkih Hrvata: Na putu preporoda« o zanemarenoj povijesti i proslavi obljetnice nogometnoga kluba *Bačka* u sklopu Dužijance (br. 17). Članak je izazvao oštru reakciju beogradske *Politike*, na koju je u istoj rubrici odgovorio Jerko Šimić upozoravajući da su razlozi za napad zapravo političke naravi: te godine objavljena je knjiga Albe Kuntića kojom se Bunjevci proglašavaju Srbima, nazivanje *Bačke* klubom bunjevačkih Hrvata, a Bunjevaca – Hrvatima, kao i manipulacije u »Uputama« za popis pučanstva 1971. (br. 19). U rubrici »Odjeci« Bruno Bušić komentirao je u tekstu »Čudne brige i nebrige« (br. 14) pisanje beogradske *Politike* o rezultatima popisa pučanstva na Kosovu, u kojem je kritiziran velik porast broja Albanaca na Kosovu, ali su prešućeni rezultati popisa u Vojvodini: porast broja Srba i Crnogoraca u Vojvodini i veliko smanjenje broja Hrvata, koje Bušić drži rezultatom »odnarođivanja«. U rubrici »Karte na stol« (br. 10) objavljen je i tekst »Drugom Mirku Čanadanoviću, predsjedniku Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine«, u kojem je postavljeno pitanje hoće li se u subotičkim osnovnim školama i gimnazijama ponovno otvoriti školski odjeli na hrvatskom jeziku, ukinuti 1950-ih godina. U članku »Šovinizam – samo čiji?« u istoj rubrici objavljen je osvrt na optužbe vojvođanskih i srbijanskih komunista zbog toga što Matica hrvatska preko *Bunjevačkog kola* nudi stipendije Hrvatima iz Subotice za studiranje u Hrvatskoj (br. 23). Pozornost je posvećivana i kulturnim vezama: u nepotpisivanoj rubrici »Ljetopis« list je bilježio suradnju Matice hrvatske u Đakovu s HKUD-om *Bunjevačko kolo* iz Subotice (o uspostavi njihove suradnje u

br. 4 te o gostovanju *Bunjevačkog kola* u Đakovu na proslavi 100. obljetnice rođenja Stjepana Radića u br. 12); objavljena je vijest o izložbi »Umjetnost tavankutskih žena« u Kostanjevici na Krki, na kojoj su izloženi radovi u tehnici slame i ulja članica KUD-a *Matija Gubec* iz Tavankuta i na kojoj je nazočio i podpredsjednik Skupštine Općine Subotica Marko Peić; u rubrici »Nove knjige« Dubravko Horvatić prikazao je antologije poezije i proze bunjevačkih Hrvata Geze Kikića te sakupljene pripovijetke *Cvjetovi mećave* Balinta Vujkova, koje je 1971. objavila Matica Hrvatska (br. 18); u kratkoj rubrici »Halo« redatelj Petar Šarčević najavljivao je skoro prikazivanje četiriju epizoda TV serije *Boltine zgrade i nezgrade*, koju je režirao prema tekstu Matije Poljakovića (br. 24 i 27); u rubrici »Pisma čitatelja« Ivo Prčić ml. pisao je o nizu propusta na folklornoj večeri u sklopu skupštine Saveza društava bibliotekara Jugoslave, kada je, među ostalim, pogrešno najavljeno da su izvedeni bunjevački plesovi iz Subotice mađarski plesovi; u rubrici »Život umjetnosti« Bruno Bušić podvrgnuo je u članku »Na marginama prvog kongresa kulture« temeljnoj kritici koncept i neka izlaganja na Kongresu kulturne akcije u SR Srbije u Kragujevcu, među ostalim i zato što na njemu nema nijednog predstavnika bunjevačkih Hrvata (br. 29). Osim toga, Ivo Škrabalo, koji je tada već živio u Hrvatskoj, svojim je brojnim stručnim, ali i polemičnim političkim tekstovima prinosio prisutnosti bačkih Hrvata u listu.

O Hrvatima u Mađarskoj pisano je manje. Tako je Mate Talijančić najprije u rubrici »Ljetopis – Obljetnica« objavio članak »Neproslavljena obljetnica: Još 1721. god. u Pečuhu je otvorena prva hrvatska škola«, u kojem je upozorio na nedovoljnu pozornost i neistraženost prve hrvatske pučke škole u Pečuhu, te da su o 250. obljetnici te škole Hrvati u Mađarskoj saznali iz budimpeštanskih *Narodnih novina*, koje se »tiskaju na ćirilici i latinići, na ekavštini i ijekavštini, koja nije baš bogzna kako uzorna u pogledu hrvatskog

književnog jezika«. Isti je autor u rubrici »Intervju« objavio članak »Među Hrvatima u Mađarskoj« (br. 23), u kojem je Dragutin Barišić, tajnik Radničkog KUD *Pavao Markovac* iz Zagreba, bio iznimno dojmjen nakon turneje u desetak mjesta u Mađarskoj u kojima žive Hrvati (među ostalim i u Tukulji) navodeći da su Hrvati jako dobro očuvali izvorni hrvatski jezik, ali i potrebu tješnje suradnje sa sunarodnjacima u Jugoslaviji, navodeći da Hrvata u Mađarskoj ima oko 100 000, a Srba oko 7000, ali da Srbi imaju mnogo tješnje veze sa svojim sunarodnjacima u Jugoslaviji nego mnogobrojniji Hrvati.

Lit.: *Hrvatski leksikon*, 1, Zagreb, 1995; J. Brleko-vič, *Hrvatski tjednik : Bibliografija : 1971*, Zagreb, 2002; *Hrvatska enciklopedija*, 4, Zagreb, 2002; *Hrvatska književna enciklopedija*, 2, Zagreb, 2010; <https://www.matica.hr/knjige/hrvatski-tjednik-1971-1372/>

S. Bačić

KNEZI, Lucija ud. Tošaki (Tošaki Knezi, Knezy, Lucia) (Babapusta Salaš, 9. XII. 1968. – Lemeš, 17. IV. 2021.), kulturna djelatnica. Rođena je u poljodjeljskoj obitelji Stipana i Jake, rođ. Dugandžić. Nakon osnovnoga obrazovanja u Lemešu školovala se u Somboru za poljoprivrednu tehničarku. Nakon udaje dodala je svojemu prezimenu muževu Tošaki. Zbog komplikacija nastalih nakon porođaja teško se kretala, a s vremenom je postala potpuno nepokretna. Bez obzira na to do kraja života ostala je vedra duha i radila je koliko mogla. U mladosti je pisala pjesme i pripovijetke. Bila je aktivna u HBKUD-u *Lemeš* od njegova osnutka na svim područjima djelovanja (dramski, glazbeni, folklorni i etnoodjel), a posebice kao pročelnica literarnoga odjela, kao i u vjerskom životu svoj župe. Poeziju je objavljivala u zbirka ma pučkih pjesnika *Lira naiva* i kalendaru *Subotička Danica*. Bila je živa enciklopedija povijesnih, etnografskih, dijalektoloških, zemljopisnih i biografskih podataka o Lemešu. Kao dopisnica slala je vijesti iz Lemeša u *Hrvatsku riječ*, katolički list *Zvonik*, *Somborske novine*, *Miroľjub*, a surađivala je i u *Leksikonu podunavskih*

Hrvata – Bunjevaca i Šokaca. Članke za Leksikon na slovo L koji se odnose na Lemeš diktirala je iz bolesničke postelje.

Dobitnica je priznanja Katoličkoga društva *Ivan Antunović* 2017. za zaslužnoga pojedinca iz hrvatske zajednice.

Izvor: osobna sjećanja autora.

Lit.: J. Dulić Bako, Luca Tošaki (djev. Knezi), dobitnica nagrade Katoličkog društva Ivan Antunović : Radim za svoje selo i svoju zajednicu, *Hrvatska riječ*, br. 748, Subotica, 18. VIII. 2017; Ž. Zelić, In memoriam : Lucia Knezi (1968. – 2021.), *Hrvatska riječ*, br. 940, 23 IV. 2021.

Ž. Zelić, I. Gutman i M. Bagi

Lucija Knezi

KULTURNA BAŠTINA BUNJEVACA BEZ GRANICA → Bunjevci bez granica

LATINI, kolektivni naziv bizantske, srpske i osmanske administracije te pravoslavnoga i muslimanskoga stanovništva za pripadnike Rimokatoličke crkve, koji je u srednjovjekovlju i ranom novovjekovlju obuhvaćao, bez čvrstih granica, različite etničke skupine na Balkanskom poluotoku. Etimološki se naziv vezuje uz antičke stanovnike Lacija u srednjoj Italiji, pripadnike latinsko-faliskičke skupine u Italiku. Sa širenjem Rimskoga Carstva izvan Apeninskoga poluotoka naziv se prenosio i na druga područja, u kojima je poprimio nova značenja. Najvažnija je tekovina Latina latinski jezik (*lat. lingua Latina*). Različite crkvene tradicije u kršćanstvu, latinski (ili rimski) obred i grčki (bizantski ili carigradski), uz razlike na političkom i kulturnom planu zapadnoga i istočnoga kršćan-

stva, napose nakon crkvenog raskola 1054., pogodovala su učvršćivanju ovog pojma za pripadnike Rimokatoličke crkve. Latinski je jezik stoljećima bio u službenoj uporabi u Rimokatoličkoj crkvi ne samo u liturgiji već i u komunikaciji sa svjetovnim tijelima, što je učvršćivalo pojam.

U brojnim rudarskim i trgovačkim kolonijama katolika srednjovjekovne Srbije i istočne Bosne (Novo Brdo, Rudnik, Trepča, Janjevo, Brvenik, Koporić, Mačva, Zaslon i dr.) oznaka Latini bila je temeljena na religijskoj drugosti spram pravoslavnih, iako njome nisu uvijek bili obuhvaćeni svi katolici (npr. Sasi i Arbanasi). Teritorijalnim širenjem srpske srednjovjekovne države za vrijeme cara Stefana Dušana Nemanjića u nju su uključena područja sa znatnom katoličkom populacijom. Dušanovim zakonom 1349. katolici su označeni kao pripadnici »jeresi latinske«, koji se na Dušanovu teritoriju trebaju vratiti »hrišćanstvu«, tj. pravoslavlju. U srednjovjekovnoj Srbiji sastavljači povelja Latine su uglavnom ograničivali na stanovnike podrijetlom iz katoličkih obalnih gradova (Dubrovnik, Split, Kotor, Bar i dr.), dok je srpsko stanovništvo u njim u živom govoru uključivalo i druge katolike, rudare Sase (Nijemce), kao i one iz raznih slavenskih krajeva. Narodna predaja bilježi: »U Ibru se ime 'Šokci' upotrebljava da označi rudare Latine – Rimljane« (Radoslav Pavlović). Za Dubrovčane se u poveljama pojavljuju naizmjenice nazivi Vlasi/Dubrovčani/Latini, a potonji će od XIV. st. biti dominantan. Iz sadržaja povelja vidljivo je da je pojam Latin bio u živoj upotrebi, a trag su mu brojni očuvani toponimi s pridjevom latinski u sredinama gdje su bile dubrovačke i druge katoličke kolonije. Osmanska administracija u XV. st. preuzela je pojam Latini (latinski nevjernici »Latin keferesi«, latinska i frenk mahala »Latin Ifrenk mahalles« i dr.). Susreće se učestalo u osmanskim dokumentima, fermanima i beratima, koji prate sukobe katolika i pravoslavnih u plaćanju crkvenih davanja prvotno u katoličkim naseobinama 1498. u Novom Brdu i Srebrenici, a s vremenom, napose

s obnovom Pečke patrijaršije 1557., sukob se širio i na druga područja s katoličkim stanovništvom. Sukob se početkom XVII. st. prenio na bivše ugarsko Podunavlje, što je vidljivo iz fermama sultana Ahmeda I. iz 1615. Uz pojam Latini pojavljuje se i pojam Šokci i Madžari »Macar ve Šokça keferesi«, a 1618. god. »Latin ve Šokça ve Arnavud ve Macar tayifesi«, ili vjera Latina, Šokaca, Arnauta, Madžara, za koju se kaže da je »sljedba od vjere Srba, Grka i Vlaha savsim različita«. Dositej Obradović u XVIII. st. zabilježio je da pravoslavni i katolici na širokom prostoru od Dalmacije do Podunavlja »nariču jedni druge s kojekakvi ružni i prezritelni imenami; prvi ftore zovu ili Šokci, ili Bunjevci ili Rimci ili Latini, a ovi one: Vlasi, Rkaći i Šizmatici«. Vidljivo je takvo imenovanje u susjednim naseljima, primjerice Islam Latinski (katolici, Hrvati) i Islam Grčki (pravoslavci, Srbi) u zaleđu Zadra. Naselje Latinski Krstur (madž. Latin Keresztúr) zabilježeno je u Bačkoj 1657. za vrijeme osmanske vlasti u dokumentima ugarske provenijencije. Sredinom XVIII. st. postoji naselje Latin.

U srpskoj, pravoslavnoj narodnoj tradiciji prema Latinima je iskazivano nepovjerenje: »Latini su varalice stare«, kako je u narodnim pjesmama zapisao Vuk Stefanović Karadžić, ili su prikazivani kroz stereotipni humor, što je zabilježeno u književnosti »Mi kažemo: kresta, Latin zvaše: krista; Po tom vidiš, brate mili, Da su Šokci bili«, prema Jovanu Jovanoviću Zmaju. Za Vuka Stefanovića Karadžića Bunjevci i Šokci su »serbus latinus ritus« ili »u Bačkoj Srbin zakona rimskog«.

Za razliku od imena Bunjevci, Šokci, Dalmati, Iliri oznaka Latini je bila rjeđe korištena za označavanje podunavskih Hrvata, napose od kraja XIX. st. U samo-identifikaciji kao distinkciju od pravoslavnih Srba »vlaške fele«, »Raca«, »Serblja«, »Servijanca« korišteni su nazivi »Rimljani«, »Bunjevci«, »Dalmatini«, primjerice u Žalostici žalosnoj Ivana Nepomuka Ambrozovića iz 1850. Kod podunavskih Bunjevaca pojam je ostavio traga u antroponimiji kroz prezimena Latinski, Latinčić

i Latinović te u pučkim epskim pjesmama, koje je zabilježio Ive Prčić. U kolektivnoj svijesti bačkih Hrvata ostala je i sudbina tzv. Bajskog trokuta, koji je mirovnim sporazumom sklopljenim u Trianonu 1920. ostao u Mađarskoj. Više autora (Petar Pečić, Marko Čović, Tomo Vereš, J. Csuka i dr.) potvrđuje da su srbijanski političari, napose Nikola Pašić, predsjednik delegacije Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919.-20., i Milenko Vesnić, član delegacije, izjavili »Dosta je Latina!« kao odgovor na agitaciju bunjevačkih i šokačkih predstavnika glede toga teritorija. Izjava je praktično rezultirala prepuštanjem Mađarskoj Bajškoga trokuta, u kojem je živio znatan udio Bunjevaca i Šokaca (»Latina«), a uključivanjem u južnoslavensku državu Potisja, u kojem je živjela neznatna i raštrkana srpska manjina u dominantno mađarskom okružju.

Lit.: V. Stefanović Karadžić, *Srpske narodne pjesme*, 2, Beč, 1845; V. Stefanović Karadžić, *Srpski rječnik: istumačen njemačkim i latinskim riječima*, Beč, 1852; S. Novaković, *Zakonik Stefana Dušana Cara Srpskog: 1349. i 1354.*, Beograd, 1870; J. Jovanović Zmaj, *Građa za latinski bukvar, Starmali*, br. 15, Novi Sad, 31. V. 1881; F. Pesty, *Magyarország helynevei történeti, földrajzi és nyelvészeti tekintetben*, Budapest, 1888; Gy. Dudás (ur), *Bács-Bodrog vármegye egyetemes monográfiája* 1, 1896; P. Pečić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb, 1930; I. Prčić, *Bunjevačke narodne pisme* Subotica, 1939; J. Csuka, *Délvidék a történelem sodrában, Kalangya*, 7-8/1942, Ujvidék; D. Popović, *Srbi u Bačkoj do kraja osamnaestog veka. Istorija naselja i stanovništva*, Beograd, 1952; Ž. Sečanski, *Popisi stanovništva Bačke tokom osamnaestog veka. Građa za istoriju naselja i stanovništva*, Beograd, 1952; R. Pavlović, Podibar i Gokčanica, *Naselja i poreklo stanovništva*, knj. 30, Beograd, 1948; M. Čović, *Nejugoslavenska Jugoslavija i Hrvati*, München-Barcelona, 1975; M. Beljanski, *Letopis Sombora od 1801. do 1860.*, Sombor, 1981; A. Sekulić, *Bački Hrvati*, Zagreb, 1991; V. Bošković, *Turski dokumenti o odnosu katoliče i pravoslavne crkve u BiH i Dalmaciji XV-XVII veka. Spomenik SANU CXXXI*, Odeljenje istorijskih nauka, Beograd, 1992; T. Vereš, *Bunjevačko pitanje danas*, Subotica, 1997; S. Ćirković, R. Mihaljević (ur.), *Leksikon srpskog srednjeg veka*, Beograd, 1999; Đ. Franković (ur), *Sanak snila budimska kraljica... Epske pjesme i balade Hrvata u Mađarskoj*, 2004; M. Šarić, *Dositejevo viđenje Dalmacije i fenomen morlakizma: prilog historijskoj imagologiji, Povijesni prilozi*,

33, Zagreb, 2014; M. Bara, Naselje Šokac – prilog najranijim spomenima šokačkog etnonima, *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata*, 12, Subotica, 2020.

M. Bara

LATINICA, glasovni grafijski sustav izrastao iz klasičnoga latinskoga pisma. Danas je u svijetu najrasprostranjenije pismo, kojim se koristi oko 70 % svjetskoga stanovništva. Razvila se iz inačice grčkoga pisma koja se rabila na Apeninskom poluotoku, najprije među grčkim kolonistima, a zatim i od strane Etruščana. S Apeninskoga poluotoka proširila se najprije na području zapadne polovine Rimskoga Carstva, gdje su njome zapisivani zapadni romanski jezici. Sa širenjem kršćanstva u srednjem su je vijeku prihvatili i Kelti i Germani u sjevernoj Europi. Nakon toga proširila se i u baltijske (pruski, litavski, letonski) te neke uralske jezike (mađžarski, finski, estonski), a prihvaćena je i u zapadnoslavenskima te dijelu južnoslavenskih jezika. S europskim kolonijalizmom latinica se širi i u Ameriku, Oceaniju, dijelove Azije, Afrike i Pacifika. Ondje je u nekim slučajevima zamijenila ranija pisma, npr. na Filipinima, u Maleziji i Indoneziji arapsko pismo i brahmi, a u Vijetnamu kinesko pismo. U kasnom XIX. st. latinicu su prihvatili Rumunji umjesto dotadašnje ćirilice, a početkom XX. st. i Turci umjesto arapskoga pisma. U 1930-ima inačice latinice uvedene su i u turkijske jezike SSSR-a, ali ih je ondje ubrzo zamijenila ćirilica. Nakon raspada SSSR-a 1991. mnoge turkijske republike te romanska Moldavija uvode latinicu.

Usporedno sa širenjem u različite nove jezike klasična je latinica doživljavala manje ili veće transformacije. Najprije je u srednjem vijeku uvedeno slovo *W* (isprva ligatura, tj. stopljeni zapis dva *V*), a tijekom renesanse ustalilo se i razlikovanje s jedne strane slova *I* i *U* za označavanje samoglasnika te s druge slova *J* i *V* za označavanje suglasnika. U gotovo se svim inačicama latinice pojavljuju multigrafi, tj. grafemi sastavljeni od dva ili više slova (npr. *ch*, *ng*, *rh*, *nj*, *lj*), a u nekima i ligature

(npr. *æ* od *ae*, *œ* od *oe*, *ß* od arhaičnih slova *fʒ*) te dijakritički znakovi (npr. *ä*, *ö*, *á*, *î*, *ș*, *ț*, *č*, *ć*, *đ*).

Prvi hrvatski tekstovi pisani latinicom pojavljuju se u XIV. st. u ženskim samostanima u Šibeniku i Zadru. Novo je pismo s vremenom potisnulo glagoljicu, koja se povukla u nekoliko samostana u Istri i na Krku te se ondje rabila do kraja XIX. st., ali i bosančicu, koja se također do kraja XIX. st. rabila uglavnom u franjevačkim samostanima u Dalmaciji, Bosni, Slavoniji i Ugarskoj. Glavna teškoća u bilježenju hrvatskih tekstova bili su nepčani glasovi (*č*, *ć*, *dž*, *đ*, *lj*, *nj*) jer za njih klasična latinica nije imala posebna slova. U početku su se pisci pri njihovu bilježenju ravnali talijanskim uzorima (pa su npr. glas *lj* bilježili dvoslovom *gl*, a glas *nj* dvoslovom *gn* itd.), no nakon što se latinica proširila na sjever, tj. u kajkavske krajeve, pojavili su se i njemački i mađžarski utjecaji (npr. glas *s* pisao se dvoslovom *sz*, glas *š* slovom *s*, glas *nj* dvoslovom *ny* itd.). U XVII. st. Senjanin Pavao Ritter Vitezović predložio je monografski slovni sustav s tildom (*~*) kao osnovnim dijakritičkim znakom, u kojem bi svakom glasu odgovaralo jedno slovo, no njegov prijedlog nije doživio znatniji odjek. Znatno je veći doseg imalo ujednačavanja južnohrvatske i sjevernohrvatske tradicije pismenosti (tj. tradicija u kojima su dominirali talijanski, odnosno mađžarski utjecaji) koje je provedeno u XVIII. st. u sklopu franjevačke pismenosti. Za nju je npr. bilo karakteristično pisanje digrama *cs* za glas *č*, *ch* za *ć*, *gl* za *lj*, *gn* za *nj*, *ss* za *s*, *sc* za *š*, *gh* za *g*, *gi* za *đ*, *x* za *ž*, *cx* za *dž*, a najbolje je opisana u tekstu *Uzao serafinske ljubavi* Bunjevca Lovre Bračuljevića, koji je objavljen 1730. u Budimu. Završnu fazu u razvoju hrvatske latinice obilježio je Ljudevit Gaj, koji je početkom XIX. st. predložio grafijski sustav u koji je iz češkoga preuzeo kvačicu (*č*, *ž*, *š*), iz poljskoga crticu (*ć*), a za ostale je nepčanike uveo dvoslove *dj*, *gj*, *lj* i *nj*. Taj je sustav široko prihvaćen kao temelj suvremene hrvatske latinice, koja se po Gaju naziva i gajicom. I ona je međutim naknadno doživjela sit-

nije promjene, npr. umjesto dvoslova *dj* i *gj* na prijedlog Đure Daničića uvedeno je *đ*, a umjesto *ě*, kojim je označavan refleks praslavenskoga jata, uvedeno je pisanje *je* u kratkom (*vjera*) i *ie* u dugom slogu (*liepo*). Potkraj XIX. st. dvoslov *ie* zamijenjen je troslovom *ije* te je tada hrvatska latinica poprimila svoj današnji oblik.

Nakon protjerivanja Turaka iz ugarskoga Podunavlja potkraj XVII. st uporaba latinice pod mađarskim utjecajem dominira među podunavskim Hrvatima, uz sporadično zadržavanje bosančice u hrvatskim franjevačkim samostanima do kraja XVIII. st. Sačuvani izvori u povijesnim arhivima koji su pisani na hrvatskom jeziku i ikavici od XVIII. do početka XX. st. uvijek su pisani latiničnim pismom, uz iznimke tek pokojega dokumenta u mjestima gdje je u znatnijem broju bilo Srba (npr. Sombor). U vrijeme zakasneloga narodnoga preporoda južnougarskih Hrvata u drugoj polovini XIX. st. sva preporodna glasila tiskana su latinicom, a ugarski su Srbi novine, kalendare ili knjige koji su bili namijenjeni Bunjevcima tiskali na latinici (list *Seljak* Đorđa Radića u Novom Sadu 1862., *Bunjevački kalendar* za 1868. i 1869. Đorđa Popovića – Daničara i Ambrozija Šarčevića, *Subotičke novine* Mladena Karanovića 1893.-98., rasprava Ivana Ivanića *O Bunjevcima* u izdanju Matice srpske 1894., list Socijaldemokratske partije Ugarske *Napred* u Novom Sadu 1911.-12. itd.) jer je ćirilčno pismo podunavskim Hrvatima bilo praktično nepoznato. Nakon stvaranja južnoslavenske države 1918. beogradske vlasti u službenu uporabu (uprava, sudstvo, škole, javni natpisi...) uvode ćirilčno pismo, koje brojni kadrovi doseljeni iz Srbije nastoje nametnuti bačkim Hrvatima te potiskivati latinicu. To je izazivalo konstantnu i oštru reakciju političara i samih bačkih Hrvata, o čemu svjedoče mnogi protestni članci u subotičkom međuratnom hrvatskom tisku, osobito prvih poslijeratnih godina. Stoga su beogradske stranke svoje novine i kalendare namijenjene bačkim Bunjevcima i Šokcima tiskale na latinici, dok su neke objavljivale članke i na latinici i ćirilici s

ciljem pridobivanja Bunjevaca, osobito u vrijeme službene jugoslavenske unitarističke politike. Jednako su tako neki srpski autori svoje stručne članke ili knjige o Bunjevcima objavljivali na latinici (Vasa Stajić, Konstantin Kostić i dr.). Rezultati nastojanja vlasti bili su skromni, zadržali su se na tome što domicilni Hrvati poznaju ćirilčno pismo, dok je velika većina zadržala praktično korištenje latinice.

Nakon Drugoga svjetskoga rata komunističke vlasti nakon izdanja *Slobodne Vojvodine* na srpskom jeziku i ćirilici počele su 1945. izdavati istoimeni list i na latinici (koji je iste godine promijenio ime u *Hrvatska riječ*) te su ustanovile neformalnu praksu da se na sjeveru Bačke u pretežito hrvatskim mjestima i gradskim četvrtima u školama kao prvo pismo uči latinica, dok su u službenoj i javnoj uporabi ravnopravno korištena oba pisma. Nakon potpisivanja Novosadskoga dogovora 1954., čije su najvidljivije posljedice bile raširenija uporaba latinice u srpskome jeziku i dominacija srpskoga nazivlja i uopće leksika nad hrvatskim, bački Hrvati olakšano prihvaćaju srpski jezik kao jezik svakodnevne komunikacije, uz istodobni nestanak hrvatskoga jezika od 1950-ih u službenoj uporabi te postupno nestajanje ikavskoga govora. Međutim, nakon sloma Hrvatskoga proljeća, u kojemu su sudjelovali mnogi subotički hrvatski intelektualci, čak je i dosljedno korištenje latinice i odbijanje korištenja ćirilice u službenim evidencijama od strane profesora ili službenika Hrvata smatrano razlogom za politički progon. Nakon raspada Jugoslavije 1990-ih, čiji je jedan od rezultata bilo i divergencija srpskoga i hrvatskoga jezika, u Republici Srbiji propisuje se obvezno učenje ćirilice kao prvoga pisma u osnovnim školama, a od sredine 2000-ih obvezna je upotreba ćirilice od strane svih javnih i državnih ustanova, koja je i zakonski proglašena »matičnim pismom« srpskoga jezika 2021., premda srpski jezik zadržava latinicu kao jedno od dvaju pisama. Tri desetljeća potiskivanja latinice u školama u kojima živi znatniji broj hrvatskoga stanovništva (latinica se uči tek u drugom

razredu osnovne škole), uz konstantno nametanje od strane pojedinih osnovnoškolskih učitelja i profesora stalnoga korištenja ćirilice učenicima koji polaze nastavu na srpskom jeziku, rezultiralo je time da je veliki broj Hrvata pripadnika mlađe generacije prihvatio ćirilicu umjesto latinice u osobnom korištenju pisanog srpskoga jezika kao osnovnog vida komunikacije, što je snažna poluga odnarođivanja i asimilacije.

U Mađarskoj su nakon Drugoga svjetskog rata ustanovljene zajedničke južnoslavenske manjinske institucije za Hrvate, Srbe i Slovence. Premda je hrvatsko stanovništvo bilo brojčano izrazito dominantno u odnosu na druga dva južnoslavenska naroda, u manjinskom školskom sustavu postajala je drastična podzastupljenost hrvatskih kadrova i udžbenika na latinici, a također je i u južnoslavenskim novinama i kalendarima postojao velik nerazmjer tekstova na ćirilici i latinici u odnosu na nacionalni sastav čitateljstva. Raspadom južnoslavenske države razdvajaju se hrvatske i srpske institucije, kao i nakladništvo (novine, kalendari, udžbenici itd.), nakon čega se dosljedno njeguje hrvatski jezik i latinično pismo u hrvatskim institucijama i tiskovinama. No unatoč tomu jezična je asimilacija među mladim etničkim Hrvatima u Mađarskoj danas veoma izražena kao posljedica općeg društvenog razvoja, osobito razvoja sredstava javnih i elektroničkih komunikacija.

Lit.: Z. Vince, *Putovima hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb, 2002; H. Haarmann, *Geschichte der Schrift*, München, 2004.

P. Vuković i S. Bačić

LENDVAI, Klara (Buljovčić Lendvai) (Subotica, 8. VI. 1912. – Rijeka, 1. III. 1982.), knjigovezačka radnica, članica partizanskoga pokreta otpora, gradska dužnosnica, zastupnica u skupštini Vojvodine. Rođena je u brojnoj siromašnoj obitelji Silvestera i Cecilije, rođ. Milanković. Završila je četiri razreda osnovne škole, a poslije i tri razreda niže zanatske. S Vinkom Lendvajem vjenčala se 1930. Kao šegrtkinja radila je u Gradskoj štampariji 1930.- 32.,

gdje je izučila knjigovezački obrt. Poslije se zapošljava u Štampariji direkcije državnih željeznica u Subotici (od 1970-ih: *Birografika*, danas: *Rotografika*), u kojoj je radila do 1941. Bila je članica Hrvatskoga sokola, a nakon što je zabranjen uvođenjem Šestosiječanjske diktature, Jugoslavenskoga sokola 1929.-41., Bunjevačkoga omladinskoga društva i sindikata grafičkih radnika. Sakupljala je priloge za veliki štrajk stolarskih radnika 1935. Iste godine bila je aktivna u diletantskoj sekciji »Lako ćemo« sa Zoltánom Grossom, s kojim je 1936. pokrenula list *Stvaranje*. U listu je surađivao i Antun Vojnić Purčar – Žvako, ali je zabranjen odmah nakon prvoga broja. Tijekom Španjolskoga građanskoga rada surađivala je s Rokom Šimokovićem, Cilom Tikvicki (sestrom Geze Tikvickoga) i s drugima radi sakupljanja potpore za sudionike rata. U Hrvatsku starokatoličku crkvu prešla je 1940. Nakon ponovne uspostave mađarske vlasti u travnju 1941. zatočena je i mučena u zloglasnoj Žutoj kući pet dana, ali ju je sud poslije oslobodio. Nakon toga neko se vrijeme pritajila, suprug je bio odveden 15 mjeseci na prisilni rad, kada je radila u Gradskoj štampariji pola godine. Aktivirala se u pokretu otpora 1944. U KPJ primljena je u ožujku 1945., priključila se subotičkomu Antifašističkomu pokretu žena (AFŽ) i okupljala žene u Malom Bajmoku. Bila je članica tajništva Gradskoga odbora AFŽ-a Subotice od ožujka 1947. i njegova predsjednica od 1949. Nakon rata bila je povjerenica za socijalno staranje i narodno zdravlje Gradskoga narodnooslobodilačkoga odbora, članica nadzornoga odbora Crvenoga križa itd. Bila je članica Narodne skupštine AP Vojvodine 1947.-50. i 1953.-58. Direktorica Štamparije državnih željeznica, čija se direkcija nalazila u današnjoj Srednjoj tehničkoj školi na Senčanskom putu, bila je 1958.-62. Nakon odlaska u mirovinu bila je višegodišnja upraviteljica odmarališta subotičkoga Saveza udruženja boraca Narodnooslobodilačkoga rata (SUBNOR) u Rovinju. Nakon što joj je 1970. preminuo suprug Vinko Lendvai, koji je bio poslijeratni direktor krojačke tvornice

Titovka u prostorijama nekadašnjega mlina na Korzu, a poslije Robne kuće *Beograd*, vjenčala se 1980. u Rijeci sa Zvonimirom Babićem, ali je zadržala ranije prezime.

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, F:88.261; F:176.84; F:278.79.279.

Lit.: M. Bašaragin, *Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke i afeževke*, Novi Sad, 2021.

G. Bačlija i S. Mačković

LUKIĆ, Ivan (Skomnica kraj Velike, Slavonija, oko 1698. – Bač, 27. I. 1770.), franjevac, filozofski i teološki pisac, pedagog. Članom Provincije Bosne Srebrene postao je 1720. Nakon studija filozofije i teologije u Italiji bio je profesor filozofskoga učilišta u Požegi 1732.-34., zatim u Budimu odgojitelj franjevačkih studenata 1734.-35., potom profesor dogmatskoga bogoslovlja u Petrovaradinu. Već tada je posjedovao naslov profesora, tj. kvalifikaciju za predavača teologije na bogoslovnoj školi u sastavu generalnoga učilišta, pa nakon prvoga semestra predavanja na filozofskom učilištu u Petrovaradinu postaje profesor generalnoga učilišta u Osijeku, gdje je radio 1736.-46. Naslov profesora emerita, najviši prosvjetni naslov u Franjevačkom redu, postigao je 1745. Bio je definitor Provincije Bosne Srebrene 1745.-48., gvardijan samostana u Baji 1748.-51. te dekan generalnoga učilišta u Budimu 1755.-57. Kanonski pohod u Provinciji Bosni Srebrenoj obavio je 1756./57. Provincija se tada nalazila pred svojom drugom diobom (nakon što su se u prvoj diobi odvojili dalmatinski franjevci stvorivši Provinciju Presvetoga Otkupitelja 1735.), a on se oštro okomio na tzv. »srijemske separatiste«, koji su, čini se, željeli da u novu provinciju uđu samo podunavski samostani, a da slavonski ostanu zajedno s onima u geografskoj Bosni. Nakon što su se prekosavski franjevci izdvojili 1757. u novu Ugarsku provinciju sv. Ivana Kapistranskoga, njezin provincijal Srijemac Filip Penić rehabilitirao je sve one koje je Lukić prethodno bio označio kao »separatiste«. Prije odlaska u Bač neko je vrijeme boravio u Velikoj.

U rukopisu je ostavio filozofska i teološka predavanja koja je bio priredio za potrebe svojih studenata, koja se čuvaju u samostanima u Baču, Iloku, Vukovaru i Osijeku (*Logica, Metaphysica, In Aristotelis Physicam, De ceteris philosophiae partibus, De actibus humanis, De peccatis, De gratia justificante, De Angelis, De incarnatione, De virtutibus theologis, Tractatus de virtutibus, Tractatus de visione beata, Tractatus de Sanctissima Trinitate, De spe et charitate, De rerum Creatore, Tractatus complectens varias controversias circa articulos Fidei inter Catholicos et A Catholicos juxta verum Romano-Apostolicam Ecclesiam sensum exitus, De Romano Pontifice, De Deo Trino, De purgatorio, De sacramentis in genere, De baptismo, De confirmatione, De Eucharistia*).

Lit.: A. Sekulić, *Drevni Bač*, Split, 1978; *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010.

S. Bačić

MAKLJA (maklje, makljica), alat za izradu i oblikovanje držaka za poljoprivredne alate. Izrađuju se od željeza, sječivo je horizontalnoga položaja, širine 3 cm, duljine 35-40 cm i sa svinutim ručicama pod kutom od 90° u pravcu sječiva. Na željeznim ručicama postavljena su dva drvena rukohvata duljine oko 15 cm, izrađena od zove (bazge) ili jasena. Služe za skidanje kore drveta pri izradi držaka za različite alate: lopate, grablje, vile, štihalice, trnokope itd. Izrađivali su ih kovači.

Postupak korištenja bio je jednostavan. Već odrezan na željenu dužinu držak naslanjao se jednim krajem na zid ili drvo, a drugim krajem na trbuh onoga koji ga je izrađivao. Alatom bi se skidala kora povlačenjem prema sebi. Kada bi se polovi-

Maklja

na duljine drška očistila, držak se okretao kako bi se skinula i druga polovica kore. Na kraju bi se cijeli držak izglačao šmirgl-papirom kako bi postao gladak. Za drške su najčešće korišteni zova, jasen i sibovina jer posjeduju žilavost i čvrstoću, ali su istodobno i laki. I danas je u uporabi u šokačkih Hrvata. Dok većina bačkih Šokaca ovaj alat naziva maklje, u Santovu ga nazivaju makljica, a bunjevački Hrvati rabe riječ u obliku iz standardnoga hrvatskoga jezika – maklja. U govoru vojvođanskih Srba naziva se primarno makla, ali i maklja.

Lit.: M. Peić, G. Bačlija, *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad – Subotica, 1990; A. Stantić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb, 2005; *Rečnik srpskih govora Vojvodine*, 5, Novi Sad, 2005; A. Stantić, Rječnik manje poznatih riječi i izraza, *Klasje naših ravni*, 7-8/2013, Subotica; Ž. Mandić, *Rječnik govora santovačkih Hrvata*, Pečuh, 2016.

J. Dumendžić

MALI KUKURIKOVAC, nekadašnji toponim na sjeveroistočnom dijelu Zobnatičke pustare. Bio je ucrtan na zemljovidu 1766., a spominje se još 1744. Radi se o prirodnom humku, koji danas leži sjeverno od ceste Bačka Topolola – Čantavir i označen je kao kota 109. Moguće je da je to mjesto istovjetno s pustarom Kukurikovci.

Lit.: L. Szekeres, *Szabadkai helynevek*, Szabadka, 1975.

S. Bačić

MALI TAVANKUT, nekadašnji toponim na Šebešičkoj pustari. Naziv se u izvorima i literaturi najčešće odnosi na salašarsku školu na tzv. Malom tavankutskom putu, koja se nalazila na *gredi* (brežuljku) zapadno od rječice Čik, nasuprot tzv. Futovu križu. Nosila je ime Biskup Strossmayer 1926.-41., a prestala je raditi 1970-ih god. Toponim je vjerojatno izveden od poljske ceste kraj koje se škola nalazila, a moguće je da se odnosio i na područje oko škole. Danas je nepoznat.

Lit.: *Bács megyei Napló*, br. 236, Szubotica, 28. VIII. 1926, br. 141, 24. V. 1927; K. Petrović, *Subotica i kupalište Palić*, Subotica, 1928; T. Segedinčev, Salaške škole, *Ex Pannonia*, 8, Subotica, 2004; K. Korponaić, Škola u ataru s pogledom na grad, *Hrvatska riječ*, br. 763, Subotica, 1. XII. 2017. K.

Korponaić, Škole tavankutskog atara, *Hrvatska riječ*, br. 768, 5. I. 2018; S. Mačković, Crtice o osnovnim školama u Subotici nakon promjene imperija (1918. – 1920.), *Godišnjak Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata*, br. 13, Subotica, 2021; L. Magyar, *Szabadka és szűkebb környéke történeti helyneveinek adattára*, Szabadka, 2023.

S. Bačić

MALI VERUŠIĆ, povijesni toponim južno od Subotice na sjeverozapadnom dijelu pustare Donji Verušić. Grad je 1909. donio odluku da se tu izgradi salašarska škola i kupio je zemljište u tu svrhu 1909.-10. Škola je i podignuta u šoru Horvatski Palivukov 1912. Od 1920-ih naselje mijenja naziv u Hrvatski Majur, ali je u međuratnom razdoblju korišten i stari toponim, koji danas više nije u uporabi.

Lit.: D. Skenderović, Crtice o bogoslužju na Verušiću, *Subotička Danica Kalendara za 2021. godinu*, Subotica, 2020; L. Magyar, *Szabadka és szűkebb környéke történeti helyneveinek adattára*, Szabadka, 2023.

S. Bačić

MAMUŽIĆ, Giza ud. **Aničić (Gizela Valéria, Aničić-Duvnjaković)** (Subotica, 16. III. 1909. – Zagreb, 14. XII. 1984.), profesorica, prevoditeljica. Kći je Ivana i Ilone, rođ. Vincze. Osnovnu školu završila je u Subotici, gdje je i maturirala u Ženskoj realnoj gimnaziji 1927. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirala je 1931. U razdoblju 1931.-33. prevela je s mađarskoga na hrvatski djela više mađarskih pisaca i objavila ih u Zagrebu, uglavnom u ediciji *Zabavna biblioteka*, koju je uređivao Nikola Andrić. Samostalno je prevela romane Dezsőa Kosztolányija *Nero, a véres költő*, Lajosa Zilahyja *Valamit visz a víz* i Jenőa Heltaija *A III-es*, a s Marijom Neorčić i roman Renée Erdős (Regine Ehrenthal) *Teano Amaryll egyszerű élete* (treći svezak *A meztelen táncos* samostalno, prvi svezak *A Harfás* s M. Neorčić, dok je drugi svezak *A herceg* prevela M. Neorčić). Prevela je i jednu novelu avangardista Lajosa Kassáka, objavljenu u ediciji *1000 najljepših novela*, koju je uređivao Ljubo Wiesner. U sv. br. 7-9/1934 časopisa *Bunjevačko kolo* navodi se među uspješnim bunjevačkim međuratnim prevoditeljima, uz Petra Pekića i Josu

Šokčića. Postavljena je za profesoricu u Ženskoj realnoj gimnaziji u Subotici 1. VIII. 1934., premještena u Osijek (gdje je živjela do kraja života) u Mušku realnu gimnaziju 1. III. 1935. Predavala je povijest i zemljopis. Umirovljena je 1944. Nakon rata radila je kao samostalna prevoditeljica, a bila je i sudska tumačica za mađarski, njemački i francuski jezik.

Njezina su djeca dr. sc. Dražen Aničić (Osijek, 1940.), znanstvenik iz područja potresnog inženjerstva, i Vlasta ud. Tanay, anglistica (Osijek, 1942. – Zagreb, 2007.)

Izvor: Povijesni arhiv Subotica, F: 467 73, Matična knjiga rođenih za 1909. red. br. upisa 841.

Prijevod: D. Kosztlányi, *Krvavi pjesnik : historijski roman*, Zabavna biblioteka, kolo 42, knj. 498, Zagreb, 1931; L. Zilahy, *Voda nosi nešto... roman jedne nerazumljene žene*, Zabavna biblioteka, kolo 42, knj. 514, Zagreb, 1931; *Soba III – avanturistički roman iz velegradskoga života*, Zabavna biblioteka, kolo 44, knj. 532, Zagreb, 1931; L. Kassák, *Tragedija*, u: *1000 najljepših novela (1000 svjetskih pisaca)*, sv. 29, Zagreb, 1931; *Amarylla Teano : roman jedne žene u tri knjige* (prvu i drugu knjigu *Harfaš i Goli plesač*) Zabavna biblioteka, kolo 45, knj. 546, 548, 549, Zagreb, 1933.

Lit.: T. L. Prikazi: novo djelo g. Petra Pekića : Prijevod 11 naših nar. pjesama na francuski, *Bunjevačko kolo*, br. 7–9/1934, Subotica; J. Martinčić (ur.), *Gimnazije u Osijeku : ravnatelji, profesori i maturanti 1729. – 2000.*, Osijek, 2000.

K. Pranjko i S. Bačić

MRAZOVIĆ, Pavica, rođ. **Karlavaris** (Perlez kraj Zrenjanina, 29. VI. 1923. – Novi Sad, 10. III. 2003.), germanistica, pedagoginja, prevoditeljica, sveučilišna profesorica. Kći je učitelja Ivana, rodom iz Kastva u Istri, i Eve, rođ. Fischer. Starija je sestra akademskoga slikara Bogomila Karlavarisa (1924.–2010.). U Novom Sadu završila je gimnaziju. Učiteljsku školu započela je u Novom Sadu, ali se tokom rata 1941. morala vratiti u Banat, gdje je završila Učiteljsku školu u Vršcu. Zatim je bila učiteljica u Rudolfsnadu (*srp.* Knićanin), a nakon rata 1944. vraća se u Novi Sad. Od 1951. u nekoliko novosadskih osnovnih škola radila je kao učiteljica, a kako je znala njemački, predavala je i njemački jezik. Kao izvanredna studentica završila je Pedagošku školu u Novom Sadu 1952.–54. te je dobila

zvanje nastavnice. Studirala je njemački jezik i književnost na Katedri za njemački jezik na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu 1956.–60. Od sljedeće godine radi na fakultetu kao suradnica u nastavi na Katedri za njemački jezik i književnost. Doktorirala je 1972. temom *Poremećaji u redu reči pri učenju nemačkog jezika od strane govornih predstavnika srpskohrvatskog jezika*. U zvanje izvanredne profesorice izabrana je 1978., a redovite 1982. U mirovinu je otišla 1985. Bila je predstojnica Katedre za njemački jezik i književnost 1978.–80., šefica fakultetskoga Jezičnog laboratorija 1975.–80. i Multimedijalnoga centra za nastavu stranih jezika te prva predsjednica njegova Odbora. Gostujuća profesorica na Institutu za germanistiku Sveučilišta u Segedinu bila je 1992.–99.

Poseban interes pokazivala je za metodiku nastave njemačkoga jezika. Područja njezina znanstvena interesa bila su i kontrastivna gramatika, teorija sintakse, leksikologija, leksikografija te ispitivanje znanja materinskoga jezika jugoslavenskih radnika u Njemačkoj, iz kojih je objavila gotovo stotinu članaka u jugoslavenskoj i njemačkoj periodici i zbornicima. Među osnivačima je Društva za primijenjenu lingvistiku u Jugoslaviji, bila je predsjednica Društva za primijenjenu lingvistiku Vojvodine 1977.–81., u Savjetu Izvršnoga vijeća Vojvodine vodila je Komisiju za strane jezike 1975.–85. Bila je

Pavica Mrazović

članica Međunarodnoga društva za germanističku znanost o jeziku i književnosti (IVG) te dopisna članica Znanstvenoga vijeća Instituta za njemački jezik u Meinheimu. Bila je voditeljica projekta *Kontrastive Grammatik Deutsch-Serbokroatisch* 1975.-85. te je kao plod dugogodišnje suradnje na tom projektu s prof. Ulrichom Engelom, ravnateljem Instituta za njemački jezik u Meinheimu, objavljena prva njemačko-srpskohrvatska kontrastivna gramatika. Kao glavna i odgovorna urednica za izdavačku djelatnost Instituta za strane jezike i književnosti Filozofskoga fakulteta u Novom Sadu (1979.-85.) uredila je 7 zbornika radova toga instituta, šest svezaka edicije *Jezične studije* te devet udžbenika i priručnika. Bavila se i prevodjenjem: među ostalim, s Boškom Petrovićem prevela je na srpski jezik roman Thomasa Manna *Buddenbrookovi* (1964.). Tijekom 1990-ih napisala je više udžbenika njemačkoga jezika za osnovne škole, koji su poslije doživjeli više izdanja, te radne bilježnice i priručnike za nastavnike.

U povodu njezina 75. rođendana Institut za germanistiku Sveučilišta u Segedinu održao je simpozij u njezinu čast i izdao zbornik (uz njezinu bibliografiju) *Schnittstelle. Deutsh –linguistische Studien aus Szeged – Festshrift für Pavica Mrazović* (1999.). Jedna ulica u Novom Sadu od 2019. nosi njezino ime. U povodu stogodišnjice njezina rođenja objavljena je knjiga o njezinu životu i djelu 2022., a od iste godine novootvorena knjižnica u njezinu rodnom selu dobila je ime po njoj. Izložbom i tribinom udruga *Baštinar* iz Perleza svečano je obilježila stogodišnjicu njezina rođenja 2023.

Za svoj rad dobila je više inozemnih priznanja: Srebrnu medalju Hermann Gmeiner za sudjelovanje u osnivanju SOS Dječjeg sela u Srijemskoj Kamenici 1975., Zlatnu medalju Goetheova instituta u Münchenu za projekt kontrastivne gramatike 1987., Veliki križ za zasluge SR Njemačke za životno djelo 1992., Medalju vlade Republike Mađarske za izniman pedagoški doprinos 1999., a iz istog razloga Goetheov institut u Beogradu dodijelio joj je medalju 2002.

Odabrana djela: *Nemačko-srpskohrvatski frazeološki rečnik : nemački idiomatski izrazi sa srpskohrvatskim ekvivalentima* (suautorica R. Primorac), Beograd, 1981. (1991²); *Lexikologie der deutschen Sprache : Einführung* (suautorica S. Czichozki), Novi Sad, 1983. (Szeged, 1997²); *Die semantisyntaktische Valenz der starken Verben : ein Übungsbuch* (suatori P. Mikić, A. M. Mikić), Novi Sad, 1985; *Kontrastive Grammatik Deutsch-Serbokroatisch* (suurednik U. Engel i dr.), 1-2, München, 1986; *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance* (suautorica Z. Vukadinović), Sremski Karlovci, 1990; *Gramatika srpskog jezika za strance* (suautorice Z. Vukadinović, M. Mrazović), Sremski Karlovci, 2009; Potpuna bibliografija u: Đ. Tomić, Bibliografija dela Pavice Mrazović, u: *Pavica Mrazović. Žena, majka i naučnica: biografsko-bibliografski zapisi*, Novi Sad, 2022.

Lit.: *Enciklopedija Novog Sada*, 16, Novi Sad, 2001; S. Savić (ur.), *Vojvodanke: 1917-1931. Životne priče*, Novi Sad, 2001; D. Mergel, Neizbrisivi tragovi u znanosti i kulturi, *Hrvatska riječ*, br. 888, Subotica, 24. IV. 2020; Đ. Tomić (ur.), *Pavica Mrazović. Žena, majka i naučnica: biografsko-bibliografski zapisi*, Novi Sad, 2022; M. T[ucakov], Sjećanje na uglednu germanisticu, *Hrvatska riječ*, br. 1074, 17. XI. 2023.

S. Bačić

TISKANJE OVOGA SVESKA POMOGLI SU:

Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske

Grad Subotica

Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i
nacionalne manjine – nacionalne zajednice

TISAK
Printex
Subotica

NAKLADA
500

